

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΤΜΗΜΑΤΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ – ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ,
ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ (Δ.Π.Μ.Σ) ΣΤΙΣ
«ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΕΙΔΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ:
ΔΟΓΜΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ**

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ, 2020

ΣΥΝΟΨΗ

Η παρούσα εργασία αποτελεί μια μελέτη για την προοπτική μετεξέλιξης των ελληνικών Ειδικών Επιχειρήσεων, με σκοπό την αντιμετώπιση των σύγχρονων απειλών στο Αιγαίο. Εξετάζεται το Αιγαιακό περιβάλλον, η γεωπολιτική του αξία και οι προκλήσεις ασφαλείας που εμφανίζονται σε αυτό. Παρουσιάζονται τα γενικά χαρακτηριστικά, οι ιδιαιτερότητες και οι περιορισμοί των δυνάμεων και του προσωπικού που διεξάγει Ειδικές Επιχειρήσεις. Μέσα από την ανάλυση των επικρατέστερων θεωριών Ειδικών Επιχειρήσεων, των αντίστοιχων δογμάτων που έχουν υιοθετηθεί από σημαντικά κράτη και της σύνθεσης των σχετικών δυνάμεων τους, επιχειρείται η αποτύπωση των διεθνών προσεγγίσεων επί του θέματος. Διερευνάται η ιστορική εξέλιξη των αντίστοιχων δυνάμεων στην Ελλάδα, από την αρχαιότητα μέχρι και σήμερα, για την πληρέστερη κατανόηση της ελληνικής πραγματικότητας. Αναλύονται η επίδραση της νέας τεχνολογίας και της υπογεννητικότητας, η ενσωμάτωση γυναικών και η διυτηρεσιακότητα, καθώς και προκλήσεις κι ευκαιρίες που παρουσιάζουν οι παράγοντες αυτοί στις ελληνικές Ειδικές Επιχειρήσεις. Η εργασία ολοκληρώνεται με την πρόταση υιοθέτησης ενός νέου δόγματος Ειδικών Επιχειρήσεων προσαρμοσμένου στα ελληνικά δεδομένα και προκλήσεις.

Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου.

Κωνσταντίνος Καλογερόπουλος

Στην Κατερίνα,
τη Μιχαέλα και το Χρήστο,
για την αμέριστη κατανόηση και
συμπράσταση.
Στο φίλο και συμμαθητή
Χαράλαμπο Παναγιωτόπουλο
για τις πολύτιμες συμβουλές.

Σελίδα σκόπιμα κενή

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	v
ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΜΗΣΕΩΝ	viii
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΘΕΩΡΙΕΣ ΕΙΔΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	7
1.1 Γενικά περί ΕΕ και ΔΕΕ – Ε.Δ	7
1.1.1 Ορισμοί	8
1.1.2 Χαρακτηριστικά και Ιδιαιτερότητες	10
1.1.3 Έργα ΕΕ	12
1.1.4 Περιορισμοί ΕΕ και ΔΕΕ – Ε.Δ	13
1.2 Θεωρίες Ειδικών Επιχειρήσεων	14
1.2.1 Θεωρία «Σχετικής Ανωτερότητας»	15
1.2.2 Θεωρία «Κατανομής Ιδιοτήτων»	17
1.2.3 Θεωρία «Εκτός Κυτίου»	19
1.2.4 Διδάγματα – Συμπεράσματα των Θεωριών ΕΕ	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΔΟΓΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΟΝΑΔΕΣ ΔΕΕ – Ε.Δ	21
2.1 Δόγματα Ειδικών Επιχειρήσεων	21
2.1.1 Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής	22
2.1.2 Γαλλία	24
2.1.3 Ηνωμένο Βασίλειο	26
2.1.4 Ρωσία	27
2.1.5 Ισραήλ	28
2.1.6 Διδάγματα – Συμπεράσματα Διεθνών Δογμάτων ΕΕ	29
2.2 Μονάδες ΔΕΕ – Ε.Δ	30
2.2.1 Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής	30
2.2.2 Γαλλία	33
2.2.3 Ηνωμένο Βασίλειο	33
2.2.4 Ρωσία	35
2.2.5 Ισραήλ	36
2.3 Αποτίμηση Διεθνών Προσεγγίσεων	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΑΙΓΑΙΟ ΠΕΛΑΓΟΣ	39
3.1 Γεωπολιτική και Γεωστρατηγική	40
3.2 Χαρακτηριστικά Αιγαίου περιβάλλοντος	42
3.2.1 Οριοθέτηση Αιγαίου Πελάγους	42
3.2.2 Τα Νησιά του Αρχιπελάγους	43
3.2.3 Μορφολογία και Βλάστηση των Νήσων	45
3.2.4 Κλιματολογικές Συνθήκες	46
3.2.5 Διοικητική και Δημογραφική Κατάσταση	47
3.2.6 Πηγές Πλούτου	48
3.2.6.1 Αλιεία	49
3.2.6.2 Διαμετακόμιση – Εμπόριο	49
3.2.6.3 Τουρισμός	50
3.2.7 Επιλογικά	51
3.3 Γεωπολιτική αξία του Αρχιπελάγους	51
3.3.1 Πλανητικό Επίπεδο	51

3.3.2 Περιφερειακό Επίπεδο	52
3.3.2.1 ...Σε Σχέση με τους Άξονες που Επηρεάζει και τα Βαλκάνια	52
3.3.2.2 ...Σε Σχέση με τα Στενά	53
3.3.2.3 ...Σε Σχέση με την Αν. Μεσόγειο	53
3.3.2.4 ...Σε Σχέση με τους Αγωγούς Ενέργειας	54
3.3.3 Τοπικό – Διπολικό Επίπεδο	55
3.3.4 Επιλογικά	56
3.4 Προκλήσεις Ασφαλείας στο Αιγαίο Πέλαγος	57
3.4.1 Τουρκικός Επεκτατισμός	57
3.4.2 Λαθρομετανάστευση και Τρομοκρατία	58
3.4.3 Οργανωμένο Έγκλημα	60
3.5 Επιλογικά	61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΜΕΤΕΞΕΛΙΞΗ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΔΕΕ – Ε.Δ	63
4.1 Αρχαιότητα	63
4.2 Από την Ελληνική Επανάσταση έως τον 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο.	66
4.3 2 ^{ος} Παγκόσμιος Πόλεμος	68
4.4 Εμφύλιος Πόλεμος 1946-9	71
4.5 Από το Τέλος του Εμφυλίου Πολέμου έως τη Μεταπολίτευση	72
4.6 Από τη Μεταπολίτευση έως την «Κρίση των Ιμίων»	73
4.7 Οι εξελίξεις μετά την «Κρίση των Ιμίων»	74
4.8 ΔΕΕ Πολεμικού Ναυτικού και Πολεμικής Αεροπορίας	75
4.9 Οδεύοντας στη «Διοίκηση Ειδικού Πολέμου»	76
4.10 Επιλογικά	77
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΙΔΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΠΑΡΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ	79
5.1 Τεχνολογία και ΕΕ	80
5.1.1 Τεχνολογία και Καινοτομία	81
5.1.2 Η Τεχνολογία στις ΔΕΕ – Ε.Δ	83
5.1.3 Επιλογικά	84
5.2 Γυναίκες και ΕΕ	84
5.2.1 Σύντομη Ιστορική Ανασκόπηση	84
5.2.2 Η Θέση της Γυναίκας στο ΝΑΤΟ	85
5.2.3 Το Θήλυ Προσωπικό στις ΔΕΕ – Ε.Δ	86
5.2.4 Πλεονεκτήματα – Μειονεκτήματα - Επιδράσεις Γυναικών στις ΔΕΕ – Ε.Δ	88
5.2.5 Επιλογικά	90
5.3 Υπογεννητικότητα και ΕΕ	90
5.3.1 Προκλήσεις Μείωσης Γεννήσεων	90
5.3.2 Προκλήσεις Γήρανσης Προσωπικού	91
5.3.3 Αναζήτηση Λύσεων	92
5.3.3.1 Τροποποίηση Εσωτερικής Οργάνωσης	92
5.3.3.2 Στράτευση Θήλυ Προσωπικού	93
5.3.3.3 Ελληνική «Λεγεώνα των Ξένων»	94

5.4 Διυτηρεσιακότητα και ΕΕ	95
5.4.1 Επεξήγηση Όρου	96
5.4.2 Προκλήσεις, Κίνδυνοι και Τρόποι Αντιμετώπισης	97
5.4.3 Η Διυτηρεσιακότητα στις ΔΕΕ – Ε.Δ	98
5.5 Το «Δόγμα της Σφήκας»	98
5.5.1 ΕΕ στην Ειρήνη και τον Πόλεμο	99
5.5.1.1 Οι ΔΕΕ – Ε.Δ Πριν τις Πολεμικές Επιχειρήσεις	99
5.5.1.2 Οι ΔΕΕ – Ε.Δ Κατά τη Διάρκεια των Πολεμικών Επιχειρήσεων	100
5.5.1.3 Οι ΔΕΕ – Ε.Δ Μετά τις Πολεμικές Επιχειρήσεις	101
5.5.2 Οργάνωση ΔΕΕ – Ε.Δ	102
5.5.3 Στελέχωση ΔΕΕ – Ε.Δ	103
5.5.4 Επιλογικά	104
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	105
6.1 Συμπεράσματα	105
6.2 Προτάσεις	109
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	111
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	113
Α. Βιβλία	113
Α.1 Αγγλόφωνα	113
Α.2 Ελληνικά	114
Β. Άρθρα σε Βιβλία / Περιοδικά	116
Β.1 Αγγλόφωνα	116
Β.2 Ελληνικά	117
Γ. Υπόλοιπες Πηγές	118
Γ.1 Αγγλόφωνες	118
Γ.2 Ελληνικές	119
Δ. Ιστοσελίδες	120
Γ.1 Αγγλόφωνες	120
Δ.2 Ελληνικές	124
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	
«Α» Χάρτες	127
«Β» Πίνακες - Διαγράμματα	155
ΕΙΚΟΝΕΣ	
«1» Απεικόνιση Θεωρίας «Σχετικής Ανωτερότητας»	15
«2» Αρχές ΕΕ ανά Στάδιο	16
«3» Γράφημα «Κατανομής Ιδιοτήτων» Στρατιωτικού Προσωπικού	18
«4» Απεικόνιση θεωρίας «Εκτός Κιτύου» (Outside the Box)	19

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΜΗΣΕΩΝ

Ελληνικές Συντμήσεις

13 ^η ΔΕΕ	13 ^η Διοίκηση Ειδικών Επιχειρήσεων
31 ^η ΜΕΕΔ	31 ^η Μοίρα Επιχειρήσεων Έρευνας Διάσωσης.
31 ^η ΜΕΕ	31 ^η Μοίρα Ειδικών Επιχειρήσεων.
3Α	Αξιολόγηση, Αξιοκρατία, Αριστεία
71 Α/Μ ΤΑΞ	71 Αερομεταφερόμενη Ταξιαρχία
Α/ΓΕΕΘΑ	Αρχηγός Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας.
Α/Φ	Αεροσκάφη
ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
ΑΘ	Ανοιχτή Θάλασσα
ΑΟΖ	Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη
ΑΣ	Αεροπορία Στρατού.
ΑΣΔΕΝ	Ανώτερη Στρατιωτική Διοίκηση Εσωτερικού και Νήσων
ΑΣΦΑ	Ανεξάρτητο Σύστημα Φυσικού Αερίου
ΒΣΕ	Βρετανική Στρατιωτική Αποστολή
Γ.Γ.	Γενικός Γραμματέας
ΓΕΣ	Γενικό Επιτελείο Στρατού
Δ&Ε	Διοίκηση και Έλεγχος
Δ/ΟΥΚ	Διοίκηση Ομάδων Υποβρυχίων Καταστροφών
ΔΔΕΕ	Διακλαδική Διοίκηση Ειδικών Επιχειρήσεων.
ΔΔΚ	Διοίκηση Δυνάμεων Καταδρομών
ΔΕΔ	Διεύθυνση Ειδικών Δυνάμεων
ΔΕΕ	Δυνάμεις Ειδικών Επιχειρήσεων
ΔΕΠ	Διοίκηση Ειδικού Πολέμου
ΔΚ	Διοίκηση Καταδρομών
ΔΜ	Διοικητική Μέριμνα
ΔΜΚ	Διοικήσεις Μονάδων Καταδρομών
ΔΝΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΔΠΖ	Διεύθυνση Πεζικού
ΔΥΚ	Διοίκηση Υποβρυχίων Καταστροφών
Ε.Δ	Ειδικές Δυνάμεις
Ε.Ε	Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε/Π	Ελικόπτερα
ΕΑΜ	Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο
ΕΔ	Ένοπλες Δυνάμεις
Ε-Δ	Έρευνα – Διάσωση
ΕΔΕΣ	Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος
Ε-ΔΜΑ	Έρευνα – Διάσωση (Ε-Δ) στην ειρήνη και κατά τη Μάχη
ΕΕ	Ειδικές Επιχειρήσεις
ΕΕ/Π	Επιθετικά Ελικόπτερα
ΕΕΔ	Ελληνικών Ένοπλων Δυνάμεων
ΕΚΕ	Έργων Κοινού Ενδιαφέροντος
ΕΛ.ΑΣ	Ελληνική Αστυνομία
ΕΛΑΣ	Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός
ΕΜΘ	Εθελοντής Μακράς Θητείας
ΕΟΕΑ	Ένοπλες Ομάδες Ελλήνων Ανταρτών

ΕΠΟΠ	Επαγγελματίας Οπλίτης
ΕΠΥ	Εθελοντής Πενταετούς Υποχρέωσης
ΕΣΜΦΑ	Εθνικό Σύστημα Μεταφοράς Φυσικού Αερίου
ΕΤΑ	Ειδικό Τμήμα Αλεξιπρωτιστών
ΕΥΠ	Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών
ΗΒ	Ηνωμένο Βασίλειο
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΘΕ	Θέατρο Επιχειρήσεων
ΙΣΕ	Ιδιωτικές Στρατιωτικές Εταιρείες
κ-ε	Κράτος - Εταιρος
ΚΕΑΠ	Κέντρο Εκπαίδευσης Ανορθόδοξου Πολέμου
ΚΕΜΚ	Κέντρο Εκπαίδευσης Μονάδων Καταδρομών
ΚΕΟΑ	Κέντρο Εκπαίδευσης Ορεινού Αγώνα
ΚΕΧ	Κέντρο Εκπαίδευσης Χιονοδρόμων
κ-μ	Κράτος – Μέλος
ΛΔ	Λόχος Διοίκησης
ΛΔΜΚ	Λόχος Διαβιβάσεων Μονάδων Καταδρομών
ΛΟΚ	Λόχος Ορεινών Καταδρομών
ΜΑΚ	Μοίρα Αμφίβιων Καταδρομών
ΜΑΛ	Μοίρα Αλεξιπρωτιστών.
ΜΕΔ	Μεραρχία Ειδικών Δυνάμεων
ΜΚ	Μοίρα Καταδρομών
ΜΚΟ	Μη Κυβερνητική Οργάνωση
ΜΜΕ	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
ΜΠ	Μεραρχία Πεζικού
ΜΥΚ	Μονάδα Υποβρυχίων Καταστροφών
Ο/Σ	Οπλικά Συστήματα
ΟΑΕ	Ομάδα Αμφίβιων Επιχειρήσεων
ΟΑΠ	Ομάδα Ανορθόδοξου Πολέμου
ΟΕΝ	Ομάδα Εξουδετέρωσης Ναρκών
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΜΚ	Όπλα Μαζικής Καταστροφή
ΟΥΚ	Ομάδες Υποβρυχίων Καταστροφών.
ΠΑ	Πολεμική Αεροπορία
ΠΑΟ	Πανελλήνια Απελευθερωτική Οργάνωση
ΠΜ	Πτέρυγα Μάχης
ΠΝ	Πολεμικό Ναυτικό
ΠΠ	Παγκόσμιος Πόλεμος
Σ/Α	Σταθμός Ασυρμάτου
Σ/ΠΝ	Σύνταγμα Πεζοναυτών
ΣΑ	Συμβούλιο Ασφαλείας
ΣΑΓΕ	Συμβούλιο Αρχηγών Γενικών Επιτελείων
ΣΑΚ	Σύνταγμα Αμφίβιων Καταδρομών
ΣΑΠ	Σκάφος Ανορθόδοξου Πολέμου
ΣΒΕΔΜΑ	Σχολείο Βασικής Εκπαίδευσης Διασωστών Μάχης
ΣΕΔΕΑ	Σμήνος Έρευνας – Διάσωσης Ειδικών Αποστολών
ΣΚΔ	Σύνταγμα Καταδρομών

ΣΜΕΕ	Σμήνος Ειδικών Επιχειρήσεων.
ΣμηΕΑ	Σύστημα μη Επανδρωμένου Αεροσκάφους
ΣΞ	Στρατός Ξηράς
ΣΠ	Σύνταγμα Πεζικού
ΣΣ	Σώμα Στρατού
ΣΥΚ	Σχολή Υποβρυχίων Καταστροφών.
ΣΧΑΛ	Σχολή Αλεξιπρωτιστών
ΤΑΞ Κ/Δ-ΑΛ	Ταξιαρχία Καταδρομών – Αλεξιπρωτιστών
ΤΑΞ ΠΖΝ	Ταξιαρχία Πεζοναυτών.
ΤΑΞΑΣ	Ταξιαρχία Αεροπορίας Στρατού.
ΤΔ/ΔΚ	Τακτική Διοίκηση Δυνάμεων Καταδρομών
ΤΔΒΚ	Τάγμα Διαβιβάσεων Καταδρομών
ΤΔΚ	Τακτική Διοίκηση Καταδρομών.
ΤΕ/ΔΚ	Τακτικό Επιτελείο Δυνάμεων Καταδρομών
ΤΕΕ	Τμήματα Ειδικών Επιχειρήσεων
ΤΕΝΕΦ	Τάγμα Εναέριου Ανεφοδιασμού
ΤΠΑ	Τουρκική Πολεμική Αεροπορία
ΤΠΝ	Τουρκικό Πολεμικό Ναυτικό
Υ/ΚΤ	Υποβρύχιος Καταστροφέας
ΥΜΟΚ	Υποδιεύθυνση Μονάδων Ορεινών Καταδρομών
ΥΠ.ΑΜ.	Υπουργείο Άμυνας
ΥΠ.ΕΞ	Υπουργός Εξωτερικών
ΥΠ.ΕΣ.	Υπουργείο Εσωτερικών
ΥΦΑ	Υγροποιημένου Φυσικού Αερίου
ΦΑ	Φυσικό Αέριο
ΧΒΡΠ	Χημικά, Βιολογικά, Ραδιολογικά και Πυρηνικά
ΧΘ	Χωρική Θάλασσα

Αγγλόφωνες Συντμήσεις

1 st SFOD-D	1 st Special Forces Operational Detachment-Delta (Delta Force)
5WG	5th Generation Warfare
AFSOC	Air Force Special Operations Command
AMAG/JUSMAPGG	American Mission for Aid to Greece/Joint U.S. Military Advisory and Planning Group Greece
ARSOA	Army Special Operations Aviation Command
BDA	Battle Damage Assessment
BICC	Bonn International Center for Conversion
BRI	Belt and Road Initiative
C2	Command and Control
C4	Command, Control, Communication and Computers
CAB	Civil Affairs Brigade
CAO	Civil Affairs Operations
CBRN	Chemical, Biological, Radiological and Nuclear
CESEC	Central and South Eastern Europe Gas Connectivity
CIA	Central Intelligence Agency
CIDG	Civilian Irregular Defense Groups
COIN	Counterinsurgency

CST	Cultural Support Team
CT	Counterterrorism
DA	Direct Action
DEVGRU	Naval Special Warfare Development Group (SEAL Team 6)
DOD	Department of Defense
EastMed	Eastern Mediterranean
EDIDP	European Defence Industrial Development Programme
EMGF	EastMed Gas Forum
EOD	Explosive Ordnance Disposal
Europol	European Police
FAO	Food and Agriculture Organization
FID	Foreign Internal Defense
GCC	Geographic Combatant Commander
GERD	Gross Expenditure on Research and Development.
GMI	Global Militarisation Index
GNA	Government of National Accord
GWOT	Global War on Terrorism
I.H.O.	International Hydrographic Organization
IDF	Israel Defense Forces.
IDF	Israel Defense Forces
IGB	Interconnector Greece-Bulgaria
IISS	International Institute for Strategic Studies
IMF	International Monetary Fund
IRA	Irish Republican Army
JFK	John Fitzgerald Kennedy
JIIM	Joint, Interagency, Intergovernmental and Multinational
JSAFW	Joint Special Forces Aviation Wing
JSOC	Joint Special Operations Command
JSOU	Joint Special Operations University
LNA	Libyan National Army
LRDG	Long Range Desert Group
MA	Military Assistance
MACV	Military Assistance Command Vietnam
MARSOC	Marine Corps Forces, Special Operations Command
MISO	Military Information Support Operations
MSOR	Marine Special Operations Regiment
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NAVSPECWARCOM	Naval Special Warfare Command
OBL	Osama Bin Laden
ODA	Operation Detachment - Alpha
OSS	Office of Strategic Services
PCI	Project of Common Interest
PEO	Program Executive Offices
PESCO	Permanent Structured Cooperation
PMCs	Private Military Contractors/Companies
PN	Partner Nations
POG	Psychological Operations Group

R&D	Research and Development
SAS	Special Air Service
SBSO	Sustainment Brigade Special Operations
SCPX	South Caucasus Pipeline Expansion
SEAL	SEa – Air – Land
SF	Special Forces
SFC	Special Forces Command
SFG	Special Forces Group
SFQC	Special Forces Qualification Course («Q» course)
SFSG	Special Forces Support Group
SIPRI	Stockholm Peace Research Institute
SMU	Special Mission Units
SOE	Special Operations Executive
SOF AT&L	Special Operations Forces Acquisition, Technology and Logistics
SR	Special Reconnaissance
SRR	Special Reconnaissance Regiment
SSE	Sensitive Site Exploitation
SSR	Special Signals Regiment
STS	Special Tactics Squadron
TANAP	Trans Anatolian Pipeline
TAP	Trans Adriatic Pipeline
TEO	Technical Exploitation Operations
TSE	Tactical Site Exploitation
TSOC	Theater Special Operations Command
UKSF	UK Special Forces
USAJFKSWCS	US Army John F. Kennedy Special Warfare Center and School
USASOC	United States Army Special Operations Command
USSOCOM	United States Special Operations Command
UW	Unconventional Warfare
WHO	World Health Organization
WMD	Weapons of Mass Destruction
WMO	World Meteorological Organization
WPS	Women, Peace and Security

Γαλλόφωνες Συντμήσεις

13 ^e RDP	13 ^e régiment de dragons parachutists
1 ^{er} RPIMa	1 ^{er} régiment de parachutistes d'infanterie de marine
4 ^e RHFS	4 ^e régiment d'hélicoptères des forces spéciales
BAFSI	Brigade aérienne des forces de sécurité et d'intervention
BFST	Brigade des forces spéciales terre
CEMA	Chef d'État-Major des Armées
COM FST	Commandement des forces spéciales terre
COS	Commandement des opérations spéciales
CPA 10	Commando Parachutiste de l'Air no 10
FORFUSCO	Force maritime des fusiliers marins et commandos
FRONTEX	Frontières extérieures
GCOS	Général Commandant des Opérations Spéciales

Ρωσόφωνες Συντμήσεις

FSB	Federalnaya Sluzhba Bezopasnosti Rossiyskoy Federatsii
GRU	Glavnoye Razvedyvatel'noye Upravleniye
KGB	Komitet Gosudarstvennoy Bezopasnosti
KSO	Komandovanie Sil Spetsialnykh Operatsiy
Spetsnaz	Spetsialnoye naznacheniya
SVR	Sluzhba Vneshney Razvedki
VDV	Vozdushno-Desantnye Voyska

Τουρκόφωνες Συντμήσεις

AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
EMÖGK	Ege Müşterek Özel Görev Kuvveti

Νοβηγικόφωνες Συντμήσεις

FSK	Forsvarets Spesialkommando
-----	----------------------------

Σελίδα σκόπιμα κενή

«Θάρσει. Λέγων τ' αληθές ου σφάλει ποτέ»
(Έχε θάρρος. Όταν λες την αλήθεια,
δε θα κάνεις ποτέ λάθος)
Σοφοκλής, 496-406 π.Χ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από την αυγή της νέα χιλιετίας οι Ειδικές Επιχειρήσεις (ΕΕ) έχουν λάβει μεγάλη δημοσιότητα σε παγκόσμιο επίπεδο. Κύρια αιτία για αυτό, η αποτελεσματικότητα που επιδεικνύουν τόσο στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας, όσο και στην αντιμετώπιση των νέων μορφών απειλών του 21^{ου} αιώνα. Οι επικριτές τους όμως αμφισβητούν την αξία τους, υποστηρίζοντας πως η ασφάλεια και άμυνα ενός κράτους εξασφαλίζεται μόνο με την ύπαρξη συμβατικών δυνάμεων. Στις σελίδες που ακολουθούν θα επιχειρηθεί η εξέταση της συμβολής των ΕΕ στη στρατηγική της χώρας μας, με έμφαση το Αιγαίο, καθώς και οι προοπτικές για το μέλλον.

Ξεκινώντας είναι χρήσιμο να οριοθετήσουμε το σύγχρονο περιβάλλον. Αδιαμφισβήτητα, ζούμε σε μια περίοδο που η δομή του διεθνούς συστήματος μεταβάλλεται. Σταδιακά οδηγούμαστε σε ένα πολυπολικό διεθνές σύστημα. Στη διαδρομή αυτή, διαφορετικής μορφής δρώντες επιζητούν την ανάδειξη τους σε παγκόσμιους ή/και περιφερειακούς δρώντες. Το κράτος μπορεί να παραμένει ο σημαντικότερος παράγοντας. Εμφανίζονται όμως υπερεθνικοί και μη οργανισμοί (Ευρωπαϊκή Ένωση, ΝΑΤΟ, μουσουλμανική αδελφότητα, πολυεθνικές κ.α.), καθώς και μη κρατικοί δρώντες (διεθνείς εγκληματικές και τρομοκρατικές οργανώσεις κ.α.), οι οποίοι αναδεικνύονται σε κεντρικούς συντελεστές περιφερειακών και τοπικών συγκρούσεων. Ταυτόχρονα, η διασύνδεση των κρατών (παγκοσμιοποίηση, αλληλεξάρτηση), η εξέλιξη της τεχνολογίας (ρομποτική, τεχνητή νοημοσύνη κ.α.) και οι περιβαλλοντικές και ανθρωπογενείς μεταβολές (λειτουργία, φυσικές καταστροφές, μεταβαλλόμενα δημογραφικά στοιχεία, μετανάστευση κ.α.) έχουν σημαντικές επιδράσεις στην οικονομία, την πληροφορία και διακίνηση ιδεών, στις μετακινήσεις και στη μορφή των συγκρούσεων και των απειλών. Έτσι, πλέον των παραδοσιακών, εμφανίζονται ασύμμετρες και υβριδικές απειλές και ανακύπτουν στρατηγικές «απεριόριστου»¹,

¹ «Unrestricted Warfare». Αποτελεί εισήγηση 2 Κινέζων Αξκών για την αντιμετώπιση της αμερικανικής υπεροχής στο τέλος του προηγούμενου αιώνα, με την εκτέλεση επιχειρήσεων σε δίκτυα (network warfare), στο οικονομικό πεδίο (economic warfare), με τη χρήση του νομικού συστήματος (lawfare) και τρομοκρατίας (Liang and Xiangsui 2002).

«υβριδικού»² και «δια αντιπροσώπων»³ πολέμων. Με άλλα λόγια έχουμε την ανάδειξη, αυτού που ο Reed αποκαλεί πολεμικές επιχειρήσεις 5^{ης} γενεάς⁴. Δηλαδή ολιστικές επιχειρήσεις με χρήση κινητικών ή μη κινητικών (kinetic or non-kinetic) δυνάμεων στο φυσικό, πληροφοριακό, νοητικό (cognitive) και κοινωνικό πεδίο - χώρο (domain) (Reed 2008).

Στο πλαίσιο αυτό, ελάχιστοι γνωρίζουν πως η χώρα μας συγκαταλέγεται στα 10 πιο «στρατιωτικοποιημένα» κράτη παγκοσμίως. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το σχετικό δείκτη του 2019⁵, η Ελλάδα κατέχει την 7^η θέση, μεταξύ 154 κρατών⁶. Ο εν λόγω δείκτης απεικονίζει το σχετικό βάρος και τη σημασία του στρατιωτικού μηχανισμού ενός κράτους σε σχέση με την κοινωνία του (Mutschler and Bales 2019, 2-4) και η θέση της Ελλάδας είναι διαχρονικά υψηλή. Αυτό συμβαίνει γιατί η χώρα μας, ενώ είναι ένα μικρό, σε έκταση και πληθυσμό, κράτος, έχει σημαντική γεωπολιτική αξία λόγω της θέσης της και ταυτόχρονα γειτνιάζει με μια αναθεωρητική δύναμη.

Η «στρατιωτικοποίηση» αυτή καταδεικνύει ότι η Ελλάδα, ανεξαρτήτως της μορφής του διεθνούς συστήματος, αλλά και των επιδιώξεων – προθέσεων της εκάστοτε κυβέρνησης, αναγκάζεται να «επενδύει» στη στρατιωτική ισχύ, για να αντιμετωπίσει ένα δρώντα που επιβουλεύεται την κυριαρχία της, κυρίως στο αρχιπέλαγος του Αιγαίου⁷. Αίφνης προκύπτει το ερώτημα, εάν η επένδυση αυτή αποτελεί μία

² «Hybrid Warfare». Αφορά στην «ανάμιξη» των τρόπων διεξαγωγής πολέμου, των εμπόλεμων και των τεχνολογιών που χρησιμοποιούνται, η οποία παράγει ποικιλομορφία και πολυπλοκότητα. Οι υβριδικοί πόλεμοι ενσωματώνουν μια ποικιλία διαφορετικών μεθόδων επιχειρήσεων, οι οποίες συμπεριλαμβάνουν συμβατικές ικανότητες, ανορθόδοξες τακτικές και σχηματισμούς, τρομοκρατικές ενέργειες που εμπεριέχουν αδιάκριτη βία και εξαναγκασμό και εγκληματική αναταραχή (Hoffman 2007, 14).

³ «Surrogate Warfare». Νοητική «ομπρέλα» για όλες τις μορφές εξωτερίκευσης του «βάρους» των επιχειρήσεων σε συμπληρωματικές όπως και υποκατάστατες δυνάμεις ή πλατφόρμες. Οι «αντιπρόσωποι» δύναται να είναι άνθρωποι ή τεχνολογικές πλατφόρμες (Krieg and Rickli 2018, 115). Η έννοια και η χρήση βέβαια δεν αποτελεί καινοτομία, καθόσον έχει παρατηρηθεί ιστορικά και σε άλλες εποχές (π.χ. χρήση μισθοφόρων).

⁴ 5WG: 5th Generation Warfare.

⁵ GMI: Global Militarisation Index (Παγκόσμιος Δείκτης Στρατιωτικοποίησης). Από το 1990, ο δείκτης δημιουργείται από το BICC (Bonn International Center for Conversion) και βασίζεται σε στοιχεία του SIPRI (Stockholm Peace Research Institute), του ΔΝΤ (International Monetary Fund – IMF), του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (World Health Organization – WHO) και του IISS (International Institute for Strategic Studies). Ο δείκτης αξιολογεί κάθε κράτος σε τρεις τομείς, τις στρατιωτικές δαπάνες, το προσωπικό και τον υφιστάμενο «βαρύ» εξοπλισμό, σε σχέση με το ΑΕΠ, τις δαπάνες για την υγεία, τον πληθυσμό και το ιατρικό προσωπικό.

⁶ Τις δυο πρώτες θέσεις καταλαμβάνουν το Ισραήλ και η Σιγκαπούρη, στην 4η θέση βρίσκεται η Κύπρος και στην 19η η Τουρκία.

⁷ Εάν δε γινόταν προσπάθεια επηρεασμού της μουσουλμανικής μειονότητας στη Δ. Θράκη και δεν υπήρχε συγκέντρωση στρατιωτικών δυνάμεων στα μοναδικά χερσαία σύνορα με την Τουρκία, κατά μήκος του ποταμού Έβρου, ίσως θα μπορούσαμε να συζητάμε για απειλή, μόνο στο Αιγαίο.

ορθολογική επιλογή, όταν μάλιστα ενέχει σημαντικό οικονομικό κόστος. Άλλωστε δεν έχουν περάσει πολλά χρόνια από τη δήλωση αντιπροέδρου της ελληνικής κυβέρνησης πως «ο πιο αντιπαραγωγικός κλάδος του ελληνικού λαού είναι οι στρατιωτικοί και τα σώματα ασφαλείας»⁸.

Αναζητώντας τη σπουδαιότητα της στρατιωτικής ισχύος, από την αρχαιότητα κιόλας «στις ανθρώπινες σχέσεις, τα νομικά επιχειρήματα έχουν αξία όταν εκείνοι που τα επικαλούνται είναι περίπου ισόπαλοι σε δύναμη και ότι, αντίθετα, ο ισχυρός επιβάλλει ό,τι του επιτρέπει η δύναμή του και ο αδύνατος υποχωρεί όσο του επιβάλλει η αδυναμία του» (Θουκυδίδης, Ε, 86-90). Συναφώς, η ρεαλιστική θεώρηση των διεθνών σχέσεων θέλει τα κράτη να έχουν ως κυρίαρχο στόχο την επιβίωσή τους, να λειτουργούν με βάση την αρχή της «αυτοβοήθειας» και να επιδιώκουν την απόκτηση «ισχύος», το κύριο νόμισμα στη διεθνή πολιτική (Waltz 2011, 11, 203, 238, 278). Επιπλέον, ο Κ. Waltz αναγνωρίζει τη «στρατιωτική δύναμη» ως ένα από τα στοιχεία που καθορίζουν την τοποθέτηση των κρατών στη βαθμίδα ισχύος (Waltz 2011, 278). Για τον Η. Κουσκουβέλη, οι Ένοπλες Δυνάμεις αποτελούν παράγοντα που επηρεάζει την ισχύ ενός κράτους⁹, ενώ «η στρατιωτική ισχύς είναι η μοναδική που σε εξαιρετικές συνθήκες [...] διασφαλίζει την ακεραιότητα και την κυριαρχία αυτού» (Κουσκουβέλης 2004, 166–69). Τέλος, ακόμα και οι Keohane και Nye, οι οποίοι εισήγαγαν την έννοια της αλληλεξάρτησης, αναγνώρισαν πως η στρατιωτική ισχύς, μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την επίτευξη πολιτικών στόχων (Keohane & Nye 1989, 28). Εύκολα, επομένως, γίνεται αντιληπτή η αξία των Ενόπλων Δυνάμεων (ΕΔ) για ένα κράτος. Ποιος όμως ο ρόλος των ΕΕ στο σύγχρονο περιβάλλον ασφαλείας και άμυνας;

Η μελέτη του ρόλου και της χρησιμότητας των ελληνικών Δυνάμεων Ειδικών Επιχειρήσεων (ΔΕΕ) στο περιβάλλον που ήδη σκιαγραφήθηκε, έχει ορισμένες προϋποθέσεις. Πρωτίστως, την ανάγκη απελευθέρωσης από την ευρέως διαδεδομένη άποψη ότι οι ΕΕ αποτελούν «αποστολές αυτοκτονίας». Οι ΕΕ είναι «ειδικές» γιατί δε μπορούν ή δεν κρίνεται σκόπιμο να εκτελεστούν από άλλες δυνάμεις, ενώ τείνουν

⁸ Δηλώσεις κ. Θεόδωρου Πάγκαλου σε τηλεοπτική εκπομπή στις 30 Οκτωβρίου 2010 [Πηγή: <https://www.kathimerini.gr/409748/article/epikairothta/politikh/aixmhros-venizelos-kata-pagkaloygia-ed> (πρόσβ.: 12 Ιουλ 2020)].

⁹ Οι υπόλοιποι είναι η γεωγραφία, ο πληθυσμός και οι πηγές πλούτου. Επιπλέον υφίστανται οι «λειτουργικοί» (πολιτικό σύστημα, διοίκηση κράτους, στρατιωτική κινητοποίηση και θέση του κράτους στο διεθνές σύστημα) και οι «υποκειμενικοί» (ηγεσία και κύρος του κράτους) συντελεστές. Για μια αναλυτική παρουσίαση της ισχύος βλ. Κουσκουβέλης, 2004, 139-86.

να μην ακολουθούν νόρμες ως προς τον τρόπο σχεδίασης και εκτέλεσης¹⁰. Δευτερευόντως, προϋπόθεση της παρούσας εργασίας αποτελεί η διατήρηση της τάσης του συστήματος προς την πολυπολικότητα και η μη επικράτηση ενός μονοπολικού ή/και διπολικού διεθνούς συστήματος. Διαφορετικά, οι στρατηγικές των δυο ανταγωνιστών στο Αιγαίο, αναμένεται να διαφοροποιηθούν. Τρίτη προϋπόθεση αποτελεί η μη δραστική μεταβολή του συσχετισμού ισχύος Ελλάδας και Τουρκίας, όπως για παράδειγμα η ανάπτυξη – απόκτηση πυρηνικών όπλων εκ μέρους ενός εκ των δυο¹¹. Τέλος, η πολιτική κατάσταση στο Αιγαίο και στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου αναμένεται να μη μεταβληθεί από την υφιστάμενη (π.χ. ένταξη Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, μεταβολές στη ΝΑ πτέρυγα του ΝΑΤΟ, επίλυση συνόλου ζητημάτων στις εν λόγω περιοχές κ.α.).

Η συγγραφή του παρόντος έχει επίσης δυο κρίσιμους περιορισμούς. Ο πρώτος απαντά στη φύση των ΕΕ (κεκαλυμμένη δράση, μυστικότητα κ.λπ.). Λόγω της αυξημένης ασφάλειας που διακατέχει τον εν λόγω χώρο, οι πληροφορίες σε ένα αρκετά ευρύ πεδίο θεμάτων είναι διαβαθμισμένες. Συνεπώς, η αποτύπωση αυτών σε μία ακαδημαϊκή εργασία είναι απαγορευτική. Ο δεύτερος περιορισμός, ο οποίος έχει άμεση σχέση με τον πρώτο, αφορά στη σχετική έλλειψη βιβλιογραφίας για τις ΕΕ στην Ελλάδα.

Έχοντας κατά νου τα παραπάνω, θα επιχειρηθεί να καταδειχθεί πως η δυνατότητα εκτέλεσης ΕΕ, τόσο «κλασικών» όσο και «καινοτόμων», αποτελεί καθοριστικό πυλώνα της ελληνικής εθνικής στρατηγικής. Από πολλούς έχει καταβληθεί προσπάθεια για την καταγραφή και αποτύπωση της στρατιωτικής αντιπαράθεσης στο Αιγαίο και τις δυνατότητες των δυο αντιμαχόμενων. Ελάχιστοι όμως, έχουν επικεντρωθεί στο πως λίγοι αποφασισμένοι άνθρωποι μπορούν, εάν χρησιμοποιηθούν ορθολογικά και με την απαιτούμενη πολιτική και ευρύτερη κοινωνική βούληση, να συμβάλλουν στην επίτευξη της επιθυμητής κατάστασης, όπως αυτή θα καθορισθεί. Σκοπός λοιπόν, της ανά χειράς εργασίας είναι η ανάδειξη της χρησιμότητας και αξίας

¹⁰ Λέγεται συχνά ότι συνίστανται από «out of the box» σκέψη και τρόπο διεξαγωγής.

¹¹ Για μια μελέτη των στρατηγικών που αναπτύχθηκαν μεταξύ δυο αντιπάλων υπερδυνάμεων την περίοδο του ψυχρού πολέμου, σε σχέση με την κατοχή πυρηνικών όπλων, με χαρακτηριστικότερο το δόγμα των μαζικών αντιποίνων που ανέπτυξαν οι αμερικανοί από το 1954 έως το 1957, όταν οι σοβιετικοί δεν κατείχαν αντίστοιχα όπλα βλ. Κουσκουβέλης 2000, 76–90, 141–71.

διεξαγωγής ΕΕ στο περιβάλλον του Αιγαίου και η εξέταση των προοπτικών και της δυνατότητας μετεξέλιξης αυτών μέσω υιοθέτησης καινοτόμων πρακτικών και ιδεών.

Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, στο 1^ο κεφάλαιο θα πραγματοποιηθεί περιγραφή των χαρακτηριστικών των ΕΕ και των ΔΕΕ και θα παρουσιασθούν οι επικρατέστερες θεωρίες ΕΕ. Στο 2^ο κεφάλαιο θα αναζητηθούν τα δογμάτων χρησιμοποίησης των ΔΕΕ, καθώς και η οργάνωση, η δομή, η αποστολή και η χρησιμοποίηση των δυνάμεων αυτών στις ΗΠΑ, τη Γαλλία, το ΗΒ, τη Ρωσία και το Ισραήλ. Κατόπιν στο 3^ο κεφάλαιο θα επιχειρηθεί η ανάλυση των χαρακτηριστικών και των ιδιαιτεροτήτων του Αιγαίου, καθώς και των προκλήσεων που αντιμετωπίζει η χώρα μας σε αυτό. Στο 4^ο κεφάλαιο θα διερευνηθεί η ιστορική εξέλιξη των ελληνικών ΔΕΕ, με σκοπό τον εντοπισμό των πρακτικών και των τάσεων σε κάθε περίοδο. Στο 5^ο κεφάλαιο αναλύεται η επιρροή της εξέλιξης της τεχνολογία στο παρόν και το μέλλον των ΔΕΕ και εξετάζονται η συμμετοχή γυναικών σε αυτές, η αντιμετώπιση της γήρανσης προσωπικού και υπογεννητικότητας στη δομή των ΔΕΕ και η διυπηρεσιακότητα. Στο τελευταίο κεφάλαιο θα εξαχθούν τα συμπεράσματα και θα διατυπωθούν σχετικές προτάσεις.

Σελίδα σκόπιμα κενή

«Timendi causa est nescire»
(η αιτία του φόβου είναι η άγνοια)
Lucius Annaeus Seneca¹

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΘΕΩΡΙΕΣ ΕΙΔΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Στα πρώτα δυο κεφάλαια θα επιχειρηθεί η παρουσίαση των διεθνών τάσεων στον χώρο των ΕΕ. Στο παρόν κεφάλαιο αρχικά θα αναλυθούν τα χαρακτηριστικά των ΕΕ και των ΔΕΕ και ακολούθως θα αναπτυχθούν οι επικρατέστερες θεωρίες ΕΕ. Στόχος, η δημιουργία του αναγκαίου εννοιολογικού υπόβαθρου. Πρόθεση του συντάκτη αποτελεί η αποτύπωση των διεθνών τάσεων και η καταγραφή της εξέλιξης τους, ώστε ο αναγνώστης να τις συσχετίσει με το περιβάλλον του Αιγαίου και να τις συγκρίνει με την ελληνικές ΕΕ που θα παρουσιασθούν σε επόμενα κεφάλαια. Σκοπός της διαδικασίας αυτής η εξαγωγή συμπερασμάτων για την ανάγκη μετεξέλιξης των ελληνικών ΔΕΕ – Ειδικών Δυνάμεων (Ε.Δ).

1.1 Γενικά περί ΕΕ και ΔΕΕ – Ε.Δ

Υποστηρίζεται συχνά ότι οι ΔΕΕ – Ε.Δ είναι «υψηλά εξειδικευμένες», «σχεδιασμένες να ανταποκρίνονται σε πολύπλοκες και δυναμικές αποστολές», έχουν «μικρό αποτύπωμα» και αποτελούν «εργαλείο ακριβείας» (Moon 2018, 1). Αίφνης ανακύπτει το ερώτημα σε ποιο βαθμό τα ανωτέρω αποτελούν χολυγουντιανή θεώρηση ή ανταποκρίνονται την πραγματικότητα. Στο πλαίσιο δημιουργίας του εννοιολογικού πλαισίου για την κατανόηση των ΕΕ απαιτείται η καταγραφή ορισμών ενδιαφέροντος σχετικά με τις ΕΕ, τα χαρακτηριστικά – ιδιαιτερότητες αυτών, τις αποστολές και τους περιορισμούς των ΔΕΕ – Ε.Δ.

Ο όρος «ΔΕΕ» δε χρησιμοποιείται καθολικά για την περιγραφή των δυνάμεων που διεξάγουν τις εν λόγω επιχειρήσεις. Υπάρχουν κράτη που, όπως θα διαπιστώσουμε παρακάτω, χρησιμοποιούν τον όρο «Ε.Δ» αντί του «ΔΕΕ», χωρίς όμως τη διαφοροποίηση των επιχειρήσεων που εκτελούν. Επιπλέον, στις ΗΠΑ, οι Ε.Δ αποτελούν μέρος των ΔΕΕ, περιπλέκοντας ακόμα περισσότερο την κατάσταση, για όποιον δεν είναι εξοικειωμένος με τον χώρο αυτό.

¹ Ο Λούκιος Ανναίος Σενέκα, γνωστός ως Σενέκα ο Νεότερος ή απλώς Σενέκα (4 π.Χ – 65 μ.Χ). Γεννήθηκε στην Κόρδοβα της Ισπανίας (ρωμαϊκή κτήση της εποχής) και απεβίωσε στη Ρώμη. Ρωμαίος φιλόσοφος, πολιτικός, ρήτορας και τραγωδός. Ήταν ο πνευματικός ηγέτης της Ρώμης στα μέσα του 1^{ου} μ.Χ αιώνα. [πηγή: <https://www.britannica.com/biography/Lucius-Annaeus-Seneca-Roman-philosopher-and-statesman> (τελ. προσβ.: 21 Σεπ 20)].

1.1.1 Ορισμοί

Ο ορισμός εννοιών σχετικών με τις ΕΕ παρέχει πολλά περισσότερα από μια απλή περιγραφή. Ο καθορισμός τι αποτελεί, πότε υφίσταται και ποιες κατηγορίες δυνάμεων κατηγοριοποιούνται ως «ειδικές», επιφέρει ένα σημαντικό αποτελέσματα στον οργανισμό που τον υιοθετεί.

Ο χαρακτηρισμός συγκεκριμένων επιχειρήσεων ως «ειδικές», οδηγεί σε ανάλογη προετοιμασία, εξοπλισμό και χρήση των δυνάμεων που έχουν επιφορτισθεί με την εκτέλεση τους. Διαφορετικά, ελλοχεύει ο κίνδυνος χρήσης ΔΕΕ – Ε.Δ σε επιχειρήσεις που μπορούν να πραγματοποιηθούν από συμβατικές δυνάμεις ή εκτέλεση ΕΕ από συμβατικές δυνάμεις, με ότι αυτό συνεπάγεται στην επιχειρησιακή αποτελεσματικότητα. Το τελευταίο συμβαίνει συνήθως όταν ο εν λόγω οργανισμός δε διαβλέπει την ανάγκη πρότερης δημιουργίας ανάλογων δυνάμεων και έχει παρατηρηθεί ιστορικά ακόμα και σε κράτη με ισχυρές ΕΔ. Επιπρόσθετα, η εξέταση ενός ορισμού από έναν ερευνητή του επιτρέπει να διαπιστώσει τις τάσεις χρήσης των ΔΕΕ – Ε.Δ ενός κράτους και σε ένα μικρότερο βαθμό την επιχειρησιακή σχεδίαση αυτού. Για το λόγο αυτό, πολλά κράτη, όπως και η χώρα μας, διατηρεί τις σχετικές πληροφορίες διαβαθμισμένες. Αρχικά λοιπόν, θα παρατεθούν οι ορισμοί που χρησιμοποιούν τον όρο «ΕΕ» και ακολούθως αυτοί με τον όρο «Ε.Δ».

Στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ, ως ΕΕ ορίζονται «οι στρατιωτικές δραστηριότητες που διεξάγονται από ειδικά καθορισμένες, οργανωμένες, εκπαιδευμένες και εξοπλισμένες δυνάμεις, οι οποίες χρησιμοποιούν ιδιαίτερες τεχνικές και τρόπους επιχειρήσεων» (ΑΑΡ-06 2019, 118). Για τις ΗΠΑ, οι ΕΕ είναι «επιχειρήσεις που απαιτούν μοναδικούς τρόπους επιχειρήσεων, επιχειρησιακές τεχνικές, εξοπλισμό και εκπαίδευση, συχνά διεξάγονται σε εχθρικά, απαγορευμένα ή πολιτικά ευαίσθητα περιβάλλοντα. Χαρακτηρίζονται από ένα ή περισσότερα από τα ακόλουθα: χρονικά ευαίσθητες, μυστικές, χαμηλό προφίλ (low visibility), διεξαγόμενες με ή/και μέσω εντόπιων δυνάμεων, απαιτούν τοπική ειδημοσύνη (expertise) ή/και υψηλό βαθμό κινδύνου» (JP 3-05 2014, GL-11).

Οι ΕΕ για τους Γάλλους είναι «στοχευμένες στρατιωτικές επιχειρήσεις, διακριτικές (μυστικές) αλλά όχι παράνομες, με στόχο την επίτευξη αντικειμενικών σκοπών στρατηγικής φύσης. Διοικούνται από τον Αρχηγό Ενόπλων Δυνάμεων (Chef d'état-major des armées), σχεδιάζονται και εκτελούνται από τη Διοίκηση Ειδικών Επιχειρήσεων. Προστατεύονται από υψηλό βαθμό επιχειρησιακής ασφάλειας, διεξάγονται υπό

στενό πολιτικοστρατιωτικό έλεγχο που σχετίζεται με τη λήψη απόφασης σε σύντομο χρόνο και με δυνατότητα αναστρεψιμότητας. Διεξάγονται από στρατιωτικές Μονάδες που ονομάζονται Ειδικές Δυνάμεις, οι οποίες έχουν επιλεγεί, εκπαιδευτεί και εξοπλιστεί ειδικά για την εκτέλεση αποστολών, χωρίς να αποκλείεται η βοήθεια συμβατικών δυνάμεων» (CICDE 2013, 109).

Οι ΕΔ του ΗΒ δε χρησιμοποιούν ευρέως τον όρο ΕΕ, αλλά «Ειδικές Δυνάμεις» [UK Special Forces (UKSF)]. Συναφώς, τηρούν αυστηρή πολιτική σχετικά με τις πληροφορίες σε ανοιχτές πηγές². Ως εκ τούτου δε κατέστη δυνατή η εύρεση του ακριβούς ορισμού. Όμως, από τη μελέτη λοιπών θεσμικών κειμένων των βρετανικών ΕΔ διαπιστώθηκε πως οι UKSF «χρησιμοποιούνται για την επίτευξη στρατηγικών αποτελεσμάτων, διοικούνται από το ανώτατο επίπεδο διοίκησης, εφαρμόζουν οδηγίες από το εν λόγω επίπεδο για την μεγιστοποίηση ελευθερίας δράσης, διεξάγονται έγκαιρα, τους παρέχεται η πρόσβαση σε πληροφορίες υψηλού επιπέδου και απολαμβάνουν υψηλής επιχειρησιακής ασφάλειας» (*ADP “Operations”* 2010, 4–18). Επιπλέον οι UKSF «[...] δημιουργούν αποτελέσματα (effects), πέραν των δυνατοτήτων, της εξειδίκευσης και σε σημεία που δεν είναι προσβάσιμα από τις συμβατικές δυνάμεις» (*ADP “Land Operations”* 2017, 7–12).

Στο Ισραήλ, όπως στο ΗΒ, χρησιμοποιείται περισσότερο ο όρος «Ε.Δ»³ για την περιγραφή ανάλογων Μονάδων. Επιπρόσθετα, προφανώς για τους ίδιους λόγους, τα αντίστοιχα θεσμικά κείμενα των ισραηλινών ΕΔ (IDF⁴) δεν είναι ελεύθερα προσβάσιμα. Συνεπώς, στην αναζήτηση του ορισμού για το Ισραήλ θα βασισθούμε σε λοιπά κείμενα – μελέτες. Ο Υ. Hendel⁵, βασιζόμενος στον αντίστοιχο ορισμό των IDF, καταγράφει πως «οι Μονάδες Ε.Δ απαιτούν ποικίλη πολεμική εκπαίδευση (combat training), κατέχουν υψηλό επίπεδο βασικών πολεμικών ικανοτήτων (combat skills) και είναι

² Στην ιστοσελίδα της κυβέρνησης του ΗΒ αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι «οι UKSF είναι ένας στρατιωτικός οργανισμός ο οποίος εκτελεί επιχειρήσεις υψηλής επικινδυνότητας (risk) προς υποστήριξη των συμφερόντων του ΗΒ εκ μέρους του Υπουργείου Άμυνας. Για τη συνέχιση της εκτέλεσης αυτού του τύπου των επιχειρήσεων είναι σημαντικό όπως η ασφάλεια του προσωπικού Ειδικών Δυνάμεων, ο εξοπλισμός, οι τακτικές, οι τεχνικές και οι διαδικασίες να διατηρηθούν. Προς υποστήριξη αυτού υπάρχουν αυστηροί κανόνες για τη δημοσίευση πληροφοριών σχετικών με τις Ειδικές Δυνάμεις» [πηγή: <https://www.gov.uk/government/groups/directorate-of-special-forces> (τελ. προσβ.: 22 Σεπ 20)].

³ Πηγή: <https://www.idf.il/en/minisites/special-forces/> (τελ. προσβ.: 26 Σεπ 20).

⁴ IDF: Israel Defense Forces.

⁵ Yoaz Hendel (1975-): Ισραηλινός πολιτικός και μέλος του κοινοβουλίου (Knesset). Υπηρέτησε για 6,5 χρόνια στη Shayetet 13, Μονάδα Ειδικών Δυνάμεων του ΠΝ, ως Αξκός. Συμμετείχε σε αρκετές επιχειρήσεις των ισραηλινών ΕΔ. Κατέχει διδακτορικό τίτλο στη στρατιωτική ιστορία από το Πανεπιστήμιο του Τελ Αβίβ. Έχει εργασθεί και ως δημοσιογράφος και έχει εκδώσει αρκετά βιβλία [πηγή: http://www.knesset.gov.il/mk/eng/mk_eng.asp?mk_individual_id_t=997 (τελ. προσβ.: 26 Σεπ 20)].

οργανωμένες να επιχειρούν σε μικρά τμήματα (units). Επιπλέον, ανήκουν «στο Γενικό Επιτελείο ή την υψηλότερη στρατιωτική διοίκηση ή άλλη ανώτερη διοίκηση και κατά την ειρηνική περίοδο χρησιμοποιούνται κατά την κρίση της κυβέρνησης και του Υπουργού Άμυνας ή με την έγκρισή τους» (Hendel 2007, 31–33).

1.1.2 Χαρακτηριστικά και Ιδιαιτερότητες

Με τη βοήθεια των παραπάνω ορισμών προσδιορίζουμε τα χαρακτηριστικά των ΕΕ. Τα στοιχεία αυτά είναι σκόπιμο να αναφερθούν γιατί διαφοροποιούν τις ΕΕ από αυτές που διεξάγονται από τις συμβατικές δυνάμεις και συμβάλλουν στην πληρέστερη κατανόηση τους.

Το πρώτο χαρακτηριστικό τους είναι ότι οι δυνάμεις που τις διεξάγουν (ΔΕΕ ή Ε.Δ) υπάγονται στο υψηλότερο επίπεδο. Αιτίες για αυτό είναι ότι επιτυγχάνουν στόχους υψηλής στρατηγικής⁶ και πως δύναται να διεξάγονται σε «ευαίσθητες» περιοχές. Περιοχές δηλαδή που δεν είναι επιθυμητή είτε η εμφανής εμπλοκή / παρουσία ενός κράτους, είτε η κλιμάκωση της κρίσης.

Το επόμενο χαρακτηριστικό αφορά στις τακτικές και τεχνικές των ΔΕΕ – Ε.Δ. Αυτές επιχειρούν, κατά βάση, με μυστικό και κεκαλυμμένο τρόπο, για προφανής και σχετιζόμενους με το πρώτο χαρακτηριστικό λόγους. Συχνά δε δραστηριοποιούνται χωρίς την υποστήριξη που παρέχεται στις συμβατικές δυνάμεις. Ταυτόχρονα όμως, διατηρούν τη δυνατότητα συνεργασίας/υποστήριξης με/από συμβατικές δυνάμεις και λοιπές υπηρεσίες. Επιπλέον αποτελεί χαρακτηριστικό τους γνώρισμα ότι κατά τη σχεδίαση και την εκτέλεση ΕΕ επιδεικνύουν «προσαρμοστικότητα, αυτοσχεδιασμό, καινοτομία και αυτάρκεια» (AJP-3.5 2013,1–2).

Το τρίτο χαρακτηριστικό σχετίζεται με το προσωπικό. Οι ΔΕΕ – Ε.Δ στελεχώνονται από ειδικά επιλεγμένο, αρκούντος ώριμο⁷, εξαντλητικά εκπαιδευμένο και κατάλληλα εξοπλισμένο προσωπικό. Με άλλα λόγια «αθλητές πολεμιστές που δύναται να

⁶ Χαρακτηριστική είναι η φωτογραφία του Μ. Ομπάμα (44^{ου} προέδρου των ΗΠΑ) να παρακολουθεί σε ζωντανή μετάδοση εικόνας την επιχείρηση εξουδετέρωσης του Οσάμα Μπιν Λάντεν (επιχείρηση «NEPTUN SPEAR»), του σημαντικότερου τότε στόχου των ΗΠΑ στον «Παγκόσμιο Πόλεμο εναντίον της Τρομοκρατίας» (GWOT) από τμήματα ΔΕΕ των ΗΠΑ.

⁷ Ωριμότητα ορίζεται η ικανότητα του μαχητή (operator) των ΔΕΕ «να τον εμπιστεύεσαι να επιχειρεί μόνος του με μικρή ή καθόλου επίβλεψη, να τον στέλνεις σε απαγορευμένες περιοχές για τη διεξαγωγή επιχειρήσεων “χαμηλού προφίλ” και να τον εμπιστεύεσαι ότι θα ματαιώσει την αποστολή και δε θα αναλάβει αχρείαστο ρίσκο το οποίο θα οδηγήσει στην αποκάλυψη της. Δεν είναι ένας 23χρονος που φοράει Multi-Cam στολή με ένα σωρό από υψηλής τεχνολογίας “παιχνίδια” επί του τυφεκίου του» (Murphy 2013).

σκεφθούν στρατηγικά, ενώ είναι φυσικά, νοητικά και συναισθηματικά ανώτεροι» (Gray 2017, χ). Άλλωστε, δε θα ήταν εφικτή η πραγμάτωση ΕΕ με προσωπικό διαφορετικού επιπέδου. Αυτό, μας οδηγεί στα επόμενα δυο χαρακτηριστικά, τον χρόνο και την οργάνωση.

Ο χρόνος στις ΕΕ, το τέταρτο χαρακτηριστικό, έχει δυο εκφάνσεις. Η πρώτη σχετίζεται με το προσωπικό και απαντά στο γεγονός ότι οι ΔΕΕ – Ε.Δ απαιτούν χρόνο για τη δημιουργία (επιλογή, εκπαίδευση, απόκτηση εμπειρίας κ.λπ.). Συνεπώς, δεν είναι εφικτή η «μαζική παραγωγή» τους όταν ο κίνδυνος ή οι συνθήκες για τη χρήση τους ανακύψουν. Η δεύτερη έκφανση του χρόνου αφορά στο γεγονός πως οι ΕΕ, το πλείστο των περιπτώσεων, είναι «χρονικά ευαίσθητες». Οι πληροφορίες ή η έγκριση για την εκτέλεση μιας ΕΕ συχνά δεν είναι διαθέσιμες αρκετό διάστημα πριν. Για την αντιμετώπιση της συνθήκης αυτής και την αντίδραση σε ταχέως εξελισσόμενες καταστάσεις, με σημαντικές στρατηγικές ή εθνικές επιπτώσεις, οι ΔΕΕ – Ε.Δ επιδιώκουν τη στοχευμένη εκπαίδευση και την κατάλληλη οργάνωση.

Η οργάνωση των ΔΕΕ – Ε.Δ αποτελεί το πέμπτο χαρακτηριστικό των ΕΕ. Πυρήνας των ΔΕΕ είναι οι ολιγομελής ομάδες (6, 12 έως 18 άτομα). Τα τμήματα αυτά αποκτούν μοναδικές ικανότητες και εξειδίκευση. Στόχος, να δύναται να επιχειρήσουν μόνα ή με άλλα τμήματα ΔΕΕ – Ε.Δ, σε συνεργασία με συμβατικές δυνάμεις και άλλες υπηρεσίες, καθώς και εγχώριες (indigenous) ή «υποκατάστατες» (surrogate) δυνάμεις⁸ (AJP-3.5 2013, 1–1). Δεν υποστηρίζεται ότι οι συμβατικές δυνάμεις δεν είναι ικανές να διεξάγουν επιχειρήσεις με εγχώριες δυνάμεις. Είναι όμως δυσκολότερο να εκπαιδεύσεις αλλοδαπό προσωπικό να υπηρετήσει ένα δικό σου οπλικό σύστημα ή να συμμετέχει σε ευρείας κλίμακας συμβατικές επιχειρήσεις, ως Υπομονάδα ή/και Μονάδα. Άλλωστε, ακόμα και στο πλαίσιο του NATO, κάτι τέτοιο απαιτεί προσεκτικό σχεδιασμό και πολύχρονη εκπαίδευση, καίτοι υφίστανται θεσμικά κείμενα που ρυθμίζουν ανάλογες δράσεις. Οι ΔΕΕ – Ε.Δ, εξ αντικειμένου (ατομική τακτική, ανταρτοπόλεμος κ.λπ.) έχουν ευκολότερο έργο.

⁸ Εάν και ο όρος «surrogate» αναφέρεται στο AJP-3.5 (Allied Joint Doctrine for Special Operations)/2013 (παρ. 1.2.ε, σελ. 1-1), δεν αναλύεται περαιτέρω. Η λέξη «surrogate» χρησιμοποιείται για την περιγραφή ενός ατόμου ή αντικειμένου που παίρνει τη θέση ή χρησιμοποιείται αντί κάποιου / κάτι άλλου [πηγή: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/surrogate_1?q=surrogate (τελ. προσβ.: 27 Σεπ 20)]. Οι Krieg και Rickli ορίζουν ως «surrogate warfare» την εννοιολογική (conceptual) ομπρέλα όλων των μορφών ανάθεσης του φόρτου των πολεμικών επιχειρήσεων σε συμπληρωματικές και υποκατάστατες δυνάμεις και μέσα (Krieg and Rickli 2018, 115).

1.1.3 Έργα ΕΕ

Σύμφωνα με το NATO, οι ΔΕΕ δύνανται να εκτελέσουν τρία κύρια έργα και να συμμετάσχουν σε λοιπές δράσεις. Το πρώτο από αυτά είναι η «Στρατιωτική Υποβοήθηση»⁹, έργο που αφορά σε εκπαίδευση, συμβουλευτική και καθοδήγηση φίλιων δυνάμεων, με σκοπό τη διεξαγωγή επιχειρήσεων ή την οργάνωση αυτών (AJP-3.5 2013, 2–1). Το επόμενο κύριο έργο είναι η «Ειδική Αναγνώριση»¹⁰, η οποία περιλαμβάνει την περιβαλλοντική αναγνώριση (υδρογραφικά, γεωλογικά, γεωγραφικά κ.λπ. στοιχεία), την αξιολόγηση της απειλής ή ενός συγκεκριμένου στόχου και την αποτίμηση των αποτελεσμάτων μιας προσβολής (AJP-3.5 2013, 2–2). Το τρίτο κύριο έργο και ίσως το πιο αναγνωρισμένο είναι η «Άμεση Επιθετική Ενέργεια»¹¹. Το έργο αυτό περιλαμβάνει καταδρομικές κρούσεις (raids, assaults), ενέδρες, επιχειρήσεις τερματικής καθοδήγησης¹², ανάκτησης¹³, καταστροφής ακριβείας¹⁴ και βίαιης επιβίβασης σε πλοίο¹⁵ (AJP-3.5 2013, 2-3,4).

Στις λοιπές δράσεις περιλαμβάνεται η συμμετοχή των ΔΕΕ σε επιχειρήσεις αντιμετώπισης εξεγέρσεων (COIN)¹⁶, τρομοκρατίας (CT)¹⁷, εξάπλωσης ΟΜΚ¹⁸ - ΧΒΡΠ¹⁹ υλικών και επιχειρήσεις απελευθέρωσης ομήρων, υπό προϋποθέσεις (AJP-3.5 2013, 2-4,5). Οι ΔΕΕ των ΗΠΑ, απελευθερωμένες από τους περιορισμούς μιας συμμαχίας και εξαιτίας της ηγεμονικής τους θέσης εκτελούν τρεις επιπλέον δραστηριότητες. Αυτές είναι ο «Ανορθόδοξος Πόλεμος»²⁰, οι «Στρατιωτικές Επιχειρήσεις Υποστήριξης

⁹ Military Assistance (MA)

¹⁰ Special Reconnaissance (SR)

¹¹ Direct Action (DA)

¹² Terminal Guidance Operations. Αφορά στην υποβοήθηση προσβολής στόχων με βλήματα από Αεροσκάφη (Α/Φ) ή Επιθετικά Ελικόπτερα (ΕΕ/Π)

¹³ Recovery Operations. Αφορά στην έρευνα, εντοπισμό, αναγνώριση, διάσωση και επιστροφή προσωπικού και κρίσιμου εξοπλισμού.

¹⁴ Precision Destruction Operations. Αφορά στην καταστροφή στόχου με ακρίβεια, για την αποφυγή παράπλευρων απωλειών, όταν η προσβολή με χρήση βλημάτων από εναέρια πλατφόρμα δεν εγγυάται την επιτυχία.

¹⁵ Opposed Boarding Operations. Αφορά στην εκτέλεση ενέργειας για την επιβίβαση και ανάληψη ελέγχου θαλάσσιου σκάφους ή πλατφόρμας, όταν το πλήρωμα αυτού αναμένεται να αντιδράσει.

¹⁶ Counterinsurgency

¹⁷ Counterterrorism

¹⁸ Όπλων Μαζικής Καταστροφή (Weapons of Mass Destruction – WMD)

¹⁹ Χημικά, Βιολογικά, Ραδιολογικά και Πυρηνικά (Chemical, Biological, Radiological and Nuclear – CBRN)

²⁰ Unconventional Warfare (UW): Υποστήριξη μιας εξέγερσης ή ενός κινήματος αντίστασης εναντίον ενός κράτους (JP 3-05 2014, II–2).

Πληροφοριών»²¹ και οι «Επιχειρήσεις Πολιτικών Σχέσεων»²². Οι δυο τελευταίες, αποτελούν εφαρμογή των διδαγμάτων των επιχειρήσεων σε Ιράκ και Αφγανιστάν. Συναφώς, αξίζει να επισημανθεί πως καιτοι υλοποιούνται από προσωπικό που δεν ανήκει στις «παραδοσιακές» ΔΕΕ - Ε.Δ (επιλογή, εκπαίδευση κ.λπ.) εντάσσονται στις ΕΕ.

1.1.4 Περιορισμοί ΕΕ και ΔΕΕ – Ε.Δ

Με σκοπό την απόκτηση ολοκληρωμένης εικόνας για τις ΕΕ, θα αναφερθούμε στους περιορισμούς των ΕΕ και ΔΕΕ. Εκτιμάται πως κάτι διαφορετικό θα συνιστούσε παράλειψη και θα καθιστούσε το παρόν έργο ελλιπές. Στο πλαίσιο αυτό το ΝΑΤΟ αναγνωρίζει πως «εσφαλμένη χρήση ΔΕΕ οδηγεί σε ταχεία απομείωση των ικανοτήτων τους» (*AJP-3.5* 2013, 5–2). Οι περιορισμοί που αναγνωρίζονται αφορούν το προσωπικό, τις επιχειρήσεις και τη δέσμευση στην υποστήριξή τους.

Αρχίζοντας από το προσωπικό, είναι κοινά παραδεκτό ότι οι ΔΕΕ απαιτούν χρόνο και πόρους για τη δημιουργία, την εκπαίδευση και τον εξοπλισμό τους. Συνεπώς, η αναπλήρωσή τους πρέπει να θεωρείται χρονοβόρα και επίπονη διαδικασία.

Περνώντας στις επιχειρήσεις που δύναται να τους ανατεθούν, οι ΔΕΕ δεν αποτελούν υποκατάστατο των συμβατικών δυνάμεων, ενώ όπως δηλώθηκε στην αρχή του παρόντος κεφαλαίου, οι ΕΕ δεν είναι πανάκεια. Οι ΔΕΕ λόγω της δυνατότητας ταχείας και αποτελεσματικής χρησιμοποίησης τους έχουν μικρό αποτύπωμα (δημοσιότητα, περιορισμένη χρήση στρατιωτικής ισχύος κ.λπ.). Ως αποτέλεσμα είναι γεγονός ότι καθίστανται ελκυστικές για τους λήπτες απόφασης. Έργα όμως που δύναται να εκτελεσθούν από συμβατικές δυνάμεις δεν είναι σκόπιμο να ανατίθενται στις ΔΕΕ (π.χ. φύλαξη συνόρων ή άμυνα επί εδαφών, επιθέσεις σε συμβατικό αγώνα). Πρώτον, γιατί οδηγεί σε άκοπη χρήση τους, με ό,τι αυτό συνεπάγεται. Δεύτερον γιατί πολλές φορές οι συμβατικές δυνάμεις είναι καταλληλότερες (π.χ. ύπαρξη εφεδρειών, υποστήριξη πυρών, ποικιλία μέσων, συνεχής υποστήριξη ΔΜ²³ κ.λπ.).

²¹ Military Information Support Operations (MISO): Οι «Στρατιωτικές Επιχειρήσεις Υποστήριξης Πληροφοριών» σχεδιάζονται για την διαβίβαση επιλεγμένων πληροφοριών σε αλλοδαπά ακροατήρια με σκοπό τον επηρεασμό των συναισθημάτων, των κινήτρων, των αντικειμενικών του συλλογισμών και τελικά της συμπεριφοράς των αλλοδαπών κυβερνήσεων, οργανισμών, ομάδων και ατόμων ευνοϊκά για τους στόχους του δημιουργού (*JP 3-05*, 2014, II–14).

²² Civil Affairs Operations (CAO): Επιχειρήσεις ενίσχυσης του επιχειρησιακού περιβάλλοντος, μέσω εντοπισμού και μετρίασης των υποκείμενων αιτιών αστάθειας στην κοινωνία ή ανάπτυξη λειτουργικών δεξιοτήτων, οι οποίες ανήκουν συνήθως στις αρμοδιότητες μιας κυβέρνησης.

²³ ΔΜ: Διοικητική Μέριμνα.

Ολοκληρώνοντας, σε πολλές περιπτώσεις η ανάπτυξη των ΔΕΕ απαιτεί τη «δέσμευση» για συνέχιση των προσπαθειών και ολοκλήρωση του έργου τους. Για παράδειγμα, ο «Ανορθόδοξος Πόλεμος», είτε με τη μορφή αντιμετώπισης εξέγερσης, είτε ως οργάνωση κινημάτων αντίστασης, δεν ολοκληρώνεται σε λίγες ώρες όπως μια «Άμεση Επιθετική Ενέργεια». Η αδυναμία κατανόησης της ιδιαιτερότητας αυτής και η εσφαλμένη απαίτηση για επίτευξη άμεσων και «καθαρών»²⁴ αποτελεσμάτων σε προκλήσεις που απαιτούν πολυετή προσπάθεια ή ανοχή σε μερική δυσμενή εξέλιξη, οδηγεί σε εσφαλμένη χρήση των ΔΕΕ. Ως εκ τούτου, όταν σχεδιάζεται μια ΕΕ πρέπει να προβλέπεται η αντιμετώπιση καταστάσεων όπου «η δέσμευση των πολιτικών (policymakers) στον στόχο μπορεί να είναι επαρκής για την ανάπτυξη ΔΕΕ, αλλά ανεπαρκής για να διατηρήσει αυτήν την ανάπτυξη μετά από ένα αρνητικό συμβάν ως αποτέλεσμα της εγγενούς επικινδυνότητας των ΕΕ²⁵» (Long 2016, 38).

1.2 Θεωρίες Ειδικών Επιχειρήσεων

Τα τελευταία έτη στις ΗΠΑ, λόγω της ραγδαίας αύξησης χρήσης των ΔΕΕ τους, έχει αρχίσει ένας διάλογος, τόσο σε στρατιωτικό, όσο και ακαδημαϊκό επίπεδο, για τη χρησιμότητα θέσπισης μιας θεωρίας ΕΕ. Οι υποστηρικτές εξαίρουν την αξία της στο πλαίσιο της ορθολογικότερης χρήσης των ΔΕΕ, ενώ οι αρνητές αμφισβητούν τη χρησιμότητά της όταν ήδη υφίστανται θεωρίες περί πολέμου και χρήσης στρατιωτικής ισχύος γενικότερα. Ο καθηγητής Κουσκουβέλης δηλώνει ότι «οι θεωρίες είναι ερμηνείες των φαινομένων που ανακύπτουν ή παρατηρούνται σε ευρεία ή περιορισμένη κλίμακα στο διεθνές επίπεδο» (Κουσκουβέλης 2004, 57). Με άλλα λόγια «μια θεωρία συγκρίνεται με ένα φακό που υποστηρίζει την ικανότητα να δούμε τον κόσμο γύρω μας και να συλλάβουμε την πραγματικότητα που ζούμε» (McCabe 2017, 2).

Μια θεωρία ΕΕ συνδράμει τόσο στην αντίληψη του πως χρησιμοποιούνται οι ΔΕΕ, όσο και στην αναγνώριση ποια έργα δύναται να εκτελεστούν από αυτές. Προς επίρρωση αυτού, σύμφωνα με τα συμπεράσματα σχετικής διημερίδας του JSOU²⁶ «η

²⁴ Η έννοια «καθαρών» χρησιμοποιείται για να υποδηλώσει την αποφυγή απωλειών σε φίλιο προσωπικό ή παράπλευρες απώλειες.

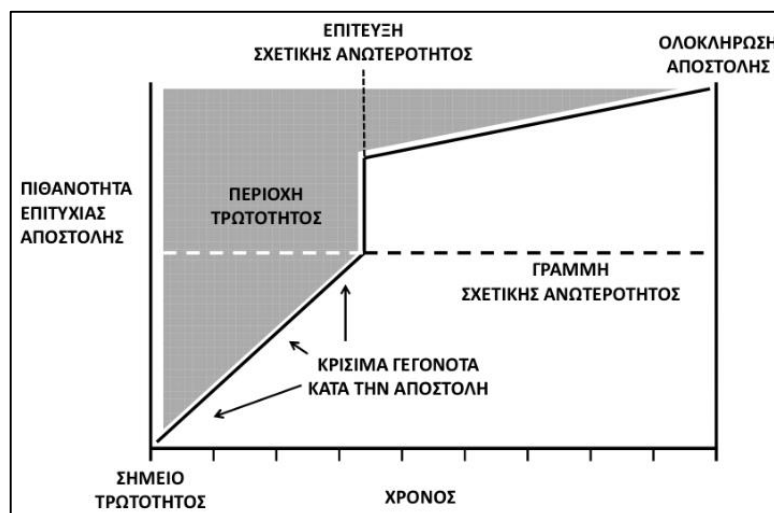
²⁵ Ο Α. Long ως παράδειγμα της άποψής του χρησιμοποιεί την απόσυρση των Αμερικανών από το Μογκαντίσου της Σομαλίας μετά το ατυχές περιστατικό της απώλειας αριθμού προσωπικού ΔΕΕ το 1993.

²⁶ JSOU: Joint Special Operations University (Πανεπιστήμιο Διακλαδικών Ειδικών Επιχειρήσεων). Βρίσκεται στην Αεροπορική Βάση (AFB) MacDill, όπου μεταξύ άλλων εδρεύει και η αμερικανική Διοίκηση Ειδικών Επιχειρήσεων (USSOCOM) [πηγή: <https://www.socom.mil/JSOU/Pages/Default.aspx> (τελ. προσβ.: 04 Οκτ 20)].

μελλοντική επιτυχία των ΔΕΕ απαιτεί μια στρατηγική κουλτούρα που πρέπει να στηρίζεται στα θεμέλια μιας ενοποιημένης θεωρίας ΕΕ» (Celeski 2011, 31). Επιπρόσθετα «υφίσταται ανάγκη μιας θεωρίας ΕΕ για την καθοδήγηση χρήσης των ΔΕΕ για επίτευξη στρατηγικών στόχων, πέρα από ad hoc και άμεση χρησιμοποίηση στο πλαίσιο δημιουργικού στρατιωτικού σχεδιασμού» (Spulak 2007, 3). Δηλαδή μια θεωρία ΕΕ θα θέσει το πλαίσιο χρησιμοποίησης των ΔΕΕ σύμφωνα με τις επιδιώξεις της υψηλής στρατηγικής, αποφεύγοντας αφενός την άσκοπη χρήση για επίτευξη περιορισμένων στόχων στο τακτικό επίπεδο και αφετέρου για την αντιμετώπιση μιας τρέχουσας πρόκλησης. Στη συνέχεια θα ακολουθήσει η αναφορά στις τρεις πιο ενδιαφέρουσες, κατά την άποψη του συγγραφέα του παρόντος, θεωρίες ΕΕ που έχουν αναπτυχθεί στις ΗΠΑ.

1.2.1 Θεωρία «Σχετικής Ανωτερότητας»

Η θεωρία της «σχετικής ανωτερότητας» (relative superiority) (McRaven 1995) θεωρείται η πιο δημοφιλής στον χώρο των ΕΕ. Αναπτύχθηκε το 1993, από τον W. McRaven²⁷ όταν ήταν Αντιπλοίαρχος και αποτέλεσε τη διπλωματική του εργασία ως σπουδαστή στο NPS²⁸.

Εικόνα 1: «Απεικόνιση Θεωρίας “Σχετικής Ανωτερότητας”»

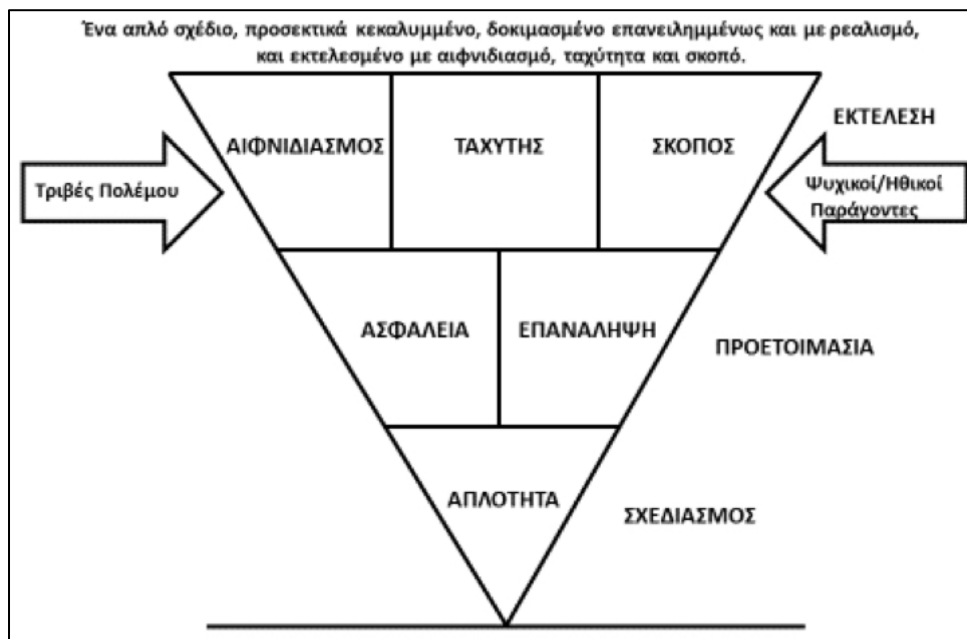
[πηγή: Πχης Ι.Σ. Νεράκης ΠΝ, 2015 (μτφ. McRaven, William H. 1995. Spec Ops: Case Studies in Special Operations. New York: Ballantine Books.)]

²⁷ Ναύαρχος (Admiral) William McRaven: Αμερικανός SEAL [Υποβρύχιος Καταστροφίας (Υ/ΚΤ)]. Από 2006 έως 2008 διετέλεσε Δκτής της Δκσης ΕΕ Ευρώπης (SOCEUR) και 1^{ος} Δντής NSCC (NATO SOF Coordination Centre), από 2008 έως 2011 ήταν Δκτής του JSOC (Joint Special Operations Command) και από 2011 έως 2014 ήταν ο 9^{ος} Δκτής του USSOCOM. Αποστρατεύθηκε το 2014 αφού υπηρέτησε 37 έτη διοικώντας κάθε κλιμάκιο ΕΕ [πηγή: <https://www.navy.mil/Leadership/Biographies/BioDisplay/Article/2235999/admiral-william-mcraven/> (τελ. προσβ.: 05 Οκτ 20)].

²⁸ Naval Postgraduate School.

Η θεωρία του McRaven εξηγεί πως μια μικρή δύναμη δύναται να επικρατήσει μιας μεγαλύτερης. Βασίζεται στο παραπάνω γράφημα, όπου ο άξονας «X» υποδηλώνει τον χρόνο που διαρκεί η ΕΕ και ο «Ψ» την πιθανότητα επιτυχίας αυτή. Η τομή των δύο αξόνων καλείται «σημείο τρωτότητας», συμπίπτει με την έναρξη της επιχείρησης (π.χ. απογείωση Α/Φ για ρίψη αλεξιπτωτιστών, ακριβής ώρα κρούσης κ.λπ.) και δύναται να τεθεί αυθαίρετα από αυτόν που σχεδιάζει ή αναλύει μια ΕΕ. Το εν λόγω σημείο όμως είναι το σημείο που αρχίζει η επίδραση της κλαουζεβιτσιανής «τριβής πολέμου» (friction of war). Όπως προκύπτει από το γράφημα, το εύρος της «περιοχής τρωτότητας» εξαρτάται από το χρόνο επίτευξης της «σχετικής ανωτερότητας» και εντός αυτής οι ΔΕΕ είναι εξαιρετικά ευάλωτες. Συνεπώς πρέπει να λαμβάνονται τα κατάλληλα μέτρα για τον περιορισμό της. Όταν επιτυγχάνεται η «σχετική ανωτερότητα» η πιθανότητα επιτυχίας της ΕΕ είναι στο 50% και αυξάνεται κατακόρυφα και στιγμιαία. Ο McRaven θεωρεί ότι είναι κρίσιμο να διατηρηθεί μέχρι την ολοκλήρωση της επιχείρησης και τονίζει πως εάν απολεσθεί πρέπει να θεωρείται δύσκολο ότι θα ανακτηθεί.

Η θεωρία αναγνωρίζει έξι αναγκαίες συνθήκες (αρχές) για την επίτευξη της «σχετικής ανωτερότητας». Αυτές είναι απλότητα, ασφάλεια, επανάληψη, αιφνιδιασμός, ταχύτητα και σκοπός, ενώ πρέπει να εφαρμόζονται και στα τρία στάδια μιας ΕΕ (σχεδίαση, προετοιμασία και εκτέλεση), όπως απεικονίζονται στο σχήμα που ακολουθεί:

Εικόνα 2: «Αρχές ΕΕ ανά Στάδιο»

[πηγή: Πηχης Ι.Σ. Νεράκης ΠΝ, 2015 (μτφ. McRaven, William H. 1995. Spec Ops: Case Studies in Special Operations. New York: Ballantine Books.)]

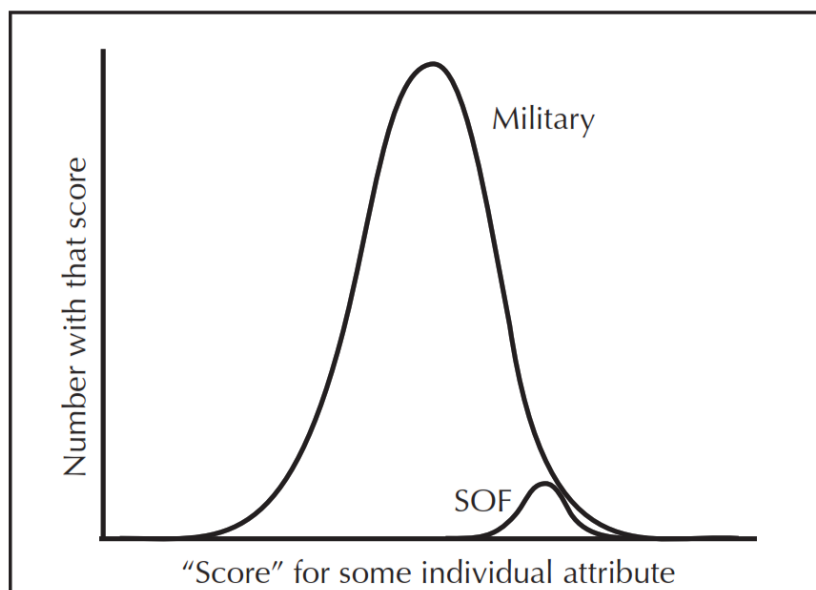
Όπως αναγνώρισε και ο ίδιος ο McRaven (Searle 2017, 43) η θεωρία του έχει ένα σοβαρό μειονεκτήματα. Τυγχάνει εφαρμογής μόνο στις ΕΕ τύπου DA και δεν είναι χρήσιμη σε UW, COIN, FID κ.λπ., όπου ο χρόνος πολλές φορές είναι υπέρ των ΔΕΕ και απαιτείται διαφορετική «προσέγγιση». Έτσι δε θα ήταν λάθος εάν υποστηρίζαμε πως η εν λόγω θεωρία ενώ είναι χρήσιμη για ένα μέρος των ΕΕ, δεν μπορεί να αποτελέσει θεωρία για το σύνολο των ΕΕ.

1.2.2 Θεωρία «Κατανομής Ιδιοτήτων»

Μια δεκαετία περίπου αργότερα, ο R. Spulak²⁹, συνεργάτης τότε του McRaven, παρουσιάζει τη θεωρία «κατανομής ιδιοτήτων» (distribution of attributes)³⁰ (Spulak 2007). Κεντρική της ιδέα πως «δεν είναι το είδος των αποστολών που ορίζουν τις ΕΕ αλλά το προσωπικό» (Spulak 2007, 13). Με άλλα λόγια, όταν ένας στρατηγικός στόχος δε δύναται να επιτευχθεί με τη χρήση συμβατικών δυνάμεων, αναλαμβάνουν οι ΔΕΕ και αυτό που πραγματοποιούν καλείται ΕΕ, χωρίς να εξετάζεται κάτι άλλο. Η θεωρία του ξεχωρίζει γιατί θεωρεί πως το προσωπικό των ΔΕΕ κατέχει τη δυνατότητα αντιμετώπισης της κλαουζεβιτσιανής τριβής του πολέμου, λόγω των κατεχόμενων ιδιοτήτων, τις οποίες δε διαθέτει το προσωπικό των συμβατικών δυνάμεων. Οι ιδιότητες αυτές τους καθιστούν «ελίτ», ευέλικτους και δημιουργικούς, με αποτέλεσμα να έχουν «διαφορετικά όρια από τις συμβατικές δυνάμεις» (Spulak 2007, 21) Για την απεικόνιση της θεωρίας του χρησιμοποιεί το παρακάτω γράφημα:

²⁹ Dr Robert Spulak: Αμερικανός φυσικός, αστρονόμος, πυρηνικός μηχανικός και αναπληρωτής καθηγητής πολιτικής επιστήμης στο πανεπιστήμιο του New Mexico. Διετέλεσε από τα πρώτα μέλη της ομάδας εργασίας μελλοντικών ιδεών (future concepts) του USSOCOM. Το χρόνο εκπόνησης του παρόντος εργάζονταν ως διευθυντικό στέλεχος του Sandia National Laboratories [πηγές: <https://www.linkedin.com/in/robert-spulak-65974936> (τελ. προσβ.: 07 Οκτ 20) και (Spulak 2007, ix)].

³⁰ Η αναφερόμενη ονομασία αποτελεί πρωτοβουλία του συγγραφέα του παρόντος, με σκοπό το διαχωρισμό από τις υπόλοιπες, καθόσον ο R.Spulak ονόμασε τη θεωρία του «θεωρία ΕΕ».

Εικόνα 3: «Γράφημα “Κατανομής Ιδιοτήτων” Στρατιωτικού Προσωπικού»
(πηγή: Spulak 2007, 11)

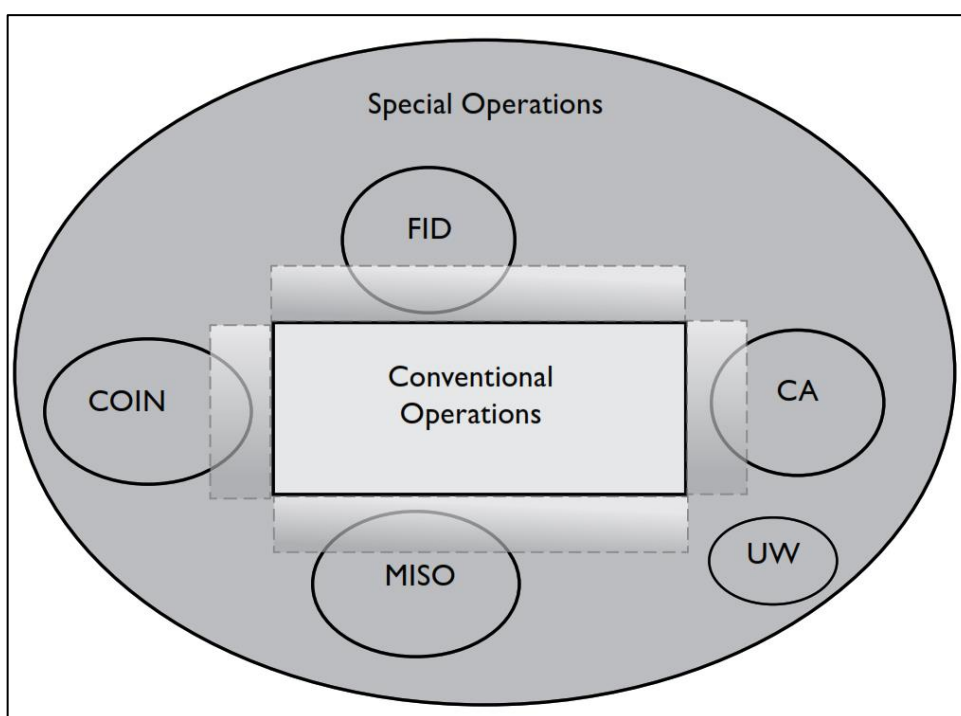
Το γράφημα απεικονίζει την απόδοση του στρατιωτικού προσωπικού σε μια συγκεκριμένη ιδιότητα, για την οποία όμως οι ΔΕΕ επιλέγονται και εκπαιδεύονται (π.χ. φυσική κατάσταση, σκοπευτική ικανότητα κ.λπ.). Η καμπύλη «Military» αναπαριστά την επίδοση του προσωπικού των συμβατικών δυνάμεων κατά την εξέταση της συγκεκριμένης ιδιότητας, ενώ η καμπύλη «SOF» αυτή του προσωπικού των ΔΕΕ. Συμπεραίνεται πως ακόμα και εάν οι συμβατικές δυνάμεις έχουν περισσότερο προσωπικό με πολύ καλές επιδόσεις, ο μέσος όρος τους είναι μικρότερος από τις ΔΕΕ. Συνάμα από το γράφημα διαφαίνεται πως διαθέτουν προσωπικό με άσχημες επιδόσεις, γεγονός που αυξάνει την αβεβαιότητα ως προς την επιτυχία της επιχείρησης. Αντίθετα το προσωπικό των ΔΕΕ έχει σταθερά πολύ καλές επιδόσεις, το οποίο οφείλεται στην επιλογή και την εκπαίδευσή τους.

Η θεωρία του Spulak, έτυχε αποδοχής στο χώρο των ΕΕ, καθόσον απάντησε στο εγγενή εγωισμό³¹ του προσωπικού των ΔΕΕ. Όμως, η θεωρητικοποίηση των πεποιθήσεων, όσο πραγματικές και εάν είναι, εγκυμονεί κινδύνους καθώς αυξάνει τις χωρίς όριο προσδοκίες για τις δυνατότητες των ΔΕΕ. Επιπλέον, η ασάφεια της θεωρίας του Spulak ως προς τι είναι ΕΕ δεν παρέχει το πλαίσιο χρησιμοποίησης ΔΕΕ, με ότι αυτό συνεπάγεται για τυχόν λανθασμένες εκτιμήσεις.

³¹ Δεν είναι δυνατή η εκτέλεση ΕΕ και η υπέρβαση ορίων εάν δε πιστεύεις ότι είσαι καλύτερος και ικανότερος.

1.2.3 Θεωρία «Εκτός Κυτίου»

Το 2017, ο T. Searle³² εκπονεί τη θεωρία «εκτός κυτίου» (outside the box) (Searle 2017). Η θεωρία του αποδέχεται, ενσωματώνει και επεξηγεί την διαρκώς αυξανόμενη εκτέλεση έργων ΕΕ [άμεσες επιθετικές ενέργειες (DA), αντιμετώπιση εξεγέρσεων (COIN) κ.α.] από τις αμερικανικές συμβατικές δυνάμεις, κυρίως σε Αφγανιστάν και Ιράκ. Υποστηρίζει πως ο όρος «ειδικός» (special) παραπέμπει στη διαφορετικότητα και όχι απαραίτητα στην ανωτερότητα ή εξειδίκευση, ενώ ο όρος «ελίτ» (elite) αφορά όσους ξεχωρίζουν υλοποιώντας την ίδια δράση (π.χ. ελίτ πανεπιστήμιο, ελίτ γιατρός, ελίτ μαχητής κ.λπ.). Η θεωρία ΕΕ του Searle απεικονίζεται παρακάτω.

Εικόνα 4: «Απεικόνιση θεωρίας “Εκτός Κυτίου” (Outside the Box)»
(πηγή: Searle 2017, 27)

Εάν ο ευρύτερος κύκλος αφορά το σύνολο των δραστηριοτήτων του ΥΠ.ΑΜ. (DOD), αυτός συμπίπτει με τις ΕΕ. Αυτό γιατί οι ΔΕΕ, είτε έχουν ήδη προετοιμασθεί να εκτελέσουν συγκεκριμένα έργα (μικρότεροι κύκλοι στο εσωτερικό), είτε λόγω της προσαρμοστικότητας τους δύνανται να εκτελέσουν έργα τα οποία δε γνωρίζουν. Το κυτίο «συμβατικές επιχειρήσεις» αναπαριστά τα έργα των συμβατικών δυνάμεων. Λόγω

³² Tom Searle: Απόστρατος Αξκός Ε.Δ, με διδακτορικό στην ιστορία από το πανεπιστήμιο Duke. Έχει διατελέσει καθηγητής στο JSOU και την περίοδο συγγραφής του παρόντος υπηρετεί ως σύμβουλος σε θέματα τρομοκρατίας στο J5 του USSOCOM [πηγή: <https://www.linkedin.com/in/tom-searle-16270932> (τελ. προσβ.: 04 Οκτ 20)].

εκπαίδευσης, εξέλιξης, επιχειρησιακής ανάγκης κ.λπ., το κυτίο των συμβατικών επιχειρήσεων δύναται να αναπτύσσεται και να αναλαμβάνει μέρος των έργων ΕΕ και να συμπύσσεται όταν δεν υφίσταται μόνιμη ανάλογη ανάγκη. Σύμφωνα με τον Searle, μια επιχείρηση είναι «ειδική» γιατί είναι εκτός του κυτίου των συμβατικών επιχειρήσεων. Εάν εκτελείται από ΔΕΕ ή συμβατικές δυνάμεις (εξ ανάγκης) ή εάν δημιουργείται μια μόνιμη ειδική δύναμη για την εκτέλεσή της, εξαρτάται από τη βούληση και τη διορατικότητα της εκάστοτε ηγεσίας. Η χρησιμότητα της θεωρίας «εκτός κυτίου» έγκειται στο ότι είναι επίκαιρη, είναι ευέλικτη, δεν είναι «εγωιστική», αλλά ταυτόχρονα φωτογραφίζει τις απεριόριστες δυνατότητες των ΔΕΕ.

1.2.4 Διδάγματα – Συμπεράσματα των Θεωριών ΕΕ

Συνοψίζοντας, η διαφορετικότητα που παρουσιάζουν οι παραπάνω θεωρίες είναι χρήσιμη, γιατί υπερθεματίζουν συγκεκριμένα ισχύοντα χαρακτηριστικά των ΕΕ – Ε.Δ. Με το δικό τους τρόπο περιγράφουν την ορθή χρήση των ΔΕΕ, έστω και εάν όπως αναλύθηκε παραπάνω, παρατηρούνται ελλείψεις. Γίνεται επομένως εύκολα αντιληπτό ότι η έλλειψη θεωρίας ενθαρρύνει την παρερμηνεία και ευνοεί την κατά το δοκούν χρησιμοποίηση των ΔΕΕ. Με άλλα λόγια, εάν δεν υφίσταται μια κοινά αποδεκτή θεωρία, ο έχων τη δυνατότητα λήψης απόφασης θα χρησιμοποιεί τις ΔΕΕ όπου και όταν νοιώθει ότι απειλείται και με τρόπο όχι απαραίτητα σύμφωνο με τις αρχές χρησιμοποίησης αυτών.

Μια θεωρία ΕΕ πρέπει να θεωρείται επιτυχημένη όταν συνδράμει στην αντιμετώπιση των προκλήσεων ασφαλείας του περιβάλλοντος αυτού που την υιοθετεί. Όταν αυτό μεταβάλλεται, οφείλει και η θεωρία να μετεξελισσει ενσωματώνοντας καινοτόμες ιδέες. Αυτές ανακύπτουν μόνο μέσω ειλικρινούς διαλόγου και καταιγισμού διαφορετικών απόψεων. Άλλωστε, «ο θεμιτός ρόλος της θεωρίας είναι η επιμόρφωση (education) και στόχος της η ενημέρωση της λήψης απόφασης, δόγματος και επιχειρήσεων» (Yarger 2017, 165). Ομοίως «η θεωρία δεν είναι ποτέ απόλυτη και τελική, αλλά πάντα σε κατάσταση ανάπτυξης» (Baratto 2017, 25). Τέλος, ένας ακόμα λόγος που η εκπόνηση μιας θεωρίας ΕΕ είναι αναγκαία αποτελεί το γεγονός ότι το δόγμα, δηλαδή ο γενικός τρόπος χρήσης των ΔΕΕ, βασίζεται σε αυτή.

«Γλυκύ δ' απείρω πόλεμος»
(Ο πόλεμος φαίνεται γλυκός σ' αυτούς
που δεν έχουν την εμπειρία του)
Πίνδαρος¹, 522-438 π.Χ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΔΟΓΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΟΝΑΔΕΣ ΔΕΕ – Ε.Δ

Στις σελίδες που ακολουθούν θα ολοκληρώσουμε τις διεθνής προσεγγίσεις των ΕΕ. Αρχικά θα αναζητήσουμε τα επικρατέστερα δόγματα ΕΕ και κατόπιν, θα γίνει προσπάθεια να παρουσιασθούν οι ΔΕΕ - Ε.Δ συγκεκριμένων κρατών ενδιαφέροντος. Η προσπάθεια αυτή δεν είναι εύκολη. Για προφανείς λόγους οι ΔΕΕ – Ε.Δ όλων των κρατών διακατέχονται από μυστικότητα. Ως αποτέλεσμα το πλείστο των θεσμικών κειμένων που τις αφορούν είναι διαβαθμισμένα. Συναφώς, σχετικές πληροφορίες από ανοιχτές πηγές, είτε είναι λογοκριμένες με κίνδυνο να έχουν παραποιηθεί, είτε δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα αποτελώντας αποκυήματα φαντασίας. Με αντικειμενική όμως κρίση και επιβεβαίωση των στοιχείων που παρατίθενται, εκτιμάται ότι στις σελίδες που ακολουθούν παρουσιάζεται μια ολοκληρωμένη εικόνα των διεθνών προσεγγίσεων των ΔΕΕ – Ε.Δ. Σκοπός του ανά χείρας κεφαλαίου δεν είναι η στείρα αντιγραφή, υιοθέτηση και εφαρμογή αυτών στο Αιγαιακό περιβάλλον με κομφορμιστική διάθεση, αλλά ο εντοπισμός στοιχείων και πρακτικών που δύναται να χρησιμοποιηθούν από τις ελληνικές ΔΕΕ – Ε.Δ.

2.1 Δόγματα Ειδικών Επιχειρήσεων

Αποτελεί κοινό τόπο πως το προσωπικό των ΔΕΕ δεν επιθυμεί να περιορίζεται από νόρμες και όρια. Επιπρόσθετα, το γεγονός πως «το γραπτό δόγμα υπολείπεται των βέλτιστων πρακτικών τουλάχιστον 3 έως 5 έτη» (Baratto 2017, 26) δυσχεραίνει περισσότερο την αποδοχή του². Ωστόσο, για όποιον σχεδιάζει ή προτίθεται να χρησιμοποιήσει τις ΔΕΕ, όπως και κάθε άλλη πτυχή της στρατιωτικής ισχύος, ένα εγκεκριμένο και αποδεκτό δόγμα δύναται να αποτελέσει ένα θεσμικό «εργαλείο».

Προς τούτο, αναγνωρίζεται η ανάγκη εκπλήρωσης τριών προϋποθέσεων. Εάν το δόγμα είναι ορθολογικό, προσανατολίζει τις ΔΕΕ σε στρατηγικούς στόχους, περιορίζει την άσκοπη χρήση τους και εκμεταλλεύεται τις δυνατότητές τους. Εάν δεν είναι περιοριστικό παρέχει τη δυνατότητα ταχείας ενσωμάτωσης βέλτιστων πρακτικών που

¹ Αρχαίος λυρικός ποιητής.

² Άλλωστε η λέξη «δογματισμός» στη νεοελληνική γλώσσα, έχει αρνητική χροιά.

διαπιστώνονται στο πεδίο, μέσω της διαδικασίας συλλογής, επεξεργασίας και υιοθέτησης διδαγμάτων³. Τέλος, εφόσον επικαιροποιείται συχνά, είναι σύγχρονο και αντιμετωπίζει τις προκλήσεις του παρόντος και του άμεσου μέλλοντος. Έχοντας λοιπόν υπόψη τις θεωρίες που παρουσιάσθηκαν στην προηγούμενη ενότητα και αναγνωρίζοντας πως τα διαχωριστικά όρια θεωρίας – δόγματος είναι δυσδιάκριτα, στη συνέχεια θα επιδιώξουμε να αποκαλύψουμε το δόγμα ΕΕ, πως δηλαδή χρησιμοποιούν τις ΔΕΕ τους, οι ΗΠΑ, Γαλλία, ΗΒ, Ρωσία και Ισραήλ.

2.1.1 Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Οι ΗΠΑ, ως ηγεμονική δύναμη, αφενός αξιοποιούν ανάλογα τις ΔΕΕ τους, αφετέρου ο τρόπος οργάνωσης και χρήσης τους αποτελούν παράδειγμα για τα υπόλοιπα κράτη. Αναλύοντας τον τρόπο εκμετάλλευσης των αμερικανικών ΔΕΕ διακρίνουμε δυο κύρια χαρακτηριστικά στη χρησιμοποίησή τους. Επιπρόσθετα, με βάση τις απαιτήσεις προς αυτές, κατατάσσονται σε δυο γενικές κατηγορίες.

Το πρώτο χαρακτηριστικό απαντά στη δυνατότητα στρατιωτικής επέμβασης σε κάθε σημείο του πλανήτη. Σύμφωνα με την αμερικανική στρατηγική σκέψη «ενώ οι ΕΕ δύναται να διεξαχθούν μονομερώς για την υποστήριξη συγκεκριμένων στρατηγικών⁴ ή εθνικών στόχων [...] τυπικά συμπληρώνουν, δεν ανταγωνίζονται ούτε υποκαθιστούν, τις συμβατικές επιχειρήσεις» (*JP 3-05 2014*, I–2). Προς τούτο, εάν και το σύνολο των αμερικανικών ΔΕΕ υπάγεται στον Δκτή της Διοίκησης Ειδικών Επιχειρήσεων (USSOCOM), σε κάθε «Γεωγραφικό Στρατιωτικό Διοικητή (GCC)⁵» διατίθενται μια «Διοίκηση Ειδικών Επιχειρήσεων Θεάτρου Επιχειρήσεων (TSOCs)⁶ και συγκεκριμένες ΔΕΕ. Έτσι επιτυγχάνεται συγκεντρωτικός έλεγχος με τη μορφή παροχής εκπαίδευσης, εξοπλισμού, προϋπολογισμού και προμηθειών, αλλά αποκεντρωτική εκτέλεση, ευελιξία οργάνωσης Δ&Ε⁷ και δυνατότητα άμεσης παρουσίας, όπου απαιτείται.

³ Lessons Identified - Lessons Learned.

⁴ Στο πρωτότυπο χρησιμοποιείται η λέξη «theater» η οποία παραπέμπει στο Θέατρο Επιχειρήσεων (ΘΕ).

⁵ GCC: Geographic Combatant Commander. Στις αμερικανικές ΕΔ υφίστανται 6 γεωγραφικές διοικήσεις [Αφρική, Κεντρική (Μ. Ανατολή), Ευρωπαϊκή, Ινδο-Ειρηνική, Βόρεια (Β. Αμερική), Νότια (Ν. Αμερική)] και άλλες 5 (Κυβερνοχώρου, Διαστήματος, Στρατηγική, Μεταφορική και Ειδικών Επιχειρήσεων) [πηγή: <https://www.defense.gov/Our-Story/Combatant-Commands/> (τελ. προσβ. 17 Οκτ 20)].

⁶ TSOC: Theater Special Operations Command. Το TSOC είναι Δκση υφιστάμενη της USSOCOM (US Special Operations Command (Αμερικανική Δκση Ειδικών Επιχειρήσεων). Μαζί με συγκεκριμένες τακτικές Μονάδες ΕΕ διατίθεται υπό Επιχειρησιακό Έλεγχο των GCC (*JP 3-05 2014*, I–3).

⁷ Διοίκηση και Έλεγχος (C2: Command and Control).

Το δεύτερο χαρακτηριστικό είναι η δημιουργία ενός «παγκόσμιου δικτύου ΔΕΕ»⁸. «Ένα συγχρονισμένο δίκτυο ανθρώπων και τεχνολογίας (ΗΠΑ, συμμάχων, εθνών – εταίρων⁹) σχεδιασμένο να υποστηρίζει τους διοικητές μέσω διαλειτουργικών δυνατοτήτων που διευκολύνουν τις ΕΕ» (*JP 3-05 2014, I-1*). Σε αυτό, πέρα από τις αμερικανικές ΔΕΕ στο σύνολο τους, δύναται να συμπεριλαμβάνονται αμερικανικές κρατικές υπηρεσίες/φορείς, ΔΕΕ άλλων κρατών (συμμάχων, εταίρων κ.α.), ΜΚΟ κ.α. Για την ανάπτυξη του εν λόγω δικτύου αποστέλλονται σύνδεσμοι, ιδρύονται γραφεία συνεργασίας ή επιδιώκεται η συνεχής επαφή και συνεκπαίδευση. Σκοπός της προσπάθειας αυτής η ανάπτυξη συνεργασίας, η ανταλλαγή πληροφοριών, η διυπηρεσιακή και πολυεθνική συνεργασία (*JP 3-05 2014, III-2,22,25*).

Οι αμερικανικές ΔΕΕ με βάση το κύριο έργο που καλούνται να εκτελέσουν, εξειδικεύονται και κατατάσσονται σε δυο γενικές κατηγορίες. Όπως θεωρούν οι Cleveland, Linder και Dempsey¹⁰, οι σύγχρονες αμερικανικές ΔΕΕ οργανώνονται «γύρω από δύο βασικές διακριτές απαιτήσεις» (Cleveland, et al 2016, 7), τις ΔΕΕ που πραγματοποιούν «χειρουργικό πλήγμα»¹¹ και αυτές που διεξάγουν «ειδικό πόλεμο»¹². Οι πρώτες «περιλαμβάνουν δυνάμεις για επιδρομές μικρής προειδοποίησης οπουδήποτε στον κόσμο για την εκτέλεση επιχειρήσεων θανάτωσης / σύλληψης, διάσωσης ομήρων, ή ασφάλειας υλικών ή εγκαταστάσεων που ορίζονται από την εθνική ηγεσία» (Cleveland, et al 2016, 7). Οι υπόλοιπες «εστιάζονται στην υποστήριξη δυνάμεων φιλοξενούντων εθνών και μη κρατικών παραγόντων των οποίων οι στρατιωτικοί σκοποί ταυτίζονται με αυτούς των ΗΠΑ». (Cleveland, et al 2016, 7). Με ανάλογο τρόπο η USASOC¹³ θέτει τέσσερις πυλώνες ικανότητας για το μέλλον των ΕΕ. Την «προσέγγιση γηγενών», τη «στοχοποίηση ακριβείας», την «κατανόηση και επιρροή» και την «αντίδραση στην κρίση»¹⁴(USASOC 2017, 4–5). Μερικά παραδείγματα των παραπάνω αποτελούν οι

⁸ Global SOF network.

⁹ PN: Partner Nations.

¹⁰ Ο Αντγος (ε.α.) Charles T. Cleveland διετέλεσε Δκτής της Αμερικανικής Διοίκησης ΔΕΕ Στρατού Ξηράς (USASOC) την περίοδο 2012-15. Ο Υππγος James B. Linder, ήταν Δκτής του Κέντρου Ειδικής Εκπαίδευσης των ΗΠΑ [US Army John F. Kennedy Special Warfare Center and School (USAJFKSWCS)], ενώ ο Ανθστής (Warrant Officer Three) Ronald Dempsey υπηρετούσε στον «C» Λόχο του 1^{ου} Τάγματος του 3^{ου} Συντάγματος Ε.Δ (Special Forces Group) (Cleveland, Linder, and Dempsey 2016, 5)

¹¹ «Surgical strikes»

¹² «Special warfare».

¹³ USASOC: United States Army Special Operation Command (Αμερικανική Διοίκηση Ειδικών Επιχειρήσεων Στρατού).

¹⁴ «Indigenous approach», «precision targeting», «understand & influence» και «crisis response». Για περισσότερα για τον οδικό χάρτη USASOC 2035 βλέπε «USASOC 2035. Communicating the ARSOF Narrative and Setting the Course to 2035.» 2017. USJFKSWCS/Office of Strategic Communication».

επιχειρήσεις εξουδετέρωσης του OBL¹⁵ και του Soleimani Qasem¹⁶, αλλά και η υποστήριξη στους Κούρδους της Β. Συρίας (YPG)¹⁷.

Στο πλαίσιο που ήδη αναπτύχθηκε, οι αμερικανικές ΔΕΕ επιχειρούν σε καθένα από τα τρία «επίπεδα πολέμου»¹⁸. Συγκεκριμένα, στο πρώτο επίπεδο, αυτό της «στρατιωτικής εμπλοκής, συνεργασίας στον τομέα ασφαλείας και αποτροπής»¹⁹, οι ΔΕΕ χρησιμοποιούνται σε τρία κύρια έργα. Το πρώτο είναι η επαύξηση επίγνωσης της κατάστασης από την αμερικανική κυβέρνηση και αυτή του έθνους-εταίρου. Το δεύτερο η διαμόρφωση του περιβάλλοντος ασφαλείας, με σκοπό τη διατήρηση των καθημερινών εντάσεων κάτω από το κατώφλι του πολέμου και το τελευταίο η ανάπτυξη των δυνατοτήτων του φιλοξενούντος έθνους (*JP 3-05 2014*, I-8). Στο δεύτερο επίπεδο, την «αντιμετώπιση κρίσης και περιορισμένων ενδεχόμενων επιχειρήσεων»²⁰ οι ΔΕΕ παρέχουν τη δυνατότητα ταχείας ανταπόκρισης, από αξιολόγηση έως διευθέτηση συγκρούσεων (*JP 3-05 2014*, I-9). Στο τελευταίο επίπεδο πολέμου, αυτό των «μειζόνων επιχειρήσεων - εκστρατειών»²¹, υλοποιούν το σύνολο των έργων ΕΕ²².

2.1.2 Γαλλία

Το γαλλικό δόγμα ΕΕ δε διαφέρει από το αντίστοιχο αμερικάνικο στις βασικές αρχές του. Όπως χαρακτηριστικά δηλώνει ο Υποναύαρχος Laurent Isnard²³, Διοικητής των γαλλικών ΔΕΕ την περίοδο 2016-9, «οι ΔΕΕ αποτελούν σθεναρή έκφραση στρατιωτικής φιλοδοξίας και πολιτικής θέλησης, καθώς η εμπλοκή τους στοχεύει στην επίτευξη συγκεκριμένων στρατηγικών σκοπών» (*GICAT 2017*, 3). Οι Γάλλοι διεξάγουν ΕΕ «εκτός του συμβατικού πλαισίου παραδοσιακής δράσης, με σκοπό τη στοχοποίηση στρατηγικών στόχων», σε «συνεργασία με ξένες δυνάμεις» και υποστηρίζουν τη

¹⁵ Osama Bin Laden. Επιχείρηση «NEPTUNE SPEAR», η οποία πραγματοποιήθηκε στις 2 Μαΐου 2011 στο Πακιστάν από ΔΕΕ του αμερικανικού ΠΝ (Seals) σε συνεργασία με τη CIA.

¹⁶ Ιρανός Στρατηγός, εν ενεργεία Δκτής των δυνάμεων Αλ Κούντς των Φρουρών της Επανάστασης (Islamic Revolutionary Guard Corps-Quds Force). Η επιχείρηση πραγματοποιήθηκε στις 3 Ιανουαρίου 2020 στο Ιράκ, με πλήγμα από οπλισμένο ΣμηΕΑ.

¹⁷ Για περισσότερα βλ. «USASOC 2035. Communicating the ARSOF Narrative and Setting the Course to 2035.» 2017. USJFKSWCS/Office of Strategic Communication» (σελ. 6-13).

¹⁸ «Level of warfare».

¹⁹ «Military Engagement, Security Cooperation, and Deterrence».

²⁰ «Crisis Response and Limited Contingency Operations».

²¹ «Major Operations and Campaigns».

²² Για την υποστήριξη των ανωτέρω «η εκπαίδευση των ΔΕΕ και τα κριτήρια εξέλιξης δίνουν έμφαση στην πολιτική εκπαίδευση, στην επαγγελματική στρατιωτική εκπαίδευση, στην εκμάθηση ξένων γλωσσών και στην περιφερειακή πολιτιστική εκπαίδευση» (*JP 3-05 2014*, I-2).

²³ Ο Λορέντ Ισνάρντ από τον Αυγ 19 έως τη συγγραφή του παρόντος είναι Αρχηγός Γαλλικού Στόλου Μεσογείου με το βαθμό του Αντιναυάρχου [πηγή: <https://fr.linkedin.com/in/laurent-Isnard> (τελ. προσβ. 19 Οκτ 20)].

«συνέργεια Ειδικών Δυνάμεων, συμβατικών δυνάμεων και υπηρεσιών πληροφοριών» (“Defence and National Security Strategic Review 2017” 2017, 92). Ως εκ τούτου, η επιχειρησιακή διοίκηση των ΔΕΕ διατηρείται σε υψηλό επίπεδο (στον CEMA²⁴), ενώ όταν ο επιχειρησιακός έλεγχος ανατίθεται σε άλλον πλην του Δκτη ΔΕΕ²⁵, διατηρείται ο σύνδεσμος με αυτές με σκοπό την εξασφάλιση της ορθής χρησιμοποίησης και της ανάκτηση της διοίκησης όταν απαιτηθεί (*JD-01* 2014, 34).

Όπως και οι βασικές αρχές του δόγματος, έτσι και τα έργα των γαλλικών ΔΕΕ δε διαφοροποιούνται από αυτά των ΗΠΑ. Οι γαλλικές ΔΕΕ εκτελούν το σύνολο των αντίστοιχων έργων των αμερικανικών ΔΕΕ (π.χ. άμεσες επιθετικές ενέργειες, στρατιωτική υποβοήθηση κ.λπ.) σε απαγορευμένες περιοχές και μεγάλες αποστάσεις, ενώ στο εσωτερικό της Γαλλίας συνεργάζονται με τις ΔΕΕ της γαλλικής στρατοχωροφυλακής (White 2018, 66–75). Συναφώς, διαδραματίζουν «μείζονα ρόλο στις επιχειρήσεις βίαιης εισόδου» σε μια περιοχή επιχειρήσεων εκτός συνόρων, ενώ χρησιμοποιούνται για την «ανάκτηση προσωπικού»²⁶ (“Defence and National Security Strategic Review 2017” 2017, 80). Αξίζει να αναφερθεί πως σε συνέντευξη του L. Isnard και όσον αφορά στη μετεξέλιξη των γαλλικών ΔΕΕ τονίζεται η ανάγκη «συνδυασμού προσωπικού, συνεργασιών και τεχνολογίας»²⁷, «ευελιξίας των οργανωτικών δομών» και «προσαρμοστικότητας των επιτελείων» (White 2018, 66–75). Προς επίρρωση των παραπάνω και αντλώντας στοιχεία από την επιχείρηση «SERVAL»²⁸ στο Μάλι, διαπιστώνεται πως οι γαλλικές ΔΕΕ συνεργάζονται με τη γαλλική υπηρεσία πληροφοριών²⁹, έχουν στενή συνεργασία με συμβατικές δυνάμεις³⁰, συμμετέχουν σε ad hoc τακτικά συγκροτήματα

²⁴ CEMA: Chef d'État-Major des Armées (αντίστοιχος Α/ΓΕΕΘΑ).

²⁵ GCOS: Général Commandant des Opérations Spéciales

²⁶ «Personnel Recovery». Αφορά στον εντοπισμό, ασφάλεια και εκκένωση προσωπικού (Γάλλων υπηκόων, πιλότων και ομήρων).

²⁷ Είναι χαρακτηριστικό πως η αεροπορική Μονάδα ΕΕ (CPA 10) στρατολογεί πολιτικό προσωπικό σε μάχιμες θέσεις με σκοπό να εντάξει εξειδικευμένες γνώσεις του ιδιωτικού τομέα, όπως την τεχνολογία της πληροφορίας [information technology (IT)] (White 2018, 71)

²⁸ Η επιχείρηση «SERVAL» (αφρικανικός αίλουρος) διεξάχθηκε από 11 Ιανουαρίου 2013 έως τον Απρίλιο του ίδιου έτους, στο Μάλι, με σκοπό την υποστήριξη του εθνικού στρατού του Μάλι εναντίον της εξέγερσης φυλής των Τουαρέγκ (MNLA: Mouvement national de libération de l'Azawad) στο βόρειο μέρος της χώρας, οι οποίοι είχαν συμμαχήσει με την AQIM (Al-Qaeda in the Islamic Maghreb) και άλλες δυο γηγενής ισλαμικές ομάδες.

²⁹ Η γαλλική υπηρεσία πληροφοριών εντοπίζει τις θέσεις αιχμαλώτων Γάλλων υπηκόων.

³⁰ Κατάληψη επιχειρησιακών - τακτικών στόχων (αεροδρόμια, γέφυρες κ.λπ.) από Μονάδες – Τμήματα ΕΕ, με σκοπό την υποβοήθηση των επιχειρήσεων και εκτέλεση επιχειρήσεων «ειδικής αναγνώρισης» (SR) για τη συλλογή πληροφοριών (Tramond and Seigneur 2014, 82–83)

μάχης³¹, ενσωματώνουν γηγενής Μονάδες στην τακτική συγκρότηση και διαθέτουν συνδέσμους σε ξένες δυνάμεις που συμμετέχουν στην επιχείρηση (Shurkin 2014, 12–29).

2.1.3 Ηνωμένο Βασίλειο

Ο εντοπισμός του βρετανικού δόγματος ΕΕ αποτελεί μια πρόκληση για τον επίδοξο ερευνητή. Η βρετανική κουλτούρα «ουδέν σχόλιο»³² και η τηρούμενη «μυστικότητα» σχετικά με τις UKSF δεν επέτρεψε την πρόσβαση σε σχετικά θεσμικά κείμενα. Επομένως αναζητήθηκαν στοιχεία που το συνθέτουν, από λοιπές πηγές.

Σύμφωνα με το βρετανικό δόγμα χερσαίων επιχειρήσεων (*ADP “Land Operations”* 2017, 7-12,13,14) οι «Ε.Δ παρέχουν στρατηγικές πληροφορίες και αποτελέσματα ακριβείας», «επιχειρούν στο στρατηγικό και επιχειρησιακό επίπεδο» και «επιδρούν πέρα από τα όρια, την ικανότητα και την εξειδίκευση των συμβατικών δυνάμεων». Όπως και οι λοιπές νατοϊκές ΔΕΕ έχουν τρία κύρια έργα, την «ειδική αναγνώριση», τη «στρατιωτική υποβοήθηση» και την «άμεση επιθετική ενέργεια». Παράλληλα, η χρήση τους διέπεται από ακρίβεια, ρυθμό, ευκινησία, παγκόσμια εμβέλεια, αντοχή, επικινδυνότητα και μυστικότητα³³, ενώ η Δ&Ε τους καθορίζεται «κατά περίπτωση από τον ΑΓΕΕΘΑ³⁴». Συμπληρωματικά, όταν απαιτείται να χρησιμοποιηθούν υπό τον έλεγχο συμβατικών δυνάμεων υποστηρίζονται από συνδέσμους που εξασφαλίζουν την ορθή χρησιμοποίησή τους.

³¹ Τα Τακτικά Συγκροτήματα επιπέδου Υπομονάδας (Λόχου) [SGTIA (Sous-Groupement Tactique Interarmes) και Τάγματος [GTIA (Groupement tactique interarmes) και GTIA-TAP (Groupement Tactique Interarmes – Troupes Aéroportés)] οργανώνονται με βάση την αποστολή και αποτελούνται από διάφορες Μονάδες (π.χ. μηχανοκίνητο Πεζικό, Τεθωρακισμένα, Αερομεταφερόμενα τμήματα, Αλεξιπρωτιστές, Πεζοναύτες, Λεγεώνα των Ξένων, Πυροβολικό, Μηχανικό κ.λπ.) που υποστηρίζονταν από αεροπορικά μέσα και ΣμηΕΑ (Shurkin 2016, 78–79).

³² Η βρετανική κουλτούρα «no comment» αφορά στις απαντήσεις Βρετανών κοινοβουλευτικών και του Υπουργείου Άμυνας σε ερωτήσεις σχετικά με τις επιχειρήσεις Ειδικών Δυνάμεων στη Συρία και Λιβύη. Για περισσότερες πληροφορίες δες «Knowles, Emily. 2016. “Britain’s Culture of No Comment.” Remote Control.

³³ Η «ακρίβεια» (precision) επιτρέπει την παροχή στρατιωτικών επιλογών σε καταστάσεις που απαιτούν ειδικά σχεδιασμένα και εστιασμένα επίδραση. Ο «ρυθμός» (tempo) αφορά στον τρόπο διεξαγωγής των επιχειρήσεων ώστε να αποκτάται και διατηρείται η πρωτοβουλία. Η «ευκινησία» (agility) απαντά στην υψηλή ετοιμότητα. Η «παγκόσμια εμβέλεια» (reach) αφορά στη δυνατότητα διεξαγωγής επιχειρήσεων σε εχθρικά ή/και πολιτικά σύνθετα περιβάλλοντα και η «αντοχή» (endurance) στη δυνατότητα επιχειρήσεων απομονωμένα από συμβατικές δυνάμεις για μεγάλες περιόδους και με περιορισμένους πόρους. Η «επικινδυνότητα» (risk) αφορά στην αποδοχή του από τους μαχητές και η «μυστικότητα» (secrecy) απαντά στις επιχειρήσεις, τις ικανότητες, τις πληροφορίες και το προσωπικό των UKSF.

³⁴ Chief of the Defence Staff.

Συμπληρωματικά αξίζει να αναφερθεί ότι σύμφωνα με δημοσιεύματα³⁵ εξετάζεται η μετεξέλιξη των βρετανικών ΔΕΕ. Αιτία οι υβριδικές απειλές που αντιμετωπίζει το ΗΒ, προερχόμενες κυρίως από τη Ρωσία, την Κίνα και το Ιράν, οι οποίες δεν αντιμετωπίζονται με στρατιωτική ισχύ. Στο πλαίσιο αυτό εξετάζεται η ενίσχυση της δυνατότητας συλλογής πληροφοριών και εκτέλεσης πληροφοριακών επιχειρήσεων σε μη εμπόλεμες περιοχές (π.χ. Βαλτική, Αν. Ευρώπη, Αφρική). Σκοπός, η αποκάλυψη και προσδιορισμός των κεκαλυμμένων δραστηριοτήτων ανταγωνιστών του ΗΒ, τόσο στο εσωτερικό του ΗΒ, όσο και σε τρίτες χώρες ενδιαφέροντος. Η «στροφή» αυτή από τις «παραδοσιακές» κινητικές ΕΕ, δεν αναμένεται να οδηγήσει στην απεμπόληση των κατεχόμενων ικανοτήτων από τις βρετανικές ΔΕΕ, αλλά εκτιμάται ότι θα συντελέσει είτε στην αναβάθμιση, είτε στη δημιουργία νέων Μονάδων.

2.1.4 Ρωσία

Για την αποκάλυψη του σύγχρονου τρόπου χρησιμοποίησης των ρωσικών ΔΕΕ θα στηριχθούμε, ως επί το πλείστον, στο «δόγμα Gerasimov»³⁶. Ο Στγος Gerasimov διαπιστώνει την «ασάφεια των γραμμών πολέμου και ειρήνης» και πως από τη χρήση αμιγώς στρατιωτικών δυνάμεων οδηγούμαστε στη «χρήση πολιτικών, διπλωματικών, οικονομικών και άλλων μη στρατιωτικών μέτρων σε συνδυασμό με χρήση στρατιωτικών δυνάμεων» (Gerasimov 2016, 24–25)³⁷. Με άλλα λόγια, αυτό που η δυτική στρατιωτική σκέψη ονόμασε «υβριδικές» (hybrid) ή «μη-γραμμικές» (non-linear) επιχειρήσεις (ή πόλεμο). Στο πλαίσιο αυτό οι ρωσικές ΔΕΕ καλούνται να ενεργήσουν είτε κεκαλυμμένα, συνδράμοντας τη διεξαγωγή πληροφοριακών επιχειρήσεων, είτε εκτελώντας επιχειρήσεις σε μεγάλη κλίμακα και αποστάσεις (Gerasimov 2016, 24). Επιπρόσθετα, μέρος των «ασύμμετρων» δράσεων του εν λόγω δόγματος αποτελεί η χρησιμοποίηση ΔΕΕ σε συνδυασμό με την εσωτερική αντιπολίτευση ενός κράτους για τη «δημιουργία μόνιμου επιχειρησιακού μετώπου στο σύνολο της εχθρικής επικράτειας» (Gerasimov 2016, 25). Συγχρόνως, επισημαίνεται η τάση συνέργειας / συνεργασίας

³⁵ Πηγές: <https://www.bbc.com/news/uk-48624982>, <https://sofrep.com/news/major-changes-coming-to-british-special-forces/> (τελ. προσβ. 20 Οκτ 20).

³⁶ General Valery Vasilyevich Gerasimov (Βαλέριη Βασίλβιτς Γεράσιμοβ) (1955 -): Ρώσος Στγος, εν ενεργεία Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Ενόπλων Δυνάμεων (ΓΕΕΔ) της Ρωσίας και από το 2012, αναπληρωτής Υπουργός Άμυνας [πηγή: <https://www.newsbreak.com/people/valery-gerasimov> (τελ. προσβ. 21 Οκτ 20)]. Αξίζει να αναφερθεί πως τον χαρακτηρισμό «δόγμα» δεν τον έδωσε ο ίδιος, αλλά δυτικοί αναλυτές.

³⁷ Η παραπομπή αφορά στη μετάφραση του αρχικού κειμένου του Στγου Gerasimov το 2013.

ιδιωτικών στρατιωτικών εταιρειών (ΙΣΕ)³⁸ και στρατιωτικών δυνάμεις στα σύγχρονα πεδία επιχειρήσεων (π.χ. Λιβύη, Συρία κ.α.) (Gerasimov 2016, 25).

Μια προσεκτική ανασκόπηση όσων παρουσιάσθηκαν μέχρι τώρα για τις τάσεις χρησιμοποίησης των ρωσικών ΔΕΕ, αποκαλύπτει πως το *modus operandi* αυτών δεν παρουσιάζει σημαντική διαφοροποίηση από το αντίστοιχο δυτικών κρατών³⁹. Οι πληροφοριακές επιχειρήσεις, ο ανορθόδοξος πόλεμος μέσω ενίσχυσης κινημάτων εναντίον μη φιλικών κυβερνήσεων και η κεκαλυμμένη δράση, ήδη αποτελούν έργα των ΔΕΕ νατοϊκών κρατών, αλλά και συνήθη πρακτική την ψυχροπολεμική περίοδο. Ίσως ο Στγος Gerasimov να χρησιμοποίησε πιο αψιά γλώσσα στη διατύπωση του εν δυνάμει ομώνυμου δόγματος ή η ρωσική κυβέρνηση να το εφάρμοσε εναντίον μιας ευρωπαϊκής χώρας (Ουκρανία) με ταχύτητα και ακρίβεια⁴⁰. Όμως, αντίθετα με ότι υποστηρίζεται από μέρους αναλυτών περί μιας νέας μορφής πολέμου και καινοτομίας των Ρώσων, εκτιμάται πως δεν αναπτύχθηκε κάτι νεωτερικό. Αντίθετα, ο Στγος Gerasimov κατέγραψε τις υπάρχουσες τάσεις και κάλεσε την στρατιωτικο-ακαδημαϊκή κοινότητα της χώρας του να μελετήσει τα νέα δεδομένα (Gerasimov 2016, 29). Αυτό που ίσως πρέπει να κρατήσουμε είναι η φερόμενη συνεργασία ρωσικών ΔΕΕ με ΙΣΕ, το οποίο αποτελεί μια καινοτομία⁴¹.

2.1.5 Ισραήλ

Η παρουσίαση του τρόπου χρήσης των ισραηλινών ΔΕΕ εκτιμάται ότι έχει ιδιαίτερη σημασία για τη χώρα μας. Αιτία το γεγονός ότι η στρατηγική του εν λόγω κράτους βασίζεται στις αρχές: «αποτροπή, έγκαιρη προειδοποίηση, άμυνα, συντριβή εχθρού, νίκη»⁴², όμοια με τη φερόμενη ελληνική. Άλλωστε το κράτος του Ισραήλ έχει χαρακτηριστεί ως «εργαστήριο ασφαλείας»⁴³, λόγω της ανάγκης συνεχούς ανάλυσης των

³⁸ Private military contractors/companies (PMCs)

³⁹ «[...] οι (ρωσικές) ΔΕΕ [...] μπορεί να παρέχουν στοχοποίηση, επίγνωση κατάστασης [...]», «Οι Spetsnaz θα μπορούσαν να εκτελέσουν τις παραδοσιακές αποστολές τους, ειδική αναγνώριση και άμεση επιθετική ενέργεια, ως μέρος προετοιμασίας για μια επιθετική επιχείρηση» (Scott and Massicot 2017, 2,9).

⁴⁰ Περισσότερα για την εφαρμογή του δόγματος «Gerasimov» βλέπε: Balasevicius, Tony. 2017. "Looking for Little Green Men: Understanding Russia's Employment of Hybrid Warfare." *Canadian Military Journal* (CMJ) 17 (3): 17–28.

⁴¹ Το 2012 ο Πρόεδρος της Ρωσίας, Β. Πούτιν απαντώντας σε σχετική ερώτηση στη Δούμα υποστήριξε την ιδέα των ΙΣΕ (Hedenskog et al. 2016, 58), ενώ υφίστανται αναφορές χρήσης κοινών εκπαιδευτικών κέντρων ρωσικών ΔΕΕ και της ΙΣΕ «Wagner» στην περιοχή Molkino της Ρωσίας (Rondeaux 2019, 31).

⁴² Η απαρίθμηση των αρχών ανήκει στον Ισραηλινό Υπτιγο (Lt. General) Gadi Eisenkot, Αρχηγό Γενικού Επιτελείου τον Αύγουστο 2015 (BCSIA 2016).

⁴³ Ο χαρακτηρισμός ανήκει στον Graham Allison, Δντή του «Belfer Center for Science and International Affairs» (BCSIA 2016, foreword).

προκλήσεων ασφαλείας που αντιμετωπίζει. Στο σημείο αυτό αξίζει να επισημανθεί πως η στρατηγική των ισραηλινών ΕΔ (IDF)⁴⁴ αποτιμά πως ο εχθρός τους, από τη «χρήση συμβατικού στρατού», «έχει στραφεί σε ενέργειες που συνδυάζουν στρατιωτικές δραστηριότητες, αντάρτικες ενέργειες, τρομοκρατία και “ήπιες” επιχειρήσεις» (BCSIA 2016, 7).

Στην ενδιαφέρουσα⁴⁵, για τα ελληνικά δεδομένα, στρατιωτική στρατηγική του Ισραήλ, εστιάζουμε τα σημεία που αναφέρονται στις ΕΕ. Έτσι, διαπιστώνουμε πως οι ΕΕ κατατάσσονται στις καίριες επιθετικές ικανότητες των IDF (BCSIA 2016, 38). Πιο συγκεκριμένα επιδιώκεται η ανάπτυξη «δυνατότητας διεξαγωγής ΕΕ βαθιά πίσω από τις εχθρικές γραμμές και σε μεγάλη κλίμακα», μέσω αριθμού προσχεδιασμένων και μη ΕΕ (BCSIA 2016, 43). Επιπλέον υφίσταται πρόβλεψη χρησιμοποίησης Ε.Δ μαζί με αεροπορική ισχύ με τη διεξαγωγή «κεκαλυμμένων και μυστικών επιχειρήσεων⁴⁶» εναντίον κρατών χωρίς κοινά σύνορα με το Ισραήλ, «μέχρι το σημείο επίθεσης στις προσπάθειες ενίσχυσης των δυνάμεων και στις επιθετικές πρωτοβουλίες τους στην επικράτειά τους και στη μείωση της επιχειρησιακής λειτουργίας τους», με σκοπό «να διαταράξουν και αποτρέψουν τις δυνατότητες και προθέσεις του» εν λόγω κράτους (BCSIA 2016, 28). Αντίθετα όμως της διεθνούς πρακτικής, οι ισραηλινές ΔΕΕ δεν υπάγονται σε ενιαία Διοίκηση τύπου USSOCOM (Hendel 2007), (Shamir and Ben-Ari 2016, 9–12).

Συνοψίζοντας, καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως στο πλαίσιο της «επιθετικής αποτροπής» του κράτους του Ισραήλ, οι ΔΕΕ αποτελούν το «μακρύ του χέρι». Όμως το χέρι αυτό ανατίθεται σε όποιο «σώμα» (περιφερειακή διοίκηση, ΠΝ, ΠΑ κ.λπ.) απαιτείται για την υλοποίηση των προθέσεων ενός «εγκεφάλου» (Γενικό Επιτελείο).

2.1.6 Διδάγματα – Συμπεράσματα Διεθνών Δογμάτων ΕΕ

Κλείνοντας την ενότητα παρουσίασης των κυριότερων διεθνών δογμάτων ΕΕ πραγματοποιήσαμε μια συνοπτική αναφορά στο πως συγκεκριμένα εθνοκρατικές οντότητες χρησιμοποιούν τις ΔΕΕ τους. Αναμφίβολα δεν υποστηρίζεται η άποψη πως

⁴⁴ IDF: Israel Defense Forces.

⁴⁵ Όπως δήλωσε σε μέσο κοινωνικής δικτύωσης ο καθηγητής Η. Κουσκουβέλης στις 16 Ιουν 20 «Πολλά μπορεί να μάθει κανείς από το Ισραήλ, κυρίως όμως από την αμυντική του πολιτική και τη νοοτροπία αποτροπής που διέπει την στρατηγική του σκέψη» [πηγή: <https://twitter.com/kouskouvelis/status/1272955261146316802> (τελ. προσβ. 20 Οκτ 20)].

⁴⁶ Οι ισραηλινοί αναγνωρίζουν ως «κεκαλυμμένες» (covert) τις επιχειρήσεις των οποίων τα αποτελέσματα είναι ορατά στον εχθρό, αλλά η ταυτότητα αυτών που τις διεξάγουν παραμένει κρυφή ή δύναται να διαψευσθεί και «μυστικές» (clandestine) αυτές που η έμφαση επιδίδεται στην απόκρυψη της επιχείρησης παρά στην ταυτότητα του ατόμου πίσω από αυτή (BCSIA 2016, 26).

η έρευνα ήταν ενδελεχής και τα στοιχεία λεπτομερή. Κάτι τέτοιο, αφενός προϋποθέτει πρόσβαση σε διαβαθμισμένες πληροφορίες, αφετέρου θα απαιτούσε μεγάλο χώρο παρεκκλίνοντας του σκοπού της παρούσας εργασίας. Ωστόσο εκτιμάται πως με όσα αναφέρθηκαν, ο αναγνώστης κατανόησε τα γενικά χαρακτηριστικά των διαφορετικών προσεγγίσεων που υφίστανται διεθνώς. Στη συνέχεια και προς επίρρωση των στοιχείων που παρατέθηκαν θα παρουσιασθούν οι Μονάδες ΔΕΕ – Ε.Δ των εν λόγω κρατών.

2.2 Μονάδες ΔΕΕ – Ε.Δ

2.2.1 Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Οι αμερικανικές ΔΕΕ δημιουργήθηκαν από τις ανάγκες που προέκυψαν εν πολέμω. Έτσι, το 1942 δημιουργήθηκε το «OSS⁴⁷», με σκοπό τη διείσδυση προσωπικού για την οργάνωση και υποβοήθηση αντιστασιακών οργανώσεων στην κατεχόμενη Ευρώπη και το 1944 οι «Ανιχνευτές Alamo⁴⁸» με αποστολή τη συλλογή τακτικών πληροφοριών. Εάν και αμφότερα με το τέλος του πολέμου καταργήθηκαν, η ιδέα ως σπόρος είχε φυτεύει. Το 1952, στα πρώτα ψυχροπολεμικά έτη, ιδρύθηκαν οι «US Army Special Forces (SF)» με αποστολή όμοια με αυτή των «OSS», αλλά έχοντας μόνιμη οργάνωση (Robinson et al. 2018, xix, 23–35). Μια δεκαετία αργότερα και στο πλαίσιο εφαρμογής του δόγματος «ευέλικτης ανταπόδοσης»⁴⁹, ο J.F. Kennedy (JFK) αναβαθμίζει τους «SF», ενώ παράλληλα ιδρύονται και οι «US Navy SEALs⁵⁰». Στόχος η δυνατότητα παγκόσμιας κεκαλυμμένης επέμβασης. Όμως, μετά τη δολοφονία του JFK σταδιακά περιθωριοποιούνται. Συνέπεια όμως της αμερικανικής εμπλοκής στο Βιετνάμ

⁴⁷ «Office of Strategic Services». Δημιουργήθηκαν λόγω των πολιτικών ικανοτήτων του William Donovan (βετεράνου του 1^{ου} ΠΠ, κατόχου «Medal of Honor» και πολιτικού του ρεπουμπλικανικού κόμματος), ο οποίος κατάφερε και έπεισε τον άλλοτε πολιτικό του αντίπαλο Franklin D. Roosevelt για την ανάγκη δημιουργίας μιας υπηρεσίας για τη διεξαγωγή Ανορθόδοξου Πολέμου (UW) (Robinson et al. 2018, xix, 17–22).

⁴⁸ «Alamo Scouts» ή 6^η Μονάδα Ειδικής Αναγνώρισης Στρατού (6th Army Special Reconnaissance Unit). Δημιουργήθηκαν με πρωτοβουλία του Ανχη (LTG) Walter Krueger, χωρίς έγκριση των ανωτέρων του, όταν αναγνώρισε τη σχετική ανάγκη για την υποστήριξη των επιχειρήσεων της Μονάδας του (Robinson et al. 2018, xviii, xix, 9–15)

⁴⁹ Η μετάβαση από το δόγμα «μαζικών αντιποίνων» στο δόγμα «ευέλικτης ανταπόδοσης» προέκυψε από την απόκτηση δυνατότητας εκτόξευσης πυρηνικών όπλων από την ΕΣΣΔ και την ανάγκη «δημιουργίας μιας στρατιωτικής δύναμης, ικανής να αναλάβει κατάλληλες δράσεις, "ευέλικτες", πυρηνικές ή συμβατικές» (Κουσκουβέλης 2000, 142) από τις ΗΠΑ. Περισσότερα για τα εν λόγω δόγματα, καθώς και άλλα που εφαρμόστηκαν κατά την περίοδο του ψυχρού πολέμου βλέπε «Κουσκουβέλης, Ηλίας Ι. 2000. Θεωρία Διεθνών Σχέσεων: Αποτροπή Και Πυρηνική Στρατηγική. Σειρά Μελετών Διπλωματίας Και Στρατηγικής 5. Αθήνα: Ποιότητα».

⁵⁰ SEALs: SEa – Air – Land (Υποβρύχιοι Καταστροφείς του ΠΝ των ΗΠΑ).

επανέρχονται στο προσκήνιο σε μορφές συνεργασίας με τη CIA⁵¹ (Robinson et al. 2018, χχ, 37–62). Στη συνέχεια, η ίδρυση της «Delta Force⁵²» στα πρότυπα της βρετανικής «22 SAS⁵³» το 1977 αποτέλεσε κομβικό σημείο για τη μετεξέλιξη των αμερικανικών ΔΕΕ⁵⁴. Όμως η σημερινή κατάστασή τους οφείλεται σε πολλά περισσότερα από την ίδρυση κάποιας Μονάδας.

Η παρούσα μορφή των αμερικανικών ΔΕΕ είναι αποτέλεσμα ορθολογικής διαχείρισης των αποτυχιών. Η ατυχής επιχείρηση απελευθέρωσης ομήρων στο Ιράν⁵⁵ το 1980 και τα διδάγματα της επέμβασης στη Γρενάδα⁵⁶ το 1983 ανέδειξαν τις συνέπειες έλλειψης διακλαδικότητας και ενιαίας υπαγωγής των ΔΕΕ, αντίστοιχα. Για την αντιμετώπιση αυτών συστάθηκε ειδική επιτροπή, η οποία οδήγησε στη θέσπιση του νόμου 99-433⁵⁷, θέτοντας τις βάσεις για τη δημιουργία της «USSOCOM» το επόμενο έτος. Σήμερα στην εν λόγω διοίκηση, η οποία «λειτουργεί ως Κλάδος» (JP 3-05 2014, ix) ανήκει το σύνολο των ΔΕΕ υπό επιμέρους κλαδική διοίκηση. Έτσι, στην «USASOC» ανήκουν η «1st SFC⁵⁸», η «ARSOA⁵⁹», το «75th Ranger Regiment⁶⁰» και το «USAJFKSWCS⁶¹». Ειδικότερα στην «1st SFC» υπάγονται επτά «SFGs⁶²», δυο

⁵¹ Central Intelligence Agency: Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών ΗΠΑ. Οι μορφές συνεργασίας αφορούσαν την εκπαίδευση νοτιοβιετναμέζων [CIDGs (Civilian Irregular Defense Groups) και MACV (Military Assistance Command Vietnam)].

⁵² Αλλιώς «1st Special Forces Operational Detachment-Delta (1st SFOD-D)».

⁵³ SAS: Special Air Service.

⁵⁴ Περισσότερα για τον εξαιρετικά ενδιαφέροντα τρόπο ίδρυσης της «Delta Force», ο οποίος καταδεικνύει τα αποτελέσματα που δύναται να επιφέρει η πρωτοβουλία, ο δυναμισμός και το θράσος ενός Αξιωματικού βλέπε: «Beckwith, Charlie A. COL (ret), and Donald Knox. 2000. Delta Force: The Army's Elite Counterterrorism Unit. Avon Books»

⁵⁵ Επιχείρηση «Eagle Claw». Για περισσότερα βλέπε (Beckwith and Knox 2000, 208–331).

⁵⁶ Επιχείρηση «Urgent Fury». Για περισσότερα βλέπε «Cole, Ronald H. 1997. Operation Urgent Fury. Washington DC: Joint History Office» και « Pub 70-114-1 "Operation Urgent Fury." 1996. Washington DC: US Army Center of Military History».

⁵⁷ Γνωστός ως «Goldwater-Nichols Department of Defense Reorganization Act of 1986».

⁵⁸ 1st Special Forces Command. Διοίκηση Ειδικών Δυνάμεων, επιπέδου Μεραρχίας.

⁵⁹ Army Special Operations Aviation Command. Διοίκηση Αεροπορίας Στρατού ΕΕ

⁶⁰ 75^ο Σύνταγμα Καταδρομών. Διαθέτει τρία τάγματα και εξειδικεύεται σε μεγάλης κλίμακας επιχειρήσεις «εισόδου» (κατάληψη Α/Δ, κρίσιμων εγκαταστάσεων κ.λπ.), καταδρομές, αστικό αγώνα και άμεσες επιθετικές ενέργειες [πηγή: <https://www.soc.mil/USASOCHQ/Public%20Affairs/fact%20sheets/Fact%20Sheet%2075th%20Ranger%20Regt.pdf> (τελ. προσβ. 26 Οκτ 20)].

⁶¹ US Army John F. Kennedy Special Warfare Center and School. Κέντρο Εκπαίδευσης Ειδικού Πολέμου και Σχολή. Λειτουργούν 65 σχολεία που αφορούν στο σύνολο των απαιτήσεων, υπηρετούν 400 στρατιωτικοί και 200 πολίτες ως εκπαιδευτές, ενώ καθημερινά εκπαιδεύονται περίπου 3.400 στελέχη (ARSOF 2018, 11).

⁶² Special Forces Groups. Σχηματισμοί επιπέδου Συντάγματος, με τέσσερα Τάγματα (Battalions). Στο κάθε ένα έχει ανατεθεί διαφορετικός γεωγραφικός προσανατολισμός προκειμένου το προσωπικό τους να εξοικειώνεται (γνώση γλώσσας κ.λπ.). Υφίστανται το 1^ο SFG (Ασία, Ειρηνικός), το 3^ο SFG (Κ. Ασία), το 5^ο SFG (Μ. Ανατολή, Κ. Ασία), το 7^ο SFG (Κ. και Ν. Αμερική), το 10^ο SFG (Ευρώπη), ως ενεργά και το 19^ο SFG (ΝΑ Ασία και Ειρηνικός) και 20^ο SFG (Κ. και Ν. Αμερική), ως εθνοφρουρά (National Guard). Ακρογωνιαίος λίθος κάθε «SFG» είναι η «ODA (Operational Detachment - Alpha), η οποία αποτελείται

«POGs⁶³», η «95th CAB⁶⁴» και η «528th SBSO⁶⁵». Η «NAVSPECWARCOM⁶⁶» διαθέτει 6 συγκροτήματα «NSW» στα οποία κατανέμονται οι 8 «SEAL Teams⁶⁷», μια ομάδα μέσων⁶⁸, τρεις ομάδες σκαφών⁶⁹ και διοικήσεις υποστήριξης (*JP 3-05 2014, I-4*). Η «AFSOC⁷⁰» διαθέτει Α/Φ σταθερής πτέρυγας και κάθετης απογείωσης, ΣμηΕΑ και ειδικές ομάδες (ελεγκτές κυκλοφορίας, διασώστες, ειδικές ομάδες πρόγνωσης καιρού, στοιχεία τακτικού εναέριου ελέγχου κ.α.) (*JP 3-05 2014, I-4*). Η «MARSOC⁷¹» αποτελείται από ένα «MSOR⁷²», ένα συγκρότημα υποστήριξης⁷³ και ένα κέντρο εκπαίδευσης⁷⁴ (*JP 3-05 2014, I-4*). Τέλος, το «JSOC⁷⁵» φέρεται να περιλαμβάνει τις «SMU⁷⁶» οι οποίες αποτελούν την κορωνίδα των αμερικανικών ΔΕΕ (δυνάμεις «Tier 1»). Συνολικά, όπως απεικονίζεται στο γράφημα «1» του Παραρτήματος «B», η δύναμη των αμερικανικών ΔΕΕ είναι περίπου 65.000 άτομα, υπερδιπλασιασμένη από την αντίστοιχη την αυγή του 21^{ου} αιώνα, συνέπεια της ευρείας χρησιμοποίησής τους για την αντιμετώπιση των σύγχρονων προκλήσεων ασφαλείας.

από 12 στελέχη [(ARSOFF 2018, 6) και <https://www.soc.mil/USASOCHQ/Public%20Affairs/FactSheet.html> (τελ. προσβ. 26 Οκτ 20)].

⁶³ Psychological Operations Group. Σχηματισμοί επιπέδου Συντάγματος, με κύρια αποστολή της πληροφοριακές επιχειρήσεις (MISO: Military Information Support Operations). Το κάθε ένα έχει 3 γεωγραφικά προσανατολισμένα Τάγματα. Επιπλέον το «4th POG» έχει ένα τάγμα με δυνατότητα παραγωγής και διάδοσης στα MME και το «8th POG» ένα επιπλέον τάγμα (ARSOFF 2018, 7).

⁶⁴ 95th Civil Affairs Brigade. Σχηματισμός επιπέδου Ταξίας, με 5 τάγματα, με αποστολή την κατανόηση και την επιρροή των γηγενών πληθυσμών (ARSOFF 2018, 9).

⁶⁵ 528th Sustainment Brigade Special Operations. Σχηματισμός επιπέδου Ταξίας, με αποστολή την υποστήριξη διοικητικής μέριμνας, επικοινωνιών, υγειονομικού και συνδέσμων (ARSOFF 2018, 10).

⁶⁶ Naval Special Warfare Command: Διοίκηση Ναυτικού Ειδικού Πολέμου.

⁶⁷ Η «SEAL Team» είναι Μονάδα επιπέδου Τάγματος [Μοίρας (Squadron)].

⁶⁸ «SEAL delivery vehicle team».

⁶⁹ «Special boat team».

⁷⁰ «US Air Force Special Operations Command». Διαθέτει 4 πτέρυγες ΕΕ (1st, 24th, 352nd και 492nd SOW), 1 συγκρότημα (group) ΕΕ (353rd SOG) και δυο πτέρυγες εθνοφυλακής (137th και 193rd) [πηγή: <https://www.afsoc.af.mil/About-Us/Fact-Sheets/Display/Article/162540/air-force-special-operations-command/> (τελ. προσβ. 27 Οκτ 20)].

⁷¹ «US Marine Corps Forces, Special Operations Command»

⁷² «Marine Special Operations Regiment». Σχηματισμός πεζοναυτών επιπέδου Συντάγματος που αποτελείται από τρία Τάγματα (1st, 2nd, 3rd).

⁷³ «Marine Special Operations Support Group»

⁷⁴ «Marine Special Operations School»

⁷⁵ «Joint Special Operations Command».

⁷⁶ «Special Mission Units». Σε αυτές φέρεται να συμπεριλαμβάνονται οι πιο επιλεγμένες ΔΕΕ, όπως είναι το «1st Special Forces Operational Detachment-Delta (Delta Force)» του ΣΞ, το «Naval Special Warfare Development Group (DEVGRU ή SEAL Team 6)» του ΠΝ, το «24th Special Tactics Squadron (24 STS)» της ΠΑ κ.α.

2.2.2 Γαλλία

Οι γαλλικές ΔΕΕ παρουσιάζουν την ίδια οργάνωση με τις αντίστοιχες αμερικανικές. Ποσοτικά όμως είναι μικρότερες⁷⁷. Από το 1992 (Chaumeil 2012, 26) το σύνολο των ΔΕΕ υπάγεται στην COS⁷⁸, μια διοίκηση στα πρότυπα της αμερικανικής USSOCOM. Σε αυτήν ανήκουν η «COM FST⁷⁹», η «FORFUSCO⁸⁰» και η «BAFSI⁸¹». Πιο αναλυτικά, η στρατιωτική διοίκηση ΕΕ αποτελείται από ένα Σύνταγμα Αλεξιπρωτιστών Πεζοναυτών⁸² για Άμεσες Επιθετικές Ενέργειες (DA), ένα Σύνταγμα Αλεξιπρωτιστών⁸³, με αποστολή την Ειδική Αναγνώριση (SR) και ένα Σύνταγμα Ελικοπτέρων Ειδικών Δυνάμεων⁸⁴ (White 2018, 69). Ο ναυτικός κλάδος του COS περιλαμβάνει επτά⁸⁵ Λόχους Πεζοναυτών που εκτελούν αποστολές DA, SR και προστασία εγκαταστάσεων και επτά¹¹⁵ Μονάδες Κομάντο (White 2018, 69), με ξεχωριστή ειδίκευση⁸⁶. Οι αεροπορικές ΔΕΕ της Γαλλίας αποτελούνται από τη «CPA 10⁸⁷», η οποία υποστηρίζεται από εναέρια τμήματα (3/61 μεταφορικά Α/Φ και 1/67 Μονάδα Ελικοπτέρων) τα οποία πιστοποιήθηκαν ως ΕΕ το 2017 (White 2018, 69).

2.2.3 Ηνωμένο Βασίλειο

Οι βρετανικές ΔΕΕ, έχοντας και αυτές τις ρίζες τους τον 2^ο ΠΠ, διατηρούν, όπως και οι αντίστοιχες γαλλικές μικρό αποτύπωμα⁸⁸. Πρόγονος των ΔΕΕ του ΗΒ

⁷⁷ Η εκτίμηση είναι για 2.200 εν ενεργεία (active) και 16.000 εφεδρεία (reserves) (Shamir and Ben-Ari 2016, 9)

⁷⁸ «Commandement des opérations spéciales»: Διοίκηση ΕΕ.

⁷⁹ «Commandement des forces spéciales terre»: Διοίκηση ΕΕ Στρατού Ξηράς, η οποία ιδρύθηκε το 2016. Από το 2002 έως το 2016 ήταν γνωστή ως «BFST» (Brigade des forces spéciales terre: Ταξία ΕΕ Στρατού Ξηράς).

⁸⁰ «Force maritime des fusiliers marins et commandos»: Ναυτική Δύναμη Πεζοναυτών και Κομάντος.

⁸¹ «Brigade aérienne des forces de sécurité et d'intervention: Αεροπορική Ταξία δυνάμεων ασφαλείας και επέμβασης.

⁸² 1er RPIMa (1er régiment de parachutistes d'infanterie de marine).

⁸³ 13e RDP (13e régiment de dragons parachutists).

⁸⁴ 4e RHFS (4e régiment d'hélicoptères des forces spéciales)

⁸⁵ πηγή: <https://bootcampmilitaryfitnessinstitute.com/elite-special-forces/french-elite-special-forces/french-special-operations-command-cos/> (τελ προσβ. 27 Οκτ 20).

⁸⁶ Οι Μονάδες «Jaubert» και «Trepel» ειδικεύονται στον αντιτρομοκρατικό αγώνα και τη διάσωση ομήρων, οι «Penfentenyo» και «Montfort» σε αποστολές DA και SR, η «Hubert» στις υποβρύχιες επιχειρήσεις και η «Krieffler» είναι υπεύθυνη για τη λειτουργία ΣμηΕΑ συλλογής πληροφοριών σε θαλάσσιο περιβάλλον (White 2018, 71).

⁸⁷ «commando Parachutiste de l'Air no 10».

⁸⁸ Το μέγεθος τους εκτιμάται στους 3.500 περίπου (Moran 2016, 2)

θεωρούνται οι SOE⁸⁹, το LRDG⁹⁰, η SAS⁹¹ και καταδρομικά τμήματα⁹², το σύνολο των οποίων ιδρύθηκαν με προτροπή του W.Churchill, προκειμένου να «τυλίξουν την Ευρώπη στις φλόγες» (Moran 2016, 6). Με τη λήξη όμως του πολέμου, όπως και οι αντίστοιχες αμερικανικές ΔΕΕ, αφοπλίσθηκαν. Με αφορμή όμως την κομμουνιστική εξέγερση στη Μαλαισία (τότε βρετανική αποικία) τη δεκαετία του 1950, οι SAS επανεμφανίσθηκαν. Ακολούθως, στο πλαίσιο αντιμετώπισης του IRA⁹³ αναδείχθηκε το «14th Detachment⁹⁴», μια Μονάδα κεκαλυμμένης συλλογής πληροφοριών και αναγνώρισης (Moran 2016, 7), η οποία το 2005 μετονομάστηκε με «SRR⁹⁵» (Rogers 2016, 2). Τέλος, κομβικό χρονικό σημείο στο τομέα της ενιαίας υπαγωγής κάποιων ΔΕΕ είναι το 2006, όταν τμήματα από το «Parachute Regiment⁹⁶», τους «Royal Marines Commandos» και τους «Royal Air Force Gunnery» δημιούργησαν το «SFSG⁹⁷» (Rogers 2016, 2).

Στο ΗΒ, αντίθετα με ότι συμβαίνει στο πλείστο των δυτικών κρατών, ο χαρακτηρισμός «ΔΕΕ» δεν έχει αποδοθεί σε πολλές Μονάδες. Για παράδειγμα οι Αλεξιππτωστές και οι Πεζοναύτες, πλην των τμημάτων που αποδόθηκαν στο SFSG, δε χαρακτηρίζονται ως ΔΕΕ. Αντίθετα, ως τέτοιες λογίζονται η 22 SAS⁹⁸, το SFSG, το SRR, το

⁸⁹ «Special Operations Executive». Σκοπός η συλλογή πληροφοριών, η αναγνώριση, η οργάνωση και υποβοήθηση αντιστασιακών οργανώσεων και οι δολιοφθορές στην κατεχόμενη Ευρώπη (Moran 2016, 6)

⁹⁰ «Long Range Desert Group». Σκοπός τους η εκτέλεση ίδιων αποστολών με τις SOE, αλλά στη Β. Αφρική πίσω από τις γραμμές του «Africa Kops» του E. Rommel (Moran 2016, 6)

⁹¹ «Special Air Service». Ιδρυτής τους ο Ανχης (Lt Col) Sir Archibald David Stirling το 1941.

⁹² «Commando units». Σήμερα παραμένουν μέρος των βρετανών Πεζοναυτών (Moran 2016, 6).

⁹³ Irish Republican Army (Ιρλανδικός Δημοκρατικός Στρατός).

⁹⁴ 14^ο Απόσπασμα.

⁹⁵ «Special Reconnaissance Regiment»: Σύνταγμα Ειδικής Αναγνώρισης δύναμης μερικών εκατοντάδων.

⁹⁶ Συγκεκριμένα το 1st Battalion Parachute Regiment (1 PARA) [πηγή: <https://sofrep.com/news/uk-special-forces-breakdown-the-special-forces-support-group-sfsg/> (τελ. προσβ. 27 Οκτ 20)].

⁹⁷ «Special Forces Support Group». Ο Σχηματισμός αυτός δημιουργήθηκε για την ανάληψη αριθμού δραστηριοτήτων από τους SAS και SBS.

⁹⁸ Θεωρείται η πιο αποτελεσματική ΔΕΕ, από την οποία προήλθαν πολλές αντίστοιχες δυτικές. Η δύναμη του είναι περίπου 400 με 600 άτομα και τα στελέχη αυτού, πλην των Αξιωματικών, ως επί το πλείστον δε μετατίθενται. Συναφώς, υφίστανται τα 21 και 23 SAS (Συντάγματα εφέδρων) (Rogers 2016, 2). Η 22 SAS διαθέτει 4 Μοίρες (squadrons) (A, B, C και D) των 60 ατόμων, οι οποίες αποτελούνται από 4 ομάδες (troops) με την κάθε μια εξ αυτών να έχει ξεχωριστή ειδικευση [πηγή: <https://sofrep.com/gear/uk-special-forces-breakdown-the-special-air-service-sas/> (τελ. προσβ. 27 Οκτ 20)].

SSR⁹⁹ και η JSFAW¹⁰⁰. Ο κεντρικός οργανισμός αυτών είναι η Διεύθυνση Ειδικών Δυνάμεων¹⁰¹, η οποία ιδρύθηκε το 1987 (Rogers 2016, 3).

2.3.4 Ρωσία

Την ψυχροπολεμική περίοδο τμήματα «spetsnaz»¹⁰² χρησιμοποιήθηκαν προς όφελος της «GRU¹⁰³» και της «KGB¹⁰⁴». Για την πρώτη τα επιχειρησιακά έργα αφορούσαν εκτέλεση αναγνωρίσεων, δημιουργία δικτύων πρακτόρων και δολιοφθορές, ενώ η δεύτερη τους χρησιμοποιούσε ως αντιπρομοκρατική δύναμη (Woellner 2019, 19). Την περίοδο που ακολούθησε την αποσύνθεση της ΕΣΣΔ, η «FSB¹⁰⁵» και η «SVR¹⁰⁶» διατηρούσαν τμήματα για εκτέλεση ΕΕ, ενώ οι συμβατικές Ταξιαρχίες διατηρούσαν τμήματα «spetsnaz» για εκτέλεση καταδρομικών επιχειρήσεων (Woellner 2019, 19–20). Ειδικότερα η «FSB» διατηρούσε δυο Μονάδες ΕΕ, τις «Alpha» και «Vympel», με αποστολές αντιπρομοκρατίας και πληροφοριών, αντίστοιχα. Ομοίως, η «SVR» φέρεται να διατηρεί τη «Zalson», μια ομάδα 300 ατόμων για αποστολές εξουδετέρωσης, αναγνώρισης και δολιοφθορές (Woellner 2019, 20), (Hedenskoj et al. 2016, 57). Όμως, οι περισσότερες ΔΕΕ που προαναφέρθηκαν δεν ανήκαν στις σοβιετικές ή ρωσικές ΕΔ.

Τα διδάγματα της επέμβασης στη Γεωργία το 2008¹⁰⁷ και οι μεταρρυθμίσεις που ακολούθησαν συνέβαλαν στην προσπάθεια μετεξέλιξης των στρατιωτικών ρωσικών ΔΕΕ. Έτσι, το 2009 ιδρύθηκε η «KSO¹⁰⁸» με σκοπό την εκτέλεση επιχειρήσεων στο εξωτερικό, χωρίς όμως να συμπεριλάβει το σύνολο των δυνάμεων «spetsnaz». Υπηρεσιακές προστριβές οδήγησαν τις περιφερειακές διοικήσεις, τη «VDV¹⁰⁹», την

⁹⁹ «Special Signals Regiment (18 Signal Regiment): Σύνταγμα Ειδικών Επικοινωνιών. Ιδρύθηκε το 2005, είναι δύναμης μερικών εκατοντάδων και τμήματά του προσκολλώνται στις Μοίρες SAS και SBS (Rogers 2016, 2).

¹⁰⁰ «Joint Special Forces Aviation Wing». Διακλαδική Πτέρυγα Αεροπορίας Ειδικών Δυνάμεων. Αποτελείται από τμήματα της ΠΑ και της Αεροπορίας Στρατού (Rogers 2016, 2).

¹⁰¹ UK Special Forces Directorate.

¹⁰² Ο όρος είναι σύντμηση του «spetsialnoje naznachenija» που σημαίνει «ειδικός σκοπός» και αποδίδεται σε διάφορες υπηρεσίες των ρωσικών υπηρεσιών ασφαλείας και όχι μόνο μια συγκεκριμένη Μονάδα (Woellner 2019, 3–4).

¹⁰³ «Komitet Gosudarstvennoj Bezopasnosti»: Επιτροπή Κρατικής Ασφάλειας (ό.π, vi).

¹⁰⁴ «Glavnoje Razvedyvatel'noje Upravleniye»: Διεύθυνση Πληροφοριών (Γενικού Επιτελείου) (ό.π, vi).

¹⁰⁵ «Federalnaya Sluzhba Bezopasnosti Rossijskoy Federatsii»: Ομοσπονδιακή Υπηρεσία Ασφαλείας της Ρωσικής Ομοσπονδίας (ό.π, vi).

¹⁰⁶ «Sluzhba Vneshney Razvedki»: Ρωσική Υπηρεσία Ξένων Πληροφοριών (ό.π, vi).

¹⁰⁷ Το κυριότερο διδάγμα ήταν ότι δεν ήταν διαθέσιμα μέσα συλλογής επιχειρησιακών και τακτικών πληροφοριών (π.χ. κίνηση/συγκέντρωση εχθρικών στρατευμάτων, κατοχή συγκεκριμένων οπλικών συστημάτων κ.α.) (ό.π, 24).

¹⁰⁸ «Komandovanie Sil Spetsialnykh Operatsiy»: Διοίκηση Ειδικών Επιχειρήσεων (ό.π, vi).

¹⁰⁹ «Vozdushno-Desantnye Voyska»: Αερομεταφερόμενες Δυνάμεις (ό.π, vi, 26). Διατηρούν μια Μεραρχία «spetsnaz» (45th Kubinka) οργανικό (Hedenskoj et al. 2016, 36).

υπηρεσία στρατιωτικών πληροφοριών (GRU) και το ΠΝ¹¹⁰ να διατηρήσουν οργανικές τις δικές τους δυνάμεις «spetsnaz», χωρίς να τις αποδώσουν στην «KSO» (Woellner 2019, 25–36). Ως εκ τούτου, πρέπει να θεωρείται βέβαιο πως η «KSO» δεν αποτελεί διοίκηση εφάμιλλη της αμερικανικής USSOCOM ή της γαλλικής COS. Όμως αξίζει να αναφερθεί πως η πρώτη ΕΕ της «KSO» ήταν η κατάληψη του κοινοβουλίου της Κριμαίας στις 27 Φεβρουαρίου 2014¹¹¹. Έκτοτε υπάρχουν δημοσιεύματα πως έχουν επιχειρήσει στη Συρία και τη Λιβύη¹¹².

2.4.5 Ισραήλ

Πρελούντιο των Ισραηλινών ΔΕΕ αποτέλεσαν τα μικτά βρετανοεβραϊκά τμήματα¹¹³ που συστάθηκαν, πριν την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του κράτους του Ισραήλ, για την αντιμετώπιση Αράβων ανταρτών της περιοχής. Το 1949 ιδρύεται η «Shaytet 13», μια ΔΕΕ του ΠΝ με εξειδίκευση τις υποβρύχιες αποστολές, τις νηοψίες και τις αμφίβιες καταδρομές¹¹⁴. Στη συνέχεια, η ίδρυση της «Unit 101»¹¹⁵ το 1953, αποτελεί κομβικό σημείο εξέλιξης των εβραϊκών ΔΕΕ, γιατί ήταν η πρώτη που λάμβανε οδηγίες από το υψηλότερο επίπεδο¹¹⁶. Σκοπός της η κεκαλυμμένη εκτέλεση αντιποίνων εναντίων των Αράβων ανταρτών (Shamir & Ben-Ari 2016, 343). Όμως, το 1955, μετά τη σφαγή του χωριού «Qibya» όταν έχασαν τη ζωή τους 69 πολίτες, διαλύεται¹¹⁷. Ακολουθεί το 1957, η «Sayeret Matkal» με «ειδίκευση τη διεξαγωγή επιχειρήσεων μακράς ακτίνας σε γειτονικά κράτη στο πνεύμα των SAS»¹¹⁸ (Shamir & Ben-Ari 2016, 343). Κατόπιν φτάνουμε στα τέλη της δεκαετίας του 1970 όταν δημιουργείται η «Unit 5101

¹¹⁰ Υφίστανται 4 Σχηματισμοί «spetsnaz» του ΠΝ επιπέδου Τάγματος με αντίστοιχα έργα αυτών του Στρατού και επιπλέον ειδίκευση στις υποβρύχιες και θαλάσσιες τεχνικές διείσδυσης (Woellner 2019, 26).

¹¹¹ Είναι χαρακτηριστικό ότι η εν λόγω ημέρα έχει καθορισθεί ως ημέρα Ειδικών Δυνάμεων από τον πρόεδρο Πούτιν [πηγή: <https://www.newsweek.com/putin-congratulates-russian-special-forces-crimea-anniversary-561760> (τελ. προσβ.: 28 Οκτ 20)].

¹¹² Πηγές: <https://warontherocks.com/2016/03/the-three-faces-of-russian-spetsnaz-in-syria/>, <https://jamestown.org/program/russias-special-operations-forces-command-and-the-strategy-of-limited-actions/>, <https://www.theguardian.com/world/2017/mar/14/russian-special-forces-deployed-in-egypt-near-libyan-border-report> (τελ. προσβ.: 28 Οκτ 20)].

¹¹³ Οι «Special Night Squads» του Orde Wingate, οι «Ha'Nodedet» του Itzhak Sadeh και το «No. 51 Commando Regiment», το οποίο αποτελούνταν κυρίως από Εβραίους της Παλαιστίνης (Shamir & Ben-Ari 2016, 343).

¹¹⁴ Πηγή: <https://special-ops.org/shayetet-13-idf-most-secretive-unit/> (τελ. προσβ.: 28 Οκτ 20)].

¹¹⁵ Ιδρυτής και Διοικητής της ο Ariel Sharon [πηγή: <http://en.specwar.info/special-forces/israel/unit-101/> (τελ. προσβ.: 28 Οκτ 20)].

¹¹⁶ ο.π.

¹¹⁷ ο.π.

¹¹⁸ Η Μονάδα συμμετείχε στην επιχείρηση «Bulmus 6» (καταδρομή στο «Green Island»), στη διάσωση ομήρων της πτήσης «Sabena 571» και στις επιχειρήσεις «Aviv-Ne'urim» και «Entebbe» (Shamir & Ben-Ari 2016, 344).

Shaldag», προερχόμενη από τη «Sayeret Matkal», με αποστολή την εκτέλεση αεροπορικών καταδρομών και στοχοποίηση θέσεων αντιαεροπορικών πυραύλων (Shamir & Ben-Ari 2016, 344). Ακολουθώντας και μέχρι τις μέρες μας ιδρύονται αρκετές Μονάδες, οι οποίες αποκτούν τον χαρακτηρισμό «Ειδικές Δυνάμεις», όπως θα δούμε στη συνέχεια.

Σήμερα, οι ισραηλινές ΔΕΕ – Ε.Δ χαρακτηρίζονται για το πλήθος τους, τη μη ενιαία υπαγωγή τους και τη συμμετοχή οπλιτών θητείας σε αυτές¹¹⁹. Πλέον των τριών ΔΕΕ που προαναφέρθηκαν, οι οποίες ανήκουν σε τρεις διαφορετικούς Κλάδους (ΣΞ, ΠΝ και ΠΑ) και θεωρούνται οι πιο ιστορικότερες και κορυφαίες («Tier 1»), σημαντική εξέλιξη συνιστά η Ταξιαρχία «Commando». Σε αυτή υπάχθηκαν οι «Rimon», «Dundevan», «Maglan» και «Egoz», Μονάδες οι οποίες είχαν δημιουργηθεί τα προηγούμενα έτη για την αντιμετώπιση συγκεκριμένων προκλήσεων ασφαλείας¹²⁰. Σκοπός της Ταξιαρχίας, η καλύτερη εξέλιξη των εν λόγω Μονάδων, η ενσωμάτωση νέων τακτικών και δογμάτων και η βελτίωση πρακτικών όπως η προμήθεια εξοπλισμού και ανάπτυξής τους (Shamir & Ben-Ari 2016, 346). Όμως εάν και η ίδρυσή της το 2015¹²¹ αποτελεί την πλέον πρόσφατη προσπάθεια θέσπισης ενιαίας διοίκησης ΕΕ, η ίδια ανήκει στην «Κεντρική Διοίκηση»¹²² και όχι απευθείας στο Αρχηγείο των ΕΔ.

Όπως προαναφέρθηκε, κάτω από την «ομπρέλα» των «Ειδικών Δυνάμεων» έχει τοποθετηθεί και πλήθος άλλων Μονάδων. Τέτοια παραδείγματα αποτελούν η «Oketz», μια Μονάδα ειδικά εκπαιδευμένων σκύλων, η «669» της ισραηλινής ΠΑ για

¹¹⁹ Πηγή: <https://www.idf.il/en/minisites/alpinist-unit/>, <https://www.idf.il/en/minisites/skylark-unit/> (τελ. προσβ.: 31 Οκτ 20).

¹²⁰ Η «Sayeret Rimon (685)» ιδρύθηκε τον Αυγ 2010, για την κάλυψη επιχειρησιακών αναγκών στη «λωρίδα της Γάζας» και της διείσδυσης «τρομοκρατών» από τη χερσόνησο του «Σινά». Αρχικά ήταν οργανική της «Νότιας Διοίκησης» και ειδικεύεται στις επιχειρήσεις ερήμου (desert warfare). Η «Dundevan (217)» ιδρύθηκε τον Ιουν 1986 όταν έγινε κατανοητό ότι απαιτείται συγκεκριμένη μέθοδος για την αντιμετώπιση των προκλήσεων ασφαλείας στην περιοχή της Δ. Όχθης (Ιουδαίας και Σαμάρειας), ιδιαίτερα εντός κατοικημένων τόπων. Η «Maglan (212)» ιδρύθηκε τον Ιουν 1986 με σκοπό τις επιχειρήσεις εναντίον τεθωρακισμένων (anti-tank warfare) με τη χρήση εξελιγμένων όπλων. Η αποστολή της είναι η διείσδυση βαθιά στο εχθρικό έδαφος, η καταστροφή συγκεκριμένων στόχων και η συλλογή πληροφοριών. Η «Egoz (621)», ιδρύθηκε το 1995 με σκοπό την εύρεση καινοτόμων λύσεων για την αντιμετώπιση της «Hezbollah» και εξειδικεύεται στον Ανορθόδοξο Πόλεμο στα βόρεια σύνορα του Ισραήλ [πηγές: <https://www.idf.il/en/minisites/sayeret-rimon-unit/>, <https://www.idf.il/en/minisites/dundevan-unit/>, <https://www.idf.il/en/minisites/maglan-unit/>, <https://www.idf.il/en/minisites/egoz-unit/> (τελ. προσβ.: 31 Οκτ 20)].

¹²¹ Πηγή: <https://www.timesofisrael.com/idf-goes-commando-with-formation-of-new-elite-brigade/> (τελ. προσβ.: 31 Οκτ 20).

¹²² Στις IDF υφίστανται τέσσερις περιφερειακές διοικήσεις. Αυτές είναι η «Διοίκηση Εσωτερικού Μετώπου» (Home Front Command), η «Κεντρική Διοίκηση» (Central Command), η «Βόρεια Διοίκηση» (Northern Command), η «Νότια Διοίκηση» (Southern Command) [πηγή: <https://www.idf.il/en/minisites/regional-commands/> (τελ. προσβ.: 31 Οκτ 20)].

την έρευνα και διάσωση, η «YALTAM» που εξειδικεύεται στις υποβρύχιες αποστολές, η «Yahalom» του Μηχανικού για την αντιμετώπιση των υπόγειων τούνελ και με ρόλο EOD¹²³ και οι «Skylark» και «Moran» που ανήκουν στο Πυροβολικό, επιχειρούν ΣμηΕΑ και συνεισφέρουν στη στοχοποίηση και την αναγνώριση¹²⁴. Συναφώς, αξίζει να αναφερθεί ότι και η «Alpinist Unit»¹²⁵, μιας επιστρατευόμενης Μονάδας για εκτέλεση επιχειρήσεων στο όρος Ερμών στα βόρεια σύνορα της χώρας, θεωρείται Ε.Δ.

2.3 Αποτίμηση Διεθνών Προσεγγίσεων

Από όσα αναφέρθηκαν στα δυο πρώτα κεφάλαια γίνεται φανερό ότι οι βασικές αρχές και συνθήκες που διέπουν τις ΔΕΕ – Ε.Δ είναι κατά βάση κοινές. Η υπαγωγή στο υψηλότερο επίπεδο, ο κεκαλυμμένος τρόπος ενεργείας, η δυνατότητα αυτόνομης, αλλά και σε συνεργασία με συμβατικές δυνάμεις δράση, η ποιότητα του προσωπικού που τις στελεχώνουν, η οργάνωση τους σε μικρούς και ευέλικτους σχηματισμούς και τα έργα που αναλαμβάνουν, αποτελούν μερικά παραδείγματα. Όμως δεν πρέπει να λησμονείται ότι οι ΔΕΕ δεν αποτελούν πανάκεια και λύση σε κάθε επιχειρησιακή πρόκληση. Έχουν περιορισμούς και πρέπει να λαμβάνονται υπόψη.

Διαπιστώσαμε επίσης ότι κάθε κράτος εξακολουθεί να διατηρεί μια διαφορετική προσέγγιση – δόγμα ανάλογα με τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει, του τρόπου που τις αντιλαμβάνεται και ίσως ενδοϋπηρεσιακών διαμαχών. Κοινή συνισταμένη σχεδόν όλων, η δημιουργία ΔΕΕ εξ ανάγκης και πολλές φορές με την πρωτοβουλία μεμονωμένων προσώπων. Όμως, ξέχωρα από την αντιγραφή πετυχημένων διεθνών πρακτικών εκτιμάται πως για την ανάπτυξη πετυχημένων ΔΕΕ είναι κεφαλαιώδους σημασίας η σωστή διαχείριση διδαγμάτων, τόσο από τις πετυχημένες, όσο και από τις αποτυχημένες ΕΕ, μέσω εκπόνησης ή αναθεώρησης θεωριών και δογμάτων.

Είναι γεγονός ότι οι προκλήσεις ασφαλείας που αντιμετωπίζει η πατρίδα μας έχουν αναβαθμισθεί. Όπως λέγεται συχνά οι αντίπαλοι μας «έχουν αλλάξει επίπεδο». Αυτό είναι ιδιαίτερα αισθητό στο Αιγαιακό περιβάλλον, όπως θα επιχειρηθεί να παρουσιασθεί στο επόμενο κεφάλαιο.

¹²³ Explosive Ordnance Disposal.

¹²⁴ Πηγές: <https://www.idf.il/en/minisites/oketz-unit/>, <https://www.idf.il/en/minisites/unit-669/>, <https://www.idf.il/en/minisites/unit-for-underwater-fighting/>, <https://www.idf.il/en/minisites/unit-for-underwater-fighting/>, <https://www.idf.il/en/minisites/yahalom-unit/>, <https://www.idf.il/en/minisites/skylark-unit/> (τελ. προσβ.: 31 Οκτ 20).

¹²⁵ Πηγή: <https://www.idf.il/en/minisites/alpinist-unit/> (τελ. προσβ.: 31 Οκτ 20).

«Ο άνεμος και τα κύματα είναι πάντα
στο πλευρό του ικανού ταξιδευτή»
Έντουαρντ Γκίμπον¹

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΑΙΓΑΙΟ ΠΕΛΑΓΟΣ

Το πέλαγος που εκτείνεται από την ελληνική χερσόνησο μέχρι τις δυτικές μικρασιατικές ακτές, έλαβε το όνομα του από τον Αιγέα, μυθικό βασιλιά της Αθήνας. Η ελληνική μυθολογία θέλει τον Αιγέα να ρίχνεται στη θάλασσα αυτή από τα βράχια του Σουνίου, όταν αντίκρισε το πλοίο του υιού του Θησέα να επιστρέφει από την Κρήτη, διατηρώντας τα μαύρα πανιά².

Στα νησιά του Αιγαίου πελάγους ή Αρχιπελάγους³ και στις ηπειρωτικές περιοχές εκατέρωθεν αυτού, τουλάχιστον μέχρι τον ξεριζωμό που ακολούθησε τη μικρασιατική εκστρατεία του 1919-22, ζουν ελληνικά φύλλα⁴. Από τα σπλάχνα του αναδύθηκαν οι πρώτοι πολιτισμοί, γνωστοί και συνολικά ως Αιγαιακός πολιτισμός⁵, το 3.000 – 1.000 π.Χ.. Ενδεικτικό της ευρύτερης αποδοχής της ελληνικότητας του Αιγαίου είναι η διατήρηση της ελληνικής ονομασίας σε πολλές γλώσσες [Aegean (αγγλικά), égéen (γαλλικά), Эгейский (Egeyskiy) (ρωσικά), ägäisch (γερμανικά) και Ege (τουρκικά)] και αυτό είναι κάτι που ενοχλεί⁶. Άλλωστε, όπως υποστηρίζει και ο

¹ Edward Gibbon (1737-94): Άγγλος ιστορικός και ακαδημαϊκός [πηγή: <https://www.britannica.com/biography/Edward-Gibbon> (τελ. προσβ.: 1 Αυγ 20)].

² Ο Θησέας είχε μεταβεί στην Κρήτη μαζί με 14 νέους Αθηναίους (7 αγόρια και 7 κορίτσια) οικιοθελώς. Αποτελούσαν τον ετήσιο φόρο των Αθηναίων στον Μίνωα, τον βασιλιά της Κρήτης. Συγκεκριμένα ρίχνονταν ως τροφή στον Μινώταυρο που βρισκόταν σε ένα λαβύρινθο στο υπόγειο του παλατιού του Μίνωα. Ο Αιγέας είχε προστάξει να φύγει το πλοίο με μαύρα πανιά και εάν γύριζαν ζωντανοί να τα αλλάξουν σε λευκά. Όμως, ενώ ο Θησέας κατάφερε να εξουδετερώσει τον Μινώταυρο, από τη χαρά τους ξέχασαν να τα αλλάξουν.

³ «Αρχιπέλαγος»: Σύμπλεγμα νησιών, περιλαμβανομένων και τμημάτων νήσων, τα οποία είναι τόσο συνδεδεμένα μεταξύ τους, ώστε να σχηματίζουν αυτοτελή γεωγραφική, οικονομική ή πολιτική ενότητα ή που θεωρούνται ιστορικά ότι σχηματίζουν μια τέτοια ενότητα (Μπαμπινιώτης 2002, 291). Ο Διεθνής Υδρογραφικός Οργανισμός αποκαλεί το Αιγαίο Πέλαγος ως «Το Αρχιπέλαγος» (The Archipelago) (I.H.O. 1953, 18).

⁴ Στο Χάρτη 1 του Παραρτήματος «Α» απεικονίζεται ο αρχαίος Ελληνισμός της περιοχής.

⁵ Ο Αιγαιακός πολιτισμός περιλαμβάνει τον κυκλαδικό και τον μινωικό πολιτισμό, με επίκεντρο τα νησιά του Κ. Αιγαίου (Κυκλάδες) και την Κρήτη, αντίστοιχα. Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε Παπαρρηγόπουλος, Κωνσταντίνος. Ιστορία Του Ελληνικού Έθνους. Τόμος Πρώτος-Μέρος Α'. Αθήναις: Εκδοτικός Οίκος "Ελευθερουδάκης".

⁶ Ο Τούρκος Ναύαρχος Τζιχάτ Γιαϊτζί (Cihat Yaycı), αποκαλούμενος και ως αρχιτέκτονας του τουρκο-λιβυκού ψευδομνημονίου και εμπνευστής της «γαλάζιας πατρίδας» (mavi vatan) δήλωσε ότι: «Η Τουρκία δεν πρέπει να χρησιμοποιεί τη λέξη 'Αιγαίο' που έχει ελληνική ρίζα» [πηγές: <https://www.liberal.gr/world/o-empneustis-tou-tourko-libukou-mnimoniou-zita-allagi-onomatou-tou-aigaiou/314475>, <https://ahvalnews.com/aegean-sea/architect-turkeys-naval-expansion-doctrine-suggests-name-change-aegean-sea> (τελ. προσβ.: 16 Αυγ 20)].

A. Νταβούτογλου⁷ «η εμφάνιση εκφράσεων και ορισμών που αφορούν την πολιτική μπορούν να δώσουν ορισμένες φορές πολύ πιο σημαντικά στοιχεία από τις ίδιες τις πολιτικές εξελίξεις» (Νταβούτογλου 2010, 197). Όμως, η ελληνικότητα του Αρχιπέλαγους έρχεται από πολύ παλιά και αναβλύζει από το έδαφος, με τη μορφή αρχαιολογικών ευρημάτων.

Το Αρχιπέλαγος αποτελεί χώρο με εξέχουσα σημασία, τόσο σε περιφερειακό, όσο και συστημικό επίπεδο. Πριν όμως την παράθεση γεγονότων και επιχειρημάτων για την υποστήριξη της θέσης αυτής, κρίνεται σκόπιμη η συνοπτική αναφορά στους όρους «γεωπολιτική» και «γεωστρατηγική». Στόχος η δημιουργία ενός εννοιολογικού πλαισίου, στο πως ο χώρος επιδρά στην πολιτική και τη στρατηγική.

3.1 Γεωπολιτική και Γεωστρατηγική

Συνέπεια της επικαιρότητας, η χρήση όρων με το πρόθημα «γεω»⁸ είναι στις μέρες συχνή. Πολλάκις δε, χρησιμοποιούνται άνευ πλήρους κατανόησης των εννοιών τους. Η σύντομη αναφορά στους ορισμούς, που θα ακολουθήσει, δεν αποσκοπεί στην εμβάθυνση σε αυτούς. Κάτι τέτοιο δεν αποτελεί επιδίωξη της ανά χειρας εργασίας. Στόχος είναι η πληρέστερη κατανόηση αυτών, με σκοπό την ανάδειξη της στρατηγικής αξίας του Αρχιπέλαγος.

Προσεγγίζουμε τις εν λόγω έννοιες γλωσσολογικά και θεωρητικά. Ο καθηγητής γλωσσολογίας Γ. Μπαμπινιώτης ορίζει τη «γεωπολιτική» ως τη «μελέτη της επίδρασης της γεωγραφίας, της οικονομίας και των δημογραφικών δεδομένων στην πολιτική και κυρίως στις διεθνείς σχέσεις» και τη «γεωστρατηγική» ως «μελέτη της γεωπολιτικής για στρατηγικούς λόγους» (Μπαμπινιώτης 2002, 411–12). Ο Π. Κονδύλης στο, διαχρονικά επίκαιρο, επίμετρο του πονήματός του «Θεωρία του

⁷ Ahmet Davutoğlu (1959 -): Τούρκος ακαδημαϊκός και πολιτικός. Από το 2002 έως το 2009 διετέλεσε επικεφαλής σύμβουλος της κυβέρνησης, από το 2009 έως το 2014 Υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας και από το 2014 έως το 2016 Πρωθυπουργός και πρόεδρος του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης [Adalet ve Kalkinma Partisi (AKP)]. Το περιοδικό «Foreign Policy» τον συμπεριέλαβε στους 100 κορυφαίους παγκόσμιους ηγέτες (100 Leading Global Leaders) το 2010-11-12. Από το 2019 έχει ιδρύσει το κόμμα του μέλλοντος (Future Party) το οποίο αντιπολιτεύεται το AKP [πηγές: <https://www.un.org/pga/wp-content/uploads/sites/3/2015/03/biography-Ahmet-Davutoglu.pdf>, <https://www.washingtontimes.com/news/2019/dec/12/ex-turkish-prime-minister-forms-party-challenging-/> (τελ. προσβ.: 22 Αυγ 20)]. Αναγνωρίζεται ως θεμελιωτής της σύγχρονης τουρκικής εξωτερικής πολιτικής, στην οποία αρχικά κυριαρχούσε το νεοοθωμανικό πολιτικό ρεύμα, κατόπιν όμως επικράτησε το ισλαμικό και ο εθνικισμός, γεγονός που κατά την άποψη του συγγραφέα του παρόντος αποτέλεσε την αιτία απομάκρυνσης του Νταβούτογλου από το AKP.

⁸ Το λεξικό πρόθημα «γεω» δηλώνει ότι κάποιος/κάτι σχετίζεται με τη Γη ή τη γη (ως έδαφος κ.λπ.) (Μπαμπινιώτης 2002, 411).

Πολέμου» αναφέρει ότι «η συμπλοκή των δύο συνθετικών στον όρο γεωπολιτική δεν υποδηλώνει μια αναγκαία αιτιώδη συνάφεια, δεν σημαίνει ούτε ότι η πολιτική καθορίζει οπωσδήποτε τη γεωγραφία, ούτε ότι η γεωγραφία καθορίζει οπωσδήποτε την πολιτική» (Κονδύλης 1999, 384). Στο ίδιο έργο, ο Π. Κονδύλης εισάγει τον όρο «γεωπολιτικό δυναμικό» στο οποίο προσδίδει τρεις έννοιες. Η πρώτη αφορά στην «ιστορικοκοινωνική» παρουσία ενός συλλογικού υποκειμένου σε μια συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή⁹. Η επόμενη σχετίζεται με το χώρο που «εκδιπλώνει ένα έθνος την πρωτογενή του ενέργεια σε συνάφεια με υπέρτερους πολιτικούς σκοπούς» και η τρίτη απαντά στα «γεωγραφικά δεδομένα και πρέπει να αναλύεται συγκριτικά» μεταξύ δυο ή περισσότερων κρατών¹⁰ (Κονδύλης 1999, 384–93).

Συνοψίζοντας, ως «γεωπολιτική» αναγνωρίζουμε το «πως» ο χώρος, η γεωγραφία δηλαδή, επηρεάζει και επηρεάζεται από τις ανθρώπινες δραστηριότητες¹¹. «Γεωστρατηγική» ορίζουμε το σχεδιασμό και τη δράση για την αντιμετώπιση των προκλήσεων που ανακύπτουν σε σχέση με τους περιορισμούς ή τις ευκαιρίες της γεωγραφίας. Με άλλα λόγια, γεωστρατηγική είναι η «πρακτική εφαρμογή της γεωπολιτικής» (Γρίβας & Μίχας 2006, 251). Προτού όμως διερευνήσουμε τη γεωπολιτική αξία του Αρχιπελάγους και με στόχο την υποβοήθηση αυτού του σκοπού, στις γραμμές που ακολουθούν θα επιχειρήσουμε να παρουσιάσουμε τα κύρια χαρακτηριστικά του Αιγαίου περιβάλλοντος.

⁹ Η περιοχή αυτή δεν είναι αναγκαίο να ταυτίζεται με τα υφιστάμενα σύνορα των κρατών. Για παράδειγμα, με την έννοια αυτή, το «γεωπολιτικό δυναμικό» της Ελλάδας κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους ήταν ισχυρό, λόγω της ύπαρξης εθνικών πληθυσμών στα μακεδονικά εδάφη. Κάτι ανάλογο προωθεί - εκμεταλλεύεται η σύγχρονη τουρκική εξωτερική πολιτική, με την προσπάθεια της να εκμεταλλευθεί τους μουσουλμανικούς πληθυσμούς των βαλκανικών κρατών και τους τουρκογενείς λαούς του Καυκάσου.

¹⁰ Δηλαδή το «γεωπολιτικό δυναμικό» ενός κράτους «Α» συγκρίνεται με αυτό ενός κράτους «Β» και εξάγονται συμπεράσματα. Δεν πρέπει να αναμένονται τα ίδια αποτελέσματα – συμπεράσματα για το κράτος «Α» όταν συγκριθεί με ένα κράτος «Γ».

¹¹ Μια περιοχή αποκτά γεωπολιτική αξία όταν το ενδιαφέρον των ανθρώπων για αυτή πολλαπλασιάζεται και κυρίως όταν τα συμφέροντα διαφορετικών ομάδων συγκρούονται. Για παράδειγμα η Γροιλανδία που μέχρι πρόσφατα απασχολούσε ουσιαστικά μόνο τους Εσκιμώους, λόγω της υπερθέρμανσης του πλανήτη, της εξέλιξης της τεχνολογίας, των φυσικών πόρων που διαθέτει, αλλά και της γεωγραφικής θέσης, προσέλκυσε το ενδιαφέρον των ΗΠΑ, γεγονός που αρχικά χλευάστηκε. Για περισσότερα σχετικά με το ενδιαφέρον των ΗΠΑ για τη Γροιλανδία βλέπε: <https://m.naftemporiki.gr/story/1507250/giati-o-tramp-thelei-na-agorasei-ti-groilandia-i-arktiki-oi-pagoi-kai-oi-nees-thalassies-odoi> και <https://www.kathimerini.gr/1039157/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/sto-stoxastro-toy-tramp-o-8hsayros-ths-groilandias> (τελ. προσβ.: 04 Αυγ 20)]. Αντίστοιχη ενδιαφέρον προσελκύει στις μέρες μας η Αν. Μεσόγειος και το Αιγαίο.

3.2 Χαρακτηριστικά Αιγαιακού περιβάλλοντος

3.2.1 Οριοθέτηση Αιγαίου Πελάγους

Ευρύτερα κοινά αποδεκτή οριοθέτηση του Αρχιπελάγους δεν υφίσταται. Η πρόκληση εντοπίζεται στον καθορισμό του νοτίου ορίου, καθόσον στις υπόλοιπες κατευθύνσεις ορίζεται από ηπειρωτικές μάζες. Έτσι, όπως θα διαπιστώσουμε παρακάτω έχουν εκφρασθεί διάφορες απόψεις. Το ζήτημα αυτό θα ήταν ήσσονος σημασίας εάν δεν είχε αναχθεί σε πολιτικό. Ειδικότερα, εάν δεν υπήρχε το νησιωτικό σύμπλεγμα του Καστελλόριζου (Μεγίστης)¹² και το ζήτημα του εύρους της ΑΟΖ¹³ που δικαιούται¹⁴.

Η αμφισημία του ζητήματος, πέρα από τις ελληνικές και τουρκικές απόψεις, απαντάται και σε διάφορους διεθνείς οργανισμούς. Σύμφωνα με τον Διεθνή Υδρογραφικό Οργανισμό, νότιο άκρο του Αιγαίου αποτελεί η γραμμή ακρωτήριο Άσπρω (Μ. Ασία) - Ρόδος - Κάρπαθος - Κρήτη - Κύθηρα - Πελοπόννησος¹⁵ (Ι.Η.Ο. 1953, 18). Ο καθορισμός αυτός ίσως να αποτελούσε μια λύση, εάν ο ίδιος ο Οργανισμός δε δήλωνε πως τα όρια που καταγράφει δεν είναι αποτέλεσμα πλήρους γεωγραφικής μελέτης και δεν έχουν πολιτική σημασία (Ι.Η.Ο. 1953, εισαγωγή).

Η θέση πως το σύμπλεγμα Καστελλόριζου ανήκει στο Αιγαίο υποστηρίζεται από τους χάρτες της ιταλικής (1928), γερμανικής (1944) και βρετανικής (1946)

¹² Χάρτης 2 στο Παράρτημα «Α».

¹³ Σύμφωνα με τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το δίκαιο της θάλασσας (Σύμβαση του Μοντέγκο Μπαίου) ως ΑΟΖ (Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη) «ορίζεται η πέραν και παρακείμενη της χωρικής θάλασσας περιοχή, η υπαγόμενη στο ειδικό νομικό καθεστώς που καθιερώνεται στο παρόν μέρος (της σύμβασης), δυνάμει του οποίου τα δικαιώματα και οι δικαιοδοσίες του παράκτιου κράτους και τα δικαιώματα και οι ελευθερίες των άλλων κρατών διέπονται από τις σχετικές διατάξεις της παρούσας σύμβασης» (Άρθρο 56). Η ΑΟΖ «δεν εκτείνεται πέραν των 200 ναυτικών μιλίων από τις γραμμές βάσης από τις οποίες μετράται το εύρος της χωρικής θάλασσας» (Άρθρο 57) [Πηγή: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:21998A062-3\(01\)&from=PT](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:21998A062-3(01)&from=PT) (Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 179 της 23/06/1998 σ. 0003 – 0134) (τελ. προσβ.: 27 Αυγ 20)].

¹⁴ «Στόχος της Τουρκίας είναι να απομονώσει το νησιωτικό σύμπλεγμα του Καστελλόριζου από τα υπόλοιπα νησιά του Αιγαίου. Σε μία τέτοια περίπτωση το σύμπλεγμα του Καστελλόριζου θα εμφανίζεται ως μία μικρή συστάδα νησιών που βρίσκονται αντιμέτωπες με το υπερπολλαπλάσιο εύρος των τουρκικών ακτών. Το μικρό μήκος των ακτών του ελληνικού νησιωτικού συμπλέγματος θα βρίσκεται σε δυσαναλογία με τις θαλάσσιες περιοχές που θα του αποδοθούν με τη μέθοδο της μέσης γραμμής, εν συγκρίσει με τις τουρκικές ακτές και τις δικές τους θαλάσσιες περιοχές. Επομένως, η Τουρκία θα ζητήσει να αποδοθεί στο σύμπλεγμα του Καστελλόριζου μόνον αιγιαλίτιδα ζώνη. Δεν θα έχει δικαίωμα ούτε για υφαλοκρηπίδα, ούτε για ΑΟΖ» (Συρίγγος 2019). Οι χάρτες 3 - 4 στο Παράρτημα «Α» απεικονίζουν το εύρος της ΑΟΖ της Αν. Μεσογείου, σύμφωνα με την ελληνική και τουρκική οπτική.

¹⁵ Χαρακτηριστικό της μη ενδεδειγμένης γεωγραφικής εξέτασης των εν λόγω ορίων από τον Ι.Η.Ο. αποτελεί το γεγονός ότι ως τελικό σημείο στην Πελοπόννησο (Μορέα, όπως αναγράφει) αναφέρει το «Cape Santa Maria», το οποίο όμως ανήκει στην Ελαφώνησο. Γραφική απεικόνιση στον χάρτη 5 του Παραρτήματος «Α».

διοίκησης / κατοχής (χάρτες 6, 7 και 8 του Παραρτήματος «Α»¹⁶). Σύμφωνα με αυτούς το εν λόγω Σύμπλεγμα ανήκει στα Δωδεκάνησα, άρα στο Αιγαίο.

Στους λοιπούς διεθνής οργανισμούς η σχετική πρόκληση παραμένει. Συγκεκριμένα, ο FAO¹⁷, όπως παρουσιάζεται στο χάρτη 9 του Παραρτήματος «Α», διαιρεί την Αν. Μεσόγειο σε 2 τμήματα, το Αιγαίο και το Λεβάντε. Παρατηρούμε πως τα όρια του πρώτου ταυτίζονται με την ελληνική άποψη. Επιπλέον, ενδιαφέρον παρουσιάζει ο διαχωρισμός και η ονοματοδοσία των περιοχών της Μεσογείου για την παροχή μετεωρολογικών πληροφοριών, από τον Παγκόσμιο Μετεωρολογικό Οργανισμό¹⁸ όπως απεικονίζεται στο χάρτη 10 του Παραρτήματος «Α». Εάν και όπως δηλώνεται, τα αναφερόμενα όρια δεν έχουν νομική ισχύ, γίνεται αναφορά για θάλασσα Καστελλόριζου, Ρόδου, Σάμου και για καρπάθιο και κρητικό¹⁹ μέχρι τις ακτές της Αφρικής. Η Τουρκία βέβαια, για τους ίδιους μετεωρολογικούς σκοπούς, χρησιμοποιεί διαφορετική ονομασία για τις παραπάνω περιοχές περιορίζοντας τα όρια του Αιγαίου, όπως φαίνεται στο χάρτη 11 του Παραρτήματος «Α».

3.2.2 Τα Νησιά του Αρχιπελάγους

Το Αρχιπέλαγος είναι ένας «επίγειος αστερωπός ουρανός» (Παπαρρηγόπουλος, 287). Με πλάτος 150 ν.μ. (280 χλμ.) και μήκος 350 ν.μ. (650 χλμ.), το Αιγαίο καλύπτει μια έκταση περίπου 240.000 τ.χλμ (Λουμάκης 1998, 337). Σε αυτό υπάρχουν περίπου 8.500 νησιά, νησίδες και βραχονησίδες, εκ των οποίων το 90% έχουν έκταση μικρότερη από 10 τ.χλμ²⁰. Αξίζει να αναφερθεί πως το 13% του χερσαίου εδάφους της χώρας μας αποτελεί νησιά του Αιγαίου. Το πλήθος αυτό των χερσαίων

¹⁶ Οι υπόψη χάρτες που παρατίθενται στο Παράρτημα «Α» ανήκουν στο βιβλίο του Κωνσταντίνου Σβολόπουλου «Το Καθεστώς των Νησίδων στο Νοτιοανατολικό Αιγαίο, Η Μαρτυρία των Πηγών», Υπουργείο Αιγαίου, Βιβλιοπωλείον της ΕΣΤΙΑΣ, Αθήνα, 2002 [πηγή: <https://www.protothema.gr/stories/article/875840/pou-vrisketai-to-kastelorizo-ta-istorika-dokoumeda-apidoun-ston-vouleutitsi-roni/> (τελ. προσβ.: 28 Αυγ 20)].

¹⁷ Food and Agriculture Organization of the United Nations (Διεθνής Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας του ΟΗΕ)

¹⁸ World Meteorological Organization (WMO).

¹⁹ Η χρήση του ονόματος δημιουργεί μια «ιστορικότητα». Κρίνεται σκόπιμο να επισημανθεί ότι η Σύμβαση του Μοντέγκο Μπαίου «αποδέχεται» την έννοια της ιστορικότητας όταν αναφέρει πως κάποιες διατάξεις δεν εφαρμόζονται στους λεγόμενους «ιστορικούς» κόλπους (Άρθρο 10) [Πηγή: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:21998A0623\(01\)&from=PT](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:21998A0623(01)&from=PT) (Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 179 της 23/06/1998 σ. 0003 – 0134) (τελ. προσβ.: 29 Αυγ 20)].

²⁰ Τα εν λόγω αριθμητικά δεδομένα αναφέρονται κατά προσέγγιση με βάση στοιχεία από (Συρίγος 2020), (Σπιλάνης et al., 9–10) και (Λιαρίκος, Μαραγκού, and Παπαγιάννης 2012, 207). Ο διαχωρισμός σε νησιά, νησίδες και βραχονησίδες μνημονεύεται στην ιστοσελίδα του ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών (ΥΠ.ΕΞ.) [πηγή: <https://www.mfa.gr/zitimata-ellinotourkikon-sheseon/eidikotera-keimena/tourkikes-diekdikeseis.html> (τελ. προσβ.: 18 Αυγ 20)].

εξάρσεων δημιουργεί πολυάριθμα θαλάσσια στενά, ως πύλες. Έτσι, η πλοήγηση στο Αιγαίο απαιτεί ιδιαίτερη ναυτοσύνη, εμπειρία και συνεχή εξάσκηση. Συνεπώς, από γεωστρατηγική οπτική, το Αιγαίο δύναται να αποτελέσει πλεονέκτημα για τον παράγοντα που θα εξοικειωθεί με αυτό (κάλυψη / απόκρυψη πολεμικών πλοίων) και παγίδα καταστροφής σε όποιον το υποτιμήσει.

Η κυριαρχία συγκεκριμένων νήσων του Αιγαίου αποτελεί μια ακόμα πρόκληση. Συνέπεια των Συνθηκών Λωζάνης (1923) και Παρισίων (1947) το σύνολο των νησιών του Αρχιπελάγους, πλην Ίμβρου (τουρκ.: Gökçeada), Τενέδου (τουρκ.: Bozcaada), Λαγουσών ή Μαυρυών (τουρκ.: Τανζαν ή Karayer)²¹ και όσων απέχουν μέχρι και 3 ν.μ. από τις μικρασιατικές ακτές, ανήκουν στην Ελλάδα²². Όπως όμως καταδεικνύεται στους χάρτες 12 και 13 του Παραρτήματος «Α», αριθμός νησίδων και βραχονησίδων κατέχονται από την Τουρκία, εάν και απέχουν άνω των 3 ν.μ. ή δε μνημονεύονται ρητά στις Συνθήκες²³. Βέβαια αυτό, ηθελημένα ή μη, αγνοείται από την Τουρκία. Η τελευταία, καταχρηστικά και εγωιστικά, χρησιμοποιεί προς υποστήριξη του δικού της αφηγήματος το γεγονός ότι αριθμός ελληνικών νήσων δε μνημονεύεται ρητά στις συνθήκες και αμφισβητεί την ελληνική κυριαρχία σε αριθμό αυτών²⁴.

Η ελληνική κυριαρχία επί του πλείστου των νήσων του Αιγαίου και η γειτνίαση πολλών από αυτά στις μικρασιατικές ακτές, έχει δυο βασικές συνέπειες. Η πρώτη αφορά στο εύρος της χωρικής θάλασσας (ΧΘ)²⁵. Σήμερα, διατηρώντας το εύρος της

²¹ Αξίζει να αναφερθεί ότι με τη Συνθήκη των Σεβρών (1920) τα εν λόγω νησιά είχαν αποδοθεί στην Ελλάδα. Όμως, με τη Συνθήκη της Λωζάνης, η οποία ακολούθησε τη Μικρασιατική εκστρατεία (1919-22), προσαρτήθηκαν στην Τουρκία, για λόγους ασφάλειας των Στενών.

²² Πηγή: <https://www.mfa.gr/zitimata-ellinotourkikon-sheseon/eidikotera-keimena/tourkikes-diekdikeseis.html> (τελ. προσβ.: 18 Αυγ 20).

²³ Στο άρθρο 12 της Συνθήκης της Λωζάνης επιβεβαιώνεται η ελληνική κυριαρχία στα νησιά του Βορείου Αιγαίου «εκτός της Ίμβρου, Τενέδου και των Λαγουσών νήσων (Μαυρυών)». Στο άρθρο 14 αναφέρεται ότι «αι νήσοι Ίμβρος και Τένεδος, παραμένουσai υπό την τουρκικήν κυριαρχίαν». Δεν υπάρχει, όμως, οποιαδήποτε αναφορά περί κυριαρχίας στις Μαυρούς νήσους, οι οποίες βρίσκονται πέραν των τριών μιλίων από τις τουρκικές ακτές. Επομένως, οι Μαυρούς δεν ανήκουν ούτε στην Ελλάδα αλλά ούτε και στην Τουρκία (Συρίγος 2018).

²⁴ Περισσότερα, όπως χάρτης 14 στο Παράρτημα «Α».

²⁵ Σύμφωνα με τη Σύμβαση του Μοντέγκο Μπαίου «η κυριαρχία του παράκτιου κράτους εκτείνεται, πέρα από την ηπειρωτική του επικράτεια και τα εσωτερικά του ύδατα [...] στην παρακείμενη θαλάσσια ζώνη που ορίζεται ως χωρική θάλασσα» (Άρθρο 2), «κάθε κράτος έχει το δικαίωμα να καθορίσει το εύρος της χωρικής του θάλασσας. Το εύρος αυτό δεν υπερβαίνει τα δώδεκα ναυτικά μίλια, μετρούμενα από γραμμές βάσεως» (Άρθρο 3) και «το εξωτερικό όριο της χωρικής θάλασσας είναι η γραμμή της οποίας κάθε σημείο βρίσκεται σε τόση απόσταση από το πλησιέστερο σημείο της γραμμής βάσεως, όσο είναι το εύρος της χωρικής θάλασσας» (Άρθρο 4).

ΧΘ στο Αιγαίο²⁶ στα 6 ν.μ., το 43,5% του πελάγους ανήκει στην Ελλάδα, το 7,5% στην Τουρκία, ενώ το υπόλοιπο αποτελεί ανοιχτή θάλασσα (ΑΘ)²⁷. Επέκταση της ΧΘ στα 12 ν.μ. θα είχε ως συνέπεια το 71,5% του Αιγαίου να αποδοθεί στη χώρα μας, το 8,7% στην Τουρκία και το 19,8% να παραμείνει ΑΘ²⁸. Η δεύτερη απαντά στην τουρκική ψυχολογία. Οι Τούρκοι, με τόσα πολλά νησιά να βρίσκονται δίπλα τους αισθάνονται εγκλωβισμένοι. Χαρακτηριστική της εν λόγω ψυχολογίας που έχει αναπτυχθεί είναι η δήλωση του Ρ.Τ. Ερντογάν²⁹ στις 12 Αυγούστου 2020 πως «δε θα αποδεχθεί τις προσπάθειες της Ελλάδας να φυλακίσει την Τουρκία στις ακτές της»³⁰.

3.2.3 Μορφολογία και Βλάστηση των Νήσων

Τα νησιά του Αιγαίου δεν έχουν ομοιόμορφη δομή. Η μορφολογία τους παρουσιάζει σημαντική διακύμανση. Αυτό οφείλεται στο γεγονός πως αρκετά από αυτά είναι «προέκταση των βουνών της ηπειρωτική χώρας»³¹ και δημιουργήθηκαν εξαιτίας της «έντονης γεωλογικής δραστηριότητας» (Λιαρίκος, Μαραγκού και

²⁶ Αμφότερα τα 2 κράτη έχουν ΧΘ τα 6 ν.μ. Η Τουρκία στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας έχει επεκτείνει τη ΧΘ στα 12 ν.μ., εάν και δεν έχει υπογράψει τη Σύμβαση του Μοντέγκο Μπαίου. Ο Πρωθυπουργός της Ελλάδας ανακοίνωσε στις 26 Αυγούστου 2020, εν μέσω της ελληνοτουρκική κρίσης στη θάλασσα του Καστελλόριζου ότι «η Ελλάδα επεκτείνει την αιγιαλίτιδα ζώνη προς Δυσμάς από τα 6 στα 12 ναυτικά μίλια...σε μία θαλάσσια περιοχή - συγκεκριμένα αυτή του Ιονίου και των Ιονίων Νήσων μέχρι και το Ακρωτήριο Ταίναρο της Πελοποννήσου» και πως «η χώρα μας επιφυλάσσεται να ασκήσει μελλοντικά και σε άλλες θαλάσσιες περιοχές» [πηγή: <https://primeminister.gr/2020/08/26/24655> (τελ. προσβ.: 29 Αυγ 20)]. Βέβαια επέκταση της ΧΘ στο Αιγαίο αποτελεί casus belli για την Τουρκία.

²⁷ Σύμφωνα με τη Σύμβαση του Μοντέγκο Μπαίου, ανοιχτή θάλασσα είναι «θαλάσσιες περιοχές που δεν περιλαμβάνονται στην αποκλειστική οικονομική ζώνη, στη χωρική θάλασσα ή στα εσωτερικά ύδατα ενός κράτους, ή στα αρχιπελαγικά ύδατα ενός αρχιπελαγικού κράτους» (Άρθρο 86), ενώ «η ανοιχτή θάλασσα είναι ελεύθερη για όλα τα κράτη, παράκτια ή άνευ ακτών» (Άρθρο 87).

²⁸ Γραφική απεικόνιση, όπως χάρτης 15 στο Παράρτημα «Α».

²⁹ Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν (Recep Tayyip Erdoğan) (1954 -): Τούρκος πολιτικός. Εκλέχθηκε δήμαρχος της Κωνσταντινούπολης το 1994, γεγονός που συγκλόνισε το κοσμικό «κατεστημένο» της Τουρκίας, καθώς για πρώτη φορά επικράτησε ισλαμιστής πολιτικός. Το 1998 καταδικάστηκε με 10μηνη φυλάκιση για υποκίνηση θρησκευτικού μίσους, παραιτήθηκε από δήμαρχος και αφού εξέτισε 4 μήνες, απελευθερώθηκε το 1999. Το 2001 ίδρυσε το κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (ΑΚΡ), προερχόμενο από το εκτός νόμου Κόμμα της Αρετής (Fazilet Partisi) του Ερμπακάν. Υπηρέτησε ως Πρωθυπουργός από το 2003 έως το 2014 και είναι εν ενεργεία Πρόεδρος από το 2014. [πηγή: <https://www.britannica.com/biography/Recep-Tayyip-Erdogan> (τελ. προσβ.: 13 Αυγ 20)].

³⁰ Πηγή: https://ahvalnews.com/eastern-mediterranean/greece-will-not-imprison-turkey-islands-erdogan-vows-east-med-tensions-rise?amp=&__twitter_impression=true&s=09 (τελ. προσβ.: 13 Αυγ 20)

³¹ Τα νησιά του Β. Αιγαίου ανήκουν στην οροσειρά της Ροδόπης, η Σάμος και η Ικαρία ανήκουν στη χερσαία γέφυρα που ένωνε την Αττική με τη Μ. Ασία και οι Κυκλάδες αντιστοιχούν σε κορυφές βουνών που έχουν βυθιστεί (Λιαρίκος, Μαραγκού, and Παπαγιάννης 2012, 207). Ενδιαφέρον παρουσιάζει ο χάρτης 16 του Παραρτήματος «Α» στον οποίο παρουσιάζεται η σταδιακή δημιουργία του Αιγαίου πελάγους.

Παπαγιάννης 2012, 207). Ως εκ τούτου, εύκολα κάποιος μπορεί να τα συγκρίνει με κορυφές όρων.

Έτσι, τα νησιά του Βόρειου και Δυτικού Αιγαίου είναι ορεινά και δασώδη, πλην της Λήμνου που είναι λοφώδης με πεδινές περιοχές. Το έδαφος των Κυκλάδων είναι ορεινό, άγονο και πετρώδες, με κατά βάση απότομες και βραχώδης ακτές. Τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου είναι ορεινά και διαθέτουν επαρκή βλάστηση. Τα Δωδεκάνησα είναι ορεινά με περιορισμένη όμως βλάστηση, εκτός από τη Ρόδο, την Κάρπαθο, την Κω και την Τήλο. Αξίζει να επισημανθεί ότι ποτάμια και φυσικές λίμνες, πλην κάποιων μικρών στην Κρήτη³², δεν υπάρχουν, ενώ χείμαρροι δημιουργούνται τους χειμερινούς μήνες στα μεγάλα νησιά. Αυτό συντελεί στη δημιουργία οξύ προβλήματος υδροδότησης, το οποίο επιλύεται με δεξαμενές όμβριων υδάτων, μεταφορές ύδατος (Λουμάκης 1998, 340–42) και δημιουργία φραγμάτων σε Ρόδο και Κρήτη.

Από την παραπάνω ποικιλομορφία γίνεται φανερό πως από στρατιωτική άποψη η κάθε νήσος παρέχει διαφορετικές ευκαιρίες και περιορισμούς. Για παράδειγμα, το ορεινό έδαφος προσφέρει λίγες περιοχές για προσγείωση ελικοπτέρων ή ρίψη αλεξιπτωτιστών, οι οποίες μπορούν να ελεγχθούν ευκολότερα. Αντίθετα, παρέχεται απόκρυψη και ευνοείται η δράση τμημάτων ΕΕ. Οι απόκρημνες ακτές περιορίζουν τις εν δυνάμει ακτές αποβάσεως, καθιστώντας τη συμβατική άμυνα ευχερέστερη, καθόσον αυτή προσανατολίζεται στις πιο πιθανές. Ωστόσο, αυτές είναι που θα επιλεγούν για διείσδυση μικρών σε δύναμη τμημάτων. Συνοψίζοντας, η διεξαγωγή ΕΕ στα νησιά του Αρχιπελάγους απαιτούν προηγούμενη εκτέλεση αναγνωρίσεων για τον εντοπισμό των ιδιαιτεροτήτων της κάθε μιας από αυτές.

3.2.4 Κλιματολογικές Συνθήκες

Το κλίμα του Αρχιπελάγους χαρακτηρίζεται ως εύκρατο με ξηρό και θερμό θέρος³³. Δηλαδή πολύ θερμά και ξηρά καλοκαίρια με ήπιους χειμώνες. Ειδικότερα, η μέση θερμοκρασία του Β. Αιγαίου κυμαίνεται από 16,5°C (Λήμνος) έως 18,2°C

³² Υπάρχουν τεχνητές λίμνες, συνέπεια φραγμάτων που έχουν κατασκευαστεί, ένα σε Ρόδο (Γαδούρα) (όπως στο χάρτη 17 του Παραρτήματος «Α») και τρία στην Κρήτη (Αποσελέμη Ηρακλείου, Ποταμών Ρεθύμνου και Βαλσαμιώτη Χανίων) (Πηγές: <https://oakae.gr/i-etairia/> και <https://www.een-gadoura.gr/skoros/> (τελ. προσβ.: 30 Αυγ 20)). Περισσότερα στους χάρτες 17 και 18 στο Παράρτημα «Α»

³³ Πηγή: <http://climatlas.hnms.gr/sdi/> (τελ. προσβ.: 30 Αυγ 20)

(Λέσβος), στις Κυκλάδες 18,2 °C, στο Κ. Αιγαίο 19,2 °C, στα Δωδεκάνησα 19,7 °C και στην Κρήτη 18,7 °C. Όσον αφορά στον μέσο μηνιαίο υετό, μεγαλύτερα ποσά παρατηρούνται στο Κ. Αιγαίο και τα Δωδεκάνησα και λιγότερα στο Β. Αιγαίο και στις Κυκλάδες³⁴. Οι άνεμοι το χειμώνα αγγίζουν τα 8-9 μποφόρ με κατεύθυνση βόρεια, ενώ μεγαλύτερη ένταση παρατηρείται στα στενά που δημιουργούνται κυρίως στις Κυκλάδες (π.χ. στενό Καφηρέα). Την καλοκαιρινή περίοδο (τέλη Μαΐου έως τέλη Οκτωβρίου) ονομάζονται «μελτέμια»³⁵, διαρκούν 2 έως 4 ημέρες, εμφανίζονται την ημέρα, εξασθενούν τις νυχτερινές ώρες και αναπτύσσουν μέγιστη ένταση το μεσημέρι (Καγιαμπάκη 2011, 50).

Αποτιμώντας τα κλιματολογικά δεδομένα συμπεραίνουμε πως είναι δυνατή η διεξαγωγή ΕΕ στο Αιγαιακό περιβάλλον όλο το έτος χωρίς σημαντικές δυσχέρειες, εφόσον διατίθενται τα κατάλληλα μέσα (π.χ. ταχύπλοα σκάφη παντός καιρού). Εντούτοις, το στοιχείο που κρίνεται σκόπιμο να επισημανθεί στο πλαίσιο αυτό είναι η ένταση των ανέμων. Έτσι, η θαλάσσια κίνηση και οι εναέριες επιχειρήσεις, αναμένεται τις εν λόγω περιόδους να επηρεαστούν ανάλογα.

3.2.5 Διοικητική και Δημογραφική Κατάσταση

Διοικητικά και στο μέτρο που αφορά στη χώρα μας, το Αιγαίο αποτελείται από 3 περιφέρειες, το Βόρειο και το Νότιο Αιγαίο, καθώς και την Κρήτη. Όμως, σημαντικός αριθμός νησιών διαφόρου μεγέθους ανήκουν διοικητικά και στις ηπειρωτικές περιφέρειες³⁶. Ως εκ τούτου οι διοικητικές αποφάσεις και οι εφαρμοζόμενες πολιτικές δεν είναι ενιαίες.

Αντίστοιχη με την ποικιλία της μορφολογίας είναι και η δημογραφία των νήσων του Αιγαίου. Με το 11% περίπου των Ελλήνων να ζει στα νησιά του Αιγαίου, ο πληθυσμός των νησιών του Αν. Αιγαίου, των αποκαλούμενων και ως «ακριτικών νήσων», παρουσιάζει ασυμμετρία. Οι Γαβαλάς και Παυλογεωργάτος, μελετώντας την περίοδο 1971 – 2011 διαπίστωσαν ότι, ο πληθυσμός του Β. Αιγαίου μειώθηκε

³⁴ Χαρακτηριστικά ο μέσος μηνιαίος υετός, στη Λήμνο είναι 5 - 75 χιλ., στη Λέσβο 2 - 120 χιλ., στις Κυκλάδες 1 - 78 χιλ., στο Κ. Αιγαίο 1 - 150 χιλ., στα Δωδεκάνησα 0 - 140 χιλ. και στην Κρήτη 0 - 120 χιλ.

³⁵ Διεύθυνση ΒΑ στο Β. Αιγαίο, Β στο Κ. Αιγαίο και ΒΔ στο Ν. Αιγαίο.

³⁶ Στη Θεσσαλία ανήκουν 996, στη Στερεά Ελλάδα 711, στη Κ. Μακεδονία 614 και στην Αν. Μακεδονία και Θράκη 51 (Σπιλάνης et al., 10).

κατά 9,1%, ενώ αποτελεί τον μικρότερο στο σύνολο της ελληνικής επικράτειας³⁷ (ΕΛΣΤΑΤ 2020, 18). Αντίθετα ο πληθυσμός των Δωδεκανήσων αυξήθηκε κατά 100,2%, όταν στην Ελλάδα συνολικά αυξήθηκε κατά 24,8%. Όπως είναι αναμενόμενο, η περιφέρεια Β. Αιγαίου είναι η πιο γερασμένη στο Αιγαίο και η δεύτερη στη χώρα³⁸. Αξίζει να αναφερθεί πως η εισροή ανδρών μεταναστών και η υπογεννητικότητα επηρέασαν την πληθυσμιακή πυραμίδα του Β. Αιγαίου, με αποτέλεσμα αυτή να παρουσιάζεται ασύμμετρη σε αντίθεση με αυτή των Δωδεκανήσων η οποία εμφανίζεται πιο συμμετρική.

Στον εισοδηματικό τομέα, ο κάτοικος του Β. Αιγαίου είναι κατά 21% φτωχότερος από τον μέσο Έλληνα, ενώ αυτός των Δωδεκανήσων έχει κατά 11,5% υψηλότερο εισόδημα (Γαβαλάς και Παυλογεωργάτος 2016, 53–79). Αυτό, οδήγησε την Ε.Ε. να λάβει μέτρα για τα «μικρά νησιά του Αιγαίου»³⁹, με σκοπό την εξασφάλιση αυτών σε γεωργικά προϊόντα και την ανάπτυξη της τοπικής γεωργικής παραγωγής⁴⁰. Στον αντίποδα, η Κρήτη παρουσιάζει υψηλό ποσοστό στην κατανομή πληθυσμού (5^η περιφέρεια) και με 11,7% έχει το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας στη χώρα⁴¹ (ΕΛΣΤΑΤ 2020, 113).

3.2.6 Πηγές Πλούτου

Οι κυριότερες πηγές πλούτου στο Αρχιπέλαγος, επί του παρόντος, είναι η αλιεία, η διαμετακόμιση και ο τουρισμός. Ο χρονικός προσδιορισμός συνίσταται στο γεγονός ότι δε γνωρίζουμε εάν στο μέλλον ανακαλυφθούν και τύχουν εκμετάλλευσης κοιτάσματα ενέργειας.

³⁷ Το 1,8% του πληθυσμού της Ελλάδας ζει στο Β. Αιγαίο, το 2,9% (10^η θέση στις 13 περιφέρειες) στο Ν. Αιγαίο και 5,8% στην Κρήτη (5^η θέση).

³⁸ Ποσοστό ηλικιωμένων το 2011, στο 22,1%.

³⁹ Περιλαμβάνει το σύνολο των νησιών του Αιγαίου, πλην Κρήτης και Εύβοιας (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο 2013, L 78/41).

⁴⁰ Για περισσότερα περί των σχετικών μέτρων βλέπε (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο 2013, L 78/41-50) και <http://w2.minagric.gr/index.php/el/for-farmer-2/metramikranisia/1231-eidiko-kath-nisia-agaiou> (τελ. πρόσβ. 16 Σεπ 20)]

⁴¹ Στις άλλες 2 περιφέρειες το ποσοστό ανεργίας το 2019 ήταν 17,% στο Β.. Αιγαίο και 13,7% στο Ν. Αιγαίο, όταν το αντίστοιχο ποσοστό στη χώρα μας ήταν 17,3%.

3.2.6.1 Αλιεία

Η Ελλάδα διαθέτει τον πολυπληθέστερο αλιευτικό στόλο της Ε.Ε. Είναι όμως μικρής χωρητικότητας και ιπποδύναμης⁴². Το 2018, η αλιευτική παραγωγή της χώρας στο Αιγαίο, ανερχόταν σε 54.000 τόνους περίπου, με τα έσοδα να αγγίζουν τα 305 εκ.€ (Γενική Διεύθυνση Αλιείας 2020, 25). Συνέπεια όμως της Κοινής Αλιευτικής Πολιτικής της Ε.Ε., ο αριθμός των ελληνικών σκαφών μειώνεται σταδιακά και σημαντικά, χωρίς όμως τα έσοδα από την πώληση αλιευμάτων να παρουσιάζουν αντίστοιχες σημαντικές μειώσεις. Στο ίδιο πλαίσιο, το 2018, 20.923 συμπολίτες μας απασχολούνταν στην αλιεία, παρουσιάζοντας όμως μείωση κατά 24% σε σχέση με το 2012 (Γενική Διεύθυνση Αλιείας 2020, 37,47,57)⁴³. Ταυτόχρονα, η Τουρκία διαθέτει τον ίδιο περίπου αριθμό αλιευτικών σκαφών⁴⁴. Το 75% όμως αυτών δραστηριοποιούνται στη Μ. Θάλασσα⁴⁵.

Συνεπώς, εν τοις πράγμασι, στο Αιγαίο κυριαρχούν οι Έλληνες αλιείς. Το γεγονός αυτό έχει διπλή σημασία. Η πρώτη αφορά στην υποχρέωση της ελληνικής πολιτείας για την υλοποίηση των απαιτούμενων ενεργειών, σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, με σκοπό τη διατήρηση της άτυπης κυριαρχίας των αλιέων. Η δεύτερη απαντά σε μια ευκαιρία που παρουσιάζεται. Αυτή συνίσταται στην «εκμετάλλευση» τους για στρατιωτικούς λόγους. Περισσότερα για το θέμα αυτό θα αναφερθούν στο 5^ο κεφάλαιο του παρόντος.

3.2.6.2 Διαμετακόμιση - Εμπόριο

Στο Αιγαίο βρίσκονται μερικά από τα σημαντικότερα λιμάνια της Αν. Μεσογείου. Αυτά είναι ο Πειραιάς, η Θεσσαλονίκη, η Αλεξανδρούπολη, ο Βόλος, η Καβάλα, αυτά της Κρήτης (Χανίων, Σούδας, Ρεθύμνου και Ηρακλείου) και της Σμύρνης. Δεν είναι τυχαίο ότι, για τα μισά από αυτά ερίζουν οι μεγάλες δυνάμεις της εποχής

⁴² Συγκεκριμένα, η Ελλάδα το 2019 διέθετε 14.908 σκάφη (περίπου το 20% της Ε.Ε.) όταν η 2^η σε θέση Ιταλία διέθετε 12.061 και η 3^η Ισπανία 8.882 σκάφη. Όμως περίπου το 96% αυτών είναι μικρής χωρητικότητας και μικρής ιπποδύναμης και δραστηριοποιούνται κατά μήκος της παράκτιας ζώνης [πηγή: <http://www.alieia.minagric.gr/node/8> (τελ. πρόσβ. 16 Σεπ 20)]. Όσον αφορά σε χωρητικότητα η χώρας μας, με 70.776 GT (gross tonnage) βρίσκεται στη 10^η θέση του σχετικού πίνακα της Ε.Ε. Περισσότερα όπως στους Πίνακες 1 έως 3 του Παραρτήματος «B».

⁴³ Περισσότερα, όπως στον Πίνακα 5 του Παραρτήματος «B».

⁴⁴ Η Τουρκία διαθέτει συνολικά 15.663 σκάφη, συμπεριλαμβανομένων αυτών που δραστηριοποιούνται στον Εύξεινο Πόντο και στην Αν. Μεσόγειο (Directorate General of Fisheries and Aquaculture 2017, 6). Ο τουρκικός αλιευτικός στόλος ανά κατηγορία μήκους έχει όπως στον Πίνακα 4 του Παραρτήματος «B».

⁴⁵ Πηγή: <http://www.eurofish.dk/turkey> (τελ. πρόσβ. 16 Σεπ 20).

(ΗΠΑ, Κίνα και Ρωσία). Άλλωστε, την περίοδο 2009-15, εν μέσω οικονομικής κρίσης, η δραστηριότητα των ελληνικών λιμένων αυξήθηκε κατά 34% (Μαύρος et al. 2017, 13). Κορωνίδα όλων, το λιμάνι του Πειραιά, το 2018 συγκαταλέγονταν στα 20 κορυφαία της ΕΕ. Την ίδια χρονιά ήταν το 5^ο σε μέγεθος και αξία στο σύνολο της Μεσογείου, ενώ κατείχε την 3^η θέση στη διακίνηση εμπορευματοκιβωτίων (containers)⁴⁶.

Εκτός από τη διαμετακόμιση στα λιμάνια, η κυκλοφορία των εμπορικών πλοίων στο Αρχιπέλαγος είναι εξαιρετικά μεγάλη. Δεν αποτελεί λεκτική υπερβολή να σημειώσουμε πως η θαλάσσια κυκλοφορία στα στενά που δημιουργούνται μεταξύ των νησιών προσεγγίζει αυτή των αυτοκινήτων στις μεγαλουπόλεις της δύσης σε ώρες αιχμής⁴⁷. Αξιολογώντας το φαινόμενο στο επιχειρησιακό στρατιωτικό επίπεδο, διαπιστώνεται αφενός η δυσχέρεια στοχοποίησης εχθρικών ναυτικών μονάδων, αφετέρου η δυνατότητα εκτέλεσης κεκαλυμμένων ΕΕ.

3.2.6.3 Τουρισμός

Πολλοί είναι αυτοί που δικαιολογημένα υποστηρίζουν πως ο τουρισμός αποτελεί τη «βαριά βιομηχανία» της χώρας. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 2018 μόνο διακινήθηκε από τα ελληνικά λιμάνια, επταπλάσιος αριθμός επιβατών, σε σχέση με το συνολικό πληθυσμό της Ελλάδας⁴⁸. Η μετακίνηση αυτή έχει προφανείς συνέπειες στην οικονομία, την απασχόληση και την ανάπτυξη σε πολλούς αλληλεξαρτώμενους τομείς. Εύκολα λοιπόν γίνεται αντιληπτή η αξία του Αιγαίου, ως ατμομηχανή του τουρισμού και της ελληνικής οικονομίας. Αντίστοιχη όμως επίδραση έχει και για τις μικρασιατικές ακτές. Το γεγονός αυτό έχει ως συνέπεια την ανάπτυξη ιδιαίτερων δεσμών μεταξύ των δυο λαών της περιοχής.

Η τουριστική κίνηση είναι χρήσιμο να αξιολογηθεί επιχειρησιακά υπό το πρίσμα των ΕΕ. Η αυξημένη κίνηση μικρών τουριστικών σκαφών στο θαλάσσιο χώρο και η σχεδόν ανεξέλεγκτη μετακίνηση του πληθυσμού στα νησιά είναι στοιχεία προς

⁴⁶ Συγκεκριμένα κατείχε τη 10^η θέση στη σχετική λίστα «short sea shipping» (μεταφορά άνευ πλεύσης σε ωκεανούς). Περισσότερα, όπως στους Πίνακες 6 και 7 του Παραρτήματος «B».

⁴⁷ Για τη χρωματική απεικόνιση της αυξημένης ακτοπλοϊκής κίνησης βλέπε χάρτη 19 στο Παράρτημα «Α».

⁴⁸ Περισσότερα, όπως στον Πίνακα 8 του Παραρτήματος «B».

εκμετάλλευση. Στο πλαίσιο αυτό ανακύπτουν οι ίδιες ευκαιρίες και προκλήσεις, όπως αναφέρθηκε παραπάνω για την ακτοπλοΐα.

3.2.7 Επιλογικά

Ως απόσταγμα όσων προηγήθηκαν διαπιστώνουμε πως τα νησιά του Αιγαϊκού χώρου παρουσιάζουν μορφολογική και δημογραφική ετερότητα, αλλά αντιμετωπίζουν και κοινά ζητήματα. Αυτά συνοψίζονται κυρίως στην οριοθέτηση του Αρχιπελάγους, στον καθορισμό των θαλάσσιων ζωνών αυτού και σε θέματα διαβίωσης των κατοίκων. Η αντιμετώπιση των ζητημάτων αυτών ενδεχομένως να μην ήταν θεμελιώδους σημασίας για τη χώρα μας, εάν το Αιγαίο δεν κατείχε μεγάλη αξία στο χρηματιστήριο της γεωπολιτικής. Αυτή τη γεωπολιτική αξία του Αρχιπελάγους θα γίνει προσπάθεια να αναλυθεί ακολούθως.

3.3 Γεωπολιτική αξία του Αρχιπελάγους

Στις σελίδες που ακολουθούν θα αναζητήσουμε τη γεωπολιτική αξία του Αρχιπελάγους σε πλανητικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Εάν και τα τρία αυτά επίπεδα είναι αλληλεξαρτώμενα και αλληλοεπηρεαζόμενα, η αναλυτική προσέγγιση θα μας βοηθήσει στην εξέταση της «χρησιμότητας» του Αιγαίου από διαφορετικές οπτικές και για διαφορετικούς δρώντες του διεθνούς συστήματος.

3.3.1 Πλανητικό Επίπεδο

Για την εξέταση του Αιγαίου σε πλανητικό επίπεδο στηριζόμαστε στην γεωστρατηγική ανάλυση του N. Spykman⁴⁹. Αυτή μας πληροφορεί ότι «όποιος ελέγχει το κρηπίδωμα (rimland) εξουσιάζει την Ευρασία και όποιος εξουσιάζει την Ευρασία ελέγχει το πεπρωμένο του κόσμου»⁵⁰ (Spykman 2004, 107). Το Αιγαίο, όπως και η χώρα μας μαζί με την ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων και της Αν. Μεσογείου κ.α. ανήκουν σε αυτό το «κρηπίδωμα». Ειδικότερα, ο Spykman αναγνωρίζει το Αιγαίο

⁴⁹ Nicholas John Spykman (1893-1943): Ολλανδοαμερικανός πολιτικός επιστήμονας και καθηγητής διεθνών σχέσεων στο πανεπιστήμιο του Yale. Ίδρυσε το Τμήμα Διεθνών Σχέσεων και το Ινστιτούτο Διεθνών Σπουδών στο πανεπιστήμιο του Yale, όπου δίδαξε μέχρι το πέρας του σύντομου βίου του. Το μεγαλύτερο μέρος της αμερικανικής στρατηγικής στη διεθνή πολιτική βασίζεται στη λεπτομερή και συστηματική ανάλυσή του (Sempra 2006).

⁵⁰ Οι περιοχές – έννοιες «κρηπίδωμα» και «Ευρασία» απεικονίζονται σχηματικά στο Χάρτη 20 του Παραρτήματος «Α».

μαζί με τα «Στενά»⁵¹ ως μια από τις λίγες διόδους του «κρηπιδώματος» που οδηγούν στην Ευρασία⁵² (Sprykan 2004, 120). Συγκεκριμένα, αποτελούν τη μία από τις τρεις συνολικά που βρίσκονται σε ευρωπαϊκό έδαφος και τη μοναδική της Μεσογείου θάλασσας. Σύγχρονη απόδειξη της θεωρίας του Sprykan μπορεί να θεωρηθεί το γεγονός ότι δυο από τους τρεις άξονες του εμπονομαζόμενου «δρόμου του μεταξιού»⁵³ της Κίνας διέρχονται, ο θαλάσσιος από το Αιγαίο (λιμάνι Πειραιά) και ο χερσαίος από την Κωνσταντινούπολη (Βόσπορος)⁵⁴.

Ολοκληρώνοντας, η γεωπολιτική αξία του Αιγαίου σε πλανητικό επίπεδο καταδεικνύεται από τη συμβουλή – προτροπή του Sprykan προς την αμερικανική πολιτική ηγεσία. Ο εν λόγω διεθνολόγος γράφοντας για το «παράλιο κρηπίδωμα της Ευρώπης και της Ασίας» προσδιόρισε πως «στόχος μας είναι να εμποδίσουμε την κυριαρχία σε αυτές τις περιοχές ηγεμονικών δυνάμεων, οι αρχές και τα ιδανικά των οποίων αντίκεινται στο σύνολο της εξέλιξης του Δυτικού πολιτισμού» (Sprykan 2004, 109).

3.3.2 Περιφερειακό Επίπεδο

Σε περιφερειακό επίπεδο, εξετάζουμε το Αιγαίο σε σχέση με τους άξονες που επηρεάζει, τα Βαλκάνια, τα Στενά, την Αν. Μεσόγειο και τους αγωγούς ενέργειας της ΝΑ Ευρώπης.

3.3.2.1 ...Σε Σχέση με τους Άξονες που Επηρεάζει και τα Βαλκάνια

Το Αρχιπέλαγος είναι ο συνδετικός κρίκος του δυτικού με τον ανατολικό πολιτισμό, καθόσον διαχρονικά ήταν το σημείο επαφής αυτών. Ταυτόχρονα αποτελεί το σταυροδρόμι των αξόνων με κατεύθυνση Βορρά - Νότου [Κεντρική και Βόρεια Ευρώπη - Βαλκάνια - Μ. Ανατολή ή Διώρυγα Σουέζ και Μαύρη Θάλασσα (Εύξεινος Πόντος) - Στενά - Μεσόγειος] και αυτών με κατεύθυνση Δύση - Ανατολή (Ιταλία - Νότια Βαλκάνια - Μικρά Ασία - Καύκασος και Γιβραλτάρ - Δ. Μεσόγειος - Αν. Μεσόγειος). Οι άξονες αυτοί μας οδηγούν στο συμπέρασμα πως μια ναυτική δύναμη που

⁵¹ Στην παρούσα εργασία ως «Στενά» ορίζεται η περιοχή που περικλείει τον πορθμό του Ελλήσποντου (Δαρδανέλλια), τη θάλασσα του Μαρμαρά και τον πορθμό του Βοσπόρου, όλα υπό τουρκική κυριαρχία τον παρόντα ουσιώδη χρόνο.

⁵² Γραφική απεικόνιση, όπως στο Χάρτη 21 του Παραρτήματος «Α».

⁵³ «Belt and Road Initiative (BRI)».

⁵⁴ Περισσότερα, όπως στο Χάρτη 22 του Παραρτήματος «Α».

επιθυμεί να επέμβει στα Βαλκάνια, αποφεύγοντας τους αμιγώς χερσαίους άξονες της Κεντρικής Ευρώπης θα επιδιώξει να αποκτήσει πρόσβαση στους λιμένες του Β. Αιγαίου (Θεσσαλονίκη, Καβάλα και Αλεξανδρούπολη). Αυτό έγινε εμφανές τόσο κατά την επέμβαση του ΝΑΤΟ στη Γιουγκοσλαβία το 1999, όσο και με την πρόσφατη αναβάθμιση και πρόθεση χρησιμοποίησης του λιμένα της Αλεξανδρούπολης από τις ΗΠΑ⁵⁵.

3.3.2.2 ...Σε Σχέση με τα Στενά

Το Αιγαίο σε συνδυασμό με τα Στενά αποτελεί τη μοναδική θαλάσσια οδό που επιτρέπει την επικοινωνία των κρατών της Μαύρης Θάλασσας με τη Μεσόγειο (ή αλλιώς τις «θερμές θάλασσες»). Όπως χαρακτηριστικά καταγράφει ο Ι. Μάζης «ή ελέγχει κανείς το σύμπλεγμα Αιγαίο – Στενά, ή το ένα εξ αυτών μόνο του δεν έχει νόημα» (Μάζης 1997, 6). Από τα παραπάνω συγκρατούμε δυο στοιχεία. Το πρώτο αφορά στο ότι η γεωπολιτική αξία των Στενών είναι απόλυτα συνδεδεμένη με την κυριαρχία στο Αιγαίο. Το δεύτερο πως ενδεχόμενη «απώλεια» ελέγχου ή επιρροής επί των Στενών εκ μέρους των δυτικών δυνάμεων (π.χ. σε περίπτωση εξόδου της Τουρκίας από το ΝΑΤΟ ή αυτονόμησης της εξωτερικής της πολιτικής σε σχέση κυρίως με τη Ρωσία), το γεγονός αντισταθμίζεται από τον έλεγχο του Αρχιπελάγους.

3.3.2.3 ...Σε Σχέση με την Αν. Μεσόγειο

Το Αιγαίο αποτελεί μέρος («δάχτυλο») της Αν. Μεσογείου. Ο χώρος αυτός έχει στις μέρες μας έχει προσελκύσει το ενδιαφέρον τόσο των περιφερειακών αυτού κρατών, όσο και των μεγάλων δυνάμεων της εποχής (ΗΠΑ, Γαλλία, Γερμανία, Ρωσία κ.λπ.). Αιτία, αφενός τα γεγονότα που διαδραματίζονται στη Μ. Ανατολή, στη Συρία και στη Λιβύη και αφετέρου τα κοιτάσματα ενέργειας της περιοχής. Τα τελευταία μάλιστα έχουν ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη συνεργασιών που άλλοτε θα ήταν αδιανόητο να επιτευχθούν⁵⁶, αλλά και «ψυχρές» (επί του παρόντος) συγκρούσεις⁵⁷.

⁵⁵ Χαρακτηριστική είναι η δήλωση στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης (twitter) του Geoffrey R. Pyatt (Πρέσβη των ΗΠΑ στην Ελλάδα) στις 23 Ιουλίου 2020 στο πλαίσιο επίσκεψής του μετά την αναβάθμιση του λιμένα της Αλεξανδρούπολης για την εν λόγω πόλη ότι «...υπογραμμίζει τον στρατηγικό ρόλο αυτής της πόλης ως περιφερειακού κόμβου ενέργειας, μεταφορών και εμπορίου, με ζωτική σημασία για την ευρωπαϊκή σταθερότητα και ασφάλεια». [πηγή: <https://twitter.com/USAmbPyatt/status/1286198940870881280?s=20> (τελ. πρόσβ. 23 Αυγ 20)]

⁵⁶ Χαρακτηριστικό παράδειγμα το «EastMed Gas Forum (EMGF)» μεταξύ Ελλάδας, Κύπρου, Ιταλίας, Ισραήλ, Αιγύπτου, Ιορδανίας και Παλαιστινιακής Αρχής.

⁵⁷ Τουρκικές ενέργειες εναντίον της Ελλάδας και της Κύπρου (αμφισβήτηση κυριαρχικών δικαιωμάτων σε Αιγαίο, ΕΕΧ, ΑΟΖ Κύπρου κ.λπ.) του Ισραήλ (περιστατικό «Μαβί Μαρμαρα») και Αιγύπτου

Το Αιγαίο με την κομβικής σημασίας νήσο Κρήτη, με τη ναυτική βάση της Σούδας και τα υπόλοιπα λιμάνια και Α/Δ αυτής⁵⁸, τα Α/Δ Ρόδου, Καρπάθου και Καστελλόριζου, τον λιμένα του Πειραιά και τα ναυπηγεία της Ελευσίνας και της Σύρου⁵⁹, προσδίδει βάθος στις δυνάμεις που επιχειρούν στην εν λόγω περιοχή.

3.3.2.4 ...Σε Σχέση με τους Αγωγούς Ενέργειας

Παραμένοντας σε περιφερειακό επίπεδο, το Αιγαίο είναι στενά συνδεδεμένο με τις ευρωατλαντικές στοχεύσεις για μείωση εξάρτησης της Ευρώπης από τις ρωσικές εξαγωγές ενέργειας. Οι αγωγοί EastMed⁶⁰, ΠΟΣΕΙΔΩΝ (Poseidon)⁶¹, TAP⁶² και IGB⁶³, οι οποίοι είτε σχεδιάζονται να διέλθουν το Αιγαίο (EastMed), είτε

[επέμβαση στη Λιβύη υπέρ της GNA (Government of National Accord) ενάντια στον LNA (Libyan National Army) που υποστηρίζεται μεταξύ άλλων και από την Αίγυπτο].

⁵⁸ Χανίων, Ηρακλείου, Ρεθύμνου και Αγ. Νικολάου κ.α.

⁵⁹ Η επαναλειτούργια των ναυπηγείων στο Νεώριο της Σύρου (ONEX Shipyards συμφερόντων Πάνου Ξενοκώστα του ομίλου ONEX Technologies Group με έδρα τη Ν. Υόρκη των ΗΠΑ) και η υπογραφή συμφωνίας Ελλάδας, ΗΠΑ και Ισραήλ για τη συμπαραγωγή της κορβέτας «Themistocles» είναι χαρακτηριστικά [πηγές: <https://www.naftemporiki.gr/finance/story/1352363/ta-sxedia-ksenoko-stagia-epanaleitourgia-ton-naupigeion-sto-neorio-surou>, <https://www.onexsyrosshipyards.com/best-shipyards-in-the-world-about/>, <https://www.kathimerini.gr/1084047/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/onex-symfwnia-hpa-israhl-gia-thn-korveta-8emistoklhs>, <https://themistoclescorvette.com/> (τελ. προσβ. 23 Αυγ 20)].

⁶⁰ Ο διασυνδετήριος αγωγός Eastern Mediterranean (EastMed) (Χάρτης 23 στο Παράρτημα «Α») έχει ως στόχο την απευθείας μεταφορά φυσικού αερίου από τα κοιτάσματα της Ανατολικής Μεσογείου στο Ευρωπαϊκό Σύστημα Φυσικού Αερίου, μέσω της Ελλάδας. Ο αγωγός θα ακολουθεί υποθαλάσσια όδευση προς την Κύπρο, στη συνέχεια προς τις ακτές της Κρήτης και ακολούθως, μέσω της Πελοποννήσου και της Δυτικής Ελλάδας ως τις ακτές της Θεσπρωτίας και την Ιταλία [πηγή: <https://www.depa.gr/diethnis-yrodomes/> (τελ. προσβ.: 24 Αυγ 20)].

⁶¹ Ο διασυνδετήριος αγωγός Ελλάδας – Ιταλίας ΠΟΣΕΙΔΩΝ (Χάρτης 23 στο Παράρτημα «Α») αποτελείται από δύο τμήματα: το χερσαίο τμήμα μήκους περίπου 760 χλμ. που ξεκινά από τα ελληνοτουρκικά σύνορα στους Κήπους και διασχίζοντας τις Περιφέρειες Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, Κεντρικής Μακεδονίας, Δυτικής Μακεδονίας, Θεσσαλίας και Ηπείρου, καταλήγει στις ακτές της Θεσπρωτίας, και το υποθαλάσσιο τμήμα του έργου, με μήκος περίπου 210 χλμ. το οποίο συνδέει τις Θεσπρωτικές ακτές με το Ότραντο της Ιταλίας. [πηγή: <https://www.depa.gr/diethnis-yrodomes/> (τελ. προσβ.: 24 Αυγ 20)].

⁶² Ο Διαδριατικός Αγωγός Φυσικού Αερίου (TAP) (Χάρτης 24 στο Παράρτημα «Α») θα ξεκινάει από τους Κήπους Έβρου (σύνορα της Ελλάδας – Τουρκίας), όπου θα διασυνδεθεί με τον αγωγό φυσικού αερίου Ανατολίας (TANAP). Από εκεί το χερσαίο τμήμα του TAP θα διασχίσει όλη τη Βόρεια Ελλάδα και κατευθυνόμενο προς τα δυτικά μέσω της Αλβανίας θα καταλήξει στις ακτές της Αδριατικής. Ο TAP ανοίγει τον Νότιο Διάδρομο Φυσικού Αερίου (Χάρτης 24 στο Παράρτημα «Α»), ο οποίος αποτελείται από τον Αγωγό Νότιου Καυκάσου (SCPX) (Αζερμπαϊτζάν, Γεωργία), τον TANAP (Τουρκία) και τον TAP (Ελλάδα, Αλβανία, Ιταλία). Έχει αναγνωριστεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο ως PCI στο πλαίσιο των νέων κατευθυντήριων γραμμών για τις διευρωπαϊκές ενεργειακές υποδομές (ΔΕΔ-Ε). Στο τέλος του Ιουλίου 2020, το έργο του TAP ήταν κατά 97% ολοκληρωμένο [πηγή: <https://www.tap-ag.gr/%CE%9F%CE%91%CE%B3%CF%89%CE%B3%CF%8C%CF%82/%CE%A7%CE%AC%CF%81%CF%84%CE%B7%CF%82%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%B4%CF%81%CE%BF%CE%BC%CE%AE%CF%82> (τελ. προσβ.: 25 Αυγ 20)].

⁶³ Ο ελληνοβουλγαρικός διασυνδετήριος αγωγός (IGB) (Χάρτης 23 στο Παράρτημα «Α») αποτελείται από έναν αγωγό μήκους περίπου 182 χλμ. (εκ των οποίων περίπου 31 χλμ. βρίσκονται εντός της ελληνικής επικράτειας), από την Κομοτηνή στη Stara Zagora, συνδέοντας τα δίκτυα φυσικού αερίου των δυο χωρών, ενώ θα υπάρχει η δυνατότητα της αντίστροφης ροής. Προβλέπεται επίσης η διασύνδεσή του με τον αγωγό TAP. Επιπλέον, η Ε.Ε. ενέταξε το έργο στα PCIs. Επίσης, το έργο

κατασκευάζονται παραθαλάσσια αυτού, άρα «ελέγχονται» από αυτό, είναι αυταπόδεικτο ότι συνεισφέρουν στον εν λόγω στόχο των ΗΠΑ και της Ε.Ε. Άλλωστε το σύνολο τους έχουν συμπεριληφθεί στον πρόσφατο κατάλογο των Έργων Κοινού Ενδιαφέροντος (ΕΚΕ)⁶⁴ της Ε.Ε. το 2019 (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2019, L 74/8-9). Οι εν λόγω αγωγοί σε συνδυασμό με τους τερματικούς σταθμούς Υγροποιημένου Φυσικού Αερίου (ΥΦΑ) Ρεβουθούσας⁶⁵ και Αλεξανδρούπολης⁶⁶ επαυξάνουν τη γεωπολιτική αξία του Αρχιπελάγους. Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο Πρωθυπουργός της Ελλάδας στις 24 Αυγούστου 2020 «τα οφέλη είναι και γεωπολιτικά [...] η χωροθέτηση του νέου σταθμού στην Αλεξανδρούπολη θα ενισχύσει το γεωπολιτικό της χαρακτήρα»⁶⁷.

3.3.3 Τοπικό – Διπολικό Επίπεδο

Σε τοπικό – διπολικό επίπεδο (Ελλάδα – Τουρκία), η «γεωδυναμική» του Αρχιπελάγους, δανειζόμενοι τον όρο από την επιστήμη της γεωλογίας, δεν υπάρχει αμφιβολία πως παράγει μεγάλα φορτία έντασης. Το Αιγαίο ως πεδίο σύγκλισης των τεκτονικών πλάκων της Ελλάδας και της Τουρκίας, προκαλεί σεισμικές δονήσεις και

περιλαμβάνεται στον κατάλογο των έργων προτεραιότητας της πρωτοβουλίας για την Ενεργειακή Διασύνδεση των χωρών της Κεντρικής και Νοτιοανατολικής Ευρώπης (Central and South Eastern Europe Gas Connectivity – CESEC) [πηγή: <https://www.depa.gr/diethnis-yrodomes/> (τελ. προσβ.: 24 Αυγ 20)].

⁶⁴ ΕΚΕ [Projects of Common Interest (PCIs)]: Τα ΕΚΕ είναι απαραίτητα για την υλοποίηση των εννέα γεωγραφικών διαδρόμων προτεραιότητας των στρατηγικής σημασίας ενεργειακών υποδομών που προσδιορίστηκαν στους τομείς της ηλεκτρικής ενέργειας, του φυσικού αερίου και του πετρελαίου, καθώς και των τριών θεματικών πεδίων προτεραιότητας σε ενωσιακή κλίμακα για υποδομές ευφυών δικτύων, λεωφόρων ηλεκτρικής ενέργειας και δικτύων μεταφοράς διοξειδίου του άνθρακα (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2019, L 74/1).

⁶⁵ Ο τερματικός σταθμός ΥΦΑ Ρεβουθούσας είναι εγκατεστημένος στη νήσο Ρεβουθούσα, στον κόλπο Πάχης Μεγάρων, 45 χλμ. δυτικά της Αθήνας. Συγκαταλέγεται στους 28 αντίστοιχους σταθμούς ΥΦΑ, που λειτουργούν στη Μεσόγειο και την Ευρώπη. Είναι μοναδικός στην Ελλάδα για την υποδοχή δεξαμενοπλοίων ΥΦΑ, παραλαβή, αποθήκευση, αεριοποίηση ΥΦΑ και για την τροφοδοσία με Φυσικό Αέριο (ΦΑ) του Εθνικού Συστήματος Μεταφοράς ΦΑ (ΕΣΜΦΑ) [πηγή: <https://www.desfa.gr/national-natural-gas-system/lng-facility> (τελ. προσβ.: 25 Αυγ 20)].

⁶⁶ Το Ανεξάρτητο Σύστημα Φυσικού Αερίου (ΑΣΦΑ) Αλεξανδρούπολης αποτελείται από μία υπεράκτια πλωτή μονάδα παραλαβής, αποθήκευσης και αεριοποίησης ΥΦΑ και από ένα σύστημα υποθαλάσσιου και χερσαίου αγωγού μέσω του οποίου το φυσικό αέριο προωθείται στο ΕΣΜΦΑ και από εκεί προς τους τελικούς καταναλωτές. Η πλωτή μονάδα θα είναι μόνιμα αγκυροβολημένη σε σταθερό σημείο και σε απόσταση 17,6 χλμ ΝΔ από το λιμάνι της Αλεξανδρούπολης. Η εμπορική λειτουργία του ΑΣΦΑ Αλεξανδρούπολης αναμένεται το 2022. [πηγή: <http://www.gastrade.gr/%CE%B7-%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%B9%CF%81%CE%B5%CE%B9%CE%B1/to%CE%AD%CF%81%CE%B3%CE%BF.aspx> (τελ. προσβ.: 25 Αυγ 20)].

⁶⁷ Η δήλωση πραγματοποιήθηκε κατά την υπογραφή για τη συμμετοχή της βουλγαρικής εταιρείας Bulgartransgaz στο έργο του τερματικού σταθμού ΥΦΑ Αλεξανδρούπολης [πηγή: <https://primeminister.gr/2020/08/24/24643> (τελ. προσβ.: 25 Αυγ 20)].

αναπάντεχες εκρήξεις κρίσεων και θερμών επεισοδίων. Αυτό άλλωστε έχει καταγραφεί στη σύγχρονη ιστορία της περιοχής⁶⁸.

Η τουρκική θεώρηση για το Αιγαίο συνοψίζεται στις απόψεις του Α. Νταβούτογλου, ο οποίος χαρακτηρίζει το Αιγαίο ως «το σημαντικότερο θαλάσσιο κομβικό σημείο της ευρασιατικής παγκόσμιας ηπείρου στην κατεύθυνση Βορράς – Νότου». Συναφώς καταγράφει πως «το σημείο με τις μεγαλύτερες πιθανότητες εμπλοκής σε σύρραξη της Τουρκίας είναι τα νησιά του Αιγαίου, που στενεύουν σε σημαντικό βαθμό τον ζωτικό χώρο της» (Νταβούτογλου 2010, 244, 267).

Για την Ελλάδα, η σημασία του ίδιου χώρου, συνοψίζεται στο παρακάτω απόσπασμα από τα «Θέματα Στρατιωτικής Γεωγραφίας» του ΓΕΣ⁶⁹:

«Κύριος της Ελλάδας είναι εκείνος ο οποίος κατέχει το Αιγαίο Πέλαγος με τα νησιά του. Δηλαδή το Αιγαίο δεν είναι απλώς ένας Ζωτικός Χώρος άμυνας της Ελλάδας, αλλά είναι ένας και μοναδικός, ενιαίος χώρος που δε διαχωρίζεται. Απώλεια έστω και μικρού μέρους του Αιγαίου, είτε χερσαίου, είτε υδάτινου, είτε εναέριου αποτελεί την αρχή της διάσπασης της Εθνικής Άμυνας της χώρας» (Λουμάκης 1998, 348).

3.3.4 Επιλογικά

Συνοψίζοντας, τα γεωγραφικά και γεωοικονομικά δεδομένα που αναπτύχθηκαν παραπάνω προσδίδουν στο Αρχιπέλαγος υψηλή και πολυδιάστατη γεωπολιτική αξία. Το Αιγαιακό περιβάλλον επιδρά καταλυτικά και καθορίζει, σε μεγάλο βαθμό, τις σχέσεις των παράκτιων αυτού κρατών. Ταυτόχρονα επηρεάζει στη διάμορφωση των ισορροπιών ισχύος των πόλων του εκάστοτε διεθνούς συστήματος. Ως εκ τούτου και με δεδομένο ότι τόσο η χώρα μας όσο και η Τουρκία δεν έχουν και

⁶⁸ Μερικά παραδείγματα είναι τα γεγονότα που ακολούθησαν την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974, το ωκεανογραφικό «MTA SISMİK 1» (γνωστό ως «Χόρα») τον Αύγουστο 1976, το ερευνητικό σκάφος «RV PIRI REIS» τον Μάρτιο 1987, τα Ίμια τον Ιανουάριο 1996, ο εμβολισμός του σκάφους του Λ.Σ./ΕΛ.ΑΚΤ. «ΓΑΥΔΟΣ» από τούρκικη ακταιωρό τον Φεβρουάριο 2018, και οι δραστηριότητες του ερευνητικού σκάφους «RV ORUC REIS» τον Ιούλιο - Αύγουστο – Σεπτέμβριο του 2020. Αντίστοιχη δραστηριότητα παρατηρείται και στον εναέριο χώρο του Αιγαίου με τις πολλαπλές παραβιάσεις και παραβάσεις του Εθνικού Εναέριου Χώρου (ΕΕΧ), καθώς και «ατυχήματα», με χαρακτηριστικότερα την κατάρριψη 2 τουρκικών Α/Φ το καλοκαίρι του 1974 και ακόμα 1 το 1994 [συνέντευξη του τότε τομεάρχη άμυνας της Ν.Δ. κ. Σπ. Σπηλιωτόπουλου στην εφημερίδα «Το Βήμα» [πηγή: <https://www.tovima.gr/2008/11/24/politics/to-f-16-den-katerifithi-apo-glaro/>] (τελ. προσβ.: 1 Αυγ 20)], την απώλεια 1 ελληνικού Mirage F1 (Ν. Σιαλμάς) το 1992 και 1 F-16 Blk52+ (Κ. Ηλιάκης) το 2006.

⁶⁹ Γενικό Επιτελείο Στρατού.

δεν αναμένεται να αποκτήσουν, στο εγγύς μέλλον, τα απαιτούμενα φορτία ισχύος για να αναρριχηθούν στην αντίστοιχη πυραμίδα στην κατηγορία των ηγεμονικών κρατών, εκτιμάται ότι, οι πολιτικές εξελίξεις στο Αιγαίο δε θα καθορίζονται αποκλειστικά από αυτά. Ωστόσο, υπάρχει αρκετός χώρος για εφαρμογή στρατηγικών «μικρών και καινοτόμων κρατών» (small and entrepreneurial states)⁷⁰, όπως θα επιχειρηθεί να αναδειχθεί για τον χώρο των Ειδικών Επιχειρήσεων σε επόμενο κεφάλαιο.

3.4 Προκλήσεις Ασφαλείας στο Αιγαίο Πέλαγος

Ο τουρκικός επεκτατισμός, η λαθρομετανάστευση με την τρομοκρατία και το οικονομικό έγκλημα, συνιστούν τις κυριότερες προκλήσεις ασφαλείας που αντιμετωπίζει η χώρα μας στο Αρχιπέλαγος. Γνωρίζοντας πως η κάθε μια από αυτές κάλλιστα θα μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο ξεχωριστής εργασίας, παρακάτω θα επιχειρηθεί να σταχυολογηθούν μόνο οι κρισιμότερες κεντρικές ιδέες αυτών.

3.4.1 Τουρκικός Επεκτατισμός

Η Τουρκία αυτοπροσδιορίζεται ως περιφερειακή δύναμη και θεωρεί ότι ο ζωτικός της χώρος εκτείνεται πέραν των υφιστάμενων συνόρων. Εκμεταλλευόμενη την οικονομική εκτόξευση της⁷¹, το κενό ισχύος και τις δυνατότητες συνεργασίας⁷² που δημιουργήθηκαν τη μεταψυχροπολεμική περίοδο στην ευρύτερη γειτονιά της, έθεσε σε εφαρμογή τα επεκτατικά της σχέδια. Απόδειξη αυτών οι στρατιωτικές επιχειρήσεις στη Συρία, το Ιράκ, τη Λιβύη, το Ναγκόρνο Καραμπάχ και οι πειρατικές ενέργειες στην Αν. Μεσόγειο. Στο Αιγαίο «η Τουρκία για να γίνει μια πραγματική περιφερειακή δύναμη, είναι υποχρεωμένη να αυξήσει την πολιτική και οικονομική της επιρροή» και «πρέπει να υιοθετήσει μια δραστήρια και επιθετική στάση» με τη «στρατηγική αξιολόγηση των θαλάσσιων περιοχών [να] χρήζει αναθεώρησης» (Νταβούτογλου 2010, 251, 270).

⁷⁰ Περισσότερα για την εξαιρετικά ενδιαφέρουσα στρατηγική «μικρών και καινοτόμων κρατών» που δύνανται να εφαρμόσουν αντίστοιχα κράτη βλέπε (Pedi and Sarri 2019).

⁷¹ Η Τουρκία αποτελεί μέλος του G20 από την έναρξη των εργασιών αυτού έως και σήμερα [πηγή: <http://www.g20.utoronto.ca/ministerials.html#founding> (τελ. προσβ.: 07 Σεπ 20)].

⁷² Για παράδειγμα συνεργασία για την εισβολή στη βόρεια Συρία και αγορά στρατιωτικού εξοπλισμού από τη Ρωσία, το οποίο ήταν αδιανόητο κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου.

Σε στρατιωτικό επίπεδο η απειλή συνίσταται στην αναβάθμιση και εκσυγχρονισμό των Ενόπλων Δυνάμεων της Τουρκίας. Η Στρατιά Αιγαίου⁷³, με προσανατολισμό τα νησιά του Αιγαίου διαθέτει δυνατότητες αμφίβιων, αποβατικών και αεροκίνητων επιχειρήσεων. Το ΤΠΝ⁷⁴ εφαρμόζοντας το νταβουτογλιανό δόγμα, έχει αναβαθμισθεί με τη ναυπήγηση νέων και εκσυγχρονισμό παλαιότερων ναυτικών μονάδων⁷⁵. Η ΤΠΑ⁷⁶ εάν και μέχρι τη συγγραφή του παρόντος παραμένει αποκλεισμένη⁷⁷ από την απόκτηση του Α/Φ F-35 JSF, διαθέτει και επιχειρεί μεγάλο αριθμό ΣμηΕΑ, αναγνωριστικά και επιθετικά⁷⁸. Συναφώς, η ύπαρξη τόσο πυραυλικών συστημάτων⁷⁹, όσο και εταιρειών τεχνολογίας αιχμής⁸⁰, αυξάνει τη στρατιωτική ισχύ της. Αναντίρρητα, κανένας αναθεωρητικός δρών δε δαπανά τεράστια ποσά για την προμήθεια ή κατασκευή οπλικών συστημάτων και μέσω των εάν δε σκοπεύει να τα χρησιμοποιήσει.

3.4.2 Λαθρομετανάστευση και Τρομοκρατία

Η επόμενη πρόκληση αφορά στη λαθρομετανάστευση⁸¹. Το Αρχιπέλαγος, ως μέρος του «διαδρόμου Αν. Μεσογείου» (Eastern Mediterranean route), αποτελεί

⁷³ Η Στρατιά Αιγαίου (Ege Ordusu) με έδρα τη Σμύρνη έχει περιοχή ευθύνης τα μικρασιατικά παράλια σε βάθος 400 χιλιομέτρων. Αποτελείται από 2 Ταξιαρχίες Καταδρομών, 1 Μηχανοποιημένη Ταξιαρχία Πεζικού, 1 Ταξιαρχία Πυροβολικού και 2 Ταξιαρχίες Εκπαίδευσης (Πεζικού και Καταδρομών). Σε περίοδο επιχειρήσεων αναλαμβάνει τον επιχειρησιακό έλεγχο της Ταξιαρχίας Πεζοναυτών. Έχει συγκροτήσει τη Διοίκηση Συγκροτήματος Ειδικής Αποστολής Αιγαίου [Ege Müsterek Özel Görev Kuvveti (EMÖGK)] με κύρια αποστολή τη διεξαγωγή αποβατικών επιχειρήσεων στο Αιγαίο και διεξάγει την άσκηση EFES [πηγή: <https://isozygio.wordpress.com/2020/04/15/%CF%87%CE%B5%CF%81%CF%83%CE%B1%CE%B9%CE%B1-%CE%B9%CF%83%CF%87%CF%85%CF%83-2/> (τελ. προσβ.: 07 Σεπ 20)].

⁷⁴ Τουρκικό Πολεμικό Ναυτικό

⁷⁵ Π.χ. Ναυπήγηση 4 κορβέτων κλάσης «Ada», αγορά και εκσυγχρονισμό 6 κορβέτων κλάσης «D'Estienne d'Orves», πλέον «Burak», ναυπήγηση του ελικοπτεροφόρου/αποβατικού δεξαμενόπλοιου TCG Anadolu (L-400), ναυπήγηση 16 παράκτιων περιπολικών κλάσης «tuzla», ναυπήγηση 3 αρματαγωγών (LST) και 8 ταχέων αποβατικών σκαφών αρμάτων (LCT) κ.λπ.

⁷⁶ Τουρκική Πολεμική Αεροπορία.

⁷⁷ Εάν και συμμετείχε στην κοινοπραξία κατασκευής του εν λόγω Α/Φ αποπέμφθηκε από την απόκτησή του λόγω προμήθειας του Α/Α S-400 από τη Ρωσία [πηγή: <https://www.military.com/daily-news/2019/07/16/trump-turkey-will-be-out-f-35-fighter-jet-program-after-s-400-buy.html> (τελ. προσβ.: 07 Σεπ 20)].

⁷⁸ Π.χ. GNAT-750, I-GNAT ER, Shadow 600, HERON, Aerostar, Searcher II, ANKA-A, ANKA-B, Bayraktar, Caldiran, Karayel II κ.λπ.

⁷⁹ Π.χ. Πολλαπλοί Εκτοξευτές Πυραύλων T-122 Sakarya και T-300 Kasigra, βαλλιστικοί πύραυλοι P-600T Yildirim και Bora-1, πύραυλος εναντίον πλοίων ATMACA κ.λπ.

⁸⁰ Π.χ. ROKETSAN, ASELSAN, TUBITAK, TAI κ.λπ.

⁸¹ Λαθρομετανάστευσης: «πρόσωπο που μετακινείται και εγκαθίσταται σε χώρα άλλη από αυτήν της καταγωγής του, χωρίς να πληροί τους απαραίτητους όρους ή χωρίς να έχει περάσει από τις νόμιμες διαδικασίες» (Μπαμπινιώτης 2002, 985). Πρόσφυγας: «πρόσωπο που εξαναγκάζεται σε φυγή από τον μόνιμο τόπο εγκατάστασής του ή την πατρίδα του, κυρίως για να αποφύγει διωγμούς από την επίσημη εξουσία» (Μπαμπινιώτης 2002, 1498) και «κάθε πρόσωπο, το οποίο εξαιτίας δικαιολογημένου φόβου δίωξης λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής ομάδας, πολιτικών

θαλάσσια πύλη εισόδου προσφύγων και λαθρομεταναστών στην Ε.Ε.⁸² Η «απόδοση» του εν λόγω διαδρόμου εμφανίζεται στο διάγραμμα 2 και πίνακα 9 του Παραρτήματος «Β»⁸³. Το 2019 παρατηρήθηκε η μεγαλύτερη αύξηση των ροών στο διάδρομο της Αν. Μεσογείου και ιδιαίτερα στο Αιγαίο από το 2016, όταν και υπογράφηκε συμφωνία προσφυγικής διαχείρισης μεταξύ Τουρκίας και Ε.Ε. (Risk Analysis Unit 2019, 22,23). Συγκεκριμένα, στο Αιγαίο το 2019 η αύξηση ανήλθε στο 98,4%⁸⁴. Το Α' εξάμηνο 2020, σύμφωνα με στοιχεία της FRONTEX⁸⁵, διαπιστώθηκαν 12.872 παράνομοι είσοδοι⁸⁶. Ο αισθητά μειωμένος αριθμός του τρέχοντος έτους οφείλεται κυρίως στην άσκηση αυστηρότερης πολιτικής φύλαξης των ελληνικών συνόρων. Όμως, όσο οι εστίες δημιουργίας μεταναστών και προσφύγων στη Μ. Ανατολή και την Αφρική παραμένουν και όσο η ερντογανική Τουρκία εργαλειοποιεί τις προσφυγικές ροές για επίτευξη πολιτικών σκοπών, η πρόκληση διαχείρισης / αντιμετώπισης του φαινομένου κρίνεται ως επιτακτική. Άλλωστε η λαθρομετανάστευση φέρεται να συνδέεται τόσο με την τρομοκρατία, όσο και την εν δυνάμει δυνατότητα αποσταθεροποίησης της συνοχής των ακριτικών περιοχών της χώρας μας.

Αναφορικά με την καταπολέμηση της παγκόσμιας τρομοκρατίας, πρέπει να θεωρείται βέβαιο πως οι διάδρομοι μετανάστευσης χρησιμοποιούνται τόσο για τη διείσδυση όσο και για την επιστροφή στην Ευρώπη των θρησκευτικά

πεπειθίσεων, βρίσκεται εκτός του κράτους του οποίου είναι υπήκοος και δεν μπορεί, ή λόγω φόβου αυτού, δεν επιθυμεί να απολαμβάνει της προστασίας της χώρας αυτής» [Σύμβαση για το Καθεστώς των Προσφύγων (Α.1 Σ 1951), όπως τροποποιήθηκε με το Πρωτόκολλο του 1967] (διάλεξη καθηγητή κ. Ζαΐκου Νικόλαου στην ΑΔΙΣΠΟ/2019). Με την Αριθ. Πρωτ. 8191/26-7-2018 η Εισαγγελέας Αρείου Πάγου εξέδωσε παραγγελία για μη χρήση του όρου «λαθρομετανάστης» κατ' εντολή του Αριθ. Πρωτ. 3144/25-7-2018 εγγράφου του Υπουργού Δικαιοσύνης κ. Στ. Κοντονή. Όμως δεν υφίσταται νομική δεσμευτικότητα για τους πολίτες και δεν προβλέπονται κυρώσεις για την παράβασή της.

⁸² Το Αιγαίο και η Κύπρος αποτελούν τις θαλάσσιες πύλες εισόδου του διαδρόμου της «Ανατολικής Μεσογείου» και τα ελληνοτουρκικά χερσαία σύνορα στον ποταμό Έβρο, τη χερσαία.

⁸³ Επιπλέον στους χάρτες 26, 27 και 28 του Παραρτήματος «Α» παρουσιάζονται οι παράνομες αφίξεις στην ΕΕ το 2018-19, οι διάδρομοι (routes) εισόδου στην ΕΕ με τη δυναμική τους το Α' εξάμηνο 2020 και η προέλευση των εισερχομένων στους 3 διαδρόμους της Μεσογείου (δυτικός, κεντρικός, ανατολικός), αντίστοιχα.

⁸⁴ Ειδικότερα στη Λέσβο αύξηση 82,59% (2018: 14.882, 2019: 27.173), Χίο αύξηση 112,44% (2018: 3.906, 2019: 8.298), Σάμος αύξηση 37,33% (2018: 8.567, 2019: 11.765), Α' Δωδεκάνησα αύξηση 156,18% (2018: 1.319, 2019: 3.379), Β' Δωδεκάνησα αύξηση 153,95% (2018: 4.261, 2019: 10.821), Κυκλάδες μείωση 44,28% (2018: 1.741, 2019: 970), Αλεξανδρούπολη / Σαμοθράκη 685,02% (2018: 634, 2019: 4.977), Κρήτη μείωση 20,05% (2018: 2.928, 2019: 2.341) [πηγή: http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang=&perform=view&id=93710&Itemid=2443&lang= (τελ. προσβ.: 08 Σεπ 20)].

⁸⁵ FRONTEX: Frontières extérieures (γαλλικά) (ECA 2020, 4). Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Διαφύλαξης Συνόρων και Ακτών (European Border and Coast Guard Agency) [πηγή: [https://frontex.europa.eu/\(τελ. προσβ.: 08 Σεπ 20\)](https://frontex.europa.eu/(τελ. προσβ.: 08 Σεπ 20))].

⁸⁶ Πηγή: [https://frontex.europa.eu/along-eu-borders/migratory-routes/eastern-mediterranean-route/\(τελ. προσβ.: 07 Σεπ 20\)](https://frontex.europa.eu/along-eu-borders/migratory-routes/eastern-mediterranean-route/(τελ. προσβ.: 07 Σεπ 20)).

υποκινούμενων τρομοκρατών (jihadist terrorists) από τα πεδία επιχειρήσεων Μ. Ανατολής και Αφρικής. Εάν και δεν υφίστανται επαρκής αποδείξεις για τη συστηματική εκμετάλλευση των μεταναστευτικών ροών, εντούτοις δε μπορεί να αποκλειστεί ως πιθανότητα. Όπως δήλωσε το 2018 ο επικεφαλής της Ευροπολ «υπήρξαν αποδείξεις, όχι ευρείας κλίμακας, ότι τρομοκρατικές ομάδες προσπάθησαν να κρύψουν σκοπίμως συνεργούς τους ανάμεσα στους μετανάστες που έφτασαν στην Ελλάδα»⁸⁷. Ενδεικτικό είναι ότι όπως αναφέρει σχετική έκθεση της Ευροπολ η Κύπρος δήλωσε ότι εντόπισε σχετικούς υπόπτους από εξωτερικές ενδείξεις⁸⁸ (EUROPOL 2020, 45).

3.4.3 Οργανωμένο Έγκλημα

Στο πλαίσιο του οργανωμένου εγκλήματος, η παράνομη διακίνηση ναρκωτικών φαρμάκων και ψυχοτρόπων ουσιών κατέχει προεξέχουσα θέση και διευκολύνεται από τη δομή του Αιγαίου (πολυάριθμες ακατοίκητες νησίδες, θαλάσσια περάσματα, σύνδεση τριών ηπείρων). Η Ελλάδα αποτελεί μέρος του «Νότιου Βαλκανικού Άξονα» που συνδέει τις παραγωγές χώρες της Κ. Ασίας και Μ. Ανατολής με την Ευρώπη και διαθέτει σημαντικούς εμπορικούς λιμένες όπου εισέρχονται ποσότητες από τη Λατινική Αμερική⁸⁹ (ΣΟΔΝ 2019, 50). Ειδικότερα το Ν. Αιγαίο και η Κρήτη είναι η πρώτη και δεύτερη περιφέρειες σε κατασχεμένες ποσότητες κοκαΐνης μετά την Αττική και τη Θεσσαλονίκη. Αξίζει να τονισθεί όμως ότι και στις τελευταίες δυο οι μεγαλύτερες κατασχέσεις πραγματοποιήθηκαν σε εμπορευματικούς λιμένες (ΣΟΔΝ 2019, 64)⁹⁰, που σημαίνει ότι διακινήθηκαν μέσω του Αιγαίου. Τις δραστηριότητες του οργανωμένου εγκλήματος συμπληρώνουν το λαθρεμπόριο προϊόντων καπνού, απομίμησης, οινόπνευματων ποτών και καυσίμων, καθώς και η εμπορία ανθρώπων. Τέλος αξίζει να επισημανθεί πως σε πολλές περιπτώσεις η σύλληψη των υπόπτων προήλθε από διεθνή συνεργασία και ανταλλαγή πληροφοριών και αρκετές φορές αυτή πραγματοποιήθηκε εν πλω⁹¹.

⁸⁷ Συνέντευξη του Ρομπ Γουέινραϊτ (Rob Wainwright), ο οποίος υπηρέτησε ως επικεφαλής της Ευροπολ από το 2009 έως 2018 στην εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ στις 2 Μαρτίου 2018 [πηγή: <https://www.tanea.gr/2018/03/02/interviews/prospathisan-na-krypsoyn-tromokrates-anamesa-se-metanastes/> (τελ.προσβ.: 09 Σεπ 20)].

⁸⁸ Ουλές, κοψίματα, τραύματα από σφαίρα, ακρωτηριασμένα μέλη και στοιχεία από κινητά τηλέφωνα
⁸⁹ Στα διαγράμματα 3 έως 10 στο Παράρτημα «Β» εμφανίζονται οι ποσότητες που έχουν κατασχεθεί τα τελευταία έτη στη χώρα μας, όπου φαίνεται αντίστοιχη αύξηση διακίνησης.

⁹⁰ Για περισσότερα στοιχεία, βλέπε διάγραμμα 11 στο Παράρτημα «Β».

⁹¹ Για περισσότερα στοιχεία, βλέπε (ΣΟΔΝ 2019, 66–73, 88–91, 111,122, 132–34).

3.5 Επιλογικά

Από όλα τα παραπάνω διαπιστώνουμε πως ο Αιγαιακός χώρος διαχρονικά και ανεξαρτήτως της μορφής του διεθνούς συστήματος συγκαταλέγεται στις περιοχές με σημαντική γεωπολιτική αξία. Μαγνητίζει το ενδιαφέρον τόσο των υπερδυνάμεων όσο και των περιφερειακών δρώντων. Για την Ελλάδα, τα νησιά του Αιγαίου εξασφαλίστηκαν από τη διορατικότητα και ικανότητα του Ελ. Βενιζέλου που πρόβαλλε τη στρατιωτική ισχύ (Στρατιά του Έβρου), τις καταδρομικές επιχειρήσεις του Ιερού Λόχου, τη συμμετοχή της χώρας στο Β΄ ΠΠ με το πλευρό των Συμμάχων και την ύπαρξη ελληνικού πληθυσμού σε αυτά.

Όμως την περίοδο συγγραφής του παρόντος το «δίλημμα ασφαλείας» με την Τουρκία έχει επανέλθει δυναμικά. Η Τουρκία φαίνεται να επιδιώκει «κρίση και θερμό επεισόδιο με αναμέτρηση με τις ισχυρές ένοπλες δυνάμεις της ή συμφωνία με τα τετελεσμένα που ήδη θα έχει δημιουργήσει» (Κωσταράκος 2020), ενώ η διεθνής κοινότητα (κυβερνήσεις, διεθνείς οργανισμοί και ΜΜΕ) έχουν «συνηθίσει» και «αποδεχτεί» τις μονομερείς πράξεις βίας (Κριμαία, Συρία, Λιβύη, Υεμένη κ.α.). Σε αυτές τις συνθήκες κρίνεται αναγκαία και επιτακτική η επανεξέταση του ρόλου και της χρήσης των ΔΕΕ – Ε.Δ της χώρας μας, προκειμένου να αποτελέσουν ένα εργαλείο πολιτικής εφόσον αποφασισθεί η συνέχιση της με άλλα μέσα.

Έχοντας κατά νου όσα παρουσιάστηκαν στο παρόν κεφάλαιο, εύκολα γίνεται αντιληπτό πως η επικαιροποίηση του ελληνικού δόγματος ΕΕ φαντάζει επιτακτική. Άλλωστε αυτός είναι και ο σκοπός συγγραφής του παρόντος. Πριν όμως την προσπάθεια αυτή, στο επόμενο κεφάλαιο θα επιχειρήσουμε με συνοπτικό τρόπο να αποτυπώσουμε την εξέλιξη των ελληνικών ΔΕΕ – Ε.Δ μέχρι τις μέρες μας.

Σελίδα σκόπιμα κενή

«Οι λαοί που δε βλέπουν τους προγόνους τους,
δεν βλέπουν ούτε τους απογόνους τους»
Edmund Burke¹

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΜΕΤΕΞΕΛΙΞΗ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΔΕΕ – Ε.Δ

Στις παραγράφους που ακολουθούν θα επιχειρηθεί η παρουσίαση της προέλευσης, της ίδρυσης και της πορείας στο χρόνο των ελληνικών ΔΕΕ – Ε.Δ. Σκοπός του 4^{ου} κεφαλαίου είναι μέσω της σταχυολόγησης συγκεκριμένων γεγονότων να αποκαλυφθεί η μετεξέλιξη των ελληνικών ΔΕΕ – Ε.Δ και να καταδειχθεί ότι η πραγμάτωση ΕΕ είναι έμφυτη στον ελληνικό τρόπο στρατιωτικής σκέψης. Στο πλαίσιο αυτό ξεκινώντας από την αρχαιότητα, θα συνεχίσουμε με την περίοδο από την ελληνική επανάσταση μέχρι το 2^ο ΠΠ, θα αναζητήσουμε τις εξελίξεις που διαδραματίστηκαν κατά τη διάρκεια του πολέμου αυτού, όπως και του αδελφοκτόνου εμφυλίου που ακολούθησε. Ακολουθώντας, θα αναφερθούμε στα γεγονότα πριν και μετά τη μεταπολίτευση και την «κρίση των Ιμίων» και θα φτάσουμε στο σήμερα.

4.1 Αρχαιότητα

Με δεδομένο ότι η Αργοναυτική Εκστρατεία, μια κλασική αμφίβια ΕΕ, ανήκει εξολοκλήρου στην ελληνική μυθολογία, ξεκινάμε το ταξίδι από τον 12^ο αιώνα π.Χ. και συγκεκριμένα τον Τρωικό πόλεμο. Είναι ευρύτερα διαδεδομένη η άποψη πως το ελληνικό εγχείρημα του «Δούρειου Ίππου» αποτελεί την πρώτη ΕΕ στην ανθρώπινη ιστορία. Όμως ο καθηγητής Σ. Λίτσας, δικάως, τοποθετεί την πρώτη ΕΕ² νωρίτερα από το προαναφερόμενο τέχνασμα του Οδυσσέα (Λίτσας 2014, 303–5). Πιο συγκεκριμένα, η πρώτη καταγεγραμμένη ΕΕ ξεκίνησε όταν ο βασιλιάς Νέστωρας, στον ίδιο πόλεμο, ζήτησε εθελοντές, με σκοπό τη διείσδυση στην περιοχή των Τρώων και τη συλλογή πληροφοριών για την αποκάλυψη των προθέσεων τους σχετικά με το μέλλον του πολέμου (*Ομήρου Ιλιάδα*, Κ: 204-10). Άμεσα ο Διομήδης³ προθυμοποιείται να εκτελέσει τη ριψοκίνδυνη αυτή επιχείρηση και επιλέγει για σύντροφό του τον Οδυσσέα⁴, του οποίου «πάντα ορέγονταν τον κίντυνο η καρδιά του» (*Ομήρου Ιλιάδα*, Κ: 233). Δικαιολογώντας μάλιστα την επιλογή του, ο Διομήδης προσδιόρισε, πολλά χρόνια πριν, τα

¹ Edmund Burke (1729-1797): Βρετανός πολιτικός και φιλόσοφος [πηγή: <https://www.britannica.com/biography/Edmund-Burke-British-philosopher-and-statesman> (τελ. προσβ.: 2 Νοε 20).

² Ο Σ. Λίτσας χρησιμοποιεί τον όρο «ανορθόδοξη επιχείρηση», αλλά εκτιμάται ότι εννοεί «ειδική επιχείρηση», σύμφωνα με τους υφιστάμενους επίσημους ορισμούς αντίστοιχων επιχειρήσεων.

³ Βασιλιάς του Άργους.

⁴ Βασιλιάς της Ιθάκης.

χαρακτηριστικά του προσωπικού των ΔΕΕ. Ανέφερε πως επιλέγει τον Οδυσσέα γιατί έχει «καρδιά γερή, κι ατρόμητη στα κίντυνα η ψυχή του» και πως «κι απ' της φωτιάς τις φλόγες οι δυο μας πίσω θα γυρίζαμε, τι είναι ξεφτέρι ο νους του» (*Ομήρου Ιλιάδα*, 244–47). Τελικά, η επιχείρηση κατέληξε στην πρώτη «άμεση επιθετική ενέργεια» που έχει καταγραφεί όταν οι δύο ήρωες εξουδετέρωσαν μεγάλο αριθμό Θρακιωτών (*Ομήρου Ιλιάδα*, Κ:470-514).

Ακολούθως, το στρατήγημα του «Δούρειου Ίππου» αποτελεί διαχρονικό μνημείο καινοτόμου σκέψης, ρίσκου, θράσους και θάρρους, στοιχεία έμφυτα στην ελληνική ψυχή και χαρακτηριστικά των ΔΕΕ. Μάλιστα ήταν τέτοια η επιτυχία του που σηματοδότησε το τέλος του δεκαετή Τρωικού πολέμου, προσθέτοντας άλλο ένα επιχείρημα στους υπέρμαχους της σπουδαιότητας των ΕΕ στις πολεμικές επιχειρήσεις. Εκτιμάται πως δεν απαιτείται να αναφερθούν περισσότερα για την εν λόγω ΕΕ, καθόσον είναι γνωστή στο πλείστο των αναγνωστών. Αξίζει όμως να επισημανθεί πως το εγχείρημα αποτέλεσε σύλληψη του Οδυσσέα, ενός άντρα που, όπως διαπιστώσαμε παραπάνω, κάλλιστα θα μπορούσε να είναι μέλος οποιασδήποτε σύγχρονης ΔΕΕ. Επιπρόσθετα, η ακόλουθη δεκαετή προσπάθειά του να επιστρέψει στην πατρίδα του αποτελεί ένα κλασσικό παράδειγμα «Απόδρασης – Διάσωσης – Διαφυγής».

Συνεχίζοντας προσεγγίζουμε την περίοδο του Πελοποννησιακού Πολέμου με διαφορετικό από τη ρεαλιστική θεώρηση των διεθνών σχέσεων τρόπο. Είναι αλήθεια πως η εξιστόρηση του Θουκυδίδη και τα διδάγματα του εν λόγω πολέμου συντέλεσαν στη δημιουργία του κλασσικού ρεαλισμού. Όμως ο Πελοποννησιακός Πόλεμος περιλαμβάνει και άγνωστες στο ευρύ κοινό ΕΕ. Ο V.D. Hanson⁵ αναφέρει πως «[...] μετά το 431 αναδύθηκαν δυο Πελοποννησιακοί Πόλεμοι. Οι ιστορικοί [...] επικεντρώνονται στις γνωστές μάχες [...]. Όμως ταυτόχρονα διεξάγονταν πολύ πιο ειδεχθείς μάχες στη σκιά, σε απόμακρα μέρη [...]» (Hanson 2007, 192). Πρελούντιο αυτών, η καταδρομική ενέργεια του Αθηναίου στρατηγού Τολμίδα, λίγα χρόνια νωρίτερα, ο οποίος «αφού έβαλε φωτιά στα νεώρια των Λακεδαιμονίων, ρήμαξε τη χώρα» (*Διόδωρος Σικελιώτης*, 11.84). Ακολούθως, η επιδρομή του Δημοσθένη στην Πύλο, 400 χιλιόμετρα από την Αθήνα, που οδήγησε στη δημιουργία προκεχωρημένης βάσης στα μετόπισθεν του αντιπάλου και

⁵ Victor Davis Hanson (Βίκτορ Ντέιβις Χάνσον): Αμερικανός ιστορικός, ακαδημαϊκός και αρθρογράφος. Μεταξύ άλλων είναι επίτιμος καθηγητής κλασικών σπουδών στο California State University, επισκέπτης καθηγητής στρατιωτικής ιστορίας στην Ναυτική Ακαδημία των ΗΠΑ και μέλος του Ιδρύματος Ωνάση στην Ελλάδα [πηγές: <https://www.nationalreview.com/author/victor-davis-hanson/>, <http://victorhanson.com/wordpress/about-vdh/> (τελ. πρόσβ. 3 Νοε 20)].

στην ομηρία Σπαρτιατών⁶ στη νήσο Σφακτηρία (Θουκυδίδης, Δ΄3-51), είναι χαρακτηριστικά παραδείγματα ΕΕ. Αξίζει να σημειωθεί πως αυτές δεν αποτελούσαν μεμονωμένα και τυχαία περιστατικά, αλλά καλώς σχεδιασμένες επιχειρήσεις. Απόδειξη του ισχυρισμού αυτού αποτελούν οι περισσότερες από 22 αντίστοιχες καταδρομικού τύπου δράσεις στα μετόπισθεν της Πελοποννησιακής συμμαχίας από το 431 – 421 π.Χ. (Hanson 2007, 189, 219–25). Συνοψίζοντας, καταλήγουμε πως η ίδια ανάγκη που, όπως διαπιστώσαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, επέφερε τη δημιουργία σύγχρονων ΔΕΕ, οδήγησε τους Αθηναίους στην υιοθέτηση, ανορθόδοξων για την εποχή⁷, στρατιωτικών τακτικών.

Κλείνουμε την ενότητα της αρχαιότητας με τη αναζήτηση ΕΕ στην εκστρατεία του Μ. Αλέξανδρου. Δεν υποστηρίζεται πως ο Έλληνας στρατηλάτης είχε ιδρύσει ΔΕΕ. Όμως συνέπεια της ιδιοφυΐας του, ήταν η χρησιμοποίηση τμημάτων της στρατιάς του σε επιχειρήσεις που σήμερα θα αποκαλούσαμε «ειδικές» και η εφαρμογή συναφών τακτικών, όταν αυτό απαιτείτο. Αναλυτικότερα, ο Αρριανός υποστηρίζει ότι ο Μ. Αλέξανδρος χρησιμοποιούσε τους Υπασπιστές⁸ για «να διενεργούν εφόδους σε περικυλισμένα σημεία, να πραγματοποιούν ταχείες νυχτερινές πορείες και άλλες ευκίνητες επιχειρήσεις» (Fuller 2004, 88). Αναφορικά με τις ΕΕ, η κατάληψη της «Σογδιανής Πέτρας» ενός ορεινού προπυργίου στο σημερινό Ουζμπεκιστάν, το χειμώνα του 328 π.Χ., αποτελεί την πιο γνωστή. Αυτό το «ορειβατικό κατόρθωμα» πραγματοποιήθηκε από 300 εθελοντές έμπειρους ορειβάτες, οι οποίοι συγκροτήθηκαν ad hoc και χαρακτηρίστηκαν ως «φτερωτοί άντρες»⁹ (Fuller 2004, 229,455). Επιπρόσθετα, στις στρατηγικής σημασίας ΕΕ συγκαταλέγονται η παράκαμψη των «Περσίδων Πυλών» μέσω ενός ορεινού μονοπατιού, επιχείρηση που οδήγησε στην ήττα του στρατού του Αριοβαζάνη και ακολούθως στην άλωση της Περσέπολης και η διείσδυση λίγων ανδρών μέσω μιας υπόγειας κοίτης που οδήγησε στην κατάληψη της Κυρούπολης (Fuller 2004, 424–38, 441). Τέλος, στις μικρότερης σημασίας ΕΕ συμπεριλαμβάνονται η νυχτερινή

⁶ Η αιχμαλωσία αυτή θα έπρεπε να ήταν σημαντικό πλήγμα στο ηθικό των Σπαρτιατών, οι οποίοι ήταν γνωστό ότι δεν παραδίδονταν ποτέ (δόγμα: «ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς»).

⁷ Τόσο στην κλασική εποχή όπου έλαβε χώρα ο Πελοποννησιακός Πόλεμος, όσο και στη μετέπειτα ελληνιστική περίοδο, καθώς και μεταγενέστερα η συνήθης μορφή πολέμου ήταν η μάχη εκ παρατάξεως.

⁸ «Οι βασιλικοί υπασπιστές, ή αλλιώς υπασπιστές των εταίρων [...] ήταν μια δύναμη πεζικού την οποία ο Φίλιππος δημιούργησε από τους αρχικούς πεζούς φρουρούς του αυξάνοντας τη δύναμή τους σε τρία τάγματα 1.000 ανδρών το καθένα» (Fuller 2004, 87).

⁹ Όταν ο Μ. Αλέξανδρος, πριν τη διεξαγωγή της επιχείρησης, κάλεσε του υπερασπιστές του προπυργίου να παραδοθούν, αυτοί ανέφεραν ότι «δε φοβόντουσαν κανένα άλλο είδος ανθρώπου». Έτσι αφού έλαβε το συνθηματικό κατάληψης «έστειλε ένα κήρυκα να φωνάξει τους σογδιανούς σκοπούς να πληροφορήσουν τους αρχηγούς τους ότι καλό θα ήταν να παραδοθούν χωρίς περαιτέρω καθυστέρηση, καθώς βρέθηκαν οι φτερωτοί άνδρες και είχαν καταλάβει την κορυφή του βουνού» (Fuller 2004, 455)

διέλευση του ποταμού Δούναβη, χωρίς τη γεφύρωσή του, με σκοπό την απώθηση μιας θρακικής φυλής (Γέτες) και η αιφνιδιαστική νυχτερινή καταδρομική ενέργεια που οδήγησε στην εξόντωση των κοιμισμένων ανδρών του Κλείτου και Γλαυκία στην Πήλο (Fuller 2004, 156, 423).

Ανακεφαλαιώνοντας, εάν και η μάχη εκ παρατάξεως εξακολουθούσε να κυριαρχεί σε όλη την αναφερόμενη περίοδο, δεν έλειψαν τακτικές που παραπέμπουν στις σύγχρονες ΕΕ. Για να γίνει πιο σαφές διαπιστώθηκε πως στον ελληνικό ψυχισμό περισσεύει το θράσος, η τόλμη, η καινοτόμα σκέψη και η ροπή προς την ανορθόδοξη δράση. Η τελευταία άλλωστε είναι αυτή που σηματοδότησε την έναρξη της επόμενης εξεταζόμενης περιόδου.

4.2 Από την Ελληνική Επανάσταση έως τον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Την περίοδο αυτή οι πολιτικές μεταβολές (καταρρεύσεις αυτοκρατοριών, ιδρύσεις κρατών, υπερεθνικών οργανισμών κ.α.) και οι πολεμικές αντιπαραθέσεις (1^{ος} ΠΠ, περιφερειακές συγκρούσεις, επαναστάσεις κ.λπ.) είναι πολυάριθμες. Μόνο το νεοελληνικό κράτος την περίοδο αυτή ιδρύθηκε, επεκτάθηκε έξι φορές¹⁰ και συμμετείχε σε περισσότερες από δέκα πολεμικές συγκρούσεις¹¹. Όσον αφορά στις ΔΕΕ, εάν και δε θεσπίζονται συγκεκριμένες Μονάδες, υπήρχαν ελληνικές δυνάμεις – τμήματα που διεξήγαγαν ΕΕ με τη σημερινή τους αντίληψη.

Ο εθνοαπελευθερωτικός αγώνας της χώρας μας, τουλάχιστον τα πρώτα έτη, βρίθει από ανορθόδοξες ενέργειες. Άλλωστε, τακτικός στρατός περιορισμένης δύναμης (μικτό Σύνταγμα) συστάθηκε ένα χρόνο αργότερα, το 1822, με Γερμανό γενικό Αρχηγό (ΓΕΣ/ΔΙΣ 1989, 44). Συναφώς, αξ σημειωθεί ότι «το πρώτο επεισόδιο του Εθνικού Αγώνα» αφορούσε «ενέδρα σε Τούρκους ταχυδρόμους» (ΓΕΣ/ΔΙΣ 1989, 27) στην Αχαΐα, μια καθαρά καταδρομική ενέργεια. Εάν και λόγω περιορισμού στο εύρος της ανά χείρας εργασίας δε θα αναφερθούν λοιπές συναφείς καταδρομικές ενέργειες,

¹⁰ 1828 ανεξαρτησία νεοελληνικού κράτους, 1832 τα σύνορα καθορίζονται στη γραμμή Παγασητικού – Αμβρακικού, 1864 προσάρτηση Επτανήσων, 1881 ενσωμάτωση Θεσσαλίας και Άρτας, 1913 αυτονομία Κρήτης, 1913 απελευθέρωση Ηπείρου και Μακεδονίας, 1914-16 αυτονομία Β. Ηπείρου και εισόδος ελληνικού στρατού, 1920 απόκτηση περιοχής Σμύρνης και Θράκης, 1923 απώλεια περιοχής Σμύρνης, ανατολικής Θράκης και Ίμβρου – Τενέδου, 1947 ενσωμάτωση Δωδεκανήσων.

¹¹ 1821-28 αγώνας ανεξαρτησίας, 1897 ελληνοτουρκικός πόλεμος, 1903-08 Μακεδονικός αγώνας, 1912-13 1^{ος} – 2^{ος} Βαλκανικοί πόλεμοι, 1918 συμμετοχή στον 1^ο ΠΠ, 1918-19 συμμετοχή στην εκστρατεία στη Μεσημβρινή Ρωσία, 1919-22 Μικρασιατική εκστρατεία. Συναφώς καταγράφονται οι επαναστάσεις της Θεσσαλίας, Ηπείρου, Μακεδονίας (1854-96) και οι Κρητικές επαναστάσεις (1866-1913) (ΓΕΣ/ΔΙΣ 1989, 26–131).

αξίζει να επισημανθεί πως την περίοδο αυτή καταγράφονται οι πρώτες ναυτικές ΕΕ. Αυτές είναι οι εξαιρετικά ριψοκίνδυνες και ασύμμετρες ενέργειες των Ελλήνων πυρπολητών¹². Η τακτική αυτή μάλιστα ήταν τόσο επιτυχής που είχε οδηγήσει στην ενσωμάτωση των πυρπολικών στη συγκρότηση του νεοσύστατου ελληνικού στόλου (ΓΕΣ/ΔΙΣ 1989, 48, 52–58).

Περίπου 100 χρόνια αργότερα, η «κληρονομία» της ανορθόδοξης δράσης των Ελλήνων αναβιώνει με τον «Μακεδονικό Αγώνα». Όπως υποστηρίζει ο Σ. Καλύβας¹³ «μια ματιά στην ελληνική ιστορία αρκεί για να αναδείξει τη συχνότητα των ανορθόδοξων πολέμων και τον κομβικό τους ρόλο στην εξέλιξη της χώρας» (Καλύβας 2010, 13). Πλέον των ανωτέρω, όπως θα επιχειρηθεί να αποδειχθεί ακολούθως η εθνοσωτήρια αυτή προσπάθεια αποτελεί πρότυπο ΕΕ.

Η φύση και οι συνθήκες διεξαγωγής του «Μακεδονικού Αγώνα» τον καθιστούν μια μοναδική ΕΕ Ανορθόδοξου Πολέμου. Αυτό υποστηρίζεται αφενός, γιατί πραγματοποιήθηκε ταυτόχρονα ενάντια τόσο στην κατοχική αρχή (Οθωμανική Αυτοκρατορία) όσο και σε λοιπές επίβουλες δυνάμεις (Βούλγαρους, Σέρβους και Ρουμάνους) και αφετέρου, γιατί αρχικά δεν υποκινήθηκε ούτε υποστηρίχθηκε από το επίσημο ελληνικό κράτος. Πιο συγκεκριμένα «την προσωρινή αδυναμία» αυτού «να κάνει ρεαλιστικό πρόγραμμα διεκδικήσεων την πρόβαλαν εθνικές ιδιωτικές ομάδες» (Μάντακας 2005, 23). Πρωτεργάτες η Εκκλησία, οι πρόξενοι της περιοχής άνευ σχετικής οδηγίας, διάφορες οργανώσεις με κυριότερη το «Μακεδονικό Κομιτάτο» και επιφανείς Έλληνες. Όλοι αυτοί κατέβαλαν προσπάθειες για την αφύπνιση της κυβέρνησης και την υποστήριξη του αγώνα μέσω οργάνωσης και υλικής υποστήριξης εντόπιων αντάρτικων ομάδων. Κατόπιν ακολούθησε η οργάνωση εθελοντικών στρατιωτικών τμημάτων υπό την ηγεσία Αξιωματικών και αποστολή αυτών στη Μακεδονία. Οι ΕΕ που εκτελέστηκαν την περίοδο αυτή περιλαμβάνουν οργάνωση και υποστήριξη αντάρτικου κινήματος, διείσδυση προσωπικού και οργάνωση βάσεων βαθιά εντός εχθρικής επικράτειας,

¹² Οι πιο χαρακτηριστικές είναι η ανατίναξη της τουρκικής ναυαρχίδας από τον Κ. Κανάρη στη Χίο (1822) και πυρπόληση του τουρκικού δίκροτου στη Ερρεσό Λέσβου (1821) από τον Δ. Παπανικολή (ΓΕΣ/ΔΙΣ 1989, 35,46).

¹³ Ο Στάθης Ν. Καλύβας είναι ο «Gladstone Professor of Government» στο τμήμα Πολιτικής και Διεθνών Σχέσεων του Πανεπιστημίου Οξφόρδης και μέλος του «All Souls College». Μέχρι το 2017 κατείχε την έδρα «Arnold Wolfers» ως καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης στο Πανεπιστήμιο Yale, όπου ίδρυσε το πρόγραμμα για την μελέτη της Τάξης, των Συγκρούσεων και της Βίας [πηγή: <https://stathiskalyvas.com/2017/04/26/545/> (τελ. προσβ. 7 Νοε 20)].

συλλογή πληροφοριών, καταδρομικές προσβολές και ενέδρες, υπονομευτικές ενέργειες και διεξαγωγή ψυχολογικών επιχειρήσεων¹⁴.

Στην επόμενη επιτυχημένη εθνικοαπελευθερωτική προσπάθεια, τους Βαλκανικούς Πολέμους 1912-13, διαπιστώνουμε την εμφάνιση μεμονωμένων ΕΕ. Καίτοι οι στρατιωτικές επιχειρήσεις διεξάχθηκαν εξ ολοκλήρου από συμβατικές δυνάμεις της εποχής, καταγράφονται κάποιες περιορισμένες ΕΕ. Πιο συγκεκριμένα, πίσω από το ελληνοθωμανικό μέτωπο, είτε διεισδύουν σώματα προσκόπων¹⁵, είτε συγκροτούνται γηγενή τμήματα υπό την καθοδήγηση πρώην εντόπιων οπλαρχηγών του «Μακεδονικού Αγώνα» (ΓΕΣ/ΔΙΣ 1989, 98–101). Στόχος, η δημιουργία σύγχυσης στις υποχωρούσες οθωμανικές δυνάμεις¹⁶ και η απελευθέρωση μακεδονικών εδαφών πριν την κατάληψή τους από το βουλγαρικό στρατό¹⁷ ή τις αλβανικές συμμορίες¹⁸.

4.3 2^{ος} Παγκόσμιος Πόλεμος

Ο 2^{ος} ΠΠ ήταν ο εμβρυουλκός της πρώτης ελληνικής ΔΕΕ και επιβεβαίωσε την ελληνική ανορθόδοξη φύση δράσης. Υποστηρίζεται ότι οι κυριότερες μορφές ΕΕ που αναπτύχθηκαν την περίοδο του 2^{ου} ΠΠ είναι δύο. Η πρώτη αφορά στις δραστηριότητες των Ιερολοχιτών στα θέατρα επιχειρήσεων Β. Αφρικής και Αιγαίου και η δεύτερη στις επιχειρήσεις των αντιστασιακών οργανώσεων στην κατεχόμενη Ελλάδα.

Ο «Ιερός Λόχος» είναι η πρώτη ΔΕΕ της Ελλάδας. Συγκροτείται την 1 Σεπτεμβρίου 1942 ως Λόχος πολυβόλων με αρχική ονομασία «Λόχος Επίλεκτων

¹⁴ Περισσότερα για τον «Μακεδονικό Αγώνα» βλέπε ΓΕΣ/ΔΙΣ. 1989. Ευρετήριο Πολεμικών Γεγονότων Του Ελληνικού Έθνους. Αθήνα (σελ.86-97), ΓΕΣ/ΔΙΣ.1998. Ο Μακεδονικός Αγώνας Και Τα Γεγονότα Στη Θράκη (1904-1908). Αθήνα, Απομνημονεύματα Γερμανού Καραβαγγέλη. Ο Μακεδονικός Αγών. Η Βιβλιοθήκη Της Μακεδονίας. Μπαρμπουνάκης. Μάντακας, Γιάννης Ν. 2005. Μακεδονικός Αγώνας (1903-1908). Εκατό Χρόνια Από Την Έναρξή Του. Ένα Μήνυμα Ελευθερίας Με Εικόνες, Κείμενα Πεζά Και Έμμετρα. Χανιά Κρήτης: Εκδόσεις Παράρτημα Πολεμικού Μουσείου Χανίων.

¹⁵ Τα σώματα αυτά αποτελούνταν από εθελοντές (κυρίως κρητικούς) και επικεφαλής αξιωματικούς, στα πρότυπα των αντάρτικων σωμάτων του «Μακεδονικού Αγώνα»

¹⁶ Για παράδειγμα «τη νύχτα 15 προς 16 Οκτωβρίου 1912 τμήμα Προσκόπων ανατίναξε τη σιδηροδρομική γραμμή Θεσσαλονίκης – Βέροιας σε τρία σημεία. Με την καταστροφή [...] που δεν επισκευάστηκε από τους Τούρκους, διακόπηκε η σιδηροδρομική συγκοινωνία των Τούρκων μεταξύ Βέροιας και Θεσσαλονίκης και αρκετό τροχαίο υλικό αποκόπηκε προς τη Βέροια» (ΓΕΣ/ΔΙΣ 1988, Τόμος Α':72). Επισημαίνεται βέβαια ότι η αναγραφή «Τούρκους-ων» δεν είναι ιστορικά ακριβής, με ορθότερο την αναγραφή «Οθωμανών» ή «Νεότουρκων».

¹⁷ Για παράδειγμα «Σώματα Προσκόπων με επικεφαλής αξιωματικούς του Στρατού αποβιβάζονται στη Χαλκιδική [...] διώχνοντας τις μικρές τουρκικές φρουρές και εγκαθιστώντας ελληνικές Αρχές», «Σώμα Προσκόπων [...] απελευθερώνει την πόλη (σ.σ. Νιγρίτα)», «Ο Οπλαρχηγός του Μακεδονικού Αγώνα Καπετάν Δούκας, συνεργαζόμενος με την Ελληνικό Στρατό, απελευθερώνει [...] την Ελευθερούπολη» (ΓΕΣ/ΔΙΣ 1989, 98,100-1).

¹⁸ Για παράδειγμα η συμμετοχή σωμάτων προσκόπων (Κρητών και Ηπειρωτών) στις επιχειρήσεις για την απελευθέρωση του Μετσόβου (31 Οκτ 1912) (ΓΕΣ/ΔΙΣ 1991, Τόμος Β':44–49).

Αθανάτων»¹⁹. Σύντομα αναλαμβάνει Διοικητής ο Χ. Τσιγάντες²⁰, μετονομάζεται σε «Ιερός Λόχος», αποκτά έμβλημα με επιγραφή τη γνωστή σπαρτιατική ρήση «Η ΤΑΝ Ή ΕΠΙ ΤΑΣ» και προσκολλάται στους Βρετανούς SAS. Το προσωπικό του εκπαιδεύεται «για μια νέα μορφή πολέμου που μέχρι τότε κανένας Έλληνας δεν είχε ακόμη λάβει» και «του ανατίθεται η πρώτη αποστολή στις 19 Νοε 1942» (Βλαχοσταθόπουλος 2006, 24). Κατόπιν ακολουθούν και άλλες επιχειρήσεις στο θέατρο επιχειρήσεων Β. Αφρικής, μέχρι την επικράτηση των Συμμάχων.

Στη συνέχεια ο «Ιερός Λόχος» προσανατολίζεται για επιχειρήσεις στο Αιγαίο Πέλαγος. Λαμβάνει «εκπαίδευση σε αντικείμενα θαλάσσης, αποβατικές ενέργειες, συλλογή πληροφοριών και συνδυασμένες επιχειρήσεις», «διαίρεται σε πολλά μικρά τμήματα, που το καθένα δρούσε ξεχωριστά [...] σε περιπολίες αναγνωρίσεως και ευκαιριακές καταδρομικές κρούσεις». Πρώτη επιχείρηση στο Αιγαίο την 28^η Οκτ 1943 στη ν. Σάμο, όπου και εκτελείται για πρώτη φορά διείσδυση με αλεξίπτωτα. Σταδιακά ο «Λόχος γίνεται Σύνταγμα με τρεις μοίρες “κρούσεως” και ονομάζεται Ελληνικό Ιερό Σύνταγμα». Μέχρι το τέλος του πολέμου «καμία νήσος ή βραχονησίδα [...] κατεχόμενη ή όχι από τον εχθρό δεν έμεινε απάτητη από Ιερολοχίτες²¹» (Βλαχοσταθόπουλος 2006, 26,28,30). Την 15 Σεπ 1945 ο Ιερός Λόχος περνά στην ιστορία, αλλά όχι στη λήθη των νεότερων αφού αφήνει παρακαταθήκη την ιστορία και τις γνώσεις που θα μεταλαμπαδευθούν στις Δυνάμεις Καταδρομών που ιδρύονται λίγο αργότερα.

¹⁹ Πρώτοι καταταγέντες 130 Αξιωματικοί και 70 Οπλίτες, όλων των Όπλων και Σωμάτων (Στρατό Ξηράς, Βασιλικής Αεροπορίας, Ναυτικού, Στρατοχωροφυλακής και Αστυνομίας Πόλεων) (Βλαχοσταθόπουλος 2006, 22).

²⁰ Χριστόδουλος Σβορώνος Τσιγάντες (1897-1970): Αξιωματικός Ελληνικού Στρατού. Συμμετείχε στον 1^ο ΠΠ, στην εκστρατεία στη Μεσημβρινή Ρωσία και τη Μικρασιατική Εκστρατεία. Τον Μάρτιο 1935 συμμετέχει στο κίνημα των Βενιζελικών Αξιωματικών, αποτάσσεται, καθαιρείται και φυλακίζεται για 6 μήνες όταν και του χορηγείται αμνηστία από τον Βασιλέα Γεώργιο Β΄. Το 1940 κατατάσσεται στη Λεγεώνα των Ξένων με το βαθμό του Λοχαγού. Στις 17 Ιουνίου 1942 ανακαλείται στην ενεργό υπηρεσία προαγόμενος στο βαθμό του Συνταγματάρχη και στις 15 Σεπ του ίδιου έτους τοποθετείται Διοικητής του Ιερού Λόχου. Στις 8 Μαΐου 1945 εκπροσωπεί την Ελλάδα στην υπογραφή της συμφωνίας παραδόσεως των Δωδεκανήσων. Το 1946 προάγεται στο βαθμό του Ταξιάρχου, το 1947 στο βαθμό του Υποστρατήγου και το 1948 αποστρατεύεται. Κατόπιν υπήρξε σχολιαστής σε εφημερίδες, δημοτικός σύμβουλος Δ. Αθηναίων και πολιτευτής του κόμματος των Φιλελευθέρων. (Βλαχοσταθόπουλος 2006, 172-73).

²¹ Ο «Ιερός Λόχος» διεξήγαγε επιχειρήσεις σε ή χωρίς συνεργασία με τους βρετανούς SBS σε Σάμο, Λέρο, Φούρνους, Χίο, Οινούσες, Σαντορίνη, Μυτιλήνη, Ψαρά, Β. Σποράδες, Αμοργό, Ίο, Ικαρία, Πάρο, Κω, Νίσυρο, Σύμη, Κάλυμνο, Αστυπάλαια, Πλατύ, Μήλο, Κίμωλο, Σίφνο, Σέριφο, Φολέγανδρο, Κέα, Κύθνο, Λέρο, Αγ. Ευστράτιο, Μύκονο, Άνδρο, Πάρο, Νάξο, Κάρπαθο, Σαμοθράκη, Λήμνο, Πάτμο, Λειψούς, Κύθηρα, Πόρο, Σκόπελο, Χελιδρομή, Σκιάθο, Γυάρο, Λέβινθο, Αγ. Γεώργιο, Φαρμακονήσι, Θάσο, Σκύρο, Αίγινα, Σύρο, Μακρόνησο, Τήλο, Τήνο, Ντενούσα, Ψέριμο, Χάλκη, Αλίμνια. Για περισσότερες λεπτομέρειες βλέπε Βλαχοσταθόπουλος, Αναστάσιος Γ. 2006. Ιερός Λόχος 1942-1945. Αθήνα: Ελεύθερη Σκέψις.

Την ίδια περίοδο στην κατεχόμενη Ελλάδα διεξάγεται αντιστασιακός αγώνας. Ιδρύονται κεκαλυμμένες οργανώσεις²² που πραγματοποιούν Ανορθόδοξο Πόλεμο (Ανταρτοπόλεμο), με και χωρίς τη συνδρομή της βρετανικής SOE²³, καθώς και της αμερικανικής OSS²⁴, σε πολύ μικρότερο όμως βαθμό. Πιο σημαντικές από αυτές ο ΕΔΕΣ²⁵, ο ΕΛΑΣ²⁶ και η ΠΑΟ²⁷. Ο ΕΔΕΣ διέθετε τις ΕΟΕΑ²⁸ που «είχαν πλήρη στρατιωτική οργάνωση» και «έδρασαν σύμφωνα με τις κατευθύνσεις του Συμμαχικού Στρατηγείου Μ. Ανατολής και τις οδηγίες της εξόριστης Ελληνικής Κυβέρνησης» (ΓΕΣ/ΔΙΣ 1989, 149). Ο ΕΛΑΣ «συγκροτήθηκε σε κανονικό στρατό, με ιεραρχική δομή» και η ΠΑΟ ανέπτυξε «σημαντικές ανταρτικές ομάδες στις ορεινές περιοχές» της Δ. Μακεδονίας (ΓΕΣ/ΔΙΣ 1989, 149–50). Πιο γνωστές ΕΕ, η ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοπόταμου²⁹ και η απαγωγή του Γερμανού Στρατηγού Κράιπε στην Κρήτη, αμφότερες σε συνεργασία με τη βρετανική SOE³⁰. Άλλες σημαντικές δράσεις ΕΕ, η δολιοφθορά στο αεροδρόμιο Ηρακλείου, η ανατίναξη σήραγγας στο Κούρνοβο Φθιώτιδας και η εκτέλεση επιθέσεων με σκοπό την παραπλάνηση και καθήλωση των δυνάμεων του Άξονα. Θα ήταν παράλειψη βέβαια να μην αναφερθεί η εμφυλιοπολεμική διάθεση που

²² Μερικά παραδείγματα αποτελούν οι «Νέα Φιλική Εταιρεία» (Ν. Πελοπόννησο), «Πατριωτικό Μέτωπο» (Ηπειρος), «Ομάδες Εφόδου» (Θεσσαλία), «Οδυσσεάς Ανδρούτσος» (Νιγρίτα), «Αθανάσιος Διάκος» (Κιλκίς), «Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (ΕΑΜ)», «Κρητική Επαναστατική Οργάνωση Ραυτόπουλου», «Ελληνικός Στρατός Απελευθερωτικής Προσπάθειας», «ΜΙΔΑΣ 614», «Ένωση Συμπολεμιστών Εθνικού Αγώνος (ΕΣΕΑ)», «5/42 Σύνταγμα Ευζώνων [ΕΚΚΑ (Εθνική Και Κοινωνική Αλληλεγγύη)]», «Μπουμπουλίνα» (ΓΕΣ/ΔΙΣ 1989, 148–61)

²³ Η εν λόγω υπηρεσία προήλθε από τη συγχώνευση του ΜΙR του Τμήματος “D” (Section D) και της οργάνωσης «Electra House» τον Ιουλ 1940. Το ΜΙR ήταν τμήμα της διεύθυνσης στρατιωτικών πληροφοριών, που ιδρύθηκε το 1938 με σκοπό την υποκίνηση και υποστήριξη ανταρτοπολέμου (guerilla warfare). Το Τμήμα “D” άνηκε στην της ΜΙ6 (Βρετανική υπηρεσία ασφαλείας) με σκοπό την υλοποίηση και συντονισμό δολιοφθορών και υπονόμησης. Η «Electra House» ήταν μια οργάνωση του Υπουργείου Εξωτερικών για διεξαγωγή προπαγάνδας (Gerolymatos 1991, 37). Αρχικά, την περίοδο 1941-42, η SOE εάν και ήταν στις προθέσεις της δεν πρόλαβε να οργανώσει δίκτυο αντίστασης και περιορίστηκε στην οργάνωση μικρών ομάδων για την υποβοήθηση της εκκένωσης Βρετανών και Ελλήνων από την κατεχόμενη Ελλάδα (π.χ. ομάδα Atkinson). Κατόπιν συνέδραμε στην οργάνωση ομάδων για τη συλλογή πληροφοριών (π.χ «Προμηθέας», «Προμηθέας II», «Μαλέας», «Υπερασπιστές Β. Ελλάδας») και στη συνέχεια επεδίωξε τη συνδρομή των ήδη αναπτυχθέντων ελληνικών οργανώσεων με σημαντικές δυσχέρειες λόγω πολυγλωσσίας των βρετανικών υπηρεσιών, αλλά και των υφιστάμενων πολιτικών διαφοροποιήσεων των ελληνικών αντιστασιακών οργανώσεων (Gerolymatos 1991, 37–48).

²⁴ Η δράση του OSS ήταν κυρίως επικουρική της SOE και περιορίστηκε στην παροχή υλικής υποστήριξης στον ΕΛΑΣ και την ανατίναξη δυο γεφυρών στην περιοχή του Έβρου τον Μαΐ 1944 (Nalmpantis 2010, 316, 318).

²⁵ ΕΔΕΣ: Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος

²⁶ ΕΛΑΣ: Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός. Ένοπλη έκφραση του ΕΑΜ που εξελίχθηκε στη μεγαλύτερη αντιστασιακή οργάνωση (ο.π., 149).

²⁷ ΠΑΟ: Πανελλήνια Απελευθερωτική Οργάνωση

²⁸ ΕΟΑΕ: Ένοπλες Ομάδες Ελλήνων Ανταρτών

²⁹ Τη νύχτα 25/26 Νοεμβρίου 1942, από ομάδες ΕΔΕΣ, ΕΛΑΣ και SOE (ο.π., 151).

³⁰ Με την ονομασία «Βρετανική Στρατιωτική Αποστολή (ΒΣΕ)».

επέδειξαν οι ελληνικές αντιστασιακές οργανώσεις, η οποία οδήγησε σε έναν επώδυνο εμφύλιο πόλεμο.

4.4 Εμφύλιος Πόλεμος 1946-9

Όπως ο 2^{ος} ΠΠ συνετέλεσε στη δημιουργία της πρώτης ελληνικής ΔΕΕ, η εμφύλια διαμάχη που ακολούθησε προκάλεσε αυτή των «Δυνάμεων Καταδρομών». Έτσι, το 1947, με εισήγηση του τότε Συνταγματάρχη Α. Καλλίνσκη³¹ δημιουργήθηκαν 40 ανεξάρτητοι ΛΟΚ³² με αποστολή τη συλλογή πληροφοριών και την εκτέλεση «επιθετικών εγχειρημάτων»³³. Βέβαια, το 1945 μετά τη διάλυση του «Ιερού Λόχου» είχε υποβληθεί σχετική πρόταση στο ΓΕΣ για τη δημιουργία των εν λόγω δυνάμεων η οποία όμως «εγένετο μεν ευμενώς δεκτή, ουδεμίας όμως έτυχεν συνεχείας». Αρχικά οι ΛΟΚ αποδείχθηκαν ανεπαρκής λόγω μικρής διάρκειας εκπαίδευσης, μη ορθής επιλογής στελεχών και εσφαλμένης χρησιμοποίησης, συνέπεια άγνοιας για τις δυνατότητές τους και την τακτική τους εκμετάλλευση. Κατόπιν τούτου, η αναδιοργάνωση ήταν άμεση. Όσοι ΛΟΚ δεν απέδωσαν διαλύθηκαν και το ίδιο έτος (1947) συγκροτήθηκε η ΓΕΣ/ΥΜΟΚ³⁵, το ΚΕΜΚ³⁶ και οι Α΄ - Β΄ - Γ΄ ΔΜΚ³⁷ με 40 νέους ΛΟΚ³⁸ με διαδικασίες αυστηρής επιλογής³⁹ (ΣΚ 900-26 1967, 13–17).

Το 1948 πραγματοποιήθηκε νέα αναδιοργάνωση. Οι ΔΜΚ μετονομάστηκαν σε «Μοίρες Καταδρομών (ΜΚ)», ιδρύθηκε η Δ΄ ΜΚ και σε κάθε ΜΚ διατέθηκαν 8 ΛΟΚ⁴⁰ οι οποίοι κατόπιν μειώθηκαν⁴¹ σε 5. Επιπλέον συγκροτήθηκε η «Διοίκηση Δυνάμεων

³¹ Ανδρέας Καλλίνσκη (1895-1956): Γεννήθηκε στην Αθήνα. Συμμετείχε στους Βαλκανικούς Πολέμους 1912-13, στη Μικρασιατική Εκστρατεία, στον ελληνοϊταλικό πόλεμο 1940-41 και ήταν Ιερολοχίτης. Μέχρι την ημέρα του θανάτου του παρέμεινε Διευθυντής Δυνάμεων Καταδρομών (Φωτόπουλος 2006).

³² ΛΟΚ: Λόχοι Ορεινών Καταδρομών. Η δύναμη αυτών ήταν 4 Αξιωματικοί και 59 Οπλίτες. Συγκροτήθηκαν οι 1-10 ΛΟΚ στην περιοχή του Α΄ ΣΣ, οι 11 - 25 στο Β΄ ΣΣ και οι 26 – 40 στο Γ΄ ΣΣ. (ΣΚ 900-26 1967, 14).

³³ «Η κατά το έτος 1947 συγκρότησις των Μονάδων Καταδρομών επεβλήθη εκ της ανάγκης της αποτελεσματικής αντιμετώπισεως των κατά εποχήν εκείνην δρωσών, εις την Ελληνικήν ύπαιθρον, αναρχικών Κομμουνιστικών συμμοριών» (ΣΚ 900-26 1967, Πρόλογος).

³⁵ Υποδιεύθυνση Μονάδων Ορεινών Καταδρομών υπό το ΓΕΣ.

³⁶ Κέντρο Εκπαίδευσης Μονάδων Καταδρομών.

³⁷ Διοικήσεις Μονάδων Καταδρομών, οι οποίες το επόμενο έτος ονομάστηκαν «Μοίρες Καταδρομών».

³⁸ 41 – 60 ΛΟΚ, τον Μάρτιο 1947 και 61 – 80 τον Ιούνιο 1947 (ΣΚ 900-26 1967, 15–16).

³⁹ Το μεγαλύτερο ποσοστό των Αξιωματικών είχαν υπηρετήσει στον «Ιερό Λόχο», ενώ η επιλογή των Οπλιτών βασιζόταν «κυρίως εις την σωματικήν αντοχήν, σκληραγωγίαν, τόλμην και υψηλόν Εθνικόν φρόνημα» (ΣΚ 900-26 1967, 16).

⁴⁰ Συνολικά οι ΛΟΚ από 40 μειώθηκαν στους 32 λόγω ενίσχυσης των υπολοίπων με βάση την εμπειρία που είχε αποκτηθεί από τις μέχρι τότε επιχειρήσεις (ΣΚ 900-26 1967, 17–18).

⁴¹ Η μείωση του αριθμού των ΛΟΚ αφορά σε αύξηση της δύναμης κάθε ΛΟΚ και τη θέσπιση Λόχου Βάσης και Λόχου Διοίκησης (ΛΔ) σε κάθε ΜΚ (ΣΚ 900-26 1967, 18)

Καταδρομών (ΔΔΚ)» με 2 Τακτικά Επιτελεία⁴², στα οποία υπάχθηκε το σύνολο των ΜΚ και ο νεοσύστατος 48^{ος} ΛΔΜΚ⁴³. Το 1949, τα Τακτικά Επιτελεία μετεξελίχθηκαν στις Ι^η και ΙΙ^η Ταξιαρχίες Καταδρομών και η ΔΔΚ στην ΙΙΙ^η Μεραρχία Καταδρομών. Επιπρόσθετα, αξίζει να αναφερθεί η συμμετοχή Αμερικανών συμβούλων της AMAG/JUSMAPGG⁴⁴ σε θέματα «επιχειρησιακά και επιμεληθείας», από το 1948 (Manolas 2009, 105). Τέλος, με το πέρας του αδελφοκτόνου πολέμου η ΔΔΚ και το ΚΕΜΚ υπάχθηκαν στο ΓΕΣ/Α11⁴⁵, ενώ στη ΔΔΚ ανήκαν 4 ΜΚ⁴⁶ και το 480 ΤΔΒΚ⁴⁷ (ΣΚ 900-26 1967, 17–20).

4.5 Από το Τέλος του Εμφυλίου Πολέμου έως τη Μεταπολίτευση

Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από την ανάπτυξη των Ε.Δ. Έτσι, στο πλαίσιο της αναδιοργάνωσης του 1957, καταργήθηκαν τα ΓΕΣ/Α11 και ΔΔΚ. Στη θέση τους θεσπίστηκε η «Διοίκηση Καταδρομών (ΔΚ)» και το ΤΕ/ΔΚ⁴⁸, το οποίο το 1966 αναβαθμίστηκε σε 1^ο ΣΚΔ⁴⁹. Στη συνέχεια, το 1968 εμφανίζεται το 32 Σ/ΠΝ⁵⁰. Σημαντική ημερομηνία αποτελεί το 1959 όταν ιδρύθηκε το ΕΤΑ⁵¹, το οποίο μέχρι το 1998 άνηκε στη ΣΧΑΛ και σταδιακά μετεξελίχθηκε στην πιο επίλεκτη ελληνική ΔΕΕ του ΣΞ. Κατόπιν το 1963, Γ΄ ΜΚ μετονομάστηκε σε Γ΄ ΜΑΚ⁵² και έτσι ιδρύθηκε η πρώτη Μονάδα Αμφίβιων Καταδρομών. Ακολούθως, το 1965 συγκροτήθηκε η 2^α ΤΔΚ⁵³ και οι 1^η – 2^α ΜΑΛ⁵⁴ (ΣΚ 900-26 1967, 146–49).

⁴² Διοίκηση Καταδρομών Βορρά (Α΄ - Β΄ ΜΚ) και Νότου (Γ΄ - Δ΄ ΜΚ) (ΣΚ 900-26 1967, 19).

⁴³ ΛΔΒΚ: Λόχος Διαβιβάσεων Μονάδων Καταδρομών.

⁴⁴ AMAG/JUSMAPGG: American Mission for Aid to Greece/Joint U.S. Military Advisory and Planning Group Greece. Περισσότερα για την αμερικανική στρατιωτική εμπλοκή την περίοδο αυτή βλέπε Manolas, Spiro Constantinos, Ph.D. 2009. *American Arms, Greek Blood: The Greek Guerilla War 1946-1950, The Truman Doctrine, The Military Operations, And Historical Significance*. Commemorative edition. Mount Vernon, VA: Phoenix Publishers

⁴⁵ Ως «Διεύθυνση Δυνάμεων Καταδρομών».

⁴⁶ Β΄, Γ΄, Δ΄ και Ε΄ ΜΚ των 4 ΛΟΚ και 1 ΛΔ, εκάστη.

⁴⁷ ΤΔΒΚ: Τάγμα Διαβιβάσεων Καταδρομών

⁴⁸ ΤΕ/ΔΚ: Τακτικό Επιτελείο Δυνάμεων Καταδρομών. Σε αυτό θα δύναται να υπαχθούν οι ΜΚ κατόπιν διαταγής της ΔΚ. Το 1962 μετονομάστηκε σε «1^η Τακτική Διοίκηση Δυνάμεων Καταδρομών (ΤΔ/ΔΚ)», χωρίς αλλαγή στον πίνακα συνθέσεως (ΣΚ 900-26 1967, 146–47)

⁴⁹ ΣΚΔ: Σύνταγμα Καταδρομών

⁵⁰ ΣΠ/Ν: Σύνταγμα Πεζοναυτών. Το 32 ΣΠ/Ν προήλθε από μετονομασία του 32 Συντάγματος Πεζικού (ΣΠ). Τα τάγματα αυτού 505-521-575 ΤΠΖΝ προήλθαν από αντίστοιχη μετονομασία αυτών του 32 ΣΠ.

⁵¹ ΕΤΑ: Ειδικό Τμήμα Αλεξιπρωτιστών.

⁵² ΜΑΚ: Μοίρα Αμφίβιων Καταδρομών.

⁵³ ΤΔΚ: Τακτική Διοίκηση Καταδρομών.

⁵⁴ ΜΑΛ: Μοίρα Αλεξιπρωτιστών.

Όσον αφορά στην εκπαίδευση, το 1955 συγκροτήθηκε η ΣΧΑΛ⁵⁵ και το 1957 το «Πειραματικό Κέντρο Εκπαιδύσεως Μονάδων Καταδρομών» υπό αυτήν. Κατόπιν, το 1961 εγκρίθηκε η λειτουργία του ΚΕΟΑ⁵⁶, για εκπαίδευση στον ορεινό αγώνα, ενώ το 1965 το ΚΕΑΠ⁵⁷, με σκοπό την εκπαίδευση στις καταδρομικές ενέργειες και τον ανταρτοπόλεμο (ΣΚ 900-26 1967, 146–48).

Ανακεφαλαιώνοντας, την περίοδο αυτή παρατηρείται άνθιση των Ε.Δ. Συναφώς, όπως κατέδειξαν και οι επιχειρήσεις που εκτέλεσαν στην Κύπρο ήταν άκρως αποτελεσματικές. Όμως είναι αλήθεια πως μεγάλο μέρος αυτών χρησιμοποιήθηκε εσφαλμένα για την κατάλυση δημοκρατικών πολιτευμάτων σε Ελλάδα και Κύπρο, γεγονός που δεν αποτελεί λεκτική υπερβολή ότι για μεγάλο χρονικό διάστημα τις «στοίχειωσε».

4.6 Από τη Μεταπολίτευση έως την «Κρίση των Ιμίων»

Το 1978 η ΔΚ διαχωρίστηκε στη «Διεύθυνση Ειδικών Δυνάμεων (ΔΕΔ)» που υπάχθηκε ξανά στο ΓΕΣ και στην ΙΙΙ^η ΜΕΔ⁵⁸, η οποία συμπεριέλαβε το 1^ο ΣΚΔ και το 32 ΣΠ/Ν. Η ΙΙΙ^η ΜΕΔ όμως ήταν βραχύβια. Μια δεκαετία αργότερα, το 1988, διαλύεται (32 ΤΑΞ ΠΖΝ 2010, 51). Συνέπεια αυτού το 1^ο ΣΚΔ αποδίδεται στο Γ΄ΣΣ, η 32 ΣΠ/Ν αναβαθμίζεται σε Ταξιαρχία Πεζοναυτών⁵⁹ και τίθεται υπό την 1^η Στρατιά (32 ΤΑΞ ΠΖΝ 2010, 51) και το 2^ο ΣΑΛ στην ΑΣΔΕΝ⁶⁰. Ενθαρρυντικό όμως είναι ότι την ίδια χρονιά ιδρύεται το 13^ο ΣΑΚ⁶¹, το οποίο μετά από άλλα δέκα χρόνια θα αναδιοργανωθεί.

Η ιστορική περίοδος αυτή, εάν και περιλαμβάνει την αποτελεσματική αντιμετώπιση δυο ελληνοτουρκικών κρίσεων (1976 και 1987), χαρακτηρίστηκε από μια απαξίωση των Ε.Δ. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση «διερωτήθηκα πως είναι δυνατό [...] να παρουσιάζεται τέτοια εικόνα. Με έναν λόγο, η κατάσταση έμοιαζε σαν να είχαν

⁵⁵ ΣΧΑΛ: Σχολή Αλεξιπτωτιστών. Το 1963 μετονομάστηκε σε «Απόσπασμα Αλεξιπτωτιστών» και το 1965, όταν και ξεκίνησε η λειτουργία της, επανανομάστηκε Σχολή Αλεξιπτωτιστών (ΣΚ 900-26 1967, 146–49).

⁵⁶ ΚΕΟΑ: Κέντρο Εκπαίδευσης Ορεινού Αγώνα, με έδρα την περιοχή Βρυσούλες Ολύμπου. Μέχρι τότε λειτουργούσε μόνο κατά τη χειμερινή περίοδο το ΚΕΧ (Κέντρο Εκπαίδευσης Χιονοδρομών) στο Σέλι Βερμίου (ΣΚ 900-26 1967, 147)

⁵⁷ ΚΕΑΠ: Κέντρο Εκπαίδευσης Ανορθόδοξου Πολέμου. Το ΚΕΑΠ αντικατέστησε το ΚΕΚ (Κέντρο Εκπαίδευσης Καταδρομών), το οποίο και διαλύθηκε (ΣΚ 900-26 1967, 148).

⁵⁸ ΜΕΔ: Μερραρχία Ειδικών Δυνάμεων.

⁵⁹ ΤΑΞ ΠΖΝ: Ταξιαρχία Πεζοναυτών.

⁶⁰ Πηγή: <https://doureios.com/treis-dekaeties-prin-i-katargisi-tis-iii-merarhias-eidikon-dynameon-ameros/> (τελ. προσβ. 12 Νοε 20).

⁶¹ ΣΑΚ: Σύνταγμα Αμφιβίων Καταδρομών. Με την ίδρυση του υπάγονταν σε αυτό η Α΄ και η Γ΄ ΜΑΚ, στη Ρόδο και Χίο, αντίστοιχα, οι οποίες με τη μορφή των Ειδικών Τμημάτων Εθνοφυλακής (ΕΤΕΘ) είχαν διασπείρει τμήματα σε Λέσβο, Σάμο και Κω.

εγκαταλειφθεί οι Ειδικές Δυνάμεις [...]» (Λυμπέρης 2001, 512). Συναφώς, η εκάστοτε πολιτικοστρατιωτική ηγεσία τασσόταν «κατά της επανίδρυσης ενιαίας διοίκησης των Ειδικών Δυνάμεων, ο καθένας για τους δικούς του λόγους» (Λυμπέρης 2001, 512). Τα γεγονότα όμως τις εξέθεσαν.

4.7 Οι εξελίξεις μετά την «Κρίση των Ιμίων»

Θα περίμενε κανείς, κρίνοντας και από τη διεθνή πρακτική, η κρίση των Ιμίων το 1996 να έχει κοσμογονικές συνέπειες στην αναδιοργάνωση των ΔΕΕ – Ε.Δ σε υψηλό επίπεδο. Έτσι, άμεσα, μετά από 6 μήνες ιδρύεται η Ζ΄ ΜΑΚ, μια ΔΕΕ αποτελούμενη αποκλειστικά από μόνιμο προσωπικό. Δυο χρόνια αργότερα, το 1998 το Β΄ΣΣ μετασχηματίζεται σε Δύναμη Ταχείας Αντίδρασης και αναλαμβάνει το σύνολο των Ε.Δ του ΣΞ, καθώς και την 1^η ΤΑΞΑΣ⁶². Το ίδιο έτος, στο 13^ο ΣΑΚ, τα προηγουμένως απεσπασμένα τμήματα αμφίβιων καταδρομέων σε Λέσβο, Σάμο και Κω, ανεξαρτητοποιούνται και σχηματίζονται τα 2^ο, 4^ο και 5^ο ΕΤΕΘ, αντίστοιχα. Ταυτόχρονα διατίθεται σε αυτό το ΕΤΑ. Συνεπώς, είναι αλήθεια ότι κάτι αρχίζει να διαφαίνεται στον ορίζοντα της οργάνωσης.

Με την αυγή νέου αιώνα οι εξελίξεις επιταχύνονται. Το 2001 το 13^ο ΣΑΚ αναβαθμίζεται σε Ταξιαρχία και μετονομάζεται σε 13^η ΔΕΕ⁶³, λαμβάνοντας το προσωνύμιο «Ιερός Λόχος». Όμοια, το 2003 αναβαθμίζεται και το 1^ο ΣΚΔ σε 1^η Ταξιαρχία Καταδρομών - Αλεξιπτωτιστών⁶⁴. Η Ι ΜΠ, το 2005, αναλαμβάνει τη διοίκηση των 71 Α/Μ ΤΑΞ⁶⁵, 1^{ης} ΤΑΞ Κ/Δ-ΑΛ και 32 ΤΑΞ ΠΖΝ. Την περίοδο 2006-9, χωρίς προφανή λόγο, η 32^η ΤΑΞ ΠΖΝ μεταπίπτει σε Σχηματισμό «Ειδικού Σκοπού» και παρακολουθείται πλέον από τη ΔΠΖ⁶⁶ του ΓΕΣ (32 ΤΑΞ ΠΖΝ 2010, 51–52). Η παλινωδία ολοκληρώνεται το 2009 όταν και επανεντάσσεται στη ΔΕΔ. Το 2013 το Β΄ΣΣ, ένας ισχυρός Σχηματισμός διαλύεται⁶⁸. Η Ι ΜΠ, υφιστάμενος Σχηματισμός του Β΄ ΣΣ, αναλαμβάνει τις 13^η ΔΕΕ -

⁶² ΤΑΞΑΣ: Ταξιαρχία Αεροπορίας Στρατού.

⁶³ Έχοντας υπό διοίκηση τα πέντε ΕΤΕΘ, τη Ζ΄ ΜΑΚ και το ΕΤΑ. Το 2^ο ΕΤΕΘ (Λέσβο) το 2004 αναδιοργανώθηκε σε Μοίρα Ειδικής Συγκρότησης και το 2009 επανήλθε στην πρωτέρα κατάσταση.

⁶⁴ ΤΑΞ Κ/Δ-ΑΛ: Ταξιαρχία Καταδρομών – Αλεξιπτωτιστών, με οργανικές Μονάδες τις Β΄ - Δ΄ - Ε΄ ΜΚ/Δ, 1^η – 2^α ΜΑΛ, 1^ο – 2^ο Λ/ΒΕΚΕΕΔ και υποστηριζόμενο από τον 14 ΛΔΒ και έναν ΛΣ.

⁶⁵ Α/Μ ΤΑΞ: Αερομεταφερόμενη Ταξιαρχία. Δεν αποτελεί Σχηματισμό ΕΕ – Ε.Δ.

⁶⁶ ΔΠΖ: Διεύθυνση Πεζικού.

⁶⁸ Πηγή: <https://doureios.com/%CF%84%CF%81%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%B4%CE%B5%CE%BA%CE%B1%CE%B5%CF%84%CE%AF%CE%B5%CF%82%CF%80%CF%81%CE%B9%CE%BD-%CE%B7%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%AC%CF%81%CE%B3%CE%B7%CF%83%CE%B7%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B9/> (τελ. προσβ. 12 Νοε 20).

1^η ΤΑΞΑΣ και υπάγεται απευθείας στο ΓΕΣ. Σε αυτή πλέον υπάγεται το σύνολο των Σχηματισμών Ε.Δ, η ΑΣ⁶⁹ του ΣΞ και επιπλέον μια Α/Μ ΤΑΞ.

4.8 ΔΕΕ Πολεμικού Ναυτικού και Πολεμικής Αεροπορίας

Στο σημείο αυτό και παρενθετικά στην εξέλιξη των ιστορικών γεγονότων θα αναφερθούμε στις ΔΕΕ του ΠΑ και της ΠΑ. Το 1953 δημιουργείται στο ΠΝ η πρώτη «Ομάδα Αμφιβίων Αναγνωρίσεων», με σκοπό την υποστήριξη των πλοίων αποβάσεως του ΠΝ. Τέσσερα χρόνια αργότερα ιδρύεται η ΣΥΚ⁷⁰, όπου στο πρώτο κιάλας σχολείο το ποσοστό αποφοίτησης ήταν 5%. Το εν λόγω ποσοστό παραμένει στα ίδια επίπεδα μέχρι και σήμερα⁷¹, καταδεικνύοντας τόσο τις απαιτήσεις της εκπαίδευσης, όσο και την αυστηρή επιλογή για τη στελέχωση των ΟΥΚ⁷². Το 1958 θεσπίζεται η Δ/ΟΥΚ⁷³ και το επόμενο έτος μετονομάζεται σε ΜΥΚ⁷⁴, ονομασία με την οποία έγινε ευρέως γνωστή ως μια από τις κορυφαίες ΔΕΕ της χώρας μας. Το 2002 αναβαθμίζεται σε ΔΥΚ⁷⁵, διατηρεί Ομάδες με τέσσερις εξειδικεύσεις⁷⁶ και συνεχίζει να υπάγεται στο Αρχηγείο Στόλου⁷⁷.

Η ΔΕΕ της ΠΑ αποτελεί χρονολογικά τη νεότερη των τριών Κλάδων. Η μελέτη για τη δημιουργία της υλοποιήθηκε το 1995 ως ΣΕΔΕΑ⁷⁸ και τρία έτη αργότερα συγκροτείται ως ΣΜΕΕ⁷⁹. Το 2001 αναβαθμίζεται σε Μοίρα, ονοματίζεται 31^η ΜΕΕ⁸⁰ και το 2008 μετονομάζεται σε 31^η ΜΕΕΔ⁸¹. Οι αποστολές της συνίστανται στην εκτέλεση Έρευνας – Διάσωσης (Ε-Δ) στην ειρήνη και κατά τη Μάχη (Ε-ΔΜΑ), ενώ διοικητικά υπάγεται στην 112 ΠΜ⁸². Σημαντικό στοιχείο της εν λόγω Μονάδας αποτελεί ότι

⁶⁹ ΑΣ: Αεροπορία Στρατού.

⁷⁰ ΣΥΚ: Σχολή Υποβρυχίων Καταστροφών.

⁷¹ 10% – 15%.

⁷² ΟΥΚ: Ομάδες Υποβρυχίων Καταστροφών.

⁷³ Δ/ΟΥΚ: Διοίκηση Ομάδων Υποβρυχίων Καταστροφών.

⁷⁴ ΜΥΚ: Μονάδα Υποβρυχίων Καταστροφών .

⁷⁵ ΔΥΚ: Διοίκηση Υποβρυχίων Καταστροφών.

⁷⁶ Ομάδες Ανорθοδόξου Πολέμου (ΟΑΠ), Αμφιβίων Επιχειρήσεων (ΟΑΕ), Εξουδετέρωσης Ναρκών-Βομβών (ΟΕΝ) και στολίσκο Σκαφών Ανорθοδόξου Πολέμου (ΣΑΠ).

⁷⁷ Πηγές για το σύνολο των αναφερομένων στη ΔΕΕ του ΠΝ: <https://www.hellenicnavy.gr/el/enimerosi/deltia-tyrou/item/9831-teleti-eortasmoy-60-xronon-apo-tin-idrysi-tis-sxolis-ypovryxion-katastrofon.html>, <https://www.hellenicnavy.gr/el/organosi/arxigeio-stolou/ypagomenes-dioikiseis/dioikisi-ypovryxion-katastrofon/archiki.html> (τελ. προσβ. 12 Νοε 20).

⁷⁸ ΣΕΔΕΑ: Σμήνος Έρευνας – Διάσωσης Ειδικών Αποστολών.

⁷⁹ ΣΜΕΕ: Σμήνος Ειδικών Επιχειρήσεων.

⁸⁰ ΜΕΕ: Μοίρα Ειδικών Επιχειρήσεων.

⁸¹ ΜΕΕΔ: Μοίρα Επιχειρήσεων Έρευνας Διάσωσης.

⁸² ΠΜ: Πτέρυγα Μάχης.

διεξάγει το Σχολείο Βασικής Εκπαίδευσης Διασωστών Μάχης (ΣΒΕΔΜΑ), το οποίο λειτουργεί και ως σχολείο επιλογής του προσωπικού της⁸³.

4.9 Οδεύοντας στη «Διοίκηση Ειδικού Πολέμου»

Το πρώτο στάδιο της μετεξέλιξης των ελληνικών ΔΕΕ περατώνεται με τη θέσπιση της ΔΔΕΕ⁸⁴ το 2012. Η ΔΔΕΕ, μια διοίκηση υπαγόμενη απευθείας στον Α/ΓΕΕΘΑ⁸⁵ περιλάμβανε τη Ζ' ΜΑΚ και το ΕΤΑ από το ΣΞ, τη ΔΥΚ από το ΠΝ και την 31^η ΜΕΕΔ από την ΠΑ⁸⁶. Με άλλα λόγια τις, κατά τα κοινώς λεγόμενα, καλύτερες ΔΕΕ της Ελλάδας. Ως εκ τούτου θεωρείται η πρώτη «ουσιαστική» προσπάθεια ενιαίας υπαγωγής ΔΕΕ στο ανώτατο επίπεδο διοίκησης. Ενθαρρυντικά, σύντομα ακολούθησε και το δεύτερο στάδιο.

Την περίοδο συγγραφής του παρόντος ολοκληρώνονταν οι διεργασίες για τη σύσταση της ΔΕΠ⁸⁷. Όπως είναι αναμενόμενο πολλά στοιχεία δεν είναι προσβάσιμα. Όμως από «ανοιχτές πηγές»⁸⁸ διαπιστώνεται πως σε αυτή θα υπάγεται μια «αναβαθμισμένη» 13^η ΔΕΕ, μια «διαφοροποιημένη» Ι ΜΠ και στοιχεία της ΑΣ. Ειδικότερα, η 13^η ΔΕΕ με ή χωρίς το ίδιο όνομα εκτιμάται πως θα συμπεριλάβει το σύνολο των ΔΕΕ του ΣΞ, τους αμφίβιους καταδρομείς και τμήματα από το ΤΕΝΕΦ⁸⁹, τη ΔΥΚ και Ε/Π⁹⁰ ΕΕ της ΑΣ. Αντίθετα η Ι ΜΠ θα απωλέσει την ΤΑΞΑΣ και την Α/Μ ΤΑΞ, αλλά θα διατηρήσει τις 1^η ΤΑΞ Κ/Δ-ΑΛ και 32 ΤΑΞ ΠΖΝ. Ερωτηματικό βέβαια παραμένει η συμμετοχή της 31^{ης} ΜΕΕΔ. Εκτιμάται πως η διαφαινόμενη μη καθολική συμμετοχή του συνόλου των Μονάδων ΕΕ – Ε.Δ δημιουργεί γκρίζα σημεία. Αδιαμφισβήτητα όμως,

⁸³ Πηγές για το σύνολο των αναφερομένων στη ΔΕΕ της ΠΑ: <https://doureios.com/31-meed-exelixis-arenanti-stin-koini-logiki/>, <https://www.haf.gr/structure/day/112pm/31meed/> (τελ. πρόσβ. 12 Νοε 20).

⁸⁴ ΔΔΕΕ: Διακλαδική Διοίκηση Ειδικών Επιχειρήσεων.

⁸⁵ Α/ΓΕΕΘΑ: Αρχηγός Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας.

⁸⁶ Πηγή: <https://www.defence-point.gr/news/%c2%ab%ce%b3%ce%b5%ce%bd%ce%bd%ce%ae%ce%b8%ce%b7%ce%ba%ce%b5%ce%b2%bb%ce%b7%ce%b4%ce%b9%ce%b1%ce%ba%ce%bb%ce%b1%ce%b4%ce%b9%ce%ba%ce%ae%ce%b4%ce%b9%ce%bf%ce%af%ce%ba%ce%b7%cf%83%ce%b7-%ce%b5%ce%b9> (τελ. πρόσβ. 12 Νοε 20).

⁸⁷ ΔΕΠ: Διοίκηση Ειδικού Πολέμου.

⁸⁸ Πηγές: <https://www.kathimerini.gr/society/1081497/anavathmisi-eidikon-dynameon-me-amerikanika-protypa/>, <https://defencereview.gr/nea-domi-dynameon-me-kentriko-axona-ti/>, <https://www.enikos.gr/politics/721938/dioikisi-eidikou-polemou-oi-koryfaiot-ton-koryfaion-ton-eidikon-d>, <https://doureios.com/dep-prosdokies-kai-periorismoi-ton-dynameon-eidikon-epiheiriseon/> (τελ. πρόσβ. 12 Νοε 20) και Πατσουλές, Δημήτρης Π. Αυγ - Σεπ 20. «Διοίκηση Ειδικού Πολέμου. Μια Πρώτη Ιδέα.» Καταδρομή & Ασφάλεια, Αυγ - Σεπ 20

⁸⁹ ΤΕΝΕΦ: Τάγμα Εναέριου Ανεφοδιασμού

⁹⁰ Ε/Π: Ελικόπτερα.

περατώνεται αισίως μια προσπάθεια ετών και στα χέρι του προσωπικού που τη στελεχώνει θα είναι η εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που θα αποκτήσουν.

4.10 Επιλογικά

Στις λίγες σελίδες που προηγήθηκαν πραγματοποιήθηκε προσπάθεια παρουσίασης της μετεξέλιξης των ελληνικών ΕΕ – Ε.Δ. Όπως δηλώθηκε στην αρχή του τρέχοντος κεφαλαίου δεν ήταν πρόθεση η ενδελεχής ιστορική ανασκόπηση. Με όσα αναφέρθηκαν όμως διαπιστώθηκε πως η καινοτόμα σκέψη και η ανορθόδοξη δράση όταν απαιτείται δεν απουσιάζει από το ελληνικό γίγνεσθαι. Συναφώς, είναι αλήθεια πως ενυπάρχουν ιδεοληψίες (π.χ. απόψεις μερικών πολιτικών της μεταπολίτευσης⁹¹) και ενδοϋπηρεσιακές αντιπαλότητες (π.χ. κατάργηση ΜΕΔ, παλινωδία υπαγωγής 32 ΤΑΞ ΠΖΝ) που κατά καιρούς δυσχεραίνουν τις μετεξέλιξης. Όμως «Ο ΤΟΛΜΩΝ ΝΙΚΑ».

⁹¹ Σε πολλούς κυβερνητικούς κύκλους της μεταπολίτευσης επικρατούσε η άποψη ότι οι υπό ενιαία διοίκηση Ειδικές Δυνάμεις συνιστούν πρόκληση ασφαλείας για τη δημοκρατία. Για περισσότερα βλέπε: Χαραλαμπίδης, Γιάννης. 2001. Κρίσιμα Χρόνια. Αγώνες Για Τη Δημοκρατία (1936-1996). Β΄ έκδοση. Προσκήνιο και Κουρή, Νίκος. 1997. Ελλάδα - Τουρκία. Ο Πεντηκονταετής "Πόλεμος." Αθήνα: Νέα Σύνορα - Α.Α. Λιβάνη.

Σελίδα σκόπιμα κενή

«Να συγκρουστούμε εν ειρήνη,
για να συνάδουμε εν πολέμω»¹
Συνταγματάρχης (ΠΖ) Ν.Π.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΙΔΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΠΑΡΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΛ- ΛΟΝ

Στο παρόν κεφάλαιο θα αναζητηθεί η επιρροή της εξέλιξης της τεχνολογίας, της συμμετοχής των γυναικών, της υπογεννητικότητας και της διυτηρεσιακότητας στις ελληνικές ΔΕΕ – Ε.Δ. Στόχος η εξέταση των δυνατοτήτων και των προκλήσεων που υφίστανται από την αλληλεπίδραση αυτών, για τον εντοπισμό βέλτιστων πρακτικών. Οι τελευταίες, συντιθέμενες θα μας οδηγήσουν στη διαμόρφωση των γενικών αρχών ενός δόγματος ΕΕ με έμφαση στο αρχιπελαγικό περιβάλλον του Αιγαίου, το οποίο αποτελεί και σκοπό συγγραφής της παρούσας εργασίας.

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμη η αποσαφήνιση δυο, κρίσιμων για τη συνέχεια, θεμάτων. Το πρώτο αφορά στο υφιστάμενο ελληνικό δόγμα ΕΕ, το οποίο είναι διαβαθμισμένο, άρα μη προσπελάσιμο. Κατόπιν τούτου, δε μπορούμε να συζητάμε για επικαιροποίηση ενός δόγματος, εάν δε γνωρίζουμε ποιο είναι αυτό. Για την αντιμετώπιση της πρόκλησης αυτής, θεωρούμε πως ακολουθεί τις γενικές αρχές των διεθνών δογμάτων προηγμένων κρατών, όπως παρουσιάσθηκαν στο 2^ο κεφάλαιο. Το δεύτερο θέμα σχετίζεται με τη διαφοροποίηση των εννοιών ΕΕ και Ε.Δ. Αρκετοί είναι αυτοί που τις συγχέουν. Στο 1^ο κεφάλαιο αναλύσαμε το πως διάφορα κράτη υιοθετούν τους εν λόγω όρους και στο προηγούμενο κεφάλαιο εξετάσαμε την εξέλιξη των τμημάτων αυτών στην ελληνική ιστορία. Διαπιστώσαμε πως αφενός, δικαίως υφίσταται αυτή η σύγχυση, καθόσον δεν υπάρχει σαφής και διεθνώς αποδεκτός διαχωρισμός και αφετέρου ότι η χώρα μας για να υπερβεί το σκόπελο των εννοιών υιοθέτησε τον όρο «Ειδικός Πόλεμος» για να συμπεριλάβει το σύνολο αυτών. Στο παρόν θεωρούμε τις ΕΕ ως την ομπρέλα που περιλαμβάνει το σύνολο των επιχειρήσεων που διεξάγουν οι ΔΕΕ και οι Ε.Δ (καταδρομείς, αλεξιπτωτιστές, πεζοναύτες, αμφίβιους καταδρομείς). Συναφώς, ως ΔΕΕ θεωρούμε τις ελίτ Μονάδες Ε.Δ των Ελληνικών Ένοπλων Δυνάμεων (ΕΕΔ). Συνοψίζοντας υποστηρίζουμε ότι αμφότερες οι ΔΕΕ και οι Ε.Δ διεξάγουν ΕΕ στο πλαίσιο «Ειδικού Πολέμου».

¹ Η φράση ειπώθηκε από εν ενεργεία Αξιωματικό των Ειδικών Δυνάμεων κατά τη διάρκεια συζήτησης με το συγγραφέα του παρόντος στις 2 Οκτ 20, περί της ανάγκης διατύπωσης διαφορετικών απόψεων με σκοπό την επιλογή της βέλτιστης λύσης.

5.1 Τεχνολογία και ΕΕ

Πολύς λόγος γίνεται σήμερα για την ανάγκη ενσωμάτωσης νέων τεχνολογιών στις ΕΔ. Στο ΗΒ το ΥΠ.ΑΜ. θεωρεί προς στις προσπάθειες εκσυγχρονισμού των ΕΔ τους «πρέπει να τοποθετήσουν την τεχνολογία ως βασικό στοιχείο της σκέψης τους έτσι ώστε [...] να μπορεί να καθοδηγήσει τη στρατηγική, τις επενδύσεις και τα σχέδιά τους» (UK MOD 2018, 20). Για τις γαλλικές Ε.Δ «η τεχνητή νοημοσύνη για τη χρήση και εκμετάλλευση σμηνών αεροχημάτων (swarms of drones) ή αισθητήρων και η διαχείριση mega-δεδομένων (mega-data) αποτελούν δυο νέες τεχνολογίες ιδιαίτερης προσοχής» (White 2018, 75). Στη χώρα μας αρκετοί είναι αυτοί που υπερθεματίζουν ότι ο δυνητικός μας αντίπαλος στο Αιγαίο έχει αναβαθμιστεί σε επίπεδο δυνατοτήτων² στο συγκεκριμένο τομέα και εάν δε μεταβληθεί η σχετική εξίσωση τα επόμενα χρόνια «η “ελληνική ψυχή” δε θα φτάνει σε λίγο για να αντιμετωπιστεί ο καλά εξοπλισμένος τουρκικός στρατός» (Καραγιάννης 2018b). Η τουρκική πρόοδος αποδεικνύεται τόσο από την κατακόρυφη αύξηση του αριθμού των ευρεσιτεχνιών που υποβλήθηκαν και χορηγήθηκαν³, όσο και από τα πολυάριθμα προγράμματα του Συμβουλίου Επιστημονικής και Τεχνολογικής Έρευνας της Τουρκίας (TÜBİTAK⁴).

Αδιαμφισβήτητα η χρήση νέας τεχνολογίας δύναται να γύρει την πλάστιγγα του πολέμου ή μιας ένοπλης αντιπαράθεσης υπέρ αυτού που την κατέχει και χρησιμοποιεί⁵. Η ανάπτυξη υψηλής τεχνολογίας και η ενσωμάτωσή της στα υπάρχοντα ή προς δημιουργία Οπλικά Συστήματα (Ο/Σ) έχει σημαντική επίδραση στις συμβατικές επιχειρήσεις. Για παράδειγμα τα Α/Φ νεότερης γενιάς υπερισχύουν αυτών της παλαιότερης

² Εκτός από όσα αναφέρθηκαν στο 3^ο κεφάλαιο για την αναβάθμιση και εκσυγχρονισμό των τουρκικών ΕΔ, χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι με το πρόγραμμα «KERKES» σχεδιάζει μέχρι το τέλος του επόμενου έτους την παραγωγή και επιχειρησιακή εκμετάλλευση των «Kargu» [αεροχημάτων αυτοκτονίας (kamikaze drones)] ως σμήνους (swarm drones) ακόμα και σε περιβάλλον ηλεκτρονικού πολέμου. Επιπλέον τέλος του τρέχοντος έτους η Τουρκία θα αρχίσει την παραγωγή του πρώτου μη επανδρωμένου πολεμικού πλοίου [πηγές: <https://www.aa.com.tr/en/economy/anadolu-agency-tours-state-of-the-art-turkish-uavmaker/1877808>, https://ahvalnews.com/drone-warfare/turkeys-swarmling-suicide-drones-could-be-game-changer-analyst?language_content_entity=en, https://ahval.me/turkish-defence/turkey-launch-first-unmanned-warship?amp=&utm_medium=Social&utm_source=Twitter&__twitter_impression=true&s=09 (τελ. προσβ.: 16 Νοε 20)].

³ Για περισσότερες πληροφορίες, βλέπε διαγράμματα «12» και «13» στο Παράρτημα «B».

⁴ TÜBİTAK: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu. Το εν λόγω ίδρυμα συμβάλλει στην προώθηση της επιστήμης, της τεχνολογίας και της καινοτομίας στην Τουρκία μέσω της χρηματοδότησης της έρευνας, ανάπτυξης και καινοτομίας και της εκτέλεσης σχετικών προγραμμάτων [πηγές: <http://www.ub.edu/searchproject/partner/the-scientific-and-technological-research-council-of-turkey-tubitak/>, <https://www.tubitak.gov.tr/en> (τελ. προσβ.: 26 Νοε 20)].

⁵ Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της πρόσφατης ένοπλης αντιπαράθεσης στο Ναγκόρνο – Καραμπάχ, όπου οι Αζέροι υπερισχύσαν τεχνολογικά των Αρμενίων κάνοντας ευρεία χρήση, μεταξύ άλλων, οπλισμένων και αναγνωριστικών ΣμηΕΑ τουρκικής προέλευσης, όπως δήλωσε ο πρόεδρος του Αρτσάχ, Α. Χαρουτουιάν [πηγή: <https://tourkikanea.gr/armeniko/artsah-11/> (τελ. προσβ.: 14 Νοε 20)].

αλλάζοντας τα δεδομένα στις αεροπορικές επιχειρήσεις. Το ίδιο ισχύει για τις ναυτικές μονάδες, τα αντιαεροπορικά, τα ραντάρ, τα πυροβόλα, τα πυρομαχικά – πυραύλους κ.λπ. Όμως η νέα και υψηλή τεχνολογία (νανοτεχνολογία, βιοτεχνολογία, τεχνητή νοημοσύνη, ρομποτική, αυτόνομα συστήματα, τρισδιάστατη εκτύπωση κ.α.), ιδιαίτερα όταν αποκτάς τα προϊόντα της και δεν παράγεις ο ίδιος, έχει σημαντικό κόστος. Για την αντιμετώπιση της πρόκλησης αυτής τα ορθολογικά κράτη, πλούσια ή φτωχά, επενδύουν στην καινοτομία.

5.1.1 Τεχνολογία και Καινοτομία

Η τεχνολογία είναι άμεσα συνδεδεμένη με την καινοτομία. Ειδικότερα, ο R. Spulak⁶ θεωρεί πως η τεχνολογία αποτελεί το ένα από τα «τρία μέρη της καινοτομίας», με τα εναπομείναντα να είναι η επιστήμη και οι τελικοί χρήστες (Spulak 2010). Με άλλα λόγια το σύμπλεγμα, ακαδημαϊκός χώρος (επιστήμη), εταιρείες παραγωγής (τεχνολογία) και ΕΔ (τελικοί χρήστες), συνεργαζόμενο παράγει καινοτόμα αποτελέσματα. Αυτά, με τη σειρά τους αναβαθμίζουν τη στρατιωτική ισχύ ενός κράτους. Ακολουθώντας, στην περίπτωση που προστεθεί η δυνατότητα διττής χρήσης των καινοτομιών που αναπτύχθηκαν και στην κοινωνία αυτού, τότε μπορούμε να κάνουμε λόγο για ανάπτυξη και βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών του⁷.

Η υλοποίηση όσων προαναφέρθηκαν δεν ανήκει στην κρυστάλλινη σφαίρα της φαντασίας. Ο στόχος είναι εφικτός εφόσον μειωθεί η απόσταση των «τριών μερών καινοτομίας» και αναπτυχθεί μια απευθείας και άμεση «προσωπική και διαδραστική επικοινωνία» (Spulak 2010, 54). Προς επίρρωση αυτού, δεν υπάρχει καλύτερο παράδειγμα από την ίδρυση της αμερικανικής SOFWERX⁸, της αποκαλούμενης και «silicon valley» της αμερικανικής USSOCOM, το 2015. Επιπλέον στη USOSOCOM υπάγεται και η SOF AT&L⁹ ένας φορέας που διαθέτει Γραφεία Παρακολούθησης

⁶ Τον R. Spulak γνωρίσαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, καθώς είναι αυτός που ανέπτυξε τη Θεωρία ΕΕ «Κατανομής Ιδιοτήτων» [για περισσότερα βλέπε 1^ο κεφάλαιο (1.2.2)].

⁷ Για παράδειγμα, σύμφωνα με δήλωση της Dr. Lisa Costa, (J6/chief information officer της USSOCOM) κατά τη διάρκεια συνεδρίου I/ITSEC (Interservice/Industry Training, Simulation and Education Conference) της USSOCOM τον Δεκέμβριο 2019, η USSOCOM έδωσε την ώθηση για τη δημιουργία των ψηφιακών φωτογραφικών μηχανών που σήμερα βρίσκονται στα κινητά τηλέφωνα σχεδόν κάθε ανθρώπου στον πλανήτη (Gourley 2020, 79)

⁸ Η SOFWERX είναι «ένα δημόσιο – ιδιωτικό εργαστήριο ιδεών και καινοτομίας τεχνολογικών σχεδίων το οποίο συνενώνει την ακαδημαϊκή κοινότητα, τις πολιτικές εταιρείες και άλλους μη παραδοσιακούς συνεργάτες του ΥΠ.ΑΜ. που εργάζονται στις πιο απαιτητικές προκλήσεις της USSOCOM» [πηγές: <https://www.socom.mil/Pages/SOFWERX--A-smart-factory-of-innovation-helping-the-warfighter.aspx>, <https://www.sofwerx.org/> (τελ. προσβ.: 14 Νοε 20).

⁹ SOF AT&L: Special Operations Forces Acquisition, Technology and Logistics.

Προγραμμάτων¹⁰ και Διευθύνσεις¹¹ για την εξασφάλιση ότι οι αμερικανικές ΔΕΕ διαθέτουν τον εξοπλισμό και τις υπηρεσίες που απαιτείται για την εκτέλεση της αποστολής τους (USSOCOM 2020, 10–23).

Στο ίδιο πλαίσιο, το ΥΠ.ΑΜ του ΗΒ από το 2018 «παρέχει κίνητρα για την ανταμοιβή καινοτόμων συμπεριφορών για την οικοδόμηση μιας κουλτούρας που επιδιώκει νέες ιδέες». Ταυτόχρονα επισήμανε ότι τα προγράμματα καινοτομίας «θα δίνουν έμφαση στον πειραματισμό που καθοδηγείται από τους χρήστες και θα επιτρέπουν την ανάληψη μεγαλύτερου εύρους κινδύνων» (UK MOD 2018, 20).

Στην Τουρκία, το TÜBİTAK αποτελεί τη «γέφυρα» μεταξύ της κυβέρνησης, της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και της βιομηχανίας στον χώρο της έρευνας¹². Αξίζει να σημειωθεί πως το ποσοστό του ΑΕΠ που διατίθεται στην Έρευνα και Ανάπτυξη (R&D) αυξάνεται συνεχώς. Πιο συγκεκριμένα την περίοδο 2006-18 σχεδόν διπλασιάστηκε¹³. Συναφώς, την ίδια περίοδο οι ακαθάριστες δαπάνες R&D (GERD¹⁴) κατά κεφαλή πληθυσμό έχουν σχεδόν τετραπλασιαστεί¹⁵.

Τελευταία και στη χώρα μας έγινε αντιληπτή η προστιθέμενη αξία της ανάπτυξης καινοτόμου τεχνολογίας. Έτσι, καταβάλλονται προσπάθειες¹⁶ στο πλαίσιο των EDIDP¹⁷ και PESCO¹⁸, αλλά και με διμερείς συμφωνίες στον τομέα της υψηλής τεχνολογίας¹⁹. Όμως, ο δρόμος είναι μακρύς και συγκρινόμενοι με τις αντίστοιχες δράσεις στην

¹⁰ PEO (Program Executive Offices) που περιλαμβάνουν: C4 (Command, Control, Communication and Computers), Α/Φ σταθερής πτέρυγας, θαλάσσιο (maritime), περιστρεφόμενης πτέρυγας (Ε/Π), υπηρεσίες, υποστήριξη ΔΕΕ, Ειδική Αναγνώριση, Επιτήρηση και Εκμετάλλευση (SRSE) και μαχητή ΔΕΕ.

¹¹ Directorates. Περιλαμβάνουν: Έλεγχο απόκτησης, Ευκινησία, Πόρους, Επιχειρήσεις, Προμήθειες, Επιμελητεία, Επιστήμη και Τεχνολογία.

¹² Πηγή: <http://www.ub.edu/searchproject/partner/the-scientific-and-technological-research-council-of-turkey-tubitak/> (τελ. προσβ.: 26 Νοε 20).

¹³ Για περισσότερες πληροφορίες, βλέπε διαγράμματα «14» και «15» στο Παράρτημα «Β».

¹⁴ GERD: Gross Expenditure on Research and Development.

¹⁵ Για περισσότερες πληροφορίες, βλέπε διάγραμμα «16» στο Παράρτημα «Β».

¹⁶ «Τέσσερις διαφορετικές ευρωπαϊκές κοινοπραξίες, συντονιζόμενες από Ελληνικές Εταιρείες της αμυντικής βιομηχανίας, διεκδίκησαν και πήραν χρηματοδότηση σε ανταγωνιστικά Ευρωπαϊκά Αμυντικά προγράμματα ανάπτυξης [...] τα οποία αφορούν στην ανάπτυξη συστήματος tactical UAV, λογισμικού ανίχνευσης απειλών στην κυβερνοασφάλεια, λογισμικού υποστήριξης λήψης αποφάσεων σε ζητήματα θαλάσσιας επιτήρησης και στην ανάπτυξη τακτικού συστήματος με τεχνολογίες αιχμής στις τηλεπικοινωνίες [...]. Είναι ουσιαστικά η πρώτη φορά που το ΥΠΕΘΑ, συντονίζει και οργανώνει εταιρείες και πανεπιστήμια [...], δεδομένου ότι όλες οι επιχειρησιακές απαιτήσεις έχουν προδιαγραφεί από το ΓΕΕΘΑ» [πηγή: <http://www.mod.mil.gr/anakoynoseis-tyroy/elliniki-erityhia-sto-eyropaiko-programma-biomihanikis-anartyxis-ston-tomea-tis> (τελ. προσβ.: 15 Νοε 20)].

¹⁷ Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Βιομηχανικής Ανάπτυξης στον τομέα της Άμυνας (European Defence Industrial Development Programme)

¹⁸ Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία (Permanent Structured Cooperation)

¹⁹ Πηγή: <https://hellasjournal.com/2020/06/sinergasia-me-to-israil-stin-amintiki-viomichania-ti-ipe-o-prothipourgou-gia-tourkia-ston-netaniachou/> (τελ. προσβ.: 15 Νοε 20).

Τουρκία και διεθνώς, έχουμε πολλά ακόμα να υλοποιήσουμε. Στο πλαίσιο αυτό, πρωτοβουλίες όπως η SOFWERX ίσως πρέπει να αποτελέσουν στόχο της νεοσύστατης ελληνικής ΔΕΠ.

5.1.2 Η Τεχνολογία στις ΔΕΕ – Ε.Δ

Εστιάζοντας στις ΕΕ διαπιστώνουμε πως έχουν πλεονέκτημα στον τομέα της τεχνολογίας για δυο κυρίως λόγους. Ο πρώτος απαντά στα χαρακτηριστικά του προσωπικού των ΔΕΕ – Ε.Δ. Όπως διαπιστώθηκε στα κεφάλαια που προηγήθηκαν το προσωπικό αυτών χαρακτηρίζεται για την ευελιξία, τη δημιουργικότητα και την προσαρμοστικότητα του, αφού πρέπει να εξοικειώνεται με την αβεβαιότητα και τη δράση σε χαοτικές συνθήκες. Έτσι, αποκτά ευχέρεια στην ανάπτυξη καινοτόμου σκέψης, η οποία όπως είδαμε παραπάνω, εφόσον χρησιμοποιηθεί ορθολογικά συμβάλλει στην ανάπτυξη της τεχνολογίας.

Ο δεύτερος αφορά στο γεγονός ότι οι ΔΕΕ – Ε.Δ δοκιμάζουν και ενσωματώνουν με μεγαλύτερη διάθεση και ευχέρεια τα παράγωγα της τεχνολογίας. Λόγω του μικρού τους αποτυπώματος η εν λόγω διαδικασία είναι ταχύτερη και το κόστος μικρότερο. Άλλωστε, η «αργή και μεθοδική καινοτομία θέτει σε κίνδυνο τη δημιουργικότητα» των ΕΕ (Spulak 2010, 54). Προς επίρρωση αυτών, ακολουθούν μερικά παραδείγματα ενσωμάτωσης τεχνολογίας στις ΕΕ. Η ευρεία χρήση ΣμηΕΑ για την απόκτηση τακτικών πληροφοριών η οποία αναβαθμίζει τις δυνατότητες επίγνωσης της κατάστασης²⁰. Η ανάπτυξη τεχνολογικά εξελιγμένων Σ/Α, η οποία παρέχει τη δυνατότητα άμεσης²¹ μεταφοράς πληροφοριών στο προϊστάμενο – γειτονικό κλιμάκιο συνεισφέροντας στη δική τους επίγνωση της κατάσταση, άρα και στη δυνατότητα ανάπτυξης πρωτοβουλίας και αυτόνομης δράσης. Η ανάπτυξη μέσων και εργαλείων για την απόκτηση «κρίσιμων πληροφοριών από τους στόχους»²² και την ταχεία αποθήκευση, επεξεργασία, ανάλυση και διαμοίραση τους (Egel, Cleveland, & Oates 2019) (Craigier & Maye Zorri 2019, 19).

²⁰ «Situation awareness».

²¹ «Real time» ή «near real time».

²² SSE (Sensitive Site Exploitation) και TSE (Tactical Site Exploitation) στο πλαίσιο αντίστοιχων επιχειρήσεων [TEO (Technical Exploitation Operations)] που δύναται να διεξαχθούν από ΔΕΕ – Ε.Δ. Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε Braccini, Christian, Teemu Väisänen, Michal Sadloň, Hayretdin Dr. Bahşi, Kris Van der Meij, Mario Huis in 't veld, and Agostino Panico: 2016. Battlefield Digital Forensics. Digital Intelligence and Evidence Collection in Special Operations. Tallinn, Estonia: CCDCOE (NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence)

5.1.3 Επιλογικά

Συνοψίζοντας, δεν υποστηρίζεται πως η υψηλή τεχνολογία είναι «silver bullet». Δηλαδή, εκτός εάν οι τεχνολογικές διαφορές των αντιπάλων είναι χαοτικές, δεν πρέπει να αναμένεται να επιφέρει την επικράτηση με μαγικό τρόπο. Μέχρι οι άνθρωποι μαχητές να αντικατασταθούν από αυτόνομα ρομπότς, η κλαουζεβιτσιανή θεώρηση περί «ομίχλης πολέμου» στις ΕΕ θα συνεχίσει να διαδραματίζει πρωτεύοντα ρόλο. Είναι όμως εφικτή η διαχείρισή και μετρίαση των συνεπειών της, μέσω της τεχνολογίας. Απαραίτητες προϋποθέσεις προς τούτο, η συνέργεια των «τριών μερών καινοτομίας», η καθοδήγηση των τεχνολογικών εξελίξεων από «κάτω προς τα πάνω» (bottom-up), η υπερκέρραση των γραφειοκρατικών εμποδίων στη φάση δοκιμής και πειραματισμού και το κυριότερο η ενσωμάτωση των νέων δεδομένων σε ένα δόγμα.

5.2 Γυναίκες και ΕΕ

Είναι κοινά παραδεκτό πως τα τελευταία έτη η θέση της γυναίκας συνεχώς αναβαθμίζεται. Σταδιακά, μέρος του δημόσιου διαλόγου επικεντρώθηκε στο δικαίωμα των γυναικών να υπηρετούν την πατρίδα τους εκτελώντας στρατιωτική θητεία και στο να επιτρέπεται η συμμετοχή τους σε μάχιμες Μονάδες. Ωστόσο κάθε κράτος, ανάλογα με τις ανάγκες, τις απειλές και την κουλτούρα του λαού του λαμβάνει διαφορετικές αποφάσεις επί του θέματος.

5.2.1 Σύντομη Ιστορική Ανασκόπηση

Ιστορικά η δυναμική των Ελληνίδων είναι αδιαμφισβήτητη. Από τις Αμαζόνες της ελληνικής μυθολογίας μέχρι τη Λασκαρίνα "Μπουμπουλίνα" Πινότση και τις ηρωικές Μανιάτισσες στη μάχη του Διρού το 1826 όταν με τα δρεπάνια θερισμού επιτέθηκαν στον εισβάλλοντα στρατό του Ιμπραήμ, η ελληνική ιστορία βρίθει ανάλογων παραδειγμάτων. Οι ηρωικές δασκάλες της Μακεδονίας την περίοδο 1903-8, οι Ηπειρώτισσες του 1940 και οι συμμετοχή γυναικών στην αντίσταση την περίοδο της γερμανικής κατοχής, αποτελούν κάποια από αυτά.

Στις μέρες μας κομβικό έτος θεωρείται το 2000, όταν υιοθετείται από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ το ψήφισμα 1325²³, με το οποίο προωθείται η πολιτική

²³ S/RES/1325(2000)

«Γυναίκες, Ειρήνη και Ασφάλεια»²⁴. Στόχος της πολιτικής αυτής όμως «δεν ήταν μόνο η προστασία των γυναικών κατά τη διάρκεια συγκρούσεων αλλά επίσης η μεταμόρφωση των άνισων σχέσεων μεταξύ των φύλων στις μεταβατικές κοινωνίες και η ενίσχυση της διοίκησης γυναικών σε εθνικό και διεθνές επίπεδο στον τομέα της ειρήνης και της ασφάλειας» (Aroussi 2017, ν). Στο ίδιο πλαίσιο η Φ. Μπέλλου²⁵ μας πληροφορεί πως την τελευταία δεκαετία έχουν υλοποιηθεί δυο σημαντικές εξελίξεις. Η πρώτη αφορά στην υιοθέτηση σχετικών στρατηγικών (Action Plans) από όλους τους μείζονες διεθνής οργανισμούς και η δεύτερη ότι στις περισσότερες αποφάσεις του ΣΑ/ΟΗΕ έχουν συμπεριληφθεί διατάξεις για τη συμμετοχή γυναικών σε ειρηνευτικές επιχειρήσεις (Gkintidis 2020).

5.2.2 Η Θέση της Γυναίκας στο NATO

Το NATO από το 2007 ανέπτυξε ανάλογη στρατηγική με την τελευταία, του 2018, να βασίζεται σε τρεις πυλώνες (3 I's). Ο πρώτος είναι η «ενσωμάτωση» (integration) και διασφαλίζει την ισότητα των φύλων στο σύνολο των πολιτικών της συμμαχίας. Ο δεύτερος αφορά στη «συμμετοχικότητα» (inclusiveness) και απαντά στην προώθηση εκπροσώπησης των γυναικών στο NATO και τις εθνικές δυνάμεις. Η «ακεραιότητα» (integrity), είναι ο τρίτος πυλώνας και αφορά στην ανάληψη ευθυνών – λογοδοσία με σκοπό την αύξηση της ευαισθητοποίησης και της εφαρμογής της ατζέντας WPS σύμφωνα με τα διεθνή πλαίσια (NATO 2018).

Σε συγκριτικά στοιχεία της βορειοατλαντικής συμμαχίας (NATO 2018b) ανακαλύπτουμε ότι σε εθνικό επίπεδο κρύβονται ενδιαφέρουσες πτυχές. Έτσι, διαπιστώνουμε ότι το ποσοστό των γυναικών στις ΕΕΔ ανέρχεται στο 15,7% όταν ο μέσος όρος στο NATO είναι 11,3%. Συγχρόνως, η Τουρκία με 1,2% βρίσκεται στην τελευταία θέση της σχετικής λίστας επί του συνόλου των κ-μ και των κρατών-εταίρων (κ-ε)²⁶. Συναφώς, μισές περίπου από τις γυναίκες στις ΕΕΔ υπηρετούν στο Στρατό Ξηράς. Αξίζει να

²⁴ WPS (Women, Peace and Security).

²⁵ Φωτεινή Μπέλλου, Επίκουρος Καθηγήτρια Διεθνών Σχέσεων του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, της Σχολής Κοινωνικών, Ανθρωπιστικών Επιστημών και Τεχνών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας. Επικεφαλής της έδρας «Women, Peace and Security» (Γυναίκες, Ειρήνη και Ασφάλεια: Οικοδόμηση Δυνατοτήτων και Ανθεκτικότητας μέσω της Εκπαίδευσης και της Έρευνας) της UNESCO [πηγές: <https://www.uom.gr/en/fbellou#undefined1>, <https://unescowomen.uom.gr/about/poioi-eimaste/> (τελ. προσβ.: 17 Νοε 20)].

²⁶ Για περισσότερες πληροφορίες, βλέπε διάγραμμα «17» στο Παράρτημα «B».

σημειωθεί πως το 2018, το 40,9% των αιτήσεων πρόσληψης²⁷ στις ΕΕΔ υποβλήθηκε από γυναίκες, με το συγκεκριμένο ποσοστό να είναι το μεγαλύτερο στο σύνολο των κ-μ/κ-ε. Συγκριτικά την ίδια χρονιά οι αιτήσεις από άντρες κατέλαβαν την τελευταία θέση. Το εξαιρετικά μεγάλο ποσοστό των γυναικών εκτιμάται ότι οφείλεται αφενός στη 10ετή οικονομική κρίση που προηγήθηκε, με αποτέλεσμα η ελληνική οικογένεια να θεωρεί την κατάταξη των γόνων της στις ΕΕΔ ως μια διέξοδο και αφετέρου πως οι Ελληνίδες διάκινται θετικά στις ΕΔ. Αντίθετα το μικρό ποσοστό των ανδρών πρέπει να προβληματίζει. Τελικά, το 1/3 των προσληφθέντων στις ΕΕΔ εκείνη τη χρονιά ήταν γυναίκες (2^η θέση μεταξύ κ-μ/κ-ε)²⁸. Ολοκληρώνοντας, αξίζει να επισημανθεί πως η προώθηση της στράτευσης των Ελληνίδων δεν αποτέλεσε στόχο της Γ.Γ. Φυλετικής Ισότητας του ΥΠ.ΕΣ., μιας και στο σχετικό κείμενο εθνικής στρατηγικής δε μνημονεύεται κάτι σχετικό (“National Action Plan for Gender Equality 2016 - 2020” 2018).

5.2.3 Το Θήλυ Προσωπικό στις ΔΕΕ – Ε.Δ

Εστιάζοντας στο χώρο των ΕΕ, το ζήτημα ενσωμάτωσης γυναικών σε ΔΕΕ – Ε.Δ, αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Στις ΗΠΑ, το 2013 ανακοινώνεται η, εντός 3ετίας, ακύρωση διάταξης του 1994 με την οποία περιοριζόταν, μεταξύ άλλων, η συμμετοχή γυναικών σε ΔΕΕ (Schaefer et al. 2015, 1). Ως αποτέλεσμα, το 2015 δυο Αμερικανίδες Αξιωματικοί αποφοιτούν από το «US Army Ranger School»²⁹ και την περίοδο συγγραφής του παρόντος, ολοκλήρωσε με επιτυχία την εκπαίδευση της στο «“Q” course» η πρώτη Αμερικανίδα Υπαξιωματικός³⁰. Βέβαια, Αμερικανίδες ως μέλη των CST³¹ ήδη συμμετείχαν σε επιχειρήσεις μαζί με ΔΕΕ- Ε.Δ, επαυξάνοντας τις επιχειρησιακές δυνατότητες αυτών, καθόσον έρχονταν σε επαφή με ντόπιες γυναίκες και παιδιά. Στο

²⁷ Προφανώς αφορά στις αιτήσεις που υποβλήθηκαν στις Παραγωγικές Σχολές Αξιωματικών και Υπαξιωματικών, καθόσον το 2018 δεν έγιναν προσλήψεις ΕΠΟΠ (Επαγγελματιών Οπλιτών).

²⁸ Για περισσότερες πληροφορίες, βλέπε διαγράμματα «18» και «19» στο Παράρτημα «Β».

²⁹ «Σχολείο Καταδρομών» [πηγή: <https://www.defenseone.com/business/2015/08/meet-women-army-ranger-school-navy-seals/119232/> (τελ. προσβ.: 18 Νοε 20)]

³⁰ Τον Ιουν 20 αποφοίτησε από το SFQC (Special Forces Qualification Course ή «Q» course), το οποίο είναι απαραίτητο για να γίνεις δεκτός στις αμερικανικές Ειδικές Δυνάμεις ως μέλος των ODAs, μια Αμερικανίδα Υπαξιωματικός της Εθνικής Φρουράς (National Guard). Βέβαια τη δεκαετία του 80 μια άλλη Αμερικανίδα Λοχαγός είχε κριθεί τελικά πως εσφαλμένα διέκοψε την εκπαίδευση της στο αντίστοιχο τότε σχολείο και της απονεμήθηκαν τα διακριτικά κατόπιν. [Πηγή: <https://sofrep.com/news/exclusive-woman-makes-history-by-becoming-the-first-to-graduate-special-forces-training/> (τελ. προσβ.: 17 Νοε 20)]

³¹ CST: Cultural Support Team. Οι ομάδες αυτές στελεχώνονται από γυναίκες που έχουν εκπαιδευτεί για την υποστήριξη των αμερικανικών Ε.Δ και έχουν ως βασικό τους ρόλο την επαφή με ντόπιες γυναίκες και παιδιά στην περιοχή επιχειρήσεων, όταν κάτι τέτοιο είναι απαγορευτικό για τους άντρες εξαιτίας πολιτιστικών, θρησκευτικών ή άλλων λόγων [πηγές: https://arsof-history.org/articles/v12n2_cst_timeline_page_1.html, <https://www.americanspecialops.com/photos/special-operations/cultural-support-team.php> (τελ. προσβ.: 18 Νοε 20)].

Αμερικανικό ΠΝ, εάν και κάποιες γυναίκες ολοκλήρωσαν τις διαδικασίες επιλογής για ένταξη στο βασικό σχολείο, τελικά για διάφορους λόγους ποτέ δεν ξεκίνησαν την αντίστοιχη εκπαίδευση³².

Στην απέναντι πλευρά του Ατλαντικού, στο ΗΒ, δεν υπάρχουν στοιχεία για συμμετοχή γυναικών στις Ε.Δ. Όμως, από το 1990 υπήρχε η δυνατότητα συμμετοχής γυναικών στο σχολείο επιλογής Αλεξιπτωτιστών (γνωστών ως «Paras»). Ωστόσο, μόλις το τρέχον έτος ολοκλήρωσε επιτυχώς η πρώτη³³.

Στη Νορβηγία πιστώνεται η πρώτη καινοτομία. Εκεί δημιουργείται η πρώτη αμιγώς γυναικεία Μονάδα που υπάγεται στις χερσαίες ΕΕ (FSK³⁴). Ήταν άλλωστε αναμενόμενο από μια χώρα που από το 1983 έχει επιτρέψει τη συμμετοχή γυναικών σε μάχιμες θέσεις των ΕΔ της (Schaefer et al. 2015, 67), ενώ από το 2015 καθιέρωσε και την υποχρεωτική στράτευσή τους (Botillen 2017). Έτσι, ξεκινώντας αρχικά το 2014 ως πιλοτικό πρόγραμμα, ιδρύεται η «Jegertroppen»³⁵. Αιτία, η ανάγκη για συμμετοχή γυναικών στις επιχειρήσεις στο Αφγανιστάν, σε ρόλους όμοιους με αυτούς των αμερικανικών CSTs. Αξίζει όμως να επισημανθεί ότι πριν το 2014 και για μια δεκαετία οι Νορβηγίδες είχαν αποτύχει να ενταχθούν στις ΔΕΕ της χώρας τους. Από τα παραπάνω αξίζει να επισημανθεί ο τρόπος με τον οποίο οι Νορβηγοί αντιμετώπισαν την επιχειρησιακή απαίτηση για ένταξη γυναικών στις ΔΕΕ – Ε.Δ. Δεν μείωσαν τα προβλεπόμενα σωματικά κριτήρια, ούτε έκαναν «εκπτώσεις» ή εξαιρέσεις. Αξιοποίησαν τις εθελόντριες που υπήρχαν, ιδρύοντας μια νέα Μονάδα, με νέες κριτήρια ένταξης και στοχευμένη εκπαίδευση.

Ακολούθως κατηγορίζουμε στα Βαλκάνια και εστιάζουμε στην άμεση γειτονιά μας. Διαπιστώνουμε πως Τουρκία και Αλβανία δεν επιτρέπουν τη συμμετοχή γυναικών στις ΔΕΕ- Ε.Δ τους (NATO 2018b, 97,281). Αντίθετα σε Σκόπια και Βουλγαρία δεν υφίσταται κανένας περιορισμός ένταξης (NATO 2018b, 111, 323). Εν τω μεταξύ στη χώρα μας απαγόρευση για τις γυναίκες υπάρχει μόνο στη ΔΕΕ του ΠΝ (NATO 2018b,

³² Πηγές: <https://www.military.com/daily-news/2019/12/11/first-woman-has-made-it-through-seal-officer-screening.html>, <https://nationalpost.com/news/for-first-time-a-woman-has-successfully-finished-demanding-u-s-navy-seal-officer-screening-program> (τελ. προσβ.: 18 Νοε 20)

³³ Πηγή: <https://sofrep.com/news/a-shieldmaiden-among-us-female-becomes-the-first-to-pass-parachute-regiment-selection/> (τελ. προσβ.: 18 Νοε 20).

³⁴ FSK: Forsvarets Spesialkommando. Κομmando Ειδικών Επιχειρήσεων Νορβηγίας. Αποτελεί τη συνιστώσα του ΣΞ στη Διοίκηση Ειδικών Επιχειρήσεων της Νορβηγίας (NORSOCOM) [πηγή: <https://www.forsvaret.no/en/organisation/norwegian-special-forces> (τελ. προσβ.: 18 Νοε 20)].

³⁵ «Ομάδα Κυνηγών» [πηγές: <https://natoassociation.ca/jegertroppen-norways-all-female-special-forces-unit/>, <https://www.bbc.com/news/world-europe-39434655>, <https://www.nbcnews.com/news/world/inside-world-s-first-all-female-special-forces-unit-norway-n746041> (τελ. προσβ.: 18 Νοε 20)].

170). Δε συμβαίνει όμως το ίδιο με στις Μονάδες Ε.Δ του ΣΞ όπου, όπως αποδεικνύεται από οπτικοακουστικό υλικό στο διαδίκτυο³⁶, υπηρετεί αριθμός γυναικών.

5.2.4 Πλεονεκτήματα – Μειονεκτήματα - Επιδράσεις Γυναικών στις ΔΕΕ – Ε.Δ

Το ζήτημα της ένταξης των γυναικών στις ΔΕΕ – Ε.Δ, όπως είναι άλλωστε αναμενόμενο για κάθε τι νεωτερικό, έχει δημιουργήσει έντονη αντιπαράθεση. Υπάρχουν αυτοί που θεωρούν πως βιολογικά υφίσταται σημαντική διαφοροποίηση στις σωματικές δυνατότητες των δυο φύλων. Οπότε, είναι μονόδρομος η τροποποίηση των θεσμοθετημένων σωματικών κριτηρίων και κάτι τέτοιο δεν είναι επιθυμητό. Οι πιο συντηρητικοί από αυτούς θεωρούν τις ΕΕ ως μια «κλειστή αντρική λέσχη» το οποίο και θα «αλωθεί» εάν επιτραπεί η είσοδος γυναικών. Στον αντίποδα, υπάρχουν αυτοί που θεωρούν αναγκαία τη μετεξέλιξη και ενσωμάτωση των γυναικών στις ΕΕ. Αυτοί υπερθεματίζουν τη χρηστικότητα της διαφορετικότητας και τις ικανότητες του γυναικείου φύλου. Ως εκ τούτου θεωρούν ότι πρέπει να καθορισθούν διαφορετικά κριτήρια για το θήλυ προσωπικό. Συνοψίζοντας παρατηρούμε ότι η δημόσια συζήτηση επικεντρώνεται στις διαφορετικές ικανότητες των δυο φύλων και όχι στα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα, όπως και τις επιδράσεις από την ενσωμάτωση γυναικών στις ΔΕΕ – Ε.Δ, τα οποία θα μας απασχολήσουν παρακάτω.

Αρχικά εξετάζουμε τις συνέπειες στη συνοχή των ΔΕΕ – Ε.Δ. Η συνοχή σε ένα κοινωνικό σύνολο σχετίζεται με την κουλτούρα του πληθυσμού που απαρτίζει το σύνολο αυτό. Συναφώς, οι αξίες κάθε συνόλου (οργανισμού, εταιρείας, πανεπιστημίου, στρατιωτικού τμήματος κ.λπ.) καθορίζουν την κουλτούρα του. Για παράδειγμα διαφορετικές αξίες δημιουργεί μια μη κερδοσκοπική εταιρεία, σε σχέση με αυτή που δημιουργείται με σκοπό το κέρδος. Έτσι και εντός στρατιωτικών τμημάτων μεγιστοποιούνται συγκεκριμένες αξίες. Η αυξημένη αίσθηση συναδελφικότητας που παρατηρείται στις ΔΕΕ – Ε.Δ επειδή τα μέλη τους αντιμετωπίζουν επικίνδυνες καταστάσεις ή η αυξημένη αίσθηση κοινωνικής προσφοράς του στρατιωτικού υγειονομικού προσωπικού, αποτελούν μερικά παραδείγματα. Συνεπώς, αφού οι αξίες ενός συνόλου επηρεάζουν την κουλτούρα του και αυτή με τη σειρά της σχετίζεται με τη συνοχή, τεκμαίρεται πως η

³⁶ Για παράδειγμα βλέπε: <http://defenceline.gr/index.php/enoples-dynameis/stratos-kshras/item/2201-katadromeas>, <http://www.newsnowgr.com/article/1120749/oi-gynaikes-katadromeis-tis-emk-dipla-stin-elliniki-simaia.html>, <https://www.enikos.gr/society/280776/video-i-epikefalis-ton-katadromeon-sti-strongyli>, <https://www.protothema.gr/greece/article/876228/stratotiki-parelasi-me-to-makedonia-xakousti-stin-athina/>, <https://www.newsbomb.gr/ellada/story/364555/i-anthypolohagos-ton-katadromon-sti-bild-kai-spiegel>, <https://www.youtube.com/watch?v=6BgnQo7gmg8> (τελ. προσβ.: 18 Νοε 20).

συνοχή σε μια Μονάδα ΕΕ, εξαρτάται από τις αξίες της. Ως εκ τούτου, επίδραση στη συνοχή ενός τμήματος ΕΕ θα παρατηρηθεί μόνο στην περίπτωση που το θήλυ προσωπικό εισερχόμενο θα διαταράξει τις αξίες του συνόλου αυτού.

Στο τακτικό και επιχειρησιακό επίπεδο, η συμμετοχή θήλυ προσωπικού θα επηρεάσει τις δυνατότητες διείσδυσης των ΔΕΕ – Ε.Δ. Ένα μικτό τμήμα ΕΕ είναι ευκολότερο να εισέλθει και επιχειρήσει κεκαλυμμένα σε μια περιοχή ενδιαφέροντος σε ειρηνική περίοδο. Για παράδειγμα, τέσσερις άνδρες γίνονται αμέσως αντιληπτοί σε σχέση με δυο ζευγάρια (άνδρας – γυναίκα) που μπορεί και να παραμείνουν απαρατήρητα. Εντούτοις, η δυνατότητα αυτή τίθεται σε αμφισβήτηση, όταν υφίσταται ανάγκη για αμιγώς στρατιωτική διείσδυση. Στην περίπτωση αυτή, η επιτυχία της διείσδυσης εξαρτάται κυρίως από τις σωματικές ικανότητες των μελών της ΔΕΕ – Ε.Δ. Πιο συγκεκριμένα, τίθεται το ερώτημα εάν οι γυναίκες είναι ικανές να διαχειριστούν και επιχειρήσουν με το φόρτο που τους αναλογεί³⁷.

Επιδράσεις παρατηρούμε και στα έργα ΕΕ. Εύκολα μπορεί κάποιος να υποστηρίξει πως, συνέπεια των σωματικών περιορισμών, οι γυναίκες δεν έχουν θέση σε αποστολές «άμεσης επιθετικής ενέργειας». Αυτό είναι αλήθεια. Όμως, η συμμετοχή γυναικών σε τέτοιες αποστολές και η γνώση αυτού από τον εχθρό, δύναται να επηρεάσει το ηθικό του. Αρκετοί πληθυσμοί, κυρίως μουσουλμανικοί, επηρεάζονται αρνητικά σε μια τέτοια περίπτωση.

Σε αποστολές «συλλογής πληροφοριών», οι γυναίκες, όπως διαπιστώσαμε παραπάνω έχουν τη δυνατότητα προσέγγισης διαφορετικών κατηγοριών πληθυσμού. Συνάμα ο αντίπαλος δεν αναμένει το έργο αυτό να εκτελείται από γυναίκες και ως εκ τούτου μειώνονται οι πιθανότητες αποκάλυψης. Όμως εάν οι εν λόγω επιχειρήσεις απαιτούν την παραμονή σε παρατηρητήρια για μεγάλο χρονικό διάστημα, τότε η συμβίωση αποτελεί μια πρόκληση. Ο «ανορθόδοξος πόλεμος» και η «στρατιωτική υποβοήθηση», τα άλλα δυο κύρια έργα ΕΕ, παρουσιάζουν τις ίδιες ευκαιρίες και προκλήσεις με όσα ήδη αναφέρθηκαν για τις μικτές ΔΕΕ – Ε.Δ.

³⁷ Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί ότι η κατανομή του φόρτου σε ένα τμήμα ΕΕ που θα χρειαστεί να διεισδύσει με οποιοδήποτε τρόπο (αέρα, θάλασσα, ξηρά) έχει μεγάλη σημασία και σχεδιάζεται ανάλογα. Ο φόρτος του προσωπικού δεν περιορίζεται στα ατομικά υλικά – τρόφιμα – νερό, αλλά περιλαμβάνει και κρίσιμα υλικά για την εκτέλεση της αποστολής (π.χ. συσσωρευτές Σ/Α, εκρηκτικές ύλες κ.λπ.), τα οποία κατανέμονται ισοβαρώς σε όλα τα μέλη.

5.2.5 Επιλογικά

Συνοψίζοντας, την απόφαση για την ενσωμάτωση γυναικών στις ΔΕΕ – Ε.Δ θα την εφελκύσει η ανάγκη. Σε κάθε περίπτωση υφίστανται πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Οι επιχειρησιακές απαιτήσεις, δηλαδή τι επιδιώκεται να πετυχαίνουν οι ΕΕ, είναι αυτές που θα καθορίσουν ποια μορφή πρέπει να έχουν οι ΔΕΕ – Ε.Δ ενός κράτους ή εάν είναι προτιμότερο να ακολουθηθεί το νορβηγικό παράδειγμα. Αναμφίβολα όμως, η μη δυνατότητα ένταξης γυναικών, με οποιαδήποτε μορφής μοντέλο, στις ΕΕ, αποστερεί από τη χώρα μας έναν πολλαπλασιαστή ισχύος και αυτό είναι ιδιαίτερα αντιληπτό σήμερα, υπό την απειλή των συνεπειών της υπογεννητικότητας που αντιμετωπίζουμε και που θα αναπτυχθεί παρακάτω.

5.3 Υπογεννητικότητα και ΕΕ

5.3.1 Προκλήσεις Μείωσης Γεννήσεων

Οι συνέπειες της υπογεννητικότητας επιδρούν σε πολλούς κλάδους της ανθρώπινης δραστηριότητας και απασχολούν μεγάλη μερίδα αναλυτών και ειδικών. Το φαινόμενο απαντά στο σύνολο σχεδόν των δυτικών κρατών και η πατρίδα μας δεν εξαιρείται. Αδιαμφισβήτητα η «έλλειψη δημογραφικής ευρωστίας δημιουργεί νέα δεδομένα» (Καραγιάννης 2018α). Πιο συγκεκριμένα, στα μέσα τη δεκαετίας του 1990, οι καμπύλες γεννήσεων και θανάτων στη χώρα μας ταυτίστηκαν, ενώ από τα μέσα 2010, αυτή των θανάτων υπερέβηκε την αντίστοιχη των γεννήσεων. Έκτοτε η τελευταία συνεχώς μειώνεται, ενώ η τάση της καμπύλης θανάτων είναι αυξητική, επιτείνοντας την πρόκληση³⁸. Ο Ι. Δασκαλάκης³⁹ αναφέρει χαρακτηριστικά πως «η έντονη δημογραφική καθίζηση της Ελλάδος είναι γνωστή και δυστυχώς, με τα σημερινά δεδομένα, φαίνεται μη αναστρέψιμη» (Δασκαλάκης 2019).

Ιδιαίτερα ανησυχητικό παρουσιάζεται ένα ακόμα γεγονός. Οι γεννήσεις των αρένων σε μια περίοδο 60 περίπου ετών (1956 – 2018) έχουν μειωθεί κατά 50%⁴⁰. Η μείωση αυτή, σε συνδυασμό με την υφιστάμενη 9μηνη υποχρεωτική στρατιωτική θητεία έχουν δημιουργήσει «ένα σημαντικό υπολογιστικό έλλειμμα [...] 37,5% του

³⁸ Για περισσότερες πληροφορίες, βλέπε διαγράμματα «20» και «21» στο Παράρτημα «Β».

³⁹ Ο Ιπποκράτης Δασκαλάκης είναι Υποστράτηγος ε.α., Διευθυντής Μελετών του Ελληνικού Ινστιτούτου Στρατηγικών Μελετών (ΕΛΙΣΜΕ) και συνεργάτης στη Σχολή Εθνικής Άμυνας (ΣΕΘΑ) και στο Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων (ΙΔΙΣ).

⁴⁰ Για περισσότερες πληροφορίες, βλέπε διάγραμμα «22» στο Παράρτημα «Β».

απαιτούμενου αριθμού ετησίως» (Δασκαλάκης 2019). Το εν λόγω ποσοστό σίγουρα μεγαθύνεται εάν προσθέσουμε όσους αποφεύγουν τη στράτευση ή δεν υπηρετούν συνέπεια σωματικών και ψυχολογικών ιδιαιτεροτήτων. Συναφώς, αξίζει να τονισθεί ότι, την περίοδο 2004-18, το 17% περίπου των ετήσιων γεννήσεων στην Ελλάδα ήταν παιδιά αλλοδαπής υπηκοότητας⁴¹, ποσοστό το οποίο εκτιμάται ότι θα ανέλθει μελλοντικά ως συνέπεια της μεταναστευτικής κίνησης.

Στο σημείο αυτό ίσως ο αναγνώστης αναρωτηθεί για το ποιο λόγο θα έπρεπε να «ανησυχούν» οι ΔΕΕ – Ε.Δ, με δεδομένο πως στελεχώνονται από μόνιμο προσωπικό. Η απάντηση σε αυτό είναι ότι, αφενός δεν στελεχώνονται πλήρως και το σύνολο αυτών από μόνιμο προσωπικό, αφετέρου ακόμα και σε διαφορετική περίπτωση όταν η «δεξαμενή άντλησης προσωπικού» μειώνεται, ελαττώνεται και η ποιότητα.

5.3.2 Προκλήσεις Γήρανσης Προσωπικού

Η υπογεννητικότητα είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη γήρανση του προσωπικού. Στον τομέα αυτό η χώρα μας κινείται σε επίπεδα πάνω από το μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρουσιάζοντας ήπια αυξητική τάση. Είναι χαρακτηριστικό ότι από το 2013 το ποσοστό των Ελλήνων άνω των 65 ετών έχει περάσει το 20%, ενώ ο «Δείκτης Γήρανσης»⁴² διαρκώς αυξάνεται⁴³. Ταυτόχρονα η Τουρκία βρίσκεται κάτω από το 10% και μαζί με το Αζερμπαϊτζάν διατηρούν τα μικρότερα ποσοστά στην Ευρώπη.

Το φαινόμενο της γήρανσης έχει διττή επίδραση στις ΕΕΔ και κατ' επέκταση στις ΔΕΕ – Ε.Δ. Από τη μια πλευρά το μεγάλο σε ηλικία προσωπικό έχει αποκτήσει την απαιτούμενη εμπειρία, τόσο στο χειρισμό των Ο/Σ, όσο και στην αντιμετώπιση ποικίλων καταστάσεων. Συγχρόνως όμως, το προσωπικό αυτό ίσως αδυνατεί να ανταποκριθεί στα καθήκοντα του για βιολογικούς, ως επί το πλείστον, λόγους.

Η πρόκληση εστιάζεται στα μικρότερα σε βαθμό στελέχη. Πιο συγκεκριμένα, στο παρελθόν πραγματοποιήθηκαν ευρείες προσλήψεις Οπλιτών και Υπαξιωματικών⁴⁴ με συγκεκριμένο χρονικό ορίζοντα, προκειμένου (προφανώς) να ανανεώνονται. Όμως, για διάφορους λόγους αυτό καταργήθηκε de facto, με αποτέλεσμα τη μονιμοποίηση

⁴¹ Για περισσότερες πληροφορίες, βλέπε διάγραμμα «23» στο Παράρτημα «B».

⁴² Δείκτης γήρανσης: Ο λόγος των ατόμων 65+ ετών προς τον πληθυσμό των παιδιών ηλικίας 0-14 ετών. Επομένως, ο αναλογών αριθμός ατόμων ηλικίας 65 ετών και άνω επί 100 παιδιών. Ο λόγος αυτός εκφράζεται συνήθως επί τοις % (Κοτζαμάνης, n.d., 7).

⁴³ Για περισσότερες πληροφορίες, βλέπε διαγράμματα «24» και «25» στο Παράρτημα «B».

⁴⁴ Για παράδειγμα οι ΕΠΥ (Εθελοντές Πενταετούς Υποχρέωσης) που μετεξελίχθηκαν σε ΕΜΘ (Εθελοντές Μακράς Θητείας) και ΕΠΟΠ (Επαγγελματίες Οπλίτες).

τους. Έτσι, σήμερα «αποκτήσαμε ένα πλεονάζοντα αριθμό “γερασμένων” υπαξιωματικών μη ικανών (για αντικειμενικούς λόγους) να ανταπεξέλθουν στα καθάρως στρατιωτικά τους καθήκοντα» (Δασκαλάκης 2019). Στο ίδιο πλαίσιο ο Κ. Ζιαζιάς⁴⁵ δηλώνει πως «το θέμα της γήρανσης του κατώτερου προσωπικού τείνει να εξελιχθεί σε ένα μείζον πρόβλημα και πρέπει να εφαρμοστούν άμεσες και καινοτόμες λύσεις. [...] Το πρόβλημα αυτό έχει μεγάλες συνέπειες στις μονάδες των Ειδικών Δυνάμεων, όπου απαιτούνται υψηλές, ψυχικές και σωματικές δυνατότητες» (Ζιαζιάς 2018).

5.3.3 Αναζήτηση Λύσεων

Εύκολα κάποιος καταλήγει στο συμπέρασμα πως η αύξηση της υποχρεωτικής στρατιωτικής θητείας για τους άρρενες ή/και η πρόσληψη μόνιμου προσωπικού αποτελούν μονόδρομο. Όμως, η αναζήτηση διαφορετικών λύσεων, πέρα από τις παραπάνω προφανής, ήταν ανέκαθεν μια απαιτητική προσπάθεια. Πολύ περισσότερο, η απόφαση για εφαρμογή κάποιων εξ αυτών, προϋπέθετε την αντιμετώπιση πολυποίκιλων οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών, αλλά ακόμα και ενδοϋπηρεσιακών διλημμάτων και φραγμών. Στις παραγράφους που ακολουθούν επιχειρείται η συνοπτική περιγραφή και ανάλυση συγκεκριμένων δράσεων που εκτιμάται πως αμβλύνουν τις επιπτώσεις της υπογεννητικότητας και της γήρανσης στις ελληνικές ΔΕΕ – Ε.Δ. Αυτές δύναται να εφαρμοσθούν συνδυαστικά ή μεμονωμένα, ακόμα και με τις προφανής. Ίσως κάποιες ή το σύνολο τους, να έχουν καταγραφεί στο παρελθόν και για αυτό ο συγγραφέας αποποιείται την αναγνώριση τους ως καινοτόμες.

5.3.3.1 Τροποποίηση Εσωτερικής Οργάνωσης

Από όσα προηγήθηκαν διαπιστώθηκε η άμεση σχέση της υπογεννητικότητας με τη μειωμένη στελέχωση των Μονάδων. Η τελευταία μάλιστα αναγνωρίζεται και ως μια από τις «προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι ΕΔ» (Πλουμής 2018, 42). Η στελέχωση όμως σχετίζεται και με την εσωτερική οργάνωση των Μονάδων, ή αλλιώς το προβλεπόμενο οργανόγραμμα και δύναμη αυτών. Αυτό σημαίνει ότι οι συνέπειες της υπογεννητικότητας δύναται να αμβλυνθούν, εφόσον «επέμβουμε» στην εσωτερική οργάνωση των ΔΕΕ – Ε.Δ.

⁴⁵ Ο Κωνσταντίνος Ζιαζιάς είναι Αντιστράτηγος ε.α. και διετέλεσε Α/ΓΕΣ το 2011 [πηγή: <http://www.army.gr/el/istoria/istoria-genikoy-epiteleioy-stratoy> (τελ. προσβ.: 19 Νοε 20)].

Ένας τρόπος για την άμεση αντιμετώπιση της υποστελέχωσης των ΔΕΕ – Ε.Δ είναι η τροποποίηση της εσωτερικής οργάνωσής τους. Για να γίνει πιο κατανοητό, υποθέτουμε ότι έστω μια Μονάδα διαθέτει 4 Υπομονάδες με προβλεπόμενη δύναμη τα 100 άτομα εκάστη. Εάν στη Μονάδα αυτή τοποθετηθούν 200 άτομα, το ποσοστό στελέχωσής της είναι 50%. Εάν όμως τροποποιηθεί το οργανόγραμμά της και αντί για 4 προβλέπονται 2 Υπομονάδες, τότε η ίδια Μονάδα άμεσα γίνεται πλήρης στο 100%. Αυτό το λογιστικό παίγνιο όμως ενέχει κινδύνους.

Η αυθαίρετη και χωρίς κατάλληλη επιτελική σχεδίαση απόφαση μεταβολής της εσωτερικής οργάνωσης ενδέχεται να επιφέρει αντίθετα αποτελέσματα. Έτσι, εάν και θα οδηγήσει σε πλήρης Μονάδες, αυτές δε θα δύναται να πραγματοποιήσουν τις αποστολές που τους ανατίθενται. Αντίθετα, μη τροποποίηση των οργανογραμμάτων συνέπεια προσκόλλησης σε ιδεοληψίες περί ιστορικότητας ή αναγκαιότητας που δε στηρίζεται στις απειλές, υποτιμά τις επιλογές του μέλλοντος. Για την αποφυγή αυτών απαιτείται ενδελεχής μελέτη και αξιολόγηση των προκλήσεων ασφαλείας, εντοπισμός βέλτιστων πρακτικών αντιμετώπισης, επικαιροποίηση δόγματος και κατόπιν τροποποίηση της εσωτερικής οργάνωσης των ΔΕΕ – Ε.Δ. Συναφώς, οτιδήποτε υλοποιηθεί κρίνεται αναγκαίο να ακολουθείται από διαδικασίες επανελέγχου και διορθωτικών ενεργειών, όταν απαιτείται. Είναι περιττό να τονισθεί βέβαια πως η διαδικασία αυτή πρέπει να είναι αέναη.

5.3.3.2 Στράτευση Θήλυ Προσωπικού

Η υφιστάμενη υπογεννητικότητα και λειψανδρία έχει οδηγήσει στην ανάδυση του θέματος της στράτευσης των Ελληνίδων. Στους υπέρμαχους της θέσης αυτής οι απόψεις διίστανται στο μέτρο που αυτή πρέπει να είναι καθολική και υποχρεωτική ή να υλοποιηθεί σε εθελοντική βάση. Ελάχιστοι όμως γνωρίζουν ότι η στράτευση των γυναικών στη χώρα μας έχει νομοθετηθεί από το 1977. Πιο συγκεκριμένα «άπασαι αι Ελληνίδες [...] υπέχουν υποχρέωσιν στρατεύσεως δι' εκτέλεσιν στρατιωτικής υπηρεσίας εις τας Ενόπλους Δυνάμεις» (ΦΕΚ Α' / 279 1977, Άρθρο 1, παρ.1). Βέβαια αυτό «επιβάλλεται μόνον εν καιρώ πολέμου ή επιστρατεύσεως», ενώ «εις όλως εξαιρετικής περιπτώσεις ο Υπουργός Εθνικής Αμύνης, δύναται εν καιρώ ειρήνης, κατόπιν εισηγήσεως του ΣΑΓΕ⁴⁶, να καλή στρατευσίμους γυναίκας εξ όλης της Χώρας [...] ή ωρισμένων κατηγοριών ή ειδικοτήτων [...] εφ' όσον αι ανάγκαι των ΕΔ επιβάλλουν τούτο» (ΦΕΚ

⁴⁶ ΣΑΓΕ: Συμβούλιο Αρχηγών Γενικών Επιτελείων.

Α'/279 1977, Άρθρο 1, παρ. 2,3). Στις σελίδες που προηγήθηκαν πραγματοποιήθηκε ανάλυση των πλεονεκτημάτων, μειονεκτημάτων και προκλήσεων από την υπηρετήση γυναικών στις ΔΕΕ – Ε.Δ. Εκκρεμεί όμως η εισήγηση.

Οι ΔΕΕ – Ε.Δ, μην έχοντας ενσωματώσει γυναίκες, αποστερούνται της πλήρους αξιοποίησης των δυνατοτήτων τους. Αποστερούν την ηγεσία από μια ευέλικτη, πρωτότυπη και καινοτόμο επιλογή για την αντιμετώπιση ασύμμετρων / υβριδικών απειλών (π.χ. κεκαλυμμένη διείσδυση, ασύμμετρη δράση, συλλογή πληροφοριών κ.λπ.), εφόσον απαιτηθεί. Εντοπίζοντας κατάλληλες εθελόντριες και εκπαιδεύοντας – ενσωματώνοντας αυτές ώστε να επιχειρήσουν εντός ή με τις ΔΕΕ – Ε.Δ και σε συγκεκριμένες αποστολές, επαυξάνονται οι δυνατότητες διεξαγωγής ΕΕ.

Σε καμία περίπτωση δεν υποστηρίζεται η χωρίς κριτήρια κατάταξη θήλυ προσωπικού στις ΔΕΕ – Ε.Δ. Τα σχετικά όρια πρέπει να παραμείνουν αυστηρά και κοινά. Μόνο έτσι διασφαλίζεται η ποιότητα του τελικού προϊόντος. Αυτό που προτείνεται είναι η στράτευση των γυναικών στις ΔΕΕ – Ε.Δ εθελοντικά, με τρεις μορφές.

Η πρώτη αφορά σε αυτές που επιτυγχάνουν πλήρως τα θεσμοθετημένα κοινά κριτήρια. Το θήλυ προσωπικό που επιτυγχάνει ενσωματώνεται σε όσες ΔΕΕ – Ε.Δ έχει κριθεί ότι το επιχειρησιακό τους έργο ενισχύεται από την παρουσία τους. Η δεύτερη μορφή ακολουθεί το νορβηγικό παράδειγμα και απαντά στη δημιουργία αμιγώς γυναικείων Μονάδων ή τμημάτων οργανικών ή μη, συγκεκριμένων Μονάδων για επαύξηση των δυνατοτήτων τους. Τέλος, η τρίτη μορφή είναι πιο ουδέτερη και θέλει το θήλυ προσωπικό να στελεχώνει συγκεκριμένες, υποβοηθητικές θέσεις (επιμελητεία, γραμματείες κ.λπ.) εξοικονομώντας έτσι το λοιπό αντρικό προσωπικό για κάλυψη πιο σωματικά απαιτητικών θέσεων. Ολοκληρώνοντας, είναι απαραίτητο να τονισθεί ότι οποιοδήποτε μοντέλο εφαρμοσθεί πρέπει αρχικά να αξιολογηθεί πιλοτικά και πειραματικά.

5.3.3.3 Ελληνική «Λεγεώνα των Ξένων»

Το ανάγνωσμα της επικεφαλίδας σίγουρα προκαλεί ανάμικτα συναισθήματα. Η θέση πως η υποστελέχωση των ΕΔ αμβλύνεται με την ένταξη αλλοδαπών, φαντάζει εκ πρώτης ακραία. Όμως όπως κατέδειξαν οι γεννήσεις αλλοδαπών τέκνων στη χώρα μας αποτελεί μια πραγματικότητα, την οποία εάν δεν επιθυμούμε να αντιμετωπίσουμε μισαλλόδοξα και φασιστικά, οφείλουμε να διαχειριστούμε. Αναγκαία συνθήκη βέβαια αποτελεί η ενσωμάτωση στην ελληνική κοινωνία, η αποδοχή των ευρωπαϊκών και ελληνικών αξιών και ο ενδελεχής έλεγχος του παρελθόντος τους. Όπως αποδεικνύει το

παράδειγμα του Γιάννη Αντετοκούνμπο, αλλοδαποί γεννημένοι και μεγαλωμένοι στη χώρα μας πολλές φορές είναι πιο περήφανοι για την Ελλάδα, διαφημίζοντάς τη διεθνώς⁴⁷. Η σύγκριση τους με Έλληνες αντιεξουσιαστές που με κάθε ευκαιρία καίνε την ελληνική σημαία, είναι έκδηλη.

Το μοντέλο που προκρίνεται εδώ απαιτεί ενδεδειγμένη προετοιμασία, επιλογή στελεχών και σταδιακή υλοποίηση. Αφορά στη δημιουργία τμημάτων που διοικούνται από Έλληνες Αξιωματικούς – Υπαξιωματικούς και στελεχώνονται από αλλοδαπούς. Οι τελευταίοι, αφού εξετασθεί το παρελθόν τους και λάβουν ελληνική παιδεία επιλέγονται οι καταλληλότεροι και τους απονέμεται η ελληνική υπηκοότητα. Τα τμήματα που δημιουργούνται εντάσσονται στις ΔΕΕ – Ε.Δ, με ένα ημι-οργανικό καθεστώς. Δηλαδή, θα είναι ανεξάρτητα, αλλά θα συνεκπαιδεύονται συχνά. Σε βάθος χρόνου τα τμήματα αυτά θα δύναται να επιχειρούν και εκτός χώρας, μιας και τυχόν απώλειες τους αναμένεται να αντιμετωπίζονται ηπιότερα από την ελληνική κοινή γνώμη.

Δεν υπάρχει αμφιβολία πως η ανωτέρω πρόταση είναι ριζοσπαστική. Δεν πρέπει όμως να συγχέεται με τους «σύγχρονους μισθοφόρους», τις ΙΣΕ⁴⁸, οι οποίες λειτουργούν με συμβόλαια παροχής υπηρεσιών. Τα τμήματα αυτά θα αποτελούν μέρος των ΕΕΔ. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί πως εκτός από την ιστορική γαλλική «Légion étrangère⁴⁹» ανάλογη πρακτική εφαρμόζεται στο ΗΒ με τους «Gurkhas», όπου ήδη υφίσταται μια Ταξία, καθώς και αναφορές συνεργασίας τους με τους SAS⁵⁰.

5.4 Διυπηρεσιακότητα και ΕΕ

Είναι ευρύτατα διαδεδομένη η άποψη πως η βέλτιστη πρακτική για την αντιμετώπιση των σύγχρονων ασύμμετρων και υβριδικών προκλήσεων ασφαλείας είναι η

⁴⁷ Πηγές: <https://www.kathimerini.gr/athletics/957186/antetokounmpo-sygkinoymai-otan-vlepo-elliniki-simai-sto-gipedo/>, <https://www.thetoc.gr/athlitika/article/o-antetokounmpo-tsoliadaki-me-tin-elliniki-simai-a--to-agnwsto-almroum-tou/>, <https://www.iefimerida.gr/news/341064/giannis-antetokounmpo-deytero-opoma-moy-einai-oygko-den-ypografo-pote-stin-elliniki> (τελ. προσβ. 21 Νοε 20).

⁴⁸ Περισσότερα για τις ΙΣΕ βλέπε ICRC. 2009. “The Montreux Document: On Pertinent International Legal Obligations and Good Practices for States Related to Operations of Private Military and Security Companies during Armed Conflict.” Swiss Federal Department of Foreign Affairs, Petersohn, Ulrich. 2008. Outsourcing the Big Stick: The Consequences of Using Private Military Companies. Working Papers Series 08–0129. Cambridge, MA: Weatherhead Center for International Affairs, Harvard University και Tzifakis, Nikolaos. 2012. Contracting out to Private Military and Security Companies. Brussels, BE: CES.

⁴⁹ Γαλλική Λεγεώνα των Ξένων.

⁵⁰ Πηγές: <https://www.army.mod.uk/who-we-are/corps-regiments-and-units/brigade-of-gurkhas/>, <https://sofrep.com/news/british-army-will-be-recruiting-in-nepal-for-its-newest-specialist-unit/>, <https://specialops.org/brigade-of-gurkhas-most-decorated-british-army/>, <https://www.mirror.co.uk/news/uk-news/gurkhas-join-sas-nepalese-fighters-5919443> (τελ. προσβ. 21 Νοε 20).

«διυπηρεσιακότητα». Είναι αλήθεια πως ένα από τα κεντρικά συμπεράσματα του πορίσματος του τρομοκρατικού χτυπήματος στις ΗΠΑ το 2001 ήταν η έλλειψη συντονισμού και διαμοίρασης γνώσεων και πληροφοριών μεταξύ των αμερικανικών υπηρεσιών (“The 9/11 Commission Report” 2004, 73–107, 277, 321, 339–60, 400–428). Στη χώρα μας, τα πλέον πρόσφατα σχετικά παραδείγματα, είναι δυο. Το πρώτο αφορά στην έλλειψη συντονισμού και συνεργασίας που οδήγησε στα τραγικά γεγονότα στο Μάτι Αττικής στις 23 Ιουλ 2018⁵¹. Το δεύτερο παράδειγμα καταδεικνύει την ορθώς εννοούμενη «διυπηρεσιακότητα» και απαντά στα γεγονότα του Έβρου από 28 Φεβ έως 28 Μαρ 2020. Εκεί, εξουδετερώθηκε η τουρκική υβριδική εργαλειοποίηση του μεταναστευτικού κύματος, μέσω μιας «ολιστικής προσέγγισης» (Κολοβός 2020, 5–12). Αρκετοί όμως είναι αυτοί που είτε αγνοούν την έννοια του εν λόγω όρου, είτε τη συγχέουν με τη διακλαδικότητα.

5.4.1 Επεξήγηση Όρου

Ο όρος «διυπηρεσιακότητα» αποτελεί απόδοση του «interagency» στη νεοελληνική γλώσσα. Στις ΗΠΑ απαντά «στις κυβερνητικές υπηρεσίες και τμήματα, συμπεριλαμβανομένου του ΥΠ.ΑΜ». Συναφώς, ο «διυπηρεσιακός συντονισμός⁵² στο πλαίσιο συμμετοχής του ΥΠ.ΑΜ προκύπτει μεταξύ των στοιχείων αυτού και των τμημάτων κι υπηρεσιών της αμερικανικής κυβέρνησης για το σκοπό επίτευξης ενός στόχου» (DOD 2020, 109). Επομένως, μπορούμε να υποστηρίξουμε πως η διυπηρεσιακότητα αφορά τη συνεργασία – συνέργεια – συντονισμό δυο ή περισσότερων, κρατικών κυρίως, υπηρεσιών/φορέων, συμπεριλαμβανομένων την ΕΕΔ. Δεν πρέπει όμως να συγχέεται με τη διακλαδικότητα, η οποία υλοποιείται εντός μιας υπηρεσίας, εν προκειμένω των ΕΕΔ.

Για να καταστεί πιο κατανοητή η έννοια και δυναμική της διυπηρεσιακότητας παραθέτουμε ένα παράδειγμα. Ας σκεφτούμε την κάθε υπηρεσία/φορέα ως ξεχωριστό δάχτυλο. Κάθε δάχτυλο μπορεί να υλοποιήσει μεμονωμένες ενέργειες, πολλές φορές με απόλυτη επιτυχία (π.χ. πάτημα ενός κουμπιού). Όταν τα δάχτυλα συνεργαστούν αρμονικά και συντονισμένα μπορούν, αφενός να πραγματοποιήσουν περισσότερες και

⁵¹ Πηγές: <https://www.kathimerini.gr/society/1013371/syglonizei-to-porisma-ton-eisaggeleon-gia-to-mati/>, https://www.ethnos.gr/ellada/115098_tragodia-sto-mati-porisma-kolafos-toy-anakriti-gia-kakoyrgi-matikes-praxeis, <https://www.kathimerini.gr/society/1090125/tragodia-sto-mati-sta-cheria-toy-anakriti-oi-dialogoi-ton-axiomatikon-tis-pyrosvestikis/>, <https://www.kathimerini.gr/society/990469/apokalyptiko-porisma-gia-to-mati-o-kratikos-michanismos-aifnidiastike/> (τελ. προσβ.: 22 Νοε 20).

⁵² «Interagency coordination».

ποιο σύνθετες ενέργειες εφαρμόζοντας, όταν απαιτείται, μεγαλύτερη δύναμη, αφετέρου να «καλύψουν» τη μειωμένη απόδοση κάποιου προβληματικού ή ελλιπές δακτύλου. Τα οφέλη όμως δεν παρέχονται απλόχερα.

5.4.2 Προκλήσεις, Κίνδυνοι και Τρόποι Αντιμετώπισης

Ο δρόμος επίτευξης διυτηρεσιακότητας είναι σπαρμένος με προκλήσεις και κινδύνους. Οι διάφορες υπηρεσίες παρουσιάζουν ένα «μωσαϊκό διαφορετικών ικανοτήτων, πόρων, εμπειριών, οργανωτικής κουλτούρας, προγραμμάτων (agendas) και τρόπων λειτουργίας» (JSOU 2020, 7–1). Επιπλέον, πρόκληση συνιστά η επίτευξη διαλειτουργικότητας. Δηλαδή, «η ικανότητα διαφορετικών οργανισμών και συστημάτων να ανταλλάσσουν και να συνεκμεταλλεύονται πληροφορίες σε πραγματικό χρόνο και ασύγχρονα, χωρίς την επανειλημμένη παρέμβαση του χειριστή, ώστε να επιτυγχάνεται ένα συνεκτικό αποτέλεσμα» (Κολοβός 2020, 34). Η ικανότητα διαμοίρασης διαβαθμισμένων πληροφοριών, η επίτευξη αμφίδρομης επικοινωνίας υπό το πρίσμα των ποικίλα χρησιμοποιούμενων μέσων, μεθόδων και ορολογιών και η εμμονή στην αυτόνομη δράση απαξιώνοντας τους υπολοίπους, αποτελούν μερικά χαρακτηριστικά παραδείγματα. Ίσως όμως ο μεγαλύτερος κίνδυνος πηγάζει από τον ανταγωνισμό των φορέων με συνέπεια να «προσδιορίζουν τα γενικότερα συμφέροντα ενός κράτους με βάση την αντίληψη που έχει μια υπηρεσία ή φορέας για το εθνικό συμφέρον και την αντίληψη που έχει για το δικό της υπηρεσιακό συμφέρον» (Κουσκουβέλης 1997, 71). Μολαταύτα, υφίστανται λύσεις.

Η ειλικρινής αναγνώριση των προκλήσεων θα οδηγήσει και στην εύρεση τρόπων αντιμετώπισης. Αρχικά, απαιτείται η γνωριμία κάθε φορέα / υπηρεσίας. Με άλλα λόγια να γνωρίζουν οι εμπλεκόμενοι τις δυνατότητες, τους περιορισμούς και τις ιδιαιτερότητες του άλλου. Προς τούτο είναι σκόπιμη η ανταλλαγή «ενεργητικών» συνδέσμων και η συχνή διεξαγωγή ενημερώσεων και απολογισμών έργου. Κατόπιν, είναι θεμελιώδες η θέσπιση ενός πλαισίου λειτουργίας και επικοινωνίας. Επιπρόσθετα, όπως κατέδειξε και η πρόσφατη κρίση στον Έβρο η ενιαία διοίκηση είναι επιτακτική⁵³. Για την υλοποίηση όμως των παραπάνω απαιτείται η ανάπτυξη δεσμών εμπιστοσύνης και κατάλληλη επιλογή προσωπικού.

⁵³ Με απόφαση της κυβέρνησης συστάθηκε η θέση Εθνικού Συντονιστή, στην οποία ορίστηκε ο Υφυπουργός Εθνικής Άμυνας (Κολοβός 2020, 11).

5.4.3 Η Διυπηρεσιακότητα στις ΔΕΕ – Ε.Δ

Οι ΔΕΕ – Ε.Δ είναι ίσως ο καταλληλότερος φορέας των ΕΔ για τη συνεργασία με λοιπές κρατικές υπηρεσίες. Η καινοτόμα σκέψη που τις χαρακτηρίζει ευνοεί δράσεις συνεργασίας με άλλους φορείς. Άλλωστε οι ΔΕΕ – Ε.Δ είναι «εκ φύσεως διακλαδικές, διυπηρεσιακές, διακυβερνητικές και πολυεθνικές (JIIM⁵⁴)» (JSOU 2020, 1–1). Συναφώς, η ευελιξία του προσωπικού των ΔΕΕ – Ε.Δ, το καθιστά ελκυστικό στη συνεργασία με υπηρεσίες εκτός ΕΔ, καθόσον επιτυγχάνει την απαιτούμενη επιρροή χωρίς ύπαρξη αυστηρών δομών διοίκησης. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση της Η. Clinton, ως ΥΠ.ΕΞ, στις 23 Μαΐ 12 πως «οι ΔΕΕ επεξηγούν δια του παραδείγματος την αξία της έξυπνης δύναμης (smart power) – γρήγορες, ευέλικτες, διαρκώς προσαρμοζόμενες [...] αφοσιωμένες στην δημιουργία συνεργασιών όπου μπορούμε να δουλέψουμε μαζί»⁵⁵. Επιπλέον συνέπεια της προσαρμοστικότητας που επιδεικνύουν, αλλά κυρίως λόγω του μικρού αποτυπώματος που επιφέρει η χρησιμοποίησή τους αποτελούν τις πρώτες δυνάμεις που αποστέλλονται για την αντιμετώπιση πολιτικοστρατιωτικών προκλήσεων. Άλλωστε, για την αντιμετώπιση της μεταναστευτικής κρίσης του 2020 από τις πρώτες δυνάμεις των ΕΔ που διατέθηκαν, ήταν οι «ειδικές δυνάμεις ταχείας αντίδρασης» (Κολοβός 2020, 10).

Ανακεφαλαιώνοντας, η διυπηρεσιακότητα αποτελεί μονόδρομο για την επίλυση πολύπλοκων σύγχρονων προκλήσεων ασφαλείας. Εξάλλου «μια “έξυπνη” κυβέρνηση θα ενσωματώσει όλες τις πηγές πληροφοριών για να δει τον εχθρό στο σύνολό του» (“The 9/11 Commission Report” 2004, 401). Συγχρόνως όμως είναι κρίσιμη η πρόβλεψη των εξελίξεων, ώστε αυτές να μην μας προσπερνούν. Οι ελληνικές ΔΕΕ – Ε.Δ, με φάρο τη θέση αυτή και καθοδηγούμενες από ένα σύγχρονο και στοχευμένο δόγμα, θα αποκτήσουν μεγαλύτερη χρηστικότητα για τον έχοντα την ευθύνη της λήψης απόφασης.

5.5 Το «Δόγμα της Σφήκας»

Το δόγμα ΕΕ που θα αναπτυχθεί στις σελίδες που ακολουθούν επιδιώκεται να συμπεριλάβει το σύνολο όσων έχουν υποστηριχθεί έως τώρα στην ανά χείρας εργασία. Σκοπός, η παρουσίαση μιας νέας προοπτικής για τις ελληνικές ΔΕΕ – Ε.Δ. Η επικείμενη, τις στιγμές συγγραφής του παρόντος, ίδρυση της ΔΕΠ και η διαφαινόμενη

⁵⁴ JIIM: Joint, Interagency, Intergovernmental and Multinational.

⁵⁵ Πηγή: <https://2009-2017.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2012/05/190805.htm> (τελ. προσβ.: 22 Νοε 20).

υπαγωγή του συνόλου των ελληνικών ΔΕΕ – Ε.Δ στο υψηλότερο επίπεδο, διανοίγει νέους ορίζοντες για το παρόν και το μέλλον αυτών. Σε καμία περίπτωση δεν υποστηρίζεται η πληρότητα του δόγματος ή η ανάγκη αυστηρής υιοθέτησής του. Ως επιτυχία ορίζεται η έναρξη διαλόγου και καταιγισμού ιδεών⁵⁶ με αφορμή τα αναγραφόμενα παρακάτω, με στόχο την αναβάθμιση των ελληνικών ΔΕΕ – Ε.Δ και την απάντηση στο ερώτημα περί της αξίας των ΕΕ στο ελληνικό επιχειρησιακό περιβάλλον.

5.5.1 ΕΕ στην Ειρήνη και τον Πόλεμο

Οι ΔΕΕ – Ε.Δ έχουν χρησιμότητα τόσο κατά τη διάρκεια των πολεμικών επιχειρήσεων, όσο πριν και μετά τη λήξη τους. Εάν με την υφιστάμενη οργάνωση ή προανατολισμό δε δύναται να καλύψουν επιχειρησιακά και τις τρεις προαναφερόμενες περιόδους, οφείλουν να μετασχηματιστούν. Μόνο έτσι θα αποτελέσουν ένα «εργαλείο» αντιμετώπισης των ζητημάτων που απασχολούν την πολιτική και στρατιωτική ηγεσία της χώρας. Η μονοδιάστατη χρήση τους αποκλειστικά σε εμπόλεμες περιόδους περιορίζει την αξία τους, αλλά και τις επιλογές της ηγεσίας.

5.5.1.1 Οι ΔΕΕ – Ε.Δ Πριν τις Πολεμικές Επιχειρήσεις

Για τις συμβατικές στρατιωτικές δυνάμεις η ειρηνική περίοδος αποτελεί αποκλειστικά το διάστημα προετοιμασίας για ανάληψη δράσης όταν απαιτηθεί. Εάν το ίδιο ισχύσει για τις ΔΕΕ – Ε.Δ, ισοδυναμεί με απώλεια εθνικού κεφαλαίου. Η πλήρης επιχειρησιακή εκμετάλλευσή τους επιτυγχάνεται εφόσον χρησιμοποιηθούν σε δυο επιπλέον περιπτώσεις, πέρα της προετοιμασίας και εκπαίδευσης. Η πρώτη αφορά στη συλλογή πληροφοριών σε περιοχές/σημεία ενδιαφέροντος, εντός και εκτός επικράτειας. Συνεργαζόμενες με την ΕΥΠ⁵⁷ και την ΕΛ.ΑΣ, ως επιχειρησιακό όργανο της πρώτης, ενισχύεται η αποτελεσματικότητα αμφότερων των οργανισμών και εμβαθύνεται η διυτηρεσιακότητα. Στο πλαίσιο αυτό, αποκτά αξία η ενσωμάτωση θήλυ προσωπικού, αλλά και εθνικά προσκείμενων αλλοδαπών, όπως αναπτύχθηκε παραπάνω. Μια ακραία μορφή της πρώτης περίπτωσης αποτελεί η κεκαλυμμένη εξουδετέρωση στόχων εθνικής προτεραιότητας στο εξωτερικό⁵⁸. Η υιοθέτηση και επίδειξη τέτοιων

⁵⁶ Brainstorming.

⁵⁷ ΕΥΠ: Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών

⁵⁸ Τέτοια παραδείγματα αποτελούν η εξουδετέρωση του Οσάμα Μπιν Λάντεν ή του Ιρανού Στγου Σολεϊμάνι, που έχουν ήδη αναφερθεί. Συναφώς και το Ισραήλ χρησιμοποιεί ανάλογη πρακτική [πηγή: <https://www.capital.gr/diethni/3495319/israilinoi-praktores-skotosan-ton-augousto-sto-iran-ton-2o-ti-taxei-tis-al>]

δυνατοτήτων εκ μέρους της πατρίδας μας, αδιαμφισβήτητα συνεισφέρει στην αποτροπή. Εκτιμάται όμως ότι απαιτεί υψηλά φορτία πολιτικής βούλησης και ευρεία κοινωνικοπολιτική συναίνεση, στοιχεία που επί του παρόντος εκλείπουν, καθώς και πλήρη κάλυψη της ταυτότητας των μελών ΔΕΕ – Ε.Δ.

Η δεύτερη περίπτωση απαντά στη συμμετοχή σε πολυεθνικές, ευρωπαϊκές και νατοϊκές επιχειρήσεις. Τα οφέλη από μια τέτοια δράση εστιάζονται κυρίως στην «επίδειξη σημαίας», από την οποία μόνο κέρδη προκύπτουν για την ελληνική εξωτερική πολιτική και διπλωματία. Ας μη λησμονείται πως η ενεργή συμμετοχή της Ελλάδας, επί Ελ. Βενιζέλου, τόσο στον Α΄ ΠΠ, όσο και στην εκστρατεία στη Μεσημβρινή Ρωσία έθεσε τις βάσεις για την απόδοση της περιοχής της Σμύρνης στη συνέχεια. Συναφώς, οι ΔΕΕ – Ε.Δ θα αποκτήσουν πολύτιμες εμπειρίες στη σχεδίαση και εμπλοκή σε εμπόλεμες συνθήκες, ενώ θα έρθουν σε επαφή με νέες τεχνολογίες, διαδικασίες και πρακτικές.

Τέλος, στην περίοδο πριν την έναρξη των πολεμικών επιχειρήσεων εξακολουθούν να υλοποιούν δραστηριότητες αντιμετώπισης εκτάκτων καταστάσεων (π.χ. μεγάλες φυσικές καταστροφές κ.λπ.). Τηρούν όμως αυξημένη ετοιμότητα, από προωθημένες θέσεις για την ανάκτηση φίλιου προσωπικού⁵⁹ και αντιμετώπιση αιφνίδιας επιθετικής ενέργειας.

5.5.1.2 Οι ΔΕΕ – Ε.Δ Κατά τη Διάρκεια των Πολεμικών Επιχειρήσεων

Η χρήση των ΔΕΕ – Ε.Δ στο αρχικό στάδιο των πολεμικών επιχειρήσεων εστιάζεται στην εκπλήρωση αυτού που ο Π. Κονδύλης ονόμασε «πρώτο (μαζικό) πλήγμα». Οι ΔΕΕ – Ε.Δ συνεργαζόμενες με την ΠΑ, το ΠΝ και το Πυροβολικό στο πλαίσιο της στοχοποίησης (π.χ. συλλογή πληροφοριών, αναγνώριση - αποκάλυψη - κατάδειξη στόχων υψηλής αξίας, αναφορά αποτελεσμάτων προσβολής⁶⁰) συμβάλουν στην «συντονισμένη και ακαριαία ενέργεια [...] προς εκμηδένιση των ζωτικών σημείων του εχθρικού πολεμικού δυναμικού» (Κονδύλης 1999, 397). Αυτό προϋποθέτει τον κατάλληλο εξοπλισμό τους και την εκτέλεση ρεαλιστικών συνεκπαιδεύσεων από τον καιρό της

kainta?amp=true&utm_term=Autofeed&utm_medium=Social&utm_source=Twitter&__twitter_impression=true&s=09, <https://sofrep.com/news/israel-has-had-enough-idf-special-forces-conduct-covert-raids/> (τελ. προσβ.: 23 Νο 20)].

⁵⁹ Personnel Recovery (π.χ. πιλότοι, αιχμάλωτοι όπως περιστατικό Έβρου το 2018)

⁶⁰ Battle Damage Assessment (BDA)

ειρήνης. Επιπλέον η επιτυχία των ανωτέρω εξασφαλίζεται με τη μαζική και ταυτόχρονη διείσδυση πολλαπλών τμημάτων ΔΕΕ – Ε.Δ στα μετόπισθεν του εχθρού.

Στην εξέλιξη των πολεμικών επιχειρήσεων οι ΔΕΕ – Ε.Δ επιχειρούν με βάση τις αρχές «ευελιξία, αιφνιδιασμός και επίθεση» (Καραγιάννης 2018a). Υιοθετώντας ένα μοντέλο διασποράς και αποκεντρωμένης εκτέλεσης ΕΕ σύμφωνα με την πρόθεση του προϊσταμένου, εκμεταλλεύονται το χαμηλό αποτύπωμα τους, αποφεύγοντας τον εντοπισμό και τη στοχοποίηση από τα εχθρικά συστήματα. Τα τελευταία άλλωστε αναμένεται να προσβάλλουν μεγάλους σχηματισμούς και μέσα. Ταυτόχρονα όμως οι επιχειρήσεις των ΔΕΕ – Ε.Δ συντονίζονται και κατευθύνονται από ένα κεντρικό όργανο και έχουν δυο μορφές. Η πρώτη αφορά μεμονωμένες ΕΕ κατά στόχων υψηλής αξίας για την επίτευξη στρατηγικού αποτελέσματος και η δεύτερη υλοποιείται στο πλαίσιο συμβατικών επιχειρήσεων για την υποστήριξη – υποβοήθησή τους.

Το αρχιπελαγικό περιβάλλον του Αιγαίου ευνοεί την ασύμμετρη δράση. Το πλέγμα των πολυάριθμων και διασπαρμένων νήσων, νησίδων και μικρόνησων παρέχει τη δυνατότητα χρήσης τους ως προκεχωρημένες βάσεις επιχειρήσεων μικρών τμημάτων. Ταυτόχρονα, το ανάγλυφο του εδάφους και των ακτών τους παρέχει τη δυνατότητα απόκρυψης ταχύπλων σκαφών και προσωπικού. Απαραίτητες προϋποθέσεις η στοχευμένη οργάνωση, οι επικοινωνίες, η επίγνωση της κατάστασης και το σημαντικότερο η προηγούμενη αντίστοιχη εκπαίδευση του προσωπικού και η γνώση της περιοχής δράσης.

5.5.1.3 Οι ΔΕΕ – Ε.Δ Μετά τις Πολεμικές Επιχειρήσεις

Μετά το πέρας των πολεμικών επιχειρήσεων και εφόσον έχει απωλεσθεί εθνικό έδαφος, σκοπός των ΔΕΕ – Ε.Δ είναι η δημιουργία των κατάλληλων συνθηκών για την επιστροφή στην πρότερη κατάσταση. Άλλωστε «ότι έδαφος καταλαμβάνεται πολύ δύσκολα επιστρέφεται» (Καραγιάννης 13 Νοε 20). Στο πλαίσιο αυτό, οι ΔΕΕ – Ε.Δ ενεργούν σε τρεις διαστάσεις. Η πρώτη αφορά στην εκτέλεση ΕΕ προσβολής στόχων και συλλογής πληροφοριών προς υποβοήθηση των συμβατικών επιχειρήσεων ανακατάληψης. Η δεύτερη είναι η πραγματοποίηση επιχειρήσεων ανακατάληψης από μόνες τους, εφόσον αυτό είναι εφικτό και αφού μετασχηματιστούν ανάλογα. Η τρίτη απαντά στη δυνατότητα διεξαγωγής Ανορθόδοξου Πολέμου στα καταληφθέντα εδάφη. Το τελευταίο απαιτεί την οργάνωση κατάλληλου δικτύου, ύπαρξη αποθηκευμένων εφοδίων (π.χ. γιάφκες, κρύπτες) και πιθανούς χώρους χρήσης (safe houses) από τον καιρό της

ειρήνης. Το εν δυνάμει δίκτυο συνίσταται από πολίτες των περιοχών που αναμένεται να προσβληθούν, ένα είδος εθνοφυλακής. Το δίκτυο αυτό υποδέχεται και παρέχει κάλυψη στα τμήματα ΔΕΕ – Ε.Δ που θα οργανώσουν την αντίσταση και στελεχώνει τις πρώτων ομάδες της αντίστασης. Αξίζει να επισημανθεί ότι ανάλογες δράσεις πολύ δύσκολα οργανώνονται όταν προκύψει η ανάγκη, οπότε πρέπει να υφίσταται σχετική πρόνοια από τώρα.

5.5.2 Οργάνωση ΔΕΕ – Ε.Δ

Η εφαρμογή του προτεινόμενου δόγματος προϋποθέτει την υβριδική οργάνωση και αντίληψη για τις ΔΕΕ – Ε.Δ. Το συμβατικό μοντέλο οργάνωσης προκρίνει την ύπαρξη Μονάδων, οι οποίες αποτελούνται από Υπομονάδες (Λόχους) Κρούσης και Υποστήριξης. Το μοντέλο αυτό κρίνεται ως στατικό, δυσκίνητο και παρωχημένο για την εκτέλεση ΕΕ και αντιμετώπιση υβριδικών προκλήσεων.

Οι ΔΕΕ – Ε.Δ της νέας εποχής έχουν ως βάση τα ολιγομελή, αλλά πλήρως αυτόνομα Τμήματα Ειδικών Επιχειρήσεων (ΤΕΕ). Οι ειδικότητες του προσωπικού που τις στελεχώνει του επιτρέπουν την αυτονομία δράσης και συντήρησης για ικανό χρονικό διάστημα. Για παράδειγμα διαθέτει νοσοκόμους, καταστροφείς, διαβιβαστές και αναλυτές πληροφοριών στο πρότυπο των αμερικανικών ODAs. Η εσωτερική οργάνωσή τους όμως δεν είναι σταθερή, αλλά δύναται να συμπεριλάβει τυχόν έτερο προσωπικό για εκπλήρωση συγκεκριμένης αποστολής. Η δύναμη του κάθε ΤΕΕ εξαρτάται από την κύρια αποστολή του. Για παράδειγμα τα ΤΕΕ αναγνωρίσεων μπορεί να είναι 4μελή με δυνατότητα δράσης σε ζεύγη, ενώ τα ΤΕΕ άμεσης επιθετικής ενέργειας 10μελή ή 12μελή. Διατηρούν όμως τη δυνατότητα δράσης σε μεγαλύτερους σχηματισμούς για εκτέλεση συντονισμένων επιχειρήσεων.

Στο σημείο αυτό εισέρχεται η έννοια της Μονάδας. Αυτή διαθέτει αριθμό αυτόνομων ΤΕΕ τα οποία, δύναται να συνενώνονται και υπό τη διοίκηση της να διεξάγουν μια ευρύτερη επιχείρηση (π.χ. ανακατάληψη μικρονήσου, κατάληψη εδάφους τακτικής σημασίας κ.λπ.). Συναφώς η Μονάδα διατηρεί την υποχρέωση συντήρησης και παρακολούθησης της εκπαίδευσης των ΤΕΕ σε ειρηνική περίοδο, ενώ σε εμπόλεμη αποτελεί κόμβο Δ&Ε εγκαθιστώντας βάση ΕΕ. Σκοπός της οργάνωσης αυτής η ταχεία ανάπτυξη τμημάτων ΕΕ διατηρώντας τη δυνατότητα συνένωσης, όταν απαιτείται, σε μεγαλύτερους σχηματισμούς.

Οι ΔΕΕ – Ε.Δ οφείλουν να έχουν εξειδίκευση. Οι ρόλοι τους πρέπει να είναι διακριτοί, ώστε να εξελίσσουν σε επίπεδο αριστείας το έργο που επιτελούν. Θεωρήσεις ότι οι ΔΕΕ – Ε.Δ κάνουν τα πάντα είναι παραπλανητικές και επικίνδυνες. Πρέπει να διαθέτουν τις ικανότητες, να είναι προετοιμασμένες και εξοπλισμένες να υλοποιούν συγκεκριμένα έργα ΕΕ με άριστο τρόπο. Στο πλαίσιο αυτό αναπτύσσουν συνεργασία με άλλους φορείς, υπηρεσίες και την ακαδημαϊκή – τεχνολογική κοινότητα για ανάπτυξη καινοτόμων λύσεων στις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν. Τα υπόλοιπα έργα δύναται να τα υλοποιήσουν αλλά μόνο σε περίπτωση ανάγκης.

5.5.3 Στελέχωση ΔΕΕ – Ε.Δ

Αντίστοιχα υβριδική είναι και η στελέχωση των ΔΕΕ – Ε.Δ του εν λόγω δόγματος. Πιο συγκεκριμένα ανάλογα με την αποστολή – εξειδίκευσή τους τα ΤΕΕ που δημιουργούνται απαρτίζονται από μόνιμα στελέχη, από μίξη μόνιμων με εφέδρους, από θήλυ προσωπικό αποκλειστικά ή με αναλογία, από εθνοφύλακες ή από κατάλληλα ενσωματωμένους αλλοδαπούς. Σε κάθε περίπτωση όμως πρέπει να εξασφαλίζεται η συνεχής εκπαίδευση για την ενδυνάμωση των οργανικών δεσμών και τη διατήρηση των δεξιοτήτων που έχουν αποκτηθεί από την εκπαίδευση. Αυτό είναι ιδιαίτερα κρίσιμο όταν αναφερόμαστε στην εθνοφυλακή.

Αναντίρρητα η εθνοφυλακή, για ένα κράτος του μεγέθους της χώρας μας αποτελεί πολλαπλασιαστή ισχύος. Δοκιμασμένα μοντέλα στο εξωτερικό υφίστανται, αλλά εκφεύγει του σκοπών του παρόντος η ενδελεχής ανάλυση τους. Σημειώνεται μόνο πως πραγματικά χρήσιμη είναι όταν εκπαιδεύεται στοχευμένα ως προς το έργο που θα κληθεί να επιτελέσει, με μεγάλη συχνότητα, ώστε να μην υπεισέρχεται η λήθη και το προσωπικό της γνωρίζει που ανήκει και υπάγεται. Στο πλαίσιο αυτό δύναται να χρησιμοποιηθεί και επιτελώντας το ειρηνικό της έργο. Για παράδειγμα αλιείς στα νησιά του Αιγαίου που είναι οργανωμένοι σε ένα μοντέλο εθνοφυλακής δύναται να παρέχουν πληροφορίες στο φορέα που υπάγονται. Συναφώς, ενεργώντας μαζικά και με σχετική ειδοποίηση έχουν τη δυνατότητα να απαγορεύσουν τη διέλευση από συγκεκριμένα θαλάσσια στενά ή να εγκλωβίσουν ναυτικές Μονάδες του εχθρού σε αυτά. Στην περίπτωση αυτή, τυχόν εχθρική ενέργεια εναντίον τους συνιστά έγκλημα και εφόσον αποτυπωθεί οπτικοακουστικά, συμβάλει στις ημέτερες πληροφοριακές επιχειρήσεις.

Τέλος, η επίτευξη των παραπάνω επιτυγχάνεται μόνο με στελέχη που «ευδοκούν σε περιβάλλον διεσπαρμένων, αποκεντρωμένων επιχειρήσεων» (Shurkin 2014,

1). Η επίτευξη αυτού στηρίζεται σε τρεις πυλώνες. Ο πρώτος αφορά στην επιλογή του προσωπικού, η οποία πρέπει να βασίζεται στο τρίπτυχο «Αξιολόγηση, Αξιοκρατία, Αριστεία (3Α)»⁶¹. Ο δεύτερος απαντά στην εκπαίδευση που πρέπει να είναι συνεχής, ρεαλιστική και επίκαιρη. Ο τρίτος σχετίζεται με την επιμόρφωση, η οποία επιτυγχάνεται με την «εκμετάλλευση» του ακαδημαϊκού χώρου της πατρίδας μας. Αποτελεί κοινό τόπο ότι η γνώση διανοίγει νέους ορίζοντες. Στο πλαίσιο αυτό κρίνεται αναγκαία η επιμόρφωση των στελεχών των ΔΕΕ – Ε.Δ, μέσω αρχικά ενός σχήματος συνεργασίας με κάποιο πανεπιστημιακό ίδρυμα (π.χ. ασύγχρονη / σύγχρονη τηλεεκπαίδευση, εκπόνηση μελετών επ' ωφελεία ΔΕΠ) , το οποίο μετεξελισσόμενο θα οδηγήσει στην ίδρυση έδρας ΕΕ σε αυτό. Το JSOU αποτελεί φωτεινό παράδειγμα.

5.5.4 Επιλογικά

Το προσωνύμιο «σφήκα» δεν επιλέχθηκε τυχαία. Η σφήκα είναι μικρή σε σχέση με τα θηλαστικά στα οποία προκαλεί τρόμο, φόβο, πόνο και πολλές φορές το θάνατο. Το δηλητήριο της μικρό σε ποσότητα, αλλά αρκετό για να προκαλέσει προβλήματα στον αντίπαλο. Είναι αρπακτικό και επιτίθεται όταν νοιώσει ότι απειλείται προασπίζοντας κυρίως την κυψέλη της. Επιλέγει το σημείο που θα προσβάλλει μεταξύ αυτών που είναι πιο ευάλωτα και ακάλυπτα. Επιχειρεί μόνη της, αλλά και σε σμήνη. Είναι χαρακτηριστικό ότι επικοινωνεί και καλεί σε κοινή δράση τις υπόλοιπες σφήκες με τρόπο που δε γίνεται αντιληπτός. Όταν κάποιος τρομάξει ή απειλήσει μια σφήκα πρέπει να είναι έτοιμος να αντιμετωπίσει ένα σμήνος από αυτές, καθόσον η απειλούμενη θα κοινοποιήσει την απειλή και θα καλέσει σε βοήθεια μέσω έκλυσης φερομόνων⁶².

⁶¹ Το τρίπτυχο 3Α ανήκει στον Σ. Κριμιζή διακεκριμένο Έλληνα επιστήμονα του διαστήματος και πρώην πρόεδρο του Ελληνικού Διαστημικού Οργανισμού (ΕΛΔΟ) [πηγή: <http://www.academyofathens.gr/el/members/krimigis> <https://www.kathimerini.gr/society/961029/paraitisi-krimizi-apo-ton-eldo-me-katagelies/> (τελ. προσβ.: 24 Νοε 20)]

⁶² Πηγές: <https://www.britannica.com/animal/wasp>, <https://www.youtube.com/watch?v=byac2SJLWDc&feature=youtu.be> (τελ. προσβ.: 24 Νοε 20).

«πρὶν τι κακὸν παθεῖν· ῥεχθὲν δέ τε νήπιος ἔγνω»¹
[(να ενεργείς) πριν πάθεις κακό.
Αλλιώς, ακόμα και ο άμυαλος
όταν πάθε κάτι, βάζει μυαλό]
Ιλιάδα Ρ'32

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

6.1 Συμπεράσματα

Από την ανάλυση που πραγματοποιήθηκε διαπιστώθηκε η μεγάλη αξία του Αιγαίου Πελάγους στο «χρηματιστήριο γεωπολιτικής». Η αξία αυτή είναι διαχρονική και ανεξάρτητη της μορφής του διεθνούς συστήματος. Λόγω της θέσης του στην τομή γεωπολιτικών αξόνων στρατηγικής σημασίας, το ενδιαφέρον των πλανητικών και περιφερειακών εθνοκρατικών δρώντων για αυτό, είναι διαρκές. Συναφώς, το ενδιαφέρον αυτό αναμένεται να παραμείνει αναλλοίωτο τα προσεχή έτη, καθόσον το Αρχιπέλαγος αποτελεί μέρος της Ανατολικής Μεσογείου, μιας περιοχής που βρίσκεται στο επίκεντρο των διεθνών εξελίξεων. Ως εκ τούτου, τα ζητήματα που σχετίζονται με αυτό (οριοθέτηση, θαλάσσιες ζώνες, κυριαρχία επί των νήσων κ.λπ.), θα εξακολουθήσουν να απασχολούν και να αποτελούν αφορμές για πολιτικούς διαξιφισμούς.

Εάν στο παραπάνω προστεθεί και η υφιστάμενη αναθεωρητική και επεκτατική εξωτερική πολιτική της Τουρκίας οδηγούμαστε στο συμπέρασμα πως μια ελληνοτουρκική αναμέτρηση στο Αιγαίο είναι αναπόφευκτη. Σίγουρα, δεν είναι εύκολο να προβλεφθεί και προσδιοριστεί εάν και πότε θα μετεξελιχθεί από το επίπεδο της διπλωματικής διαμάχης (δικαστική ή διμερή) σε αυτό της στρατιωτικής αντιπαράθεσης. Η προοπτική όμως αυτή οφείλει να μας διατηρεί σε εγρήγορση. Στο πλαίσιο αυτό, οι ελληνικές ΔΕΕ – Ε.Δ δύναται και πρέπει να αποτελέσουν πυλώνα παροχής ισχύος τόσο πριν, όσο και μετά τις ενδεχόμενες στρατιωτικές επιχειρήσεις, αλλά και πολλαπλασιαστής στρατιωτικών επιλογών κατά τη διάρκεια αυτών.

Θωρώντας το Αιγαιακό περιβάλλον από στρατιωτική οπτική, καταλήξαμε αβίαστα στο συμπέρασμα περί της μοναδικότητας αυτού. Η ύπαρξη διάσπαρτων, πολυάριθμων και γεωλογικά ποικιλόμορφων νησιών, οι ήπιες κλιματολογικές συνθήκες που επιτρέπουν τη διεξαγωγή επιχειρήσεων όλο το έτος, η εγγύτητα αυτών με τον

¹ Ο Όμηρος αποδίδει τα λόγια αυτά στον Μενέλαο, βασιλιά της Σπάρτης, κατά τη διάρκεια της μάχης που ακολούθησε γύρω από το νεκρό σώμα του Πάτροκλου.

ηπειρωτικό όγκο της Μ. Ασίας και τα σχηματιζόμενα στενά ναυσιπλοΐας, παρέχουν ευκαιρίες και κινδύνους για τον επιτιθέμενο και τον αμυνόμενο, τόσο με στόχο αυτά, όσο και με ορμητήριο από αυτά. Για τους λόγους αυτούς αναδείχθηκε στην παρούσα εργασία η ανάγκη αφενός της εξοικείωσης με το Αιγαιακό περιβάλλον και αφετέρου της ανάπτυξης καινοτόμου σκέψης ως προς τη χρήση των ελληνικών ΔΕΕ – Ε.Δ.

Η ορθολογική χρήση των ΔΕΕ – Ε.Δ απαιτεί την πλήρη κατανόηση των χαρακτηριστικών και των περιορισμών τους. Οι δυνάμεις αυτές υπάγονται στο υψηλότερο επίπεδο και επιχειρούν τόσο ανεξάρτητα, όσο και σε συνεργασία με συμβατικές δυνάμεις. Το προσωπικό που τις στελεχώνει είναι ειδικά επιλεγμένο, ενώ απαιτείται σημαντικός χρόνος για την εκπαίδευσή του και ιδιαίτερη μέριμνα για τον εξοπλισμό του. Συναφώς, η οργάνωση τους είναι τέτοια που τους παρέχει ευελιξία και άμεση ανταπόκριση σε ταχέως εξελισσόμενες καταστάσεις. Όμως το προσωπικό τους αναπληρώνεται δύσκολα και για το λόγο αυτό οι αποστολές που τους ανατίθενται πρέπει να είναι στοχευμένες για την επίτευξη στρατηγικών στόχων. Η αποφυγή απόκλισης από το τελευταίο εξασφαλίζεται με την ύπαρξη μιας θεωρίας. Η θεωρία συνεισφέρει στην εξέταση του τρόπου χρησιμοποίησης των ΔΕΕ – Ε.Δ και στο εύρος των επιχειρησιακών έργων που πρέπει να εκτελούν, με σκοπό την αποφυγή εσφαλμένης χρήσης τους.

Μελετώντας την εξέλιξη των ΔΕΕ - Ε.Δ σε διεθνές επίπεδο συμπεράναμε πως αυτές μετεξελίσσονται ανάλογα με τις μεταμορφώσεις των προκλήσεων ασφαλείας κάθε κράτους. Στο σύνολο των περιπτώσεων που αναλύθηκαν διαπιστώθηκε επιπλέον η κατά περίπτωση δημιουργία ΔΕΕ για την αντιμετώπιση συγκεκριμένων και επείγουσών αναγκών. Σε αρκετές δε περιπτώσεις αυτό υλοποιήθηκε με πρωτοβουλία συγκεκριμένων προσώπων. Δεν πρέπει να λησμονείται βέβαια και το φαινόμενο διάλυσης των εν λόγω Μονάδων όταν ο κίνδυνος που οδήγησε στη δημιουργία τους απομακρυνόταν. Από τη λογική αυτή δεν εξαιρέθηκαν ούτε οι ελληνικές ΔΕΕ – Ε.Δ.

Αδιαμφισβήτητα, η τόλμη, το θάρρος και η ανορθόδοξη δράση, στοιχεία θεμελιώδους σημασίας για την εκτέλεση ΕΕ, αποτελούν διαχρονικά χαρακτηριστικά των Ελλήνων. Ταυτόχρονα όμως η ανασκόπηση της μετεξέλιξης των ελληνικών ΔΕΕ – Ε.Δ αποκάλυψε τις αρνητικές επιπτώσεις της ύπαρξης ιδεοληψιών και ενδοϋπηρεσιακών αντιπαλοτήτων. Τα αρνητικά αυτά στοιχεία ίσως να είχαν εξαλειφθεί ή περιοριστεί, εάν υπήρχε ένα δεσμευτικό δόγμα ΕΕ. Στο πλαίσιο αυτό, η διαφαινόμενη ίδρυση της ελληνικής ΔΕΠ παρουσιάζει μια χρυσή ευκαιρία επικαιροποίησης ή υιοθέτησης ενός νέου ελληνικού δόγματος για τη χρήση των ελληνικών ΔΕΕ – Ε.Δ ως εργαλείο πολιτικής και

πολλαπλασιαστή ισχύος. Όμως, της ανάπτυξης του δόγματος αυτού, κρίνεται σκόπιμο να προηγείται η εξέταση των σύγχρονων προκλήσεων.

Οι παράγοντες που αναγνωρίστηκαν στο παρόν ότι επιδρούν στη διαμόρφωση ενός σύγχρονου δόγματος ΕΕ, πλέον των υφιστάμενων προκλήσεων ασφαλείας στο Αρχιπέλαγος, αφορούν την ανάπτυξη της τεχνολογίας, τη συμμετοχή των γυναικών στις ΕΔ, την υπογεννητικότητα και τη διυπηρεσιακότητα σε τομείς ενδιαφέροντος.

Είναι αλήθεια πως η κατοχή υψηλής τεχνολογίας παρέχει πλεονέκτημα σε όποιον την κατέχει. Αυτό είναι ιδιαίτερα αισθητό όταν οι σχετικές διαφορές μεταξύ των δυνητικών αντιπάλων είναι μεγάλες και η γειτονική μας χώρα έχει υλοποιήσει σημαντικά άλματα προόδου στο συγκεκριμένο τομέα. Η υψηλή τεχνολογία όμως δεν έχει το ρόλο του «ἀπὸ μηχανῆς θεοῦ» των αρχαίων τραγωδιών. Με άλλα λόγια ο άνθρωπος εξακολουθεί να έχει πρωταρχικό ρόλο και στον τομέα αυτό οι ΔΕΕ - Ε.Δ κατέχουν «παράθυρο ευκαιρίας». Το προσωπικό τους, συνέπεια της ευελιξίας και προσαρμοστικότητας που το διακρίνει είναι περισσότερο εξοικειωμένο στην ανάπτυξη και εκμετάλλευση των νέων τεχνολογιών. Πιο συγκεκριμένα με τον όρο «ανάπτυξη» νοείται η συμμετοχή των ΔΕΕ – Ε.Δ στην από «κάτω προς τα πάνω» (bottom-up) καθοδήγηση των τεχνολογικών καινοτομιών, μέσα από μορφές συνεργασίας με τα άλλα δυο «μέρη καινοτομίας», τον ακαδημαϊκό χώρο και τις εταιρείες παραγωγής. Αντίστοιχα με τον όρο «εκμετάλλευση» θεωρείται η ενσωμάτωση των μέσων και προϊόντων που θα προκύψουν από τις νέες τεχνολογίες στο δόγμα και τις ΕΕ.

Σχετικά με την ενσωμάτωση θήλυ προσωπικού στις ΔΕΕ – Ε.Δ κρίνεται σκόπιμο ο αναγνώστης να συγκρατήσει πως η σχετική απόφαση πρέπει να καθορισθεί από την ανάγκη. Αυτό σημαίνει ότι τυχόν υπάρχουσες ιδεοληψίες κρίνεται σκόπιμο να ξεπερασθούν και η σχετική συζήτηση να επικεντρωθεί στα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της όποιας απόφασης. Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να απαντηθούν δυο ερωτήματα. Το πρώτο αφορά στο εάν η χώρα μας με την υφιστάμενη κατάσταση από πλευράς υπογεννητικότητας και προκλήσεων ασφαλείας έχει τη δυνατότητα να εξαιρεί Έλληνες από το να συνεισφέρουν στην άμυνα της χώρας. Το δεύτερο έγκειται στο εάν οι γυναίκες θα αποτελέσουν πολλαπλασιαστή ισχύος στις ΕΕ. Η απάντηση στο πρώτο είναι ασφαλώς αρνητική και στο δεύτερο πως υπό τις προϋποθέσεις που προαναφέρθηκαν στο 5^ο κεφάλαιο το θήλυ προσωπικό θα προσδώσει νέες δυνατότητες στο χώρο των ΕΕ.

Η υπογεννητικότητα και η ακόλουθη γήρανση των Ελλήνων είναι μια πραγματικότητα, η οποία πολύ δύσκολα θα μεταστραφεί στο προσεχές μέλλον. Οι επιπτώσεις του φαινομένου αναμένεται να επηρεάσουν και τις ελληνικές ΔΕΕ – Ε.Δ. Η αύξηση της υποχρεωτικής θητείας καίτοι θα μεταβάλει την οροφή των ΕΕΔ, δε συνεισφέρει επί της ουσίας στις ΔΕΕ – Ε.Δ, με δεδομένο ότι αυτές στελεχώνονται από κατά βάση μόνιμο προσωπικό. Η πρόσληψη νέου προσωπικού, εάν δε συνοδεύεται αφενός από εξορθολογισμό του αριθμού των χαμηλόβαθμων στελεχών και αφετέρου από πρόβλεψη για την εν καιρώ απόλυση του και πρόσληψη νέου, αναμένεται να μεταθέσει το πρόβλημα της γήρανσης στις επόμενες γενιές. Έχοντας τα προηγούμενα κατά νου, στην παρούσα μελέτη παρουσιάσθηκαν τρεις λύσεις. Η πρώτη αφορά στην τροποποίηση της εσωτερικής οργάνωσης των ΔΕΕ – Ε.Δ, μέσω κατάλληλης επιτελικής διαδικασίας απαλλαγμένης από ιστορικές αγκυλώσεις και ιδεοληψίες. Η δεύτερη αφορά στην εθελοντική στράτευση των γυναικών στις ΔΕΕ – Ε.Δ μέσω τριών μοντέλων, ανάλογα με την επιτυχία αυτών να ανταποκριθούν στα ήδη καθορισμένα κριτήρια, αλλά και τις επιχειρησιακές ανάγκες που κρίνεται σκόπιμο να επανεξετασθούν. Η τρίτη και πιο ριζοσπαστική λύση απαντά στην αξιοποίηση των αλλοδαπών που διαβιούν στη χώρα μας μέσω συγκρότησης μιας «Ελληνικής Λεγεώνας των Ξένων».

Η διυτηρεσιακότητα και η συναφής ολιστική χρήση της ισχύος ενός κράτους για την αντιμετώπιση των σύγχρονων ασύμμετρων και υβριδικών απειλών, αποτελεί μονόδρομο. Η συνεργασία όμως των κρατικών φορέων δεν είναι εύκολη υπόθεση. Η διαφορετική κουλτούρα, εμπειρίες και τρόπος λειτουργίας του κάθε οργανισμού, η μη ύπαρξη αυτοματοποιημένου συστήματος διαμοίρασης των πληροφοριών και ο ανταγωνισμός μεταξύ των φορέων αποτελούν τις σημαντικότερες προκλήσεις συνεργασίας. Οι ΔΕΕ – Ε.Δ λόγω της εγγενούς ικανότητας αυτόνομης δράσης, του μικρού αποτυπώματος τους και της προσαρμοστικότητας του προσωπικού τους καθίστανται ελκυστικός φορέας για συνεργασία.

Η ανά χείρας εργασίας κατέληξε στην παρουσίαση ενός δόγματος ΕΕ. Η ανάγκη υιοθέτησης ενός νέου δόγματος καθορίζεται από τις υφιστάμενες προκλήσεις ασφαλείας, κυρίως στο χώρο του Αρχιπελάγους. Αυτές απαιτούν συνεχή αξιολόγηση και αποτίμηση εάν η υπάρχουσα οργάνωση και επιχειρησιακή σχεδίαση, σε συνδυασμό με τους παράγοντες που αναλύθηκαν παραπάνω, δύναται να τις αντιμετωπίσει. Στο πλαίσιο αυτό κρίθηκε αναγκαία η «εκμετάλλευση» των ΔΕΕ – Ε.Δ τόσο κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων για την εφαρμογή του «πρώτου (μαζικού) πλήγματος», όσο και

πριν, αλλά και μετά από αυτές. Στην περίοδο πριν τις επιχειρήσεις οι ΔΕΕ - Ε.Δ κρίθηκε σκόπιμο να συνεισφέρουν στην εξωτερική πολιτική της χώρας μέσω πιο ενεργούς συμμετοχής σε διεθνής και συμμαχικές δράσεις. Συναφώς, μέσω εντονότερης δραστηριοποίησης στο τομέα της συλλογής πληροφοριών και εξουδετέρωσης εθνικών απειλών δύναται να συνεισφέρουν στην αποτροπή. Μετά τις επιχειρήσεις και εφόσον οδηγηθούμε σε απώλεια εθνικού εδάφους, οι ΔΕΕ – Ε.Δ οφείλουν να επιχειρήσουν για την αποκατάσταση αυτών. Αυτό είναι δυνατό είτε με την εκτέλεση άμεσων επιθετικών επιχειρήσεων (αποβατικών ή καταδρομικών) για την ταχεία ανακατάληψη, είτε μέσω οργάνωσης, από τον καιρό της ειρήνης, κατάλληλου δικτύου αντίστασης.

Για την υλοποίηση των παραπάνω ή τη δημιουργία ευνοϊκών προϋποθέσεων προς τούτο, απαιτείται η επικαιροποίηση της οργάνωσης και στελέχωσης των ΔΕΕ – Ε.Δ. Αναφορικά με την οργάνωση προκρίνεται η δημιουργία ΤΕΕ τα οποία έχουν μεγάλες δυνατότητες αυτόνομης δράσης και αυτάρκειας. Συναφώς, ανάλογα με τις επιχειρησιακές απαιτήσεις, άλλοτε επιχειρούν αποκεντρωμένα και άλλοτε συνενώνονται σε μεγαλύτερες Μονάδες. Η στελέχωση τους αποκτά μια υβριδική μορφή. Δεν υφίστανται καθορισμένα πλαίσια. Κάθε ΤΕΕ στελεχώνεται ανάλογα με την εξειδίκευση του και το επιχειρησιακό του έργο. Έτσι δύναται να ενσωματώνει στοιχεία θήλυ προσωπικού, εθνοφυλακής ή κατάλληλα εκπαιδευμένων αλλοδαπών.

6.2 Προτάσεις

Σε μια προσπάθεια να διατυπωθούν συγκεκριμένες προτάσεις, με βάση τα όσα παρουσιάστηκαν στα κεφάλαια που προηγήθηκαν, αλλά και τα συμπεράσματα που αποτυπώθηκαν παραπάνω, η παρούσα εργασία καταλήγει στα εξής:

α. Οι προκλήσεις ασφαλείας και τα δεδομένα των ασύμμετρων / υβριδικών απειλών που παρουσιάζονται στο Αρχιπέλαγος χρήζουν συστηματικής παρακολούθησης και αξιολόγησης της δυνατότητας ανταπόκρισης των υφιστάμενων δομών αντιμετώπισής τους, συμπεριλαμβανομένων των ελληνικών ΔΕΕ – Ε.Δ.

β. Οι ελληνικές ΔΕΕ – Ε.Δ οφείλουν να ακολουθήσουν τα διεθνή πρότυπα και να αποτελέσουν εργαλείο πολιτικής ακόμα και σε ειρηνική περίοδο.

γ. Είναι επιτακτική η εξοικείωση των ΔΕΕ – Ε.Δ με το περιβάλλον του Αιγαίου και η εκμετάλλευση των ιδιαιτεροτήτων αυτού μέσω ανάπτυξης καινοτόμων

επιχειρησιακών προτύπων, τα οποία θα δυσχεράνουν τις προσπάθειες του αντιπάλου να τις εντοπίσει και αντιμετωπίσει.

δ. Οι εμπειρίες του παρελθόντος δύναται να αποτελέσουν ευκαιρία για το μέλλον. Στο πλαίσιο αυτό είναι κεφαλαιώδους σημασίας η ορθή διαχείριση των διδαγμάτων, τόσο από τις πετυχημένες, όσο και από τις αποτυχημένες ΕΕ.

ε. Οι ελληνικές ΔΕΕ – Ε.Δ οφείλουν να αποτελέσουν φορέα ανάπτυξης καινοτόμων τεχνολογιών μέσω δημιουργίας συνεργατικών μοντέλων με τον ακαδημαϊκό χώρο και τις εταιρίες παραγωγής.

στ. Η συζήτηση γύρω από το ζήτημα ένταξης θήλυ προσωπικού στις ΔΕΕ – Ε.Δ δύναται να εμπλουτιστεί με τις τρεις μορφές ενσωμάτωσης των γυναικών που παρουσιάστηκαν στο 5^ο κεφάλαιο.

ζ. Η υπογεννητικότητα και γήρανση του προσωπικού δύναται να αντιμετωπισθεί με την τροποποίηση της οργάνωσης των ΔΕΕ – Ε.Δ, την ενσωμάτωση γυναικών και την αξιοποίηση των αλλοδαπών.

η. Οι ελληνικές ΔΕΕ – Ε.Δ οφείλουν να επενδύσουν στην διυπηρεσιακότητα την οποία να αντιμετωπίσουν ως «παράθυρο ευκαιρίας» για την επαύξηση της χρηστικότητας τους.

θ. Η ανάπτυξη ενός καινοτόμου δόγματος ΕΕ, είτε αυτό είναι το «δόγμα της σφήκας» που παρουσιάστηκε στο παρόν, είτε οποιοδήποτε άλλο θα προκύψει μέσα από ειλικρινή και ενδεδειγμένη διάλογο, θα αποτρέψει τη μη ορθή χρήση και «σπατάλη» των ΔΕΕ – Ε.Δ σε ήσσονος σημασίας ή ακατάλληλες, σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά και ιδιαιτερότητές τους, αποστολές. Ταυτόχρονα θα αναβαθμίσει τη χρηστικότητα των δυνάμεων αυτών και το σημαντικότερο, θα εμπλουτίσει τις ήδη υπάρχουσες στρατιωτικές επιλογές της πολιτικής ηγεσίας της χώρας μας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Μεγάλο μέρος αυτών που βιώνουμε σήμερα έχει καθορισθεί από τις πράξεις ή τις παραλείψεις των προηγούμενων περιόδων και γενιών. Στη γενιά μας απομένει η διαχείριση του παρόντος και η θέσπιση των βάσεων για το μέλλον. Εάν οι αποφάσεις για το παρόν λαμβάνονται υπό την πίεση του χρόνου και της επικαιρότητας, η διαμόρφωση του μέλλοντος δε χωρά περικοπές ή παρελκυστικές τακτικές.

Η ελληνική πολιτεία αντιλαμβανόμενη τις προκλήσεις ασφαλείας έχει επενδύσει στη στρατιωτική ισχύ και η ελληνική κοινωνία εμπιστεύεται τις ΕΕΔ. Σε διαφορετική περίπτωση μετά από μια δεκαετή οικονομική κρίση η κατάσταση θα ήταν διαφορετική και οι προκλήσεις ασφαλείας στο Αρχιπέλαγος θα ήταν αδύνατο να αντιμετωπισθούν. Άρα η επένδυση της Ελλάδας τα προηγούμενα έτη στη σκληρή ισχύ, αποδίδει τα αναμενόμενα στις μέρες μας.

Στο πλαίσιο αυτό, αρκετοί είναι οι ειδικοί που υποστηρίζουν πως η άμυνα της χώρας μας εξασφαλίζεται αποκλειστικά από την ύπαρξη συμβατικών δυνάμεων και εξελιγμένων Ο/Σ. Εάν και αυτό είναι αναμφίβολα ορθό, δεν παρέχει πλήρη εξασφάλιση. Οι σύγχρονες απειλές μετεξελίσσονται σε ασύμμετρες και υβριδικές. Έτσι, καίτοι παραμένει ο κίνδυνος μιας ολοκληρωτικής στρατιωτικής αντιπαράθεσης στο Αιγαίο, όπου η εμπλοκή συμβατικών δυνάμεων θα καθορίσει το αποτέλεσμα, ελλοχεύει η απειλή χρήσης από τον αντίπαλο πρακτικών και μεθόδων που δεν παραπέμπουν σε πολεμικές επιχειρήσεις. Οι προκλήσεις αυτές δεν αντιμετωπίζονται με τις συμβατικές δυνάμεις των οποίων το αποτύπωμα είναι μεγάλο και η χρήση συνεπάγεται αυτόματα και έναρξη πολεμικών επιχειρήσεων. Σε αυτό το σημείο εισέρχονται οι ΕΕ.

Η συμβολή των ΔΕΕ – Ε.Δ στη στρατηγική της χώρας μας εστιάζεται στην εκτέλεση του συνόλου των έργων ΕΕ και στην αντιμετώπιση των ασύμμετρων και υβριδικών απειλών. Εάν επιθυμούμε όμως να θέσουμε τις βάσεις ώστε οι επόμενες γενιές να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις του μέλλοντος οφείλουμε να αναθεωρήσουμε τις υφιστάμενες ΔΕΕ – Ε.Δ, μέσω ενός νέου δόγματος χρησιμοποίησης αυτών.

Το προτεινόμενο στην παρούσα εργασία «δόγμα της σφήκας» εκτιμάται ότι θέτει τις βάσεις για την έναρξη μιας συζήτησης αναφορικά με τη μετεξέλιξη των ελληνικών ΔΕΕ – Ε.Δ. Όμως η διάρκεια της αναζήτησης αυτής πρέπει να αποφύγει να επιβεβαιώσει τον Ι. Δραγούμη, όταν περίπου έναν αιώνα πριν κατέγραφε πως «οι Έλληνες

κατάντησαν τόσο θεωρητικοί που θέλουν παντού το τέλειο [...] σκέπτονται για τον αιώνα τον άπαντα [...] θέλουν την τελειότητα μονομιάς και σκέπτονται για την αιωνιότητα [...]. Τεμπελιά για κάθε ενέργεια η αβουλία» (Δραγούμης 1927, 133–34).

Εάν η διαδικασία αυτή ξεκινήσει έγκαιρα και το τελικό προϊόν ενσωματώσει καινοτόμες πρακτικές και ιδέες είναι βέβαιο πως θα οδηγήσει σε καλύτερες προοπτικές για το μέλλον. Αυτό πρέπει να είναι το ζητούμενο μιας και κάποια στιγμή οφείλουμε να κάνουμε τους απογόνους μας περήφανους για εμάς, όπως είμαστε εμείς για τους προγόνους τους δικούς μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. Βιβλία

A.1 Αγγλόφωνα

- AAP-06 [NATO Glossary of Terms and Definitions (English and French)]*. 2019. Edition 2019. Brussels, BE: NATO/NSO.
- ADP "Land Operations."* 2017. Land Warfare Development Centre UK MOD.
- ADP "Operations."* 2010. Development, Concepts and Doctrine Centre, UK MOD.
- AJP-3.5 (Allied Joint Doctrine for Special Operations)*. 2013. Edition A Version 1. NATO Standardization Agency (NSA).
- Baratto, David. 2017. "Special Operations Theory and Doctrine: A Symbiotic Relationship." In *Special Operations Theory*, 25–38. MacDill AFB, FL: JSOU.
- BCSIA, (Belfer Center for Science and International Affairs). 2016. "Deterring Terror: How Israel Confronts the Next Generation of Threats." Cambridge, MA: Harvard Kennedy School.
- Beckwith, Charlie A. COL (ret), and Donald Knox. 2000. *Delta Force: The Army's Elite Counterterrorism Unit*. Avon Books.
- Braccini, Christian, Teemu Väisänen, Michal Sadloň, Hayretdin Dr. Bahşi, Kris Van der Meij, Mario Huis in 't veld, and Agostino Panico: 2016. *Battlefield Digital Forensics. Digital Intelligence and Evidence Collection in Special Operations*. Tallinn, Estonia: CCDCOE (NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence).
- Celeski, Joseph COL (ret). 2011. "SOF-Power Workshop. A Way Forward for Special Operations Theory and Strategic Art." MacDill AFB, FL: Joint Special Operations University.
- CICDE, (Centre Interarmées de Concepts, de Doctrines et d'Expérimentations). 2013. *Glossaire Interarmées de Terminologie Opérationnelle (GIATO)*. No 212/DEF/CICDE/NP. Paris: CICDE.
- Cole, Ronald H. 1997. *Operation Urgent Fury*. Washington DC: Joint History Office.
- Craiger, Philips, and Diane Maye Zorri. 2019. "Current Trends in Small Unmanned Aircraft Systems: Implications for US. Special Operations Forces." Occasional Paper. JSOU Press.
- DOD, (Department of Defense). 2020. "DOD Dictionary of Military and Associated Terms."
- Fernandez-Palacios, JM. 2011. "Why Islands?" In *Islands and Evolution*, 85–109. Mahon: Institut Menorqui d' Estudis 19.
- Gray, Colin S. 2017. "Foreword." In *Special Operations Theory*, ix–xii. MacDill AFB, FL: JSOU.
- Hedenskog, Jakob, Tomas Malmjöf, Johan Norberg, Susanne Oxenstierna, Gudrun Persson, Roger Roffey, Carolina Vendil Pallin, and Fredrik Westerlund. 2016. "Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective - 2016." FOI.
- I.H.O., (International Hydrographic Organization). 1953. "Limits of Oceans and Seas." Special Publication No 23. Monaco.
- JD-01(A): Doctrine for the Employment of the French Armed Forces*. 2014. French Ministry of the Armed Forces.
- Joint Publication 3-05 (Special Operations)*. 2014. US JCS.

- JSOU. 2020. *Special Operations Forces Interagency Reference Guide*. Fourth Edition. MacDill AFB, FL: The JSOU Press.
- Manolas, Spiro Constantinos, Ph.D. 2009. *American Arms, Greek Blood: The Greek Guerilla War 1946-1950, The Truman Doctrine, The Military Operations, And Historical Significance*. Commemorative edition. Mount Vernon, VA: Phoenix Publishers.
- McCabe, Peter. 2017. "Introduction: Special Operations Theory." In *Special Operations Theory*, 3:1–8. JSOU Report 17-6. MacDill AFB, FL: JSOU.
- McRaven, William H. 1995. *Spec Ops: Case Studies in Special Operations*. New York: Ballantine Books.
- Moran, Jon. 2016. "Assessing SOF Transparency and Accountability: The Use of Special Operations Forces by the UK, US, Australia, and Canada." Oxford Research Group (ORG).
- Robinson, Linda, Austin Long, Kimberly Jackson, and Rebeca Orrie. 2018. *Improving the Understanding of Special Operations*. Santa Monica, CA: RAND Corporation. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2026.html.
- Rondeaux, Candace. 2019. "Decoding the Wagner Group: Analyzing the Role of Private Military Security Contractors in Russian Proxy Warfare." *New America*.
- Schaefer, Agnes Gereben, Jennie W. Wegner, Jennifer Kavanagh, Jonathan P. Wong, Gillian S. Oak, Thomas E. Trail, and Todd Nichols. 2015. "Implications of Integrating Women into the Marine Corps Infantry." RAND.
- Searle, Thomas R. 2017. *Outside the Box: A New General Theory of Special Operations*. JSOU Press. MacDill AFB, FL.
- Tzifakis, Nikolaos. 2012. *Contracting out to Private Military and Security Companies*. Brussels, BE: CES.
- Φωτόπουλος, Χρήστος Σ. Αντγος ε.α. 2006. *Υποστράτηγος Ανδρέας Καλλίνσκη 1895 - 1956. Ο Ιδρυτής Και Πρώτος Αρχηγός Των Δυνάμεων Καταδρομών 1946 - 1956 (Η Σταδιοδρομία Και η Δράση Του)*. Γ' έκδοση. ΓΕΣ/7ο ΕΓ/5.
- Χαραλαμπίδης, Γιάννης. 2002. *Κρίσιμα Χρόνια. Αγώνες Για Τη Δημοκρατία (1936-1996)*. Γ' έκδοση. Αθήνα: Προσκήνιο.

A.2 Ελληνικά

- 32 ΤΑΞ ΠΖΝ. 2010. *Ιστορία Των Ελληνικών Δυνάμεων Πεζοναυτών*. Βόλος: 32η Ταξιαρχία Πεζοναυτών "Μοράβας."
- Fuller, J.F.C. 2004. *Η ιδιοφυής στρατηγική του Μεγάλου Αλεξάνδρου*. Βιβλιοθήκη Μελετών Διπλωματίας, Στρατηγικής και Ιστορίας. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα.
- Hanson, Victor Davis. 2007. *Πελοποννησιακός Πόλεμος*. Μτφ: Α. Φιλιππάτος. Αθήνα: Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη.
- Spykman, Nicholas J. 2004. *Η Γεωγραφία Της Ειρήνης*. Μτφ: Κελάνδριας Π., Επισημ. επιμέλεια: Μάζης Ι. Βιβλιοθήκη Εργαστηρίου Γεωπολιτισμικών Αναλύσεων. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Απομνημονεύματα Γερμανού Καραβαγγέλη. Ο Μακεδονικός Αγών*. n.d. Η Βιβλιοθήκη Της Μακεδονίας. Μπαρμπουνάκης.
- Βλαχοσταθόπουλος, Αναστάσιος Γ. 2006. *Ιερός Λόχος 1942-1945*. Αθήνα: Ελεύθερη Σκέψις.
- ΓΕΣ/ΔΙΣ, (Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού). 1988. *Ο Ελληνικός Στρατός Κατά Τους Βαλκανικούς Πολέμους Του 1912 - 1913*. Vol. Τόμος Α'. Αθήνα.
- . 1989. *Ευρετήριο Πολεμικών Γεγονότων Του Ελληνικού Έθνους*. Αθήνα.

- . 1991. *Ο Ελληνικός Στρατός Κατά Τους Βαλκανικούς Πολέμους Του 1912 - 1913*. Vol. Τόμος Β΄. Αθήνα.
- . 1998. *Ο Μακεδονικός Αγώνας Και Τα Γεγονότα Στη Θράκη (1904-1908)*. Αθήνα.
- Γρίβας, Κώστας, and Ζαχαρίας Μίχας. 2006. 2021. *Ελληνική Αμυντική Στρατηγική Για Τον 21ο Αιώνα. Η Αρχή Μιας Νέας Εποχής*. Αθήνα: Κασταλία Εκδόσεις.
- Διόδωρος Σικελιώτης. n.d. *Ιστορική Βιβλιοθήκη*. Βιβλος Ενδεκάτη.
- Δραγούμης, Ίωνας. 1927. *Ο Ελληνισμός Μου Και Οι Έλληνες (1903-1909)*. Κοινωνικά - Πολιτικά, Σειρά Β΄. Αθήνα: Φίλιππος Δραγούμης.
- Θουκυδίδης. n.d. *Ιστορίαι*.
- Κονδύλης, Παναγιώτης. 1999. *Θεωρία Του Πολέμου*. Δ΄ έκδοση. Θεμέλιο.
- Κουρής, Νίκος. 1997. *Ελλάδα - Τουρκία. Ο Πεντηκονταετής "Πόλεμος"*. Αθήνα: Νέα Σύνορα - Α.Α. Λιβάνη.
- Κουσκουβέλης, Ηλίας Ι. 1997. *Λήψη Αποφάσεων, Κρίση, Διαπραγμάτευση. Θεωρία Και Πράξη*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- . 2000. *Θεωρία Διεθνών Σχέσεων: Αποτροπή Και Πυρηνική Στρατηγική*. Σειρά Μελετών Διπλωματίας Και Στρατηγικής 5. Αθήνα: Ποιότητα.
- . 2004. *Εισαγωγή Στις Διεθνείς Σχέσεις*. Ποιότητα.
- Λίτσας, Σπυρίδων Ν. 2014. *Ιλιάδα Και Διεθνής Πολιτική. Μια Θεωρητική Προσέγγιση*. Εκδόσεις Ποιότητα.
- Λουμάκης, Σπυρίδων Π. Ταξχος ε.α. 1998. *Θέματα Στρατιωτικής Γεωγραφίας*. Έκδοση Δεύτερη. Αθήνα: ΓΕΣ/ΔΕΚΠ.
- Λυμπέρης, Χρήστος. 2001. *Πορεία Σε Ταραγμένες Θάλασσες*. β΄ έκδοση. Αθήνα: Ποιότητα.
- Μάζης, Ιωάννης Θ. 1997. "Γεωπολιτική Ανάλυση Του Εμπορευματικού Θαλάσσιου Διαύλου Δαρδανελίων - Αιγαίου." In . Κέρκυρα: Ιονικό Συνεδριακό Κέντρο.
- . 2002. *Γεωπολιτική. Η Θεωρία Και η Πράξη*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Μάντακας, Γιάννης Ν. 2005. *Μακεδονικός Αγώνας (1903-1908). Εκατό Χρόνια Από Την Έναρξή Του. Ένα Μήνυμα Ελευθερίας Με Εικόνες, Κείμενα Πεζά Και Έμμετρα*. Χανιά Κρήτης: Εκδόσεις Παράρτημα Πολεμικού Μουσείου Χανίων.
- Μαύρος, Θάνος, Γιάννης Πιέρρος, Θεόδωρος Δημητριάδης, and Μαίρη Ευθυμιάτου. 2017. "Ελλάδα - Διεθνές Εμπορευματικό Κέντρο." Αθήνα: ΕΥ.
- Μπαμπινιώτης, Γεώργιος Δ. 2002. *Λεξικό Της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*. Β΄ Έκδοση. Αθήνα: Κέντρο Λεξιλογίας.
- Νταβούτογλου, Αχμέτ. 2010. *Το Στρατηγικό Βάθος. Η Διεθνής Θέση Της Τουρκίας*. Εκδόσεις Ποιότητα.
- Ομήρου Ιλιάδα*. n.d.
- Παπαρρηγόπουλος, Κωνσταντίνος. n.d. *Ιστορία Του Ελληνικού Έθνους*. Έκδοση 6η Εικονογραφημένη. Vol. Τόμος Πρώτος-Μέρος Α΄. Αθήναις: Εκδοτικός Οίκος "Ελευθερουδάκης."
- Σβολόπουλος, Κωνσταντίνος. 2002. *Το Καθεστώς Των Νησίδων Στο Νοτιοανατολικό Αιγαίο, Η Μαρτυρία Των Πηγών*. Υπουργείο Αιγαίου. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της ΕΣΤΙΑΣ.
- ΣΚ 900-26. 1967. *Η Ιστορία Των Μονάδων Καταδρομών*. Αθήναι: Στρατιωτικόν Τυπογραφείον.

B. Άρθρα / Κεφάλαια σε Βιβλία / Περιοδικά

B.1 Αγγλόφωνα

- Aroussi, Sahla. 2017. "Rethinking National Action Plans on Women, Peace and Security." CTPSR (Centre for Trust, Peace and Social Relations).
- Botillen, Odd Inge COL. 2017. "Universal Conscription in Norway." June 12. https://www.defmin.fi/files/3825/BOTILLE_2017-06-12_Universal_Conscription_in_Norway.pdf.
- Cancian, Mark F. 2019. "U.S. Military Forces in FY 2020." *CSIS (Center for Strategic & International Studies)*, October, 18.
- Chaumeil, Gregoire. 2012. "Vingt Ans D'operations Speciales." *Armees D'Aujourd'Hui* ADA No.372 (August): 26–28.
- Cleveland, Charles T., James B. Linder, and Ronald Dempsey. 2016. "Special Operations Doctrine. Is It Needed?" *PRISM*, 2016.
- Egel, Daniel, Charles T. Cleveland, and Christofer (CJ) Oates. 2019. "AI and Irregular Warfare: An Evolution, Not a Revolution." *War on the Rocks*. October 31, 2019. <https://warontherocks.com/2019/10/ai-and-irregular-warfare-an-evolution-not-a-revolution/>.
- Gerasimov, Valery General (Russian Federation Armed Forces). 2016. "The Value of Science Is in the Foresight. New Challenges Demand Rethinking the Forms and Methods of Carrying out Combat Operations." *Military Review (originally published: [Voyenno-Promyshlennyy Kurier (27 February 2013)]*, February 27, 2016.
- Gerolymatos, Andre. 1991. "British Espionage in Greece 1941-1942." *Journal of Modern Hellenism* No8: 37–48.
- Gourley, Scott R. 2020. "USSOCOM Embraces New Technologies." *Special Operations Outlook*, May 28, 2020.
- Hendel, Yoaz. 2007. "IDF Special Units: Their Purpose and Operational Concept." *Strategic Assessment* 10 (August).
- Knowles, Emily. 2016. "Britain's Culture of No Comment." *Remote Control*.
- Krieg, Andreas, and Jean-Marc Rickli. 2018. "Surrogate Warfare: The Art of War in the 21st Century?" *Defence Studies, Routledge* 18 (2): 113–30.
- Long, Austin. 2016. "The Limits of Special Operations Forces." *PRISM*, December 7, 2016.
- Murphy, Jack. 2013. "What Is an Operator?" *SOFREP*. October 25, 2013. <https://sofrep.com/news/operator/>.
- Nalmpantis, Kyriakos. 2010. "Time on the Mountain: The Office of Strategic Services in Axis-Occupied Greece, 1943-1944." Kent State University.
- Pedi, Revecca, and Katerina Sarri. 2019. "From the 'Small but Smart State' to the 'Small and Entrepreneurial State': Introducing a Framework for Effective Small State Strategies within the EU and Beyond." *TalTech Journal of European Studies* 9 (1): 3–19. <https://doi.org/10.1515/bjes-2019-0001>.
- Petersohn, Ulrich. 2008. *Outsourcing the Big Stick: The Consequences of Using Private Military Companies*. Working Papers Series 08–0129. Cambridge, MA: Weatherhead Center for International Affairs, Harvard University.
- Rogers, Paul. 2016. "UK Special Forces: Accountability in Shadow War." *Oxford Research Group (ORG)*, March, 4.

- Scott, Boston, and Dara Massicot. 2017. *The Russian Way of Warfare: A Primer*. Santa Monica, CA: RAND Corporation. <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE231.html>.
- Sempa, Francis P. 2006. "Spykman's World." *American Diplomacy*, April.
- Shamir, Eitan, and Eyal Ben-Ari. 2016. "The Rise of Special Operations Forces: Generalized Specialization, Boundary Spanning and Military Autonomy." *Journal of Strategic Studies*, 335–71.
- Shurkin, Michael. 2014. *France's War in Mali: Lessons for an Expeditionary Army*. Santa Monica, CA: RAND Corporation. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR770.html.
- . 2016. "What It Means to Be Expeditionary: A Look at the French Army in Africa." *JFQ* 82 (July): 76–85.
- Spulak, Robert G. Jr. 2007. *A Theory of Special Operations: The Origin, Qualities, and Use of SOF*. Hurlburt Field, FL: JSOU Press.
- . 2010. "Innovate or Die: Innovation and Technology for Special Operations." 10–7. MacDill AFB, FL: JSOU.
- Tramond, Olivier Lt Gen (French Army), and Philippe Lt Col. (French Army) Seigneur. 2014. "Operation Serval: Another Beau Geste of France in Sub-Saharan Africa?" *MILITARY REVIEW*, December, 76–86.
- Yarger, Harry R. 2017. "Two Special Operations/SOF Theory Challenges: Building Depth and Avoiding Prescription." In *Special Operations Theory*, 3:159–65. JSOU Report 17-6. MacDill AFB, FL: JSOU.

B.2 Ελληνικά

- Γαβαλάς, Βασίλειος, and Γεράσιμος Παυλογεωργάτος. 2016. "Ο Πληθυσμός Των Ακρικών Νησιών Του Αρχιπελάγους: 1971 - 2011 Μια Τεσσαρακονταετία Δημογραφικής Και Οικονομικής Ανάπτυξης." *Αειχώρος. Κείμενα Πολεοδομίας, Χωροταξίας Και Ανάπτυξης*, 2016.
- Δασκαλάκης, Ιπποκράτης. 2019. "Στρατός Με Έλλειψη Στρατιωτών." *Foreign Affairs - The Hellenic Edition*. 2019. <https://www.foreignaffairs.gr/articles/72289/ip-rokritis-daskalakis/stratos-me-elleipsi-stratioton?page=show>.
- Καλύβας, Στάθης Ν. 2010. "Συγκρίνοντας Τρεις Ελληνικούς Ανορθόδοξους Πολέμους." In *Ανορθόδοξοι Πόλεμοι: Μακεδονία, Εμφύλιος, Κύπρος*, 13–20. Νεότερη Και Σύγχρονη Ιστορία 30. Εκδόσεις Πατάκη.
- Καραγιάννης, Μάνος. 2018b. "Ενοπλες Δυνάμεις και 4η Βιομηχανική Επανάσταση." *Η Καθημερινή*, 2018. <https://www.kathimerini.gr/opinion/999177/enoples-dynameis-kai-4i-viomichaniki-epanastasi>.
- Κωσταράκος, Μιχαήλ. 2020. "Προκλήσεις, Απειλές, Παραβιάσεις Απέναντι Στα Εξωτερικά Σύνορα Στο Αιγαίο Και Στην Ανατολική Μεσόγειο." In .
- Πατσουλές, Δημήτρης Π. Αυγ - Σεπ 20. "Διοίκηση Ειδικού Πολέμου. Μια Πρώτη Ιδέα." *Καταδρομή & Ασφάλεια*, Αυγ - Σεπ 20.
- Πλουμής, Μιχαήλ. 2018. "Η Επίδοση Των Ενόπλων Δυνάμεων Στην Εποχή Της Οικονομικής Κρίσης: Η Ανάγκη Μιας Νέας Στρατιωτικής Στρατηγικής." *Εθνικές Επάλξεις*, 39–44.
- Συρίγος, Άγγελος. 2018. "«Γκρίζες ζώνες» έχει και η Τουρκία." *Η Καθημερινή*. <https://www.kathimerini.gr/967354/gallery/epikairothta/politikh/gkrizes--zwnes-exei-kai-h-toyrkia>.

- . 2019. “Άγγελος Μ. Συρίγος: Πού βρίσκεται το Καστελόριζο;” *Η Καθημερινή*, 2019. <https://www.kathimerini.gr/1016157/article/epikairothta/politikh/aggelos-m-syrigos-rov-vrisketai-to-kastelorizo>.
- . 2020. “«ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ», 60 χάρτες και αλφαβητάρι όρων σε μια έκδοση.” *Η Καθημερινή*, 2020. <https://www.kathimerini.gr/1090560/gallery/epikairothta/me-thn-k/ellhnotoyrkikes-sxeseis-60-xartes-kai-alfavhtari-orwn-se-mia-ekdosh-ayth-thn-kyriakh-me-thn-ka8hmerinh>.
- . n.d. “«Γκρίζες ζώνες» έχει και η Τουρκία.” Accessed June 18, 2020. <https://www.kathimerini.gr/967354/gallery/epikairothta/politikh/gkrizes--zwnes-exei-kai--h-toyrkia>.

Γ. Υπόλοιπες Πηγές

Γ.1 Αγγλόφωνες

- “ARSOF Factbook 2018.” 2018. FT Bragg, N.C.: ARSOF.
- “Defence and National Security Strategic Review 2017.” 2017. DICOd.
- Directorate General of Fisheries and Aquaculture. 2017. “Turkish Fisheries.” Ankara: Ministry of Food Agriculture and Livestock.
- ECA, (European Court of Auditors). 2020. “FRONTEX: Audit Preview. Information on an Upcoming Audit.”
- EUROPOL. 2020. “European Union Terrorism Situation and Trend Report 2020.”
- Eurostat. 2020. “Maritime Transport Statistics - Short Sea Shipping of Goods.”
- GICAT. 2017. *Special Operations Forces*. GICAT (The French Land Defence and Security Industry Association).
- Gkintidis, Dimitris. 2020. Fotini Bellou on International Relations, gender, and the new challenges of Greek Public Diplomacy. <https://greeknewsagenda.gr/index.php/interviews/rethinking-greece/7228-fotini-bellou-on-international-relations,-gender,-and-the-new-challenges-of-public-diplomacy>.
- Goldwater-Nichols Department of Defense Reorganization Act of 1986*. 1986. 100. Vol. 992.
- ICRC. 2009. “The Montreux Document: On Pertinent International Legal Obligations and Good Practices for States Related to Operations of Private Military and Security Companies during Armed Conflict.” Swiss Federal Department of Foreign Affairs.
- Moon, Madeleine. 2018. “NATO Special Operations Forces in the Modern Security Environment.” 169 DSCFC 18 E rev.1. NATO Parliamentary Assembly / Defence and Security Committee (DSC) / Sub-Committee on Future Security and Defence Capabilities (DSCFC).
- “National Action Plan for Gender Equality 2016 - 2020.” 2018. Ministry of Interior/General Secretariat for Gender Equality.
- NATO. 2018b. “Summary of the National Reports of NATO Member and Partner Nations to the NATO Committee on Gender Perspectives 2018.” NATO.
- . 2018. “NATO/EAPC Women, Peace and Security. Policy and Action Plan 2018.” NATO.
- OECD. 2018. “The Belt and Road Initiative in the Global Trade, Investment and Finance Landscape.” OECD Business and Finance Outlook 2018. Paris: OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/bus_fin_out-2018-6-en.

- Pub 70-114-1 “Operation Urgent Fury.” 1996. Washington DC: US Army Center of Military History.
- Risk Analysis Unit. 2019. “Risk Analysis for 2020.” 1218/2020. Warsaw, Poland: FRONTEX.
- “The 9/11 Commission Report.” 2004. National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States.
- UK MOD, (Ministry of Defence). 2018. “Mobilising, Modernising & Transforming Defence. A Report on the Modernising Defence Programme.”
- “USASOC 2035. Communicating the ARSOF Narrative and Setting the Course to 2035.” 2017. USJFKSWCS/Office of Strategic Communication.
- USSOCOM. 2020. “2020 Special Operations Forces Acquisition, Technology and Logistics (SOF AT&L) Portfolio Updates.” *Special Operations Outlook*, May 26, 2020.
- White, Andrew. 2018. “Interview Rear Adm. Laurent Isnard.” *Special Operations Outlook*, June 22, 2018.
- Woellner, Bret P. MAJ. 2019. “The Advent of the Russian Special Operations Command.” Monograph, Fort Leavenworth, KS: US Army Command and General Staff College.

Γ.2 Ελληνικές

- Γενική Διεύθυνση Αλιείας. 2020. “Ελληνικός Αλιευτικός Στόλος. Έκθεση Έτους 2019.” Αθήνα: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων.
- ΕΛΣΤΑΤ, (Ελληνική Στατιστική Αρχή). 2020a. “Δελτίο Τύπου: Στοιχεία Φυσικής Κίνησης Πληθυσμού 2019.” Πειραιάς.
- . 2020b. “Ελλάς Με Αριθμούς.” Ελληνική Δημοκρατία.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. 2019. *Κατ’ Εξουσιοδότηση Κανονισμός (ΕΕ) Της Επιτροπής Για Την Τροποποίηση Του Κανονισμού (ΕΕ) Αριθ. 347/2013 Του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου Και Του Συμβουλίου Όσον Αφορά Τον Ενωσιακό Κατάλογο Έργων Κοινού Ενδιαφέροντος. 2020/389.*
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. 2013. *ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ Σχετικά Με Τον Καθορισμό Ειδικών Μέτρων Για Τη Γεωργία Στα Μικρά Νησιά Του Αιγαίου Και Για Την Κατάργηση Του Κανονισμού (ΕΚ) Αριθ. 1405/2006 Του Συμβουλίου. 229/2013.*
- Ζιαζιάς, Κωνσταντίνος. 2018. Ο Στρατηγός Κων. Ζιαζιάς στο OnAlert. https://www.youtube.com/watch?v=TE-1es4_TX4&feature=emb_title.
- Καγιαμπάκη, Άννα Ν. 2011. “Σύγχρονη Φυτογεωγραφική Ανάλυση Στο Κεντρικό Και Νότιο Αιγαίο.” Ηράκλειο.
- Καραγιάννης, Μάνος. 13 Νοε 20. Τα διδάγματα από την συνθηκολόγηση της Αρμενίας. <https://www.youtube.com/watch?v=drdrLSBIblo&feature=youtu.be>.
- . 2018a. Αύξηση θητείας και στράτευση των γυναικών η απάντηση στον Ερντογάν. https://www.youtube.com/watch?v=guTwsdwSt_8&feature=emb_title.
- Κολοβός, Αλέξανδρος. 2020. “Κρίση Στον Έβρο: Η Ολιστική Προσέγγιση Και Οι Προκλήσεις Για Ολοκληρωμένη Δράση.” 31/2020. Αθήνα: ΕΛΙΑΜΕΠ.
- Κοτζαμάνης, Βύρων. n.d. “Λεξικό Δημογραφικών Όρων.” http://www.demography-lab.prd.uth.gr/DDAoG/edu/Lexiko/LEXIKO_GR.pdf.
- Λιαρίκος, Κωνσταντίνος, Παναγιώτα Μαραγκού, and Θύμιος Παπαγιάννης. 2012. “Η Ελλάδα Τότε Και Τώρα: Διαχρονική Χαρτογράφηση Των Καλύψεων Της Γης, 1987-2007.” Αθήνα: WWF.

ΣΟΔΝ, (Συντονιστικό Όργανο Ναρκωτικών - Εθνική Μονάδα Πληροφοριών). 2019. "Ετήσια Έκθεση Του ΣΟΔΝ-ΕΜΠ Για Τα Ναρκωτικά Στην Ελλάδα." Αθήνα. Σπιλάνης, Ιωάννης, Ιουλία Ακριβοπούλου, Κώστας Γάκης, Γεώργιος Μιχαηλίδης, and Αθανάσιος Νιάρχος. n.d. "Ο Καλλικράτης Στα Νησιά." ΕΕΤΑΑ.

Τσίμπος, Κλέων. 2017. "Πληθυσμός Και Μετανάστευση Στην Ελλάδα: Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις & Διερευνητικές Δυνατότητες." ΦΕΚ Α'279. 1977. *Περί Στρατεύσεως Των Ελληνίδων.*

Δ. Ιστοσελίδες

Δ.1 Αγγλόφωνες

<http://en.specwar.info/special-forces/israel/unit-101/> (τελ. προσβ.: 28 Οκτ 20)

<http://w2.minagric.gr/index.php/el/for-farmer-2/metramikranisia/1231-eidiko-kath-nisia-agaiou> (τελ. πρόσβ. 16 Σεπ 20)

<http://www.g20.utoronto.ca/ministerials.html#founding> (τελ. προσβ.: 07 Σεπ 20)

http://www.knesset.gov.il/mk/eng/mk_eng.asp?mk_individual_id_t=997 (τελ. προσβ.: 26 Σεπ 20)

<http://www.ub.edu/searchproject/partner/the-scientific-and-technological-research-council-of-turkey-tubitak/> (τελ. προσβ.: 26 Νοε 20)

<http://www.ub.edu/searchproject/partner/the-scientific-and-technological-research-council-of-turkey-tubitak/> (τελ. προσβ.: 26 Νοε 20)

<https://sof-rep.com/news/british-army-will-be-recruiting-in-nepal-for-its-newest-specialist-unit/> (τελ. προσβ. 21 Νοε 20).

<https://www.idf.il/en/minisites/regional-commands/> (τελ. προσβ.: 31 Οκτ 20)

<https://www.idf.il/en/minisites/unit-for-underwater-fighting/> (τελ. προσβ.: 31 Οκτ 20)

<https://2009-2017.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2012/05/190805.htm> (τελ. προσβ.: 22 Νοε 20)

https://ahval.me/turkish-defence/turkey-launch-first-unmanned-war-ship?amp=&utm_medium=Social&utm_source=Twitter&__twitter_impression=true&s=09 (τελ. προσβ.: 16 Νοε 20)

<https://ahvalnews.com/aegean-sea/architect-turkeys-naval-expansion-doctrine-suggests-name-change-aegean-sea> (τελ. προσβ.: 16 Αυγ 20)

https://ahvalnews.com/eastern-mediterranean/greece-will-not-imprison-turkey-islands-erdogan-vows-east-med-tensions-rise?amp=&__twitter_impression=true&s=09 (τελ. προσβ.: 13 Αυγ 20)

https://arsof-history.org/articles/v12n2_cst_timeline_page_1.html (τελ. προσβ.: 18 Νοε 20)

<https://bootcampmilitaryfitnessinstitute.com/elite-special-forces/french-elite-special-forces/french-special-operations-command-cos/> (τελ. προσβ. 27 Οκτ 20).

[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:21998A062-3\(01\)&from=PT](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:21998A062-3(01)&from=PT) (τελ. προσβ.: 27 Αυγ 20)

<https://fr.linkedin.com/in/laurent-isnard> (τελ. προσβ. 19 Οκτ 20)

<https://frontex.europa.eu/>(τελ. προσβ.: 08 Σεπ 20)

<https://frontex.europa.eu/along-eu-borders/migratory-routes/eastern-mediterranean-route/> (τελ. προσβ.: 07 Σεπ 20)

<https://jamestown.org/program/russias-special-operations-forces-command-and-the-strategy-of-limited-actions/> (τελ. προσβ.: 28 Οκτ 20).

<https://nationalpost.com/news/for-first-time-a-woman-has-successfully-finished-demanding-u-s-navy-seal-officer-screening-program> (τελ. προσβ.: 18 Νοε 20)

<https://natoassociation.ca/jegertroppen-norways-all-female-special-forces-unit/> (τελ. προσβ.: 18 Νοε 20)

<https://sofrep.com/gear/uk-special-forces-breakdown-the-special-air-service-sas/> (τελ. προσβ. 27 Οκτ 20)

<https://sofrep.com/news/a-shieldmaiden-among-us-female-becomes-the-first-to-pass-parachute-regiment-selection/> (τελ. προσβ.: 18 Νοε 20)

<https://sofrep.com/news/exclusive-woman-makes-history-by-becoming-the-first-to-graduate-special-forces-training/> (τελ. προσβ.: 17 Νοε 20)

<https://sofrep.com/news/uk-special-forces-breakdown-the-special-forces-support-group-sfsg/> (τελ. προσβ. 27 Οκτ 20)

<https://special-ops.org/brigade-of-gurkhas-most-decorated-british-army/> (τελ. προσβ. 21 Νοε 20).

<https://special-ops.org/shayet-13-idf-most-secretive-unit/> (τελ. προσβ.: 28 Οκτ 20).

<https://stathiskalyvas.com/2017/04/26/545/> (τελ. προσβ. 7 Νοε 20)

<https://twitter.com/USAmbPyatt/status/1286198940870881280?s=20> (τελ. πρόσβ. 23 Αυγ 20)

<https://warontherocks.com/2016/03/the-three-faces-of-russian-spetsnaz-in-syria/> (τελ. προσβ.: 28 Οκτ 20)

<https://www.tubitak.gov.tr/en> (τελ. προσβ.: 26 Νοε 20)

<https://www.aa.com.tr/en/economy/anadolu-agency-tours-state-of-the-art-turkish-uavmaker/1877808>, https://ahvalnews.com/drone-warfare/turkeys-swarming-suicide-drones-could-be-game-changer-analyst?language_content_entity=en (τελ. προσβ.: 16 Νοε 20)

<https://www.afsoc.af.mil/About-Us/Fact-Sheets/Display/Article/162540/air-force-special-operations-command/> (τελ. προσβ. 27 Οκτ 20)

<https://www.americanspecialops.com/photos/special-operations/cultural-support-team.php> (τελ. προσβ.: 18 Νοε 20)

<https://www.army.mod.uk/who-we-are/corps-regiments-and-units/brigade-of-gurkhas/> (τελ. προσβ. 21 Νοε 20).

<https://www.bbc.com/news/world-europe-39434655> (τελ. προσβ.: 18 Νοε 20)

<https://www.britannica.com/biography/Edward-Gibbon> (τελ. προσβ.: 1 Αυγ 20)].

<https://www.britannica.com/biography/Edmund-Burke-British-philosopher-and-statesman> (τελ. προσβ.: 2 Νοε 20)

<https://www.britannica.com/animal/wasp> (τελ. προσβ.: 24 Νοε 20).

<https://www.britannica.com/biography/Lucius-Annaeus-Seneca-Roman-philosopher-and-statesman> (τελ. προσβ.: 21 Σεπ 20)

<https://www.britannica.com/biography/Recep-Tayyip-Erdogan> (τελ. προσβ.: 13 Αυγ 20)

https://www.capital.gr/diethni/3495319/israilinoi-praktores-skotosan-ton-augousto-sto-iran-ton-2o-ti-taxei-tis-alkainta?amp=true&utm_term=Autofeed&utm_medium=Social&utm_source=Twitter&_twitter_impression=true&s=09, <https://sofrep.com/news/israel-has-had-enough-idf-special-forces-conduct-covert-raids/> (τελ. προσβ.: 23 Νο 20)

<https://www.defense.gov/Our-Story/Combatant-Commands/> (τελ. προσβ. 17 Οκτ 20)

<https://www.eurofish.dk/turkey> (τελ. πρόσβ. 16 Σεπ 20)

<https://www.forsvaret.no/en/organisation/norwegian-special-forces> (τελ. προσβ.: 18 Νοε 20)

<https://www.gov.uk/government/groups/directorate-of-special-forces> (τελ. προσβ.: 22 Σεπ 20)

<https://www.idf.il/en/minisites/duvdevan-unit/> (τελ. προσβ.: 31 Οκτ 20)

<https://www.idf.il/en/minisites/sayeret-rimon-unit/> (τελ. προσβ.: 31 Οκτ 20)

<https://www.idf.il/en/minisites/alpinist-unit/> (τελ. προσβ.: 31 Οκτ 20)

<https://www.idf.il/en/minisites/egoz-unit/> (τελ. προσβ.: 31 Οκτ 20)

<https://www.idf.il/en/minisites/maglan-unit/> (τελ. προσβ.: 31 Οκτ 20)

<https://www.idf.il/en/minisites/oketz-unit/>, <https://www.idf.il/en/minisites/unit-669/> (τελ. προσβ.: 31 Οκτ 20)

<https://www.idf.il/en/minisites/skylark-unit/> (τελ. προσβ.: 31 Οκτ 20)

<https://www.idf.il/en/minisites/skylark-unit/> (τελ. προσβ.: 31 Οκτ 20)

<https://www.idf.il/en/minisites/unit-for-underwater-fighting/> (τελ. προσβ.: 31 Οκτ 20)

<https://www.idf.il/en/minisites/yahalom-unit/> (τελ. προσβ.: 31 Οκτ 20)

<https://www.liberal.gr/world/o-empneustis-tou-tourko-libukou-mnimoniou-zita-allagionomatos-tou-aigaiou/314475> (τελ. προσβ.: 16 Αυγ 20)

<https://www.military.com/daily-news/2019/07/16/trump-turkey-will-be-out-f-35-fighter-jet-program-after-s-400-buy.html> (τελ. προσβ.: 07 Σεπ 20)

<https://www.military.com/daily-news/2019/12/11/first-woman-has-made-it-through-seal-officer-screening.html> (τελ. προσβ.: 18 Νοε 20)

<https://www.mirror.co.uk/news/uk-news/gurkhas-join-sas-nepalese-fighters-5919443> (τελ. προσβ. 21 Νοε 20).

<https://www.nationalreview.com/author/victor-davis-hanson/>, <http://victorhanson.com/wordpress/about-vdh/> (τελ. πρόσβ. 3 Νοε 20)

<https://www.navy.mil/Leadership/Biographies/BioDisplay/Article/2235999/admiral-william-mcraiven/> (τελ. προσβ.: 05 Οκτ 20)

<https://www.nbcnews.com/news/world/inside-world-s-first-all-female-special-forces-unit-norway-n746041> (τελ. προσβ.: 18 Νοε 20)

<https://www.newsweek.com/putin-congratulates-russian-special-forces-crimea-anniversary-561760> (τελ. προσβ.: 28 Οκτ 20).

https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/surrogate_1?q=surrogate (τελ. προσβ.: 27 Σεπ 20)

<https://www.soc.mil/USASOCHQ/Public%20Affairs/FactSheet.html> (τελ. προσβ. 26 Οκτ 20)

<https://www.soc.mil/USASOCHQ/Public%20Affairs/fact%20sheets/Fact%20Sheet%2075th%20Ranger%20Regt.pdf> (τελ. προσβ. 26 Οκτ 20)

<https://www.socom.mil/JSOU/Pages/Default.aspx> (τελ. προσβ.: 04 Οκτ 20)

<https://www.socom.mil/Pages/SOFWERX--A-smart-factory-of-innovation-helping-the-warfighter.aspx> (τελ. προσβ.: 14 Νοε 20)

<https://www.sofwerx.org/> (τελ. προσβ.: 14 Νοε 20)

<https://www.theguardian.com/world/2017/mar/14/russian-special-forces-deployed-in-egypt-near-libyan-border-report> (τελ. προσβ.: 28 Οκτ 20).

<https://www.timesofisrael.com/idf-goes-commando-with-formation-of-new-elite-brigade/> (τελ. προσβ.: 31 Οκτ 20)

Δ.2 Ελληνικές

<http://defenceline.gr/index.php/enoples-dynameis/stratos-kshras/item/2201-katadromeas> (τελ. προσβ.: 18 Νοε 20).

<http://www.academyofathens.gr/el/members/krimigis> (τελ. προσβ.: 24 Νοε 20)

<http://www.alieia.minagric.gr/node/8> (τελ. πρόσβ. 16 Σεπ 20)

<http://www.army.gr/el/istoria/istoria-genikoy-epiteleioy-stratoy> (τελ. προσβ.: 19 Νοε 20)

http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang=&perform=view&id=93710&Itemid=2443&lang= (τελ. προσβ.: 08 Σεπ 20)

<http://www.gastrade.gr/%CE%B7-%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%B9%CF%81%CE%B5%CE%B9%CE%B1/to-%CE%AD%CF%81%CE%B3%CE%BF.aspx> (τελ. προσβ.: 25 Αυγ 20)

<http://www.mod.mil.gr/anakoinoseis-typoy/elliniki-epityhia-sto-eyropaiko-programma-biomihanik-is-anaptyxis-ston-tomea-tis> (τελ. προσβ.: 15 Νοε 20)

<http://www.newsnowgr.com/article/1120749/oi-gynaikes-katadromeis-tis-emk-diplastin-elliniki-simaia.html> (τελ. προσβ.: 18 Νοε 20).

<https://www.hellenicnavy.gr/el/organosi/arxigeio-stolou/ypagomenes-dioikiseis/dioikisi-ypovryxion-katastrofon/arkiki.html>

<https://defencereview.gr/nea-domi-dynameon-me-kentriko-axona-ti/> (τελ. προσβ. 12 Νοε 20)

<https://doureios.com/31-meed-exelaxis-apananti-stin-koini-logiki/> (τελ. πρόσβ. 12 Νοε 20)

<https://www.haf.gr/structure/day/112pm/31meed/> (τελ. πρόσβ. 12 Νοε 20)

<https://doureios.com/dep-prosdokies-kai-periorismoi-ton-dynameon-eidikon-epiheiriseon/> (τελ. προσβ. 12 Νοε 20)

<https://doureios.com/treis-dekaeties-prin-i-katargisi-tis-iii-merarhias-eidikon-dynameon-a-meros/> (τελ. προσβ. 12 Νοε 20)

<https://hellasjournal.com/2020/06/sinergasia-me-to-israil-stin-amintiki-viomichania-ti-ipe-o-prothipourgos-gia-tourkia-ston-netaniachou/> (τελ. προσβ.: 15 Νοε 20)

<https://isozygio.wordpress.com/2020/04/15/%CF%87%CE%B5%CF%81%CF%83%CE%B1%CE%B9%CE%B1-%CE%B9%CF%83%CF%87%CF%85%CF%83-2/> (τελ. προσβ.: 07 Σεπ 20)

<https://m.naftempo-riki.gr/story/1507250/giati-o-tramp-thelei-na-agorasei-ti-groilandia-i-arktiki-oi-pagoi-kai-oi-nees-thalassies-odoi> (τελ. προσβ.: 04 Αυγ 20)

<https://oakae.gr/i-etairia/> και <https://www.een-gadoura.gr/skopos/> (τελ. προσβ.: 30 Αυγ 20)

<https://primeminister.gr/2020/08/26/24655> (τελ. προσβ.: 29 Αυγ 20)

<https://primeminister.gr/2020/08/24/24643> (τελ. προσβ.: 25 Αυγ 20)

<https://tourkikanea.gr/armeniko/artsah-11/> (τελ. προσβ.: 14 Νοε 20)

<https://twitter.com/kouskouvelis/status/1272955261146316802> (τελ. προσβ. 20 Οκτ 20)

<https://unescowomen.uom.gr/about/poioi-eimaste/> (τελ. προσβ.: 17 Νοε 20)

<https://www.kathimerini.gr/409748/article/epikairothta/politikh/aixmhros-venizelos-kata-pagkaloy-gia-ed> (πρόσβ.: 12 Ιουλ 2020)

<https://www.defence-point.gr/news/%c2%ab%ce%b3%ce%b5%ce%bd%ce%bd%ce%ae%ce%b8%ce%b7%ce%ba%ce%b5%ce%bb%ce%b7%ce%b4%ce%b9%ce%b1%ce%ba%ce%bb%ce%b1%ce%b4%ce%b9%ce%ba%ce%ae%ce%b4%ce%b9%ce%bf%ce%af%ce%ba%ce%b7%ce%cf%83%ce%b7-%ce%b5%ce%b9> (τελ. προσβ. 12 Νοε 20)

<https://www.defenseone.com/business/2015/08/meet-women-army-ranger-school-navy-seals/119232/> (τελ. προσβ.: 18 Νοε 20)

<https://www.depa.gr/diethnis-ypodomes/> (τελ. προσβ.: 24 Αυγ 20)

<https://www.depa.gr/diethnis-ypodomes/> (τελ. προσβ.: 24 Αυγ 20)

<https://www.depa.gr/diethnis-ypodomes/> (τελ. προσβ.: 24 Αυγ 20)

<https://www.desfa.gr/national-natural-gas-system/ing-facility> (τελ. προσβ.: 25 Αυγ 20)

<https://www.enikos.gr/politics/721938/dioikisi-eidikou-polemou-oi-koryfaioi-ton-koryfaion-ton-eidikon-d> (τελ. προσβ. 12 Νοε 20)

<https://www.enikos.gr/society/280776/video-i-epikefalis-ton-katadromeon-sti-stron-gyli> (τελ. προσβ.: 18 Νοε 20).

https://www.ethnos.gr/ellada/115098_tragodia-sto-mati-porisma-kolafos-toy-anakriti-gia-kakoyrgi-matikes-praxeis (τελ. προσβ.: 22 Νοε 20).

<https://www.hellenicnavy.gr/el/enimerosi/deltia-typou/item/9831-teleti-eortasmoy-60-xronon-apo-tin-idrysi-tis-sxolis-yponvryxion-katastrofon.html> (τελ. προσβ. 12 Νοε 20)

<https://www.iefimerida.gr/news/341064/giannis-antetokoympo-deytero-onoma-moy-einai-oygko-den-yprografo-pote-stin-elliniki> (τελ. προσβ. 21 Νοε 20).

<https://www.kathimerini.gr/1039157/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/sto-stoxastro-toy-tramp-o-8hsayros-ths-groilandias> (τελ. προσβ.: 04 Αυγ 20)

<https://www.kathimerini.gr/1084047/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/onex-symfwnia-hpa-israhl-gia-thn-korveta-8emistoklhs>, <https://themistoclescorvette.com/> (τελ. προσβ. 23 Αυγ 20)

<https://www.kathimerini.gr/athletics/957186/antetokounmpo-sygkinoymai-otan-vlepo-elliniki-si-maia-sto-gipedo/> (τελ. προσβ. 21 Νοε 20).

<https://www.kathimerini.gr/society/1013371/sygklonizei-to-porisma-ton-eisaggeleon-gia-to-mati/> (τελ. προσβ.: 22 Νοε 20).

<https://www.kathimerini.gr/society/1081497/anavathmisi-eidikon-dynameon-me-amerikanika-protypa/> (τελ. προσβ. 12 Νοε 20)

<https://www.kathimerini.gr/society/1090125/tragodia-sto-mati-sta-cheria-toy-anakriti-oi-dialogoi-ton-axiomatikon-tis-pyrosvestikis/> (τελ. προσβ.: 22 Νοε 20).

<https://www.kathimerini.gr/society/961029/paraitisi-krimizi-apo-ton-eldo-me-katag-gelies/> (τελ. προσβ.: 24 Νοε 20)

<https://www.kathimerini.gr/society/990469/apokalyptiko-porisma-gia-to-mati-o-kratikos-michanismos-aifnidiaستي/> (τελ. προσβ.: 22 Νοε 20).

<https://www.mfa.gr/zitimata-ellinotourkikon-sheseon/eidikotera-keimena/tourkikes-diekdikeseis.html> (τελ. προσβ.: 18 Αυγ 20)

<https://www.naftemporiki.gr/finance/story/1352363/ta-sxedia-ksenokosta-gia-epanaleitourgia-ton-naupigeion-sto-neorio-surou> (τελ. προσβ. 23 Αυγ 20)

<https://www.newsbomb.gr/ellada/story/364555/i-anthypolohagos-ton-katadromon-sti-bild-kai-spiegel> (τελ. προσβ.: 18 Νοε 20).

<https://www.onexsyrosshipyards.com/best-shipyards-in-the-world-about/> (τελ. προσβ. 23 Αυγ 20)

<https://www.protothema.gr/stories/article/875840/pou-vrisketai-to-kastelorizo-ta-istorika-dokoumeda-apadoun-ston-vouleuti-tsi-roni/> (τελ. προσβ.: 28 Αυγ 20)

<https://www.protothema.gr/greece/article/876228/stratotiki-parelasi-me-to-makedonia-xakousti-stin-athina/> (τελ. προσβ.: 18 Νοε 20).

<https://www.tanea.gr/2018/03/02/interviews/prospathisan-na-krypsoun-tromokrates-anamesa-se-metanastes/> (τελ. προσβ.: 09 Σεπ 20)

<https://www.tap-ag.gr/%CE%9F%CE%91%CE%B3%CF%89%CE%B3%CF%8C%CF%82/%CE%A7%CE%AC%CF%81%CF%84%CE%B7%CF%82%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%B4%CF%81%CE%BF%CE%BC%CE%AE%CF%82> (τελ. προσβ.: 25 Αυγ 20)

<https://www.thetoc.gr/athlitika/article/o-antetokounmpo-tsoliadaki-me-tin-elliniki-simai-a---to-agnwsto-alm-poum-tou/> (τελ. προσβ. 21 Νοε 20).

<https://www.tovima.gr/2008/11/24/politics/to-f-16-den-katerrifthi-apo-glaro/> (τελ. προσβ.: 1 Αυγ 20)

<https://www.uom.gr/en/fbellou#undefined1> (τελ. προσβ.: 17 Νοε 20)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Α»

ΧΑΡΤΕΣ

Χάρτης 1: «Χάρτης του Αρχαίου Ελληνισμού»
(πηγή: Παπαρρηγόπουλος, Τόμος Πρώτος-Μέρος Α':160-61)

Χάρτης 2: «Νησιωτικό Σύμπλεγμα Καστελλόριζου (Μεγίστης)»

[πηγή: <https://hellas-now.com/kastelorizo-to-kleidi-tin-anat-mesogeio-tin-ellada/> (τελ. προσβ.: 27 Αυγ 20)]

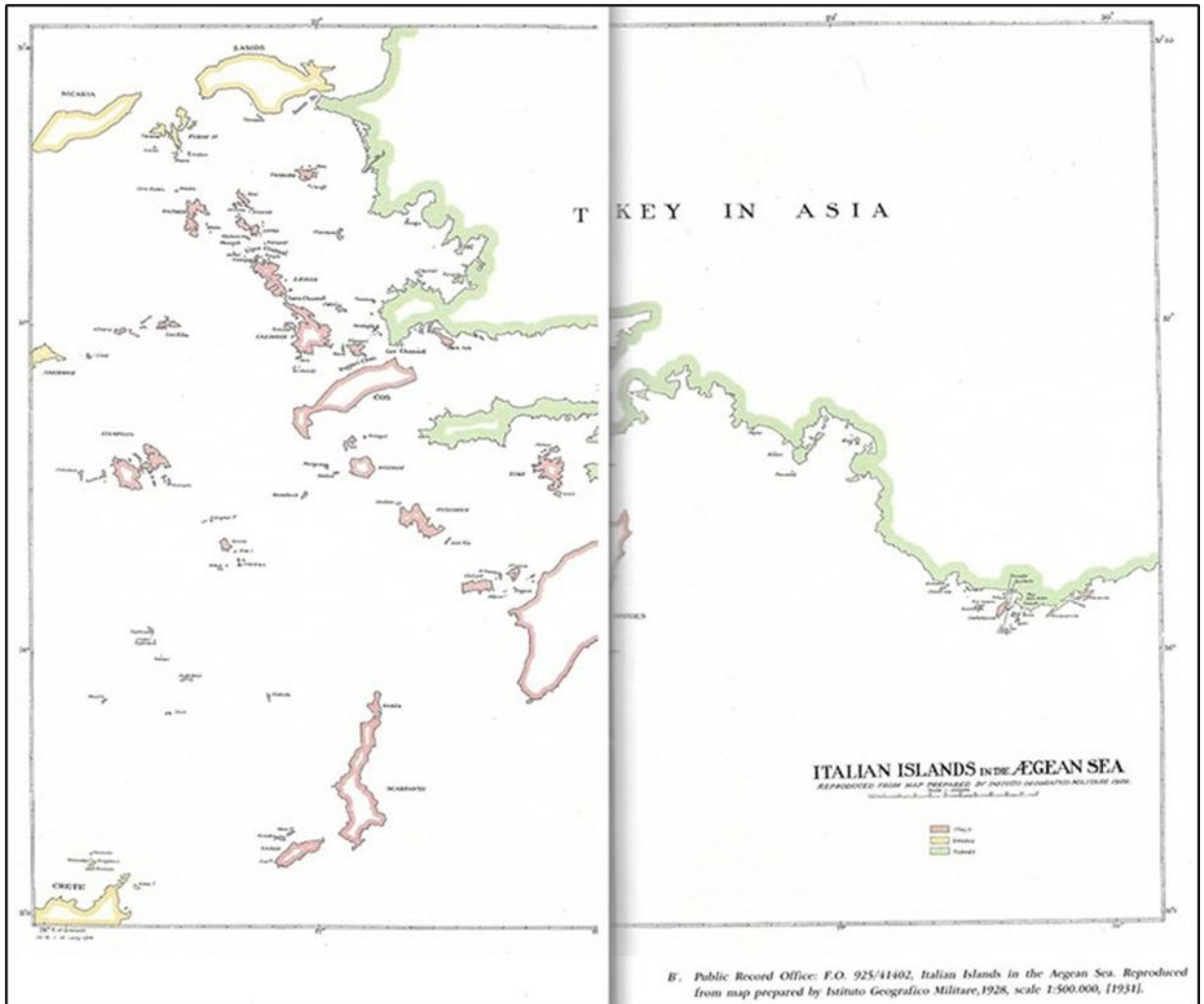
Χάρτης 3: «ΑΟΖ Αν. Μεσογείου σύμφωνα με οριοθέτηση ΑΟΖ στη μέση γραμμή και πλήρη επήρεια νήσων»
[πηγή: <https://energyexpress.gr/news/israil-anagorizei-os-elliniki-tin-aoz-sto-kastelorizo> (τελ. προσβ.: 27 Αυγ 20)]

Χάρτης 4: «Τουρκική Θέση για τα Θαλάσσια Όρια της στην Αν. Μεσόγειο»
[πηγή: <https://www.aa.com.tr/en/infographics/map-delineates-turkeys-maritime-frontiers-in-emed/1661791> (τελ. προσβ.: 27 Αυγ 20)]

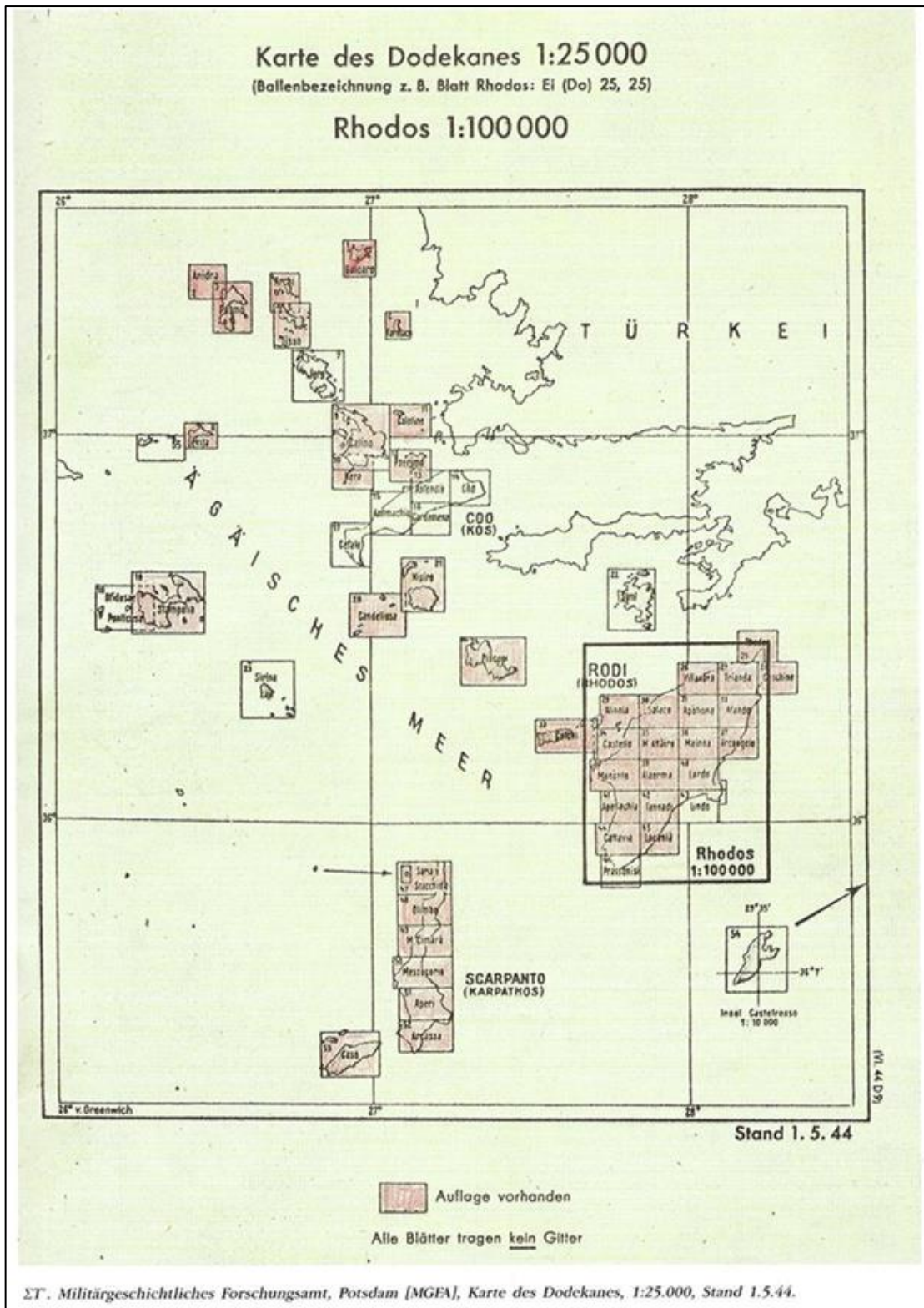

Χάρτης 5: «Αιγαίο Πέλαγος σύμφωνα με τον Διεθνή Υδρογραφικό Οργανισμό»
[πηγή: <https://www.marinerregions.org/gazetteer.php?p=details&id=3315> (τελ. προσβ.: 27 Αυγ 20)]

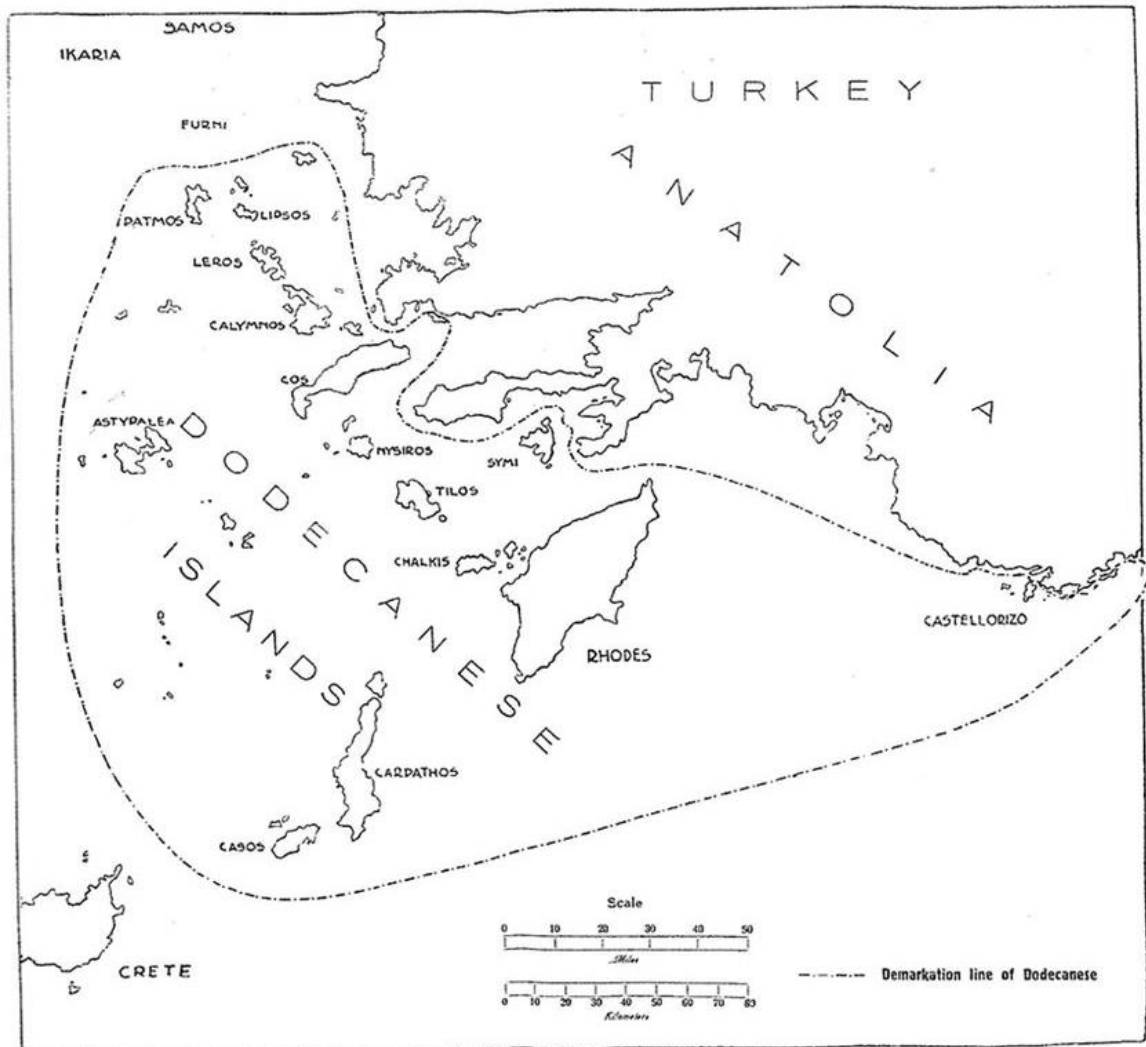
Χάρτης 6: «Δωδεκάνησα κατά την Ιταλική Διοίκηση το 1928»

[πηγή: (Σβολόπουλος 2002) <https://www.protothema.gr/stories/article/875840/prou-vrisketai-to-kastelorizo-ta-istorika-dokoumeda-apadoun-ston-vouleuti-tsironi/> (τελ. προσβ.: 28 Αυγ 20)]

Χάρτης 7: «Δωδεκάνησα κατά τη Γερμανική Κατοχή το 1944»

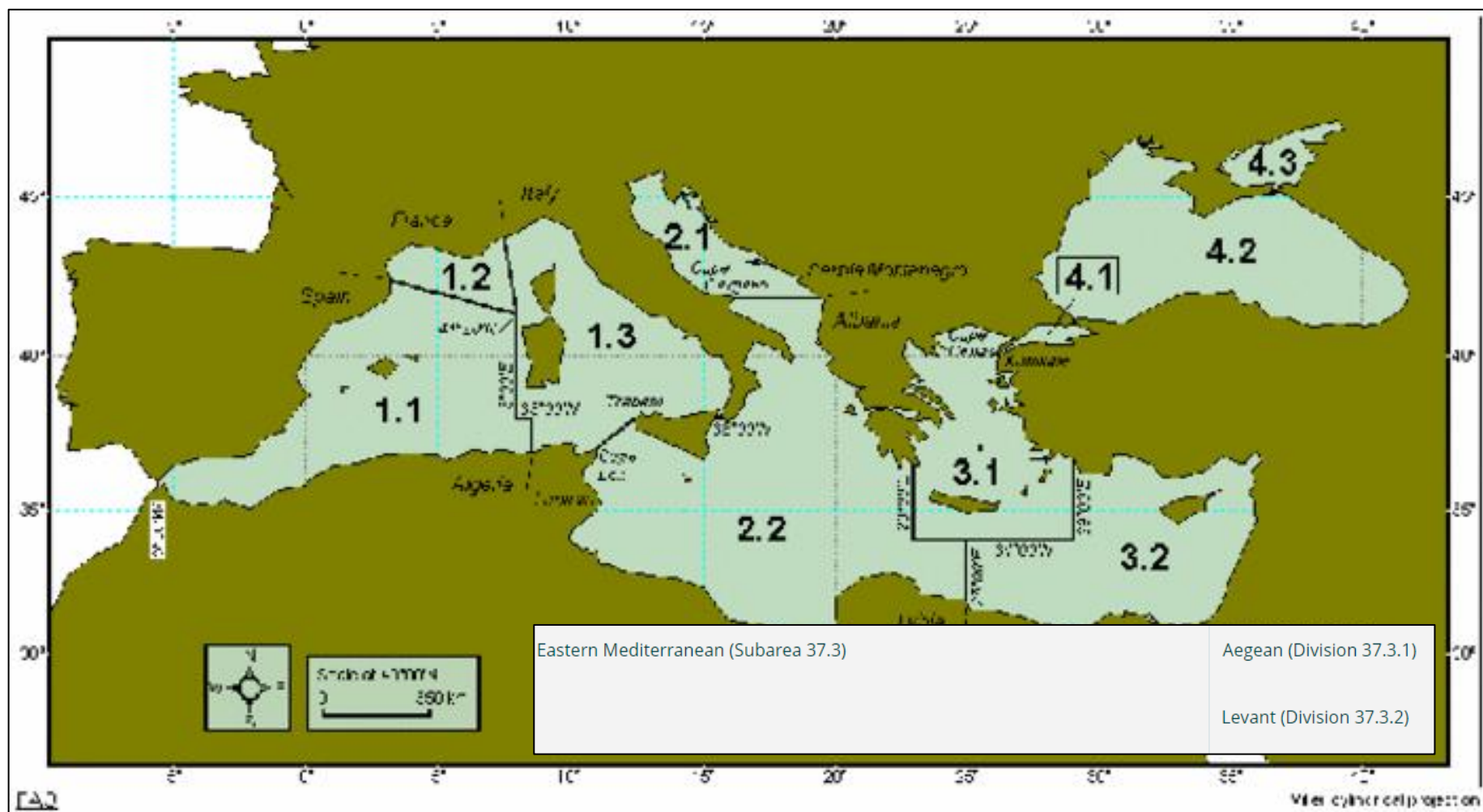
[πηγή: (Σβολόπουλος 2002) <https://www.protothema.gr/stories/article/875840/pou-vrisketai-to-kasteloroza-ta-istorika-dokoumeda-apadoun-ston-vouleuti-tsironi/> (τελ. προσβ.: 28 Αυγ 20)]

Z. Public Record Office: F.O. 371/67024, Annual Report by the Chief Administrator on the British Military Administration of the Dodecanese Islands for the period 1 January, 1946, to 31 December, 1946, Appendix A.

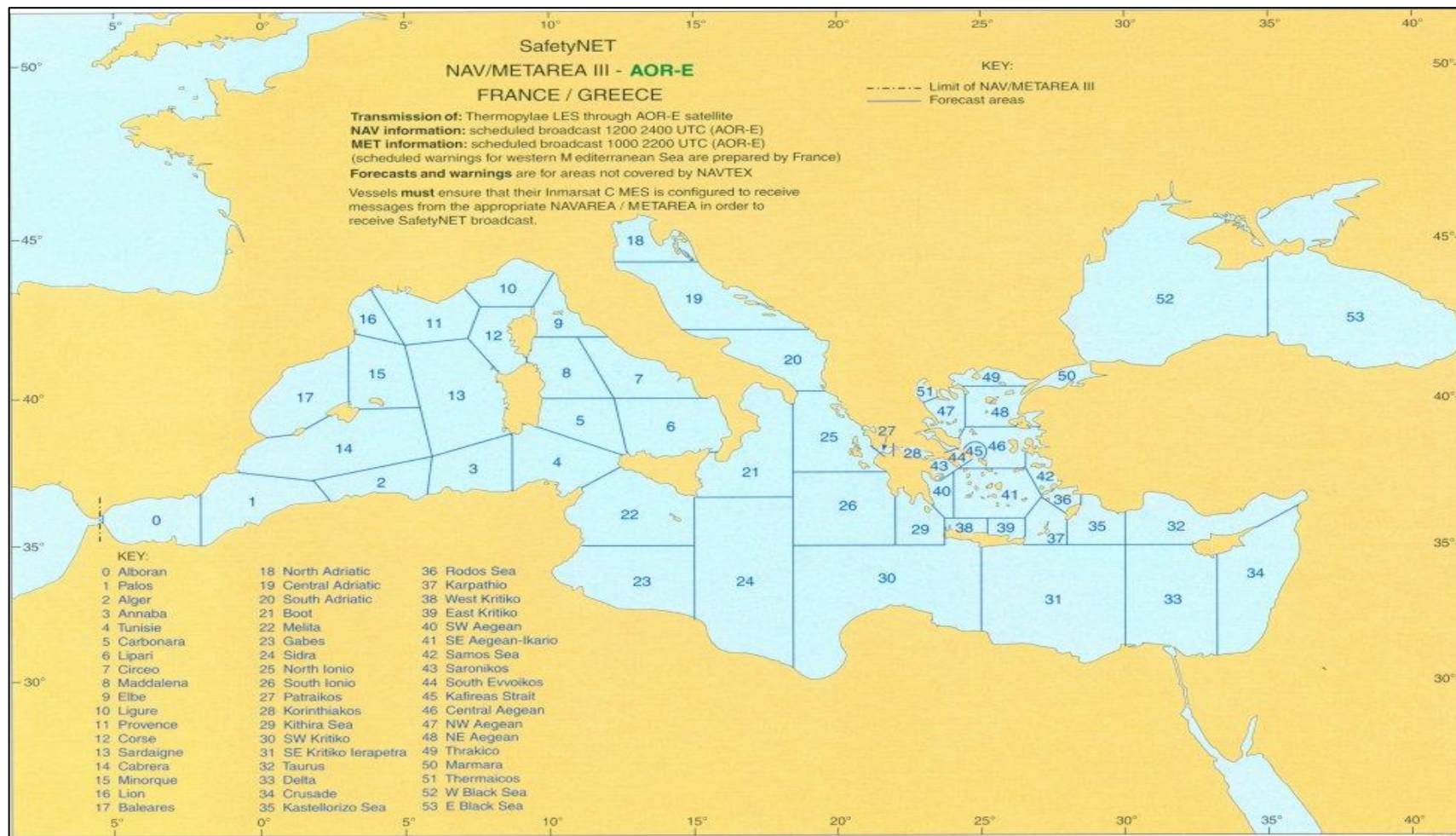
Χάρτης 8: «Δωδεκάνησα κατά τη Βρετανική Διοίκηση το 1946»

[πηγή: (Σβολόπουλος 2002) <https://www.protothema.gr/stories/article/875840/rou-vrisketai-to-kastellorizo-ta-istorika-dokoumeda-apadoun-ston-vouleuti-tsironi/> (τελ. προσβ.: 28 Αυγ 20)]

Χάρτης 9: «Όρια Αιγαίου κατά FAO»

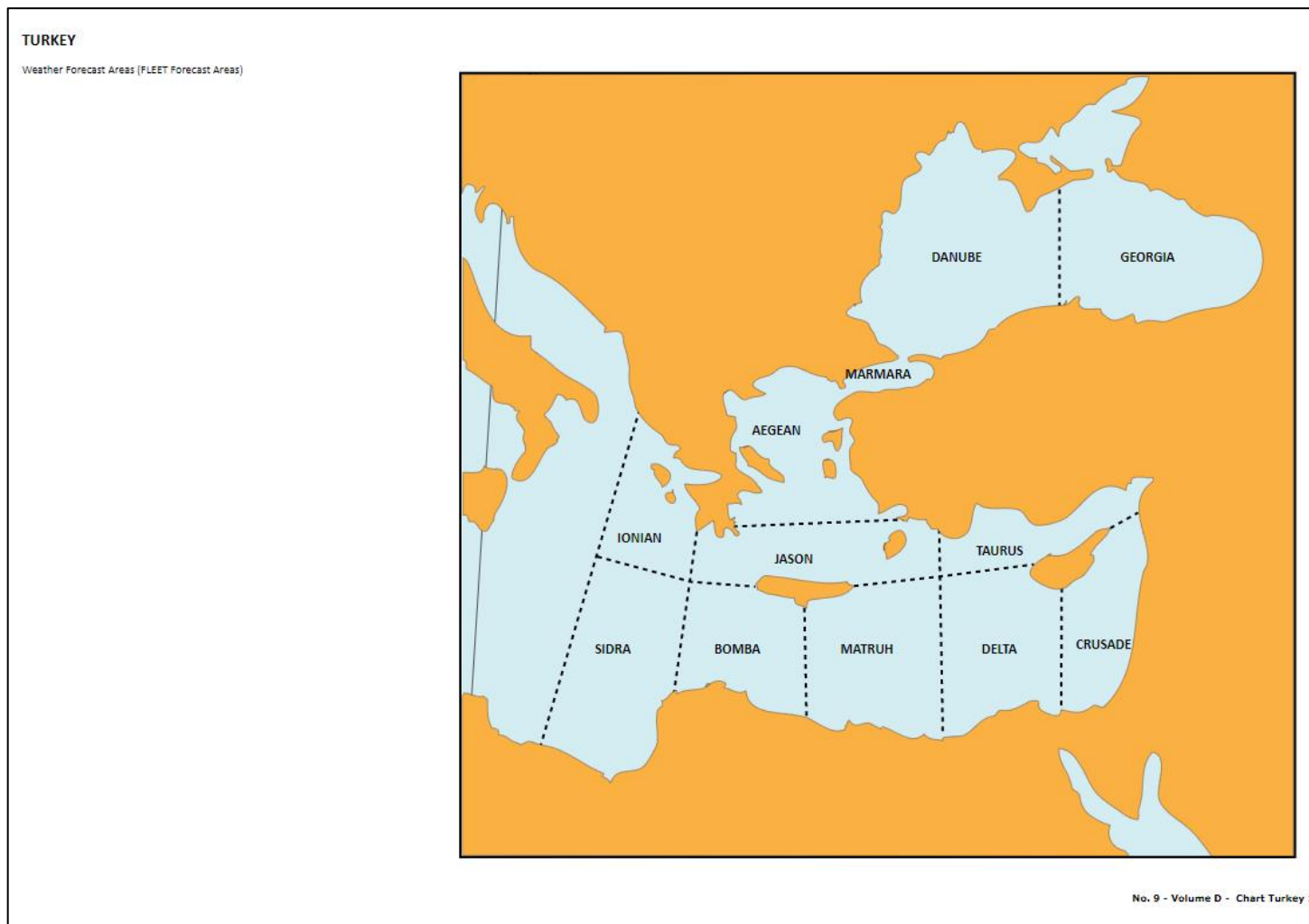
[πηγή: <http://www.fao.org/gfcm/data/maps/gsas> (τελ. προσβ.: 28 Αυγ 20)]

Χάρτης 10: «Περιοχές NAVAREA III / METAREA¹»

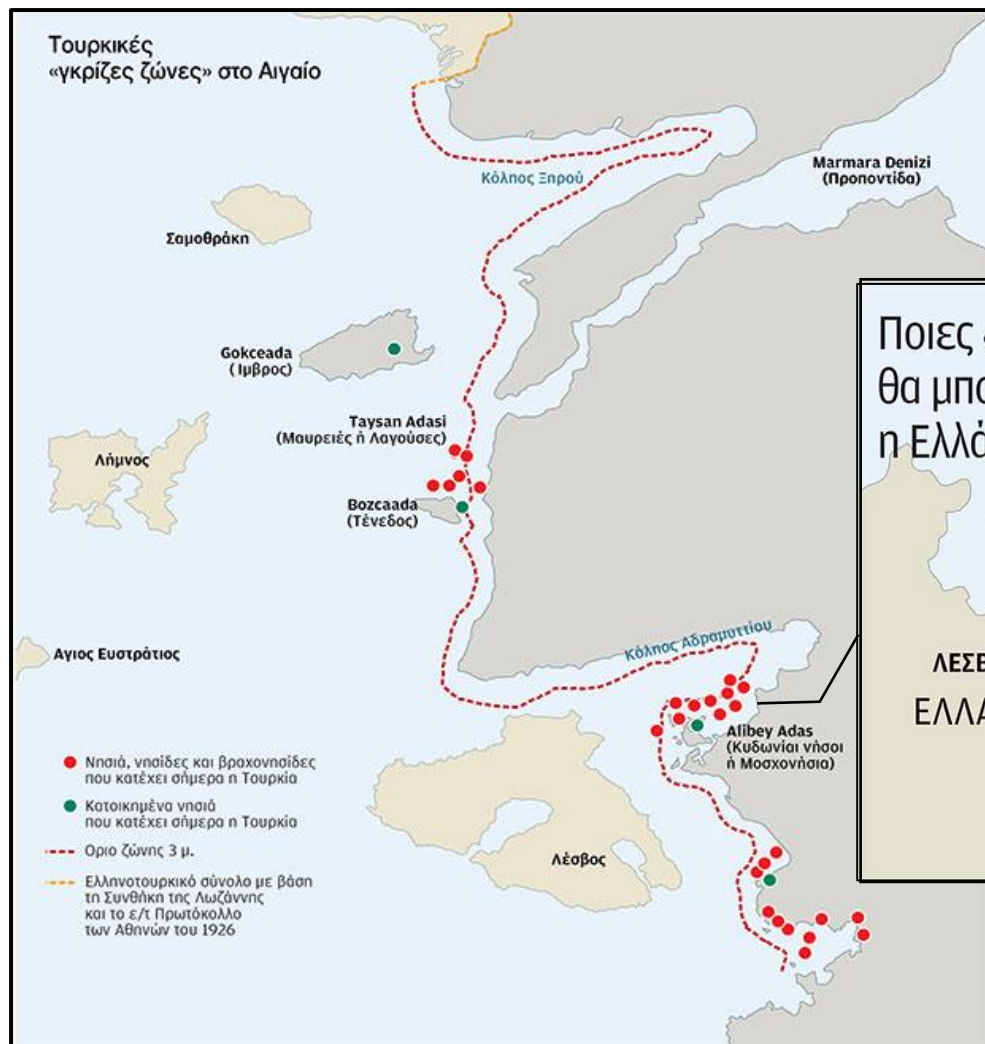
[πηγή: <https://www.egmdss.com/gmdss-courses/mod/page/view.php?id=2992> (τελ. προσβ.: 28 Αυγ 20)]

¹ Σύμφωνα με τη WWNWS (Παγκόσμια Υπηρεσία Προειδοποιήσεων Πλεύσης) οι ωκεανοί του κόσμου χωρίζονται σε 16 γεωγραφικές περιοχές που λέγονται NAVAREA (Περιοχές Πλεύσης). Για μετεωρολογικές προειδοποιήσεις, κάθε NAVAREA υποδιαιρείται σε METAREA. Κανονικά μια θαλάσσια περιοχή δεν πρέπει να ανήκει σε δύο ή περισσότερες METAREA και τα ονόματα των θαλάσσιων περιοχών θα πρέπει, όσο είναι δυνατό, να έχουν σχέση με ευρέως γνωστές γεωγραφικές θέσεις ή περιοχές.

Χάρτης 11: «Περιοχές Πρόγνωσης Καιρού Τουρκίας»

[πηγή: <https://community.wmo.int/global-maritime-distress-and-safety-system-services-gmdss/metarea-3> (τελ. προσβ.: 28 Αυγ 20)]

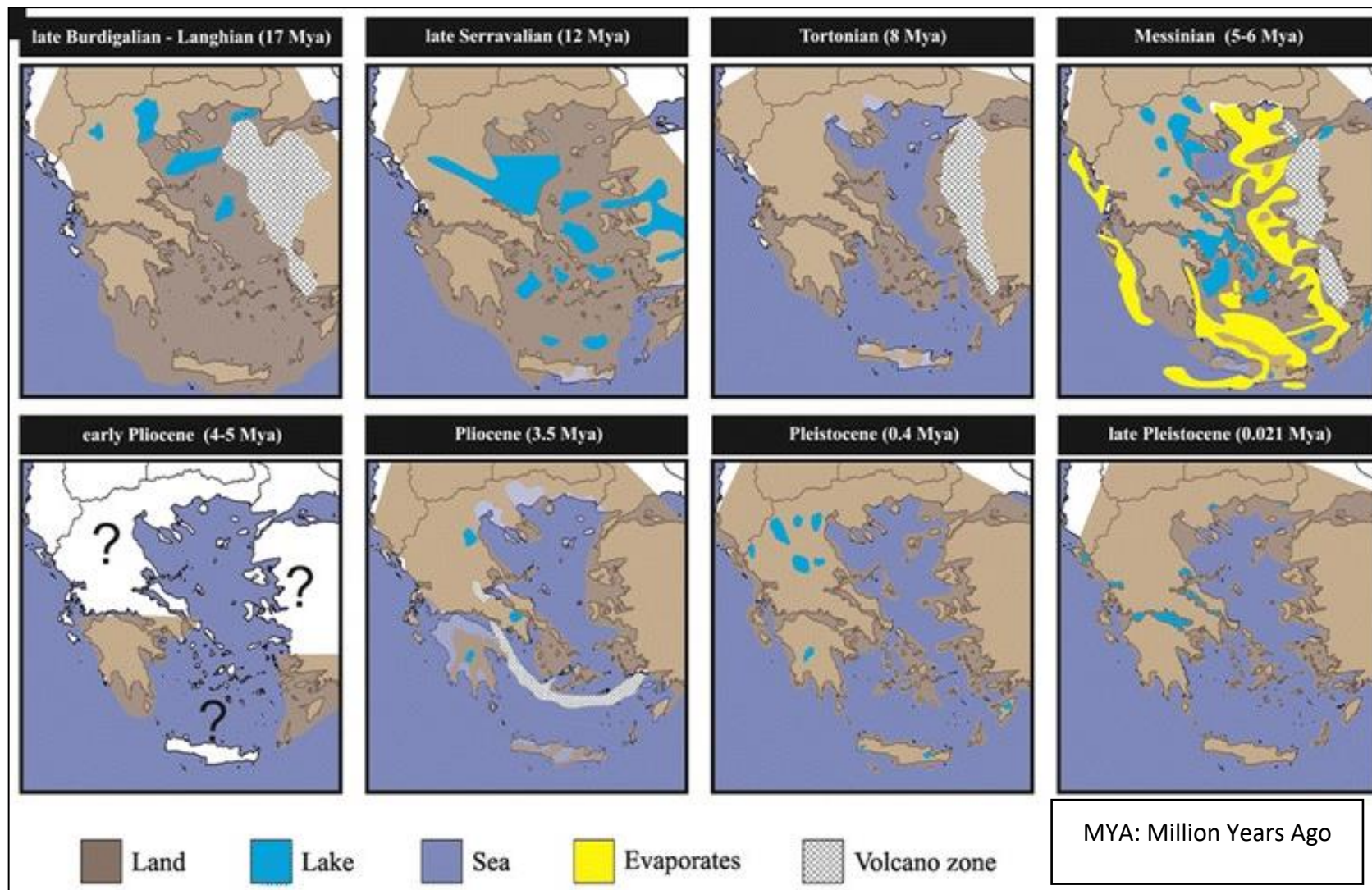
Χάρτης 12: «Τουρκικές «Γκρίζες Ζώνες» στο Αιγαίο» **Χάρτης 13:** «Ποιες «Γκρίζες Ζώνες» θα μπορούσε να διεκδικήσει η Ελλάδα»
[πηγή: Συρίγος, Άγγελος. «Γκρίζες ζώνες» έχει και η Τουρκία.» Accessed June 18, 2020. (<https://www.kathimerini.gr/967354/gallery/epikairothta/politikh/gkkrizes--zwnes-exei-kai--h-toyrkia>)]

Χάρτης 14: «Τα 18 Νησιά που η Τουρκία έχει βάλει σε “Γκρίζα Ζώνη”»
(πηγή: Συρίγος 2020)

Χάρτης 15: «Χωρική Θάλασσα Αιγαίου με Εύρος 6 και 12 ν.μ.»
(πηγή: Συρίγος 2020)

Χάρτης 16: «Προϊστορική Δημιουργία Αιγαίου Πελάγους»
(πηγή: Fernandez-Palacios 2011)

Χάρτης 17: «Φράγμα Γαδούρα και Δίκτυο Ύδρευσης Ρόδου»
[πηγή: <https://www.een-gadoura.gr/skopos/> (τελ. προσβ.: 30 Αυγ 20)]

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Διοικητική οργάνωση

- Οριο Περιφερειακής Ενότητας
- Οριο Δήμου
- Οριο πρώην καποδιστριακού δήμου
- Υδρογραφικό δίκτυο
- Εδρα Αποκεντρωμένης
- Εδρα Περιφερειακής Ενότητας
- Εδρα Καλλικρατικού Δήμου
- Εδρα πρώην Καποδιστριακού Δήμου

Ταμιευτήρες / Φράγματα

- ολοκληρώθηκαν ή ολοκληρώνονται
- 1. Βαρσαμιώτη
- 2. Αποσελέμη
- 3. Ποταμών
- 4. Φανερωμένης
- 5. Ινίου
- 6. Πλακιώτισσας

Ταμιευτήρες / Φράγματα

- προτείνονται για υλοποίηση
- 7. Δίδυμο Σεμπρωνώτη
- 8. Πλατύ Ποταμού

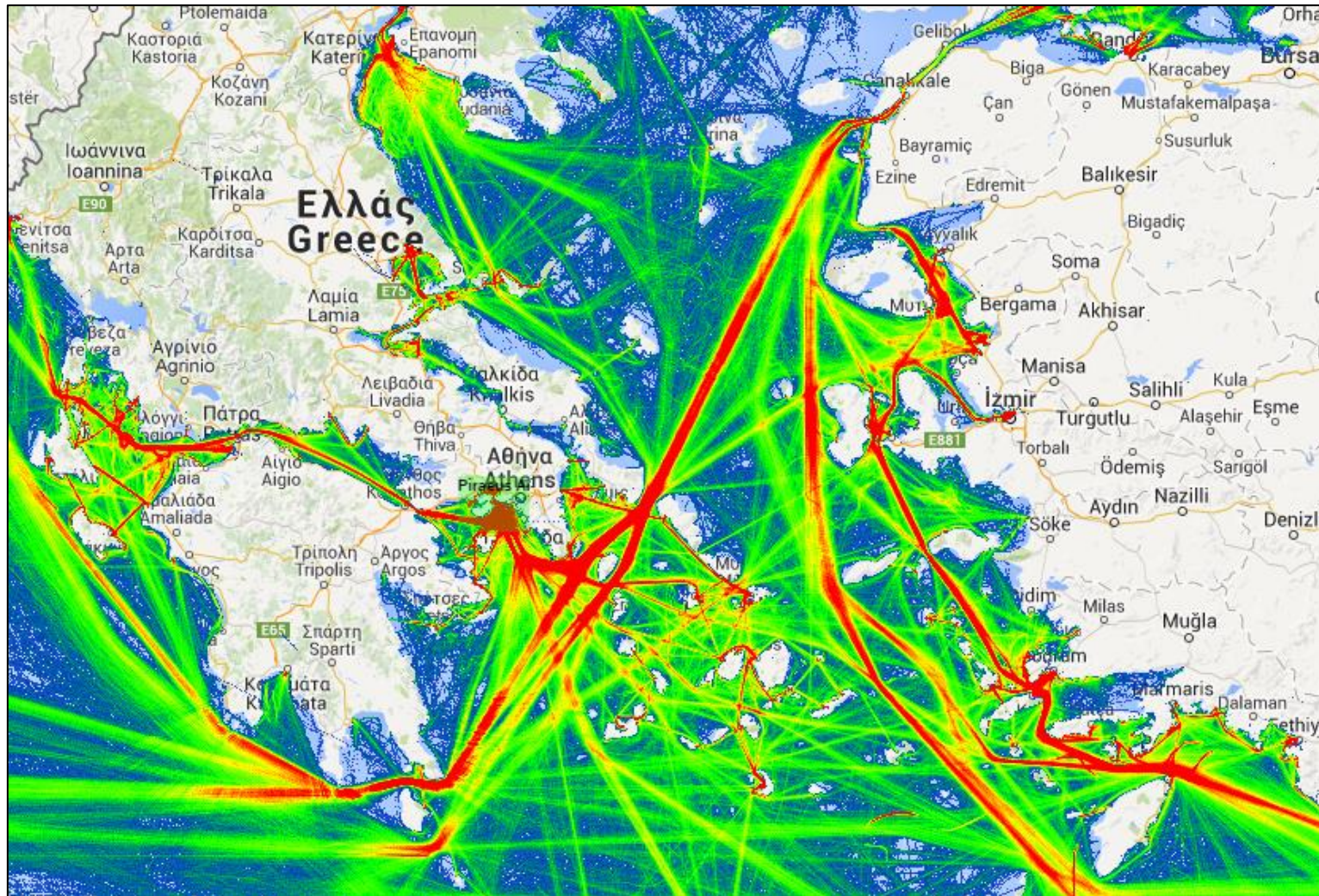
▨ Χωρικές ενότητες αναζήτησης για εγκατάσταση ΑΠΕ

Δίκτυα διανομής

- υπάρχοντα και προγραμματισμένα 150KW
- καλώδια διασύνδεσης (ενδεικτικά)

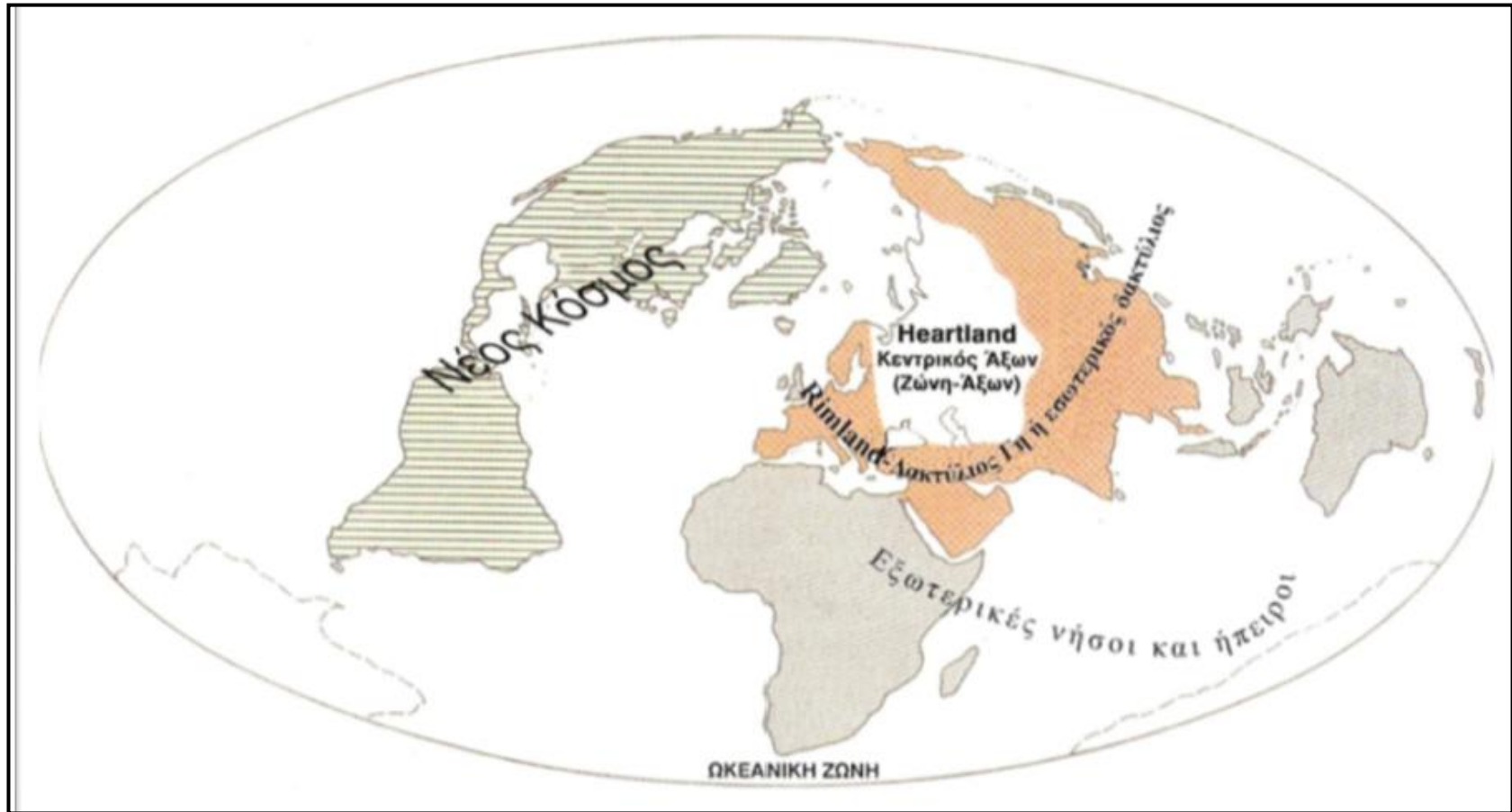
- ⚡ **Ενεργειακοί κόμβοι**
- α. Αθερινόλακκος
- β. Κορακιάς
- γ. Μαράθι

Χάρτης 18: «Δίκτυο Παραγωγής και Διανομής Ενέργειας από Συμβατικές και Ανανεώσιμες Πηγές»
 [πηγή: <https://flashnews.gr/post/227958/h-krth-ekrmppei-sos-koitame-to-dentro-kai-xanoyme-to-dasos-me-tis-ape> (τελ. προσβ.: 30 Αυγ 20)]

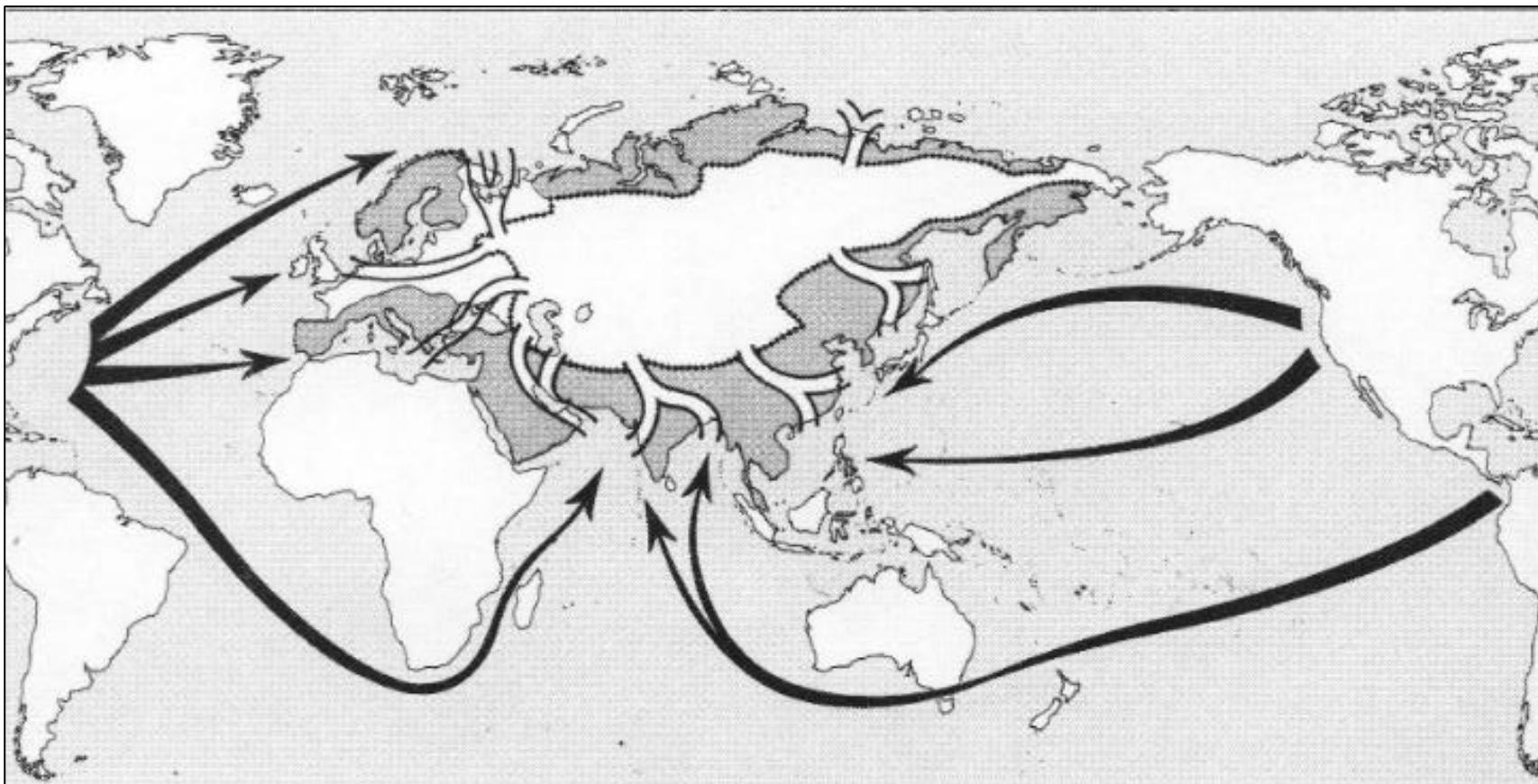

Χάρτης 19: «Συχνότητα Κίνησης Εμπορικών Πλοίων»

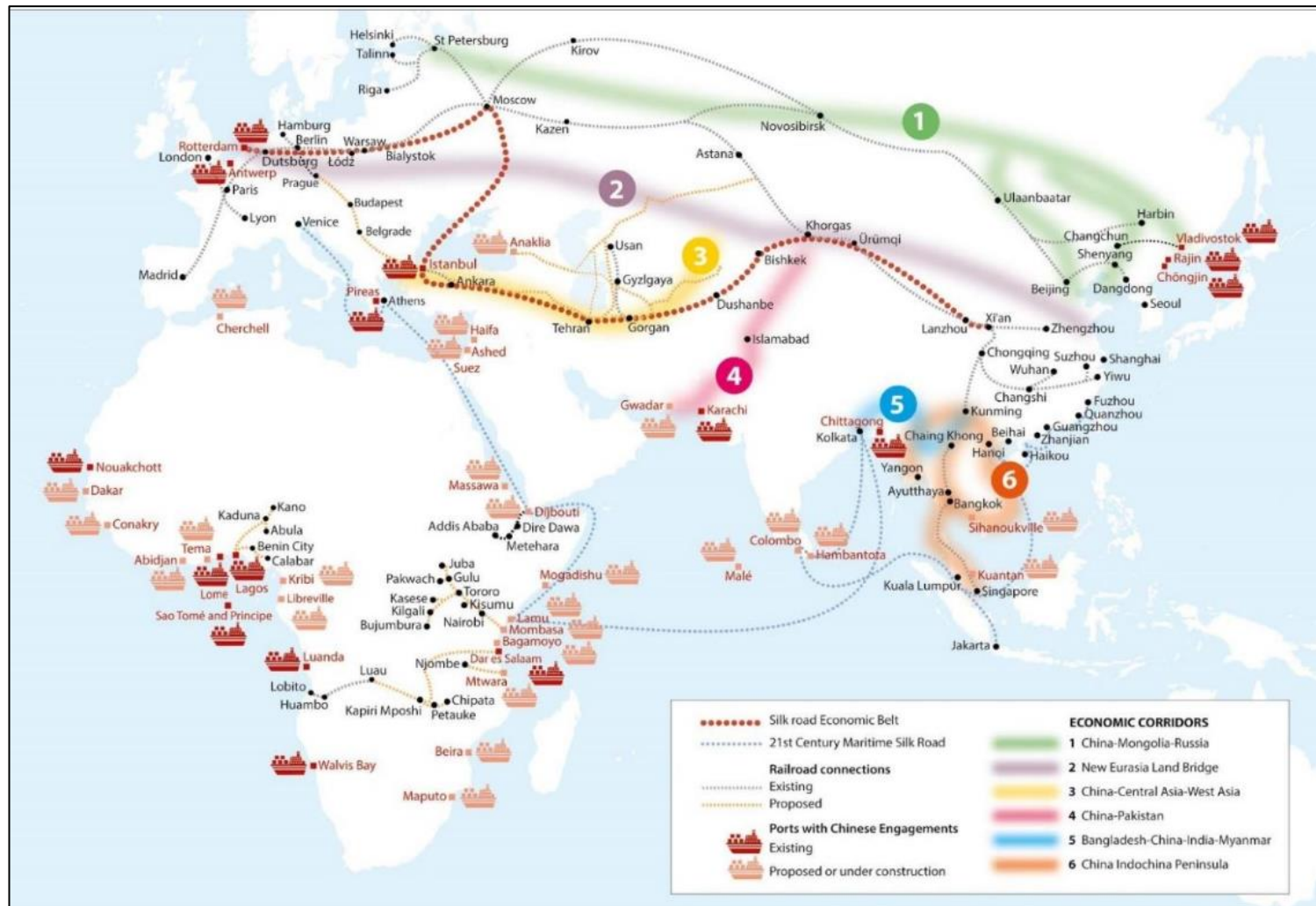
[πηγή: <http://www.shiptraffic.net/2016/04/aegean-sea-ship-traffic.html> (τελ. προσβ.: 17 Σεπ 20)]

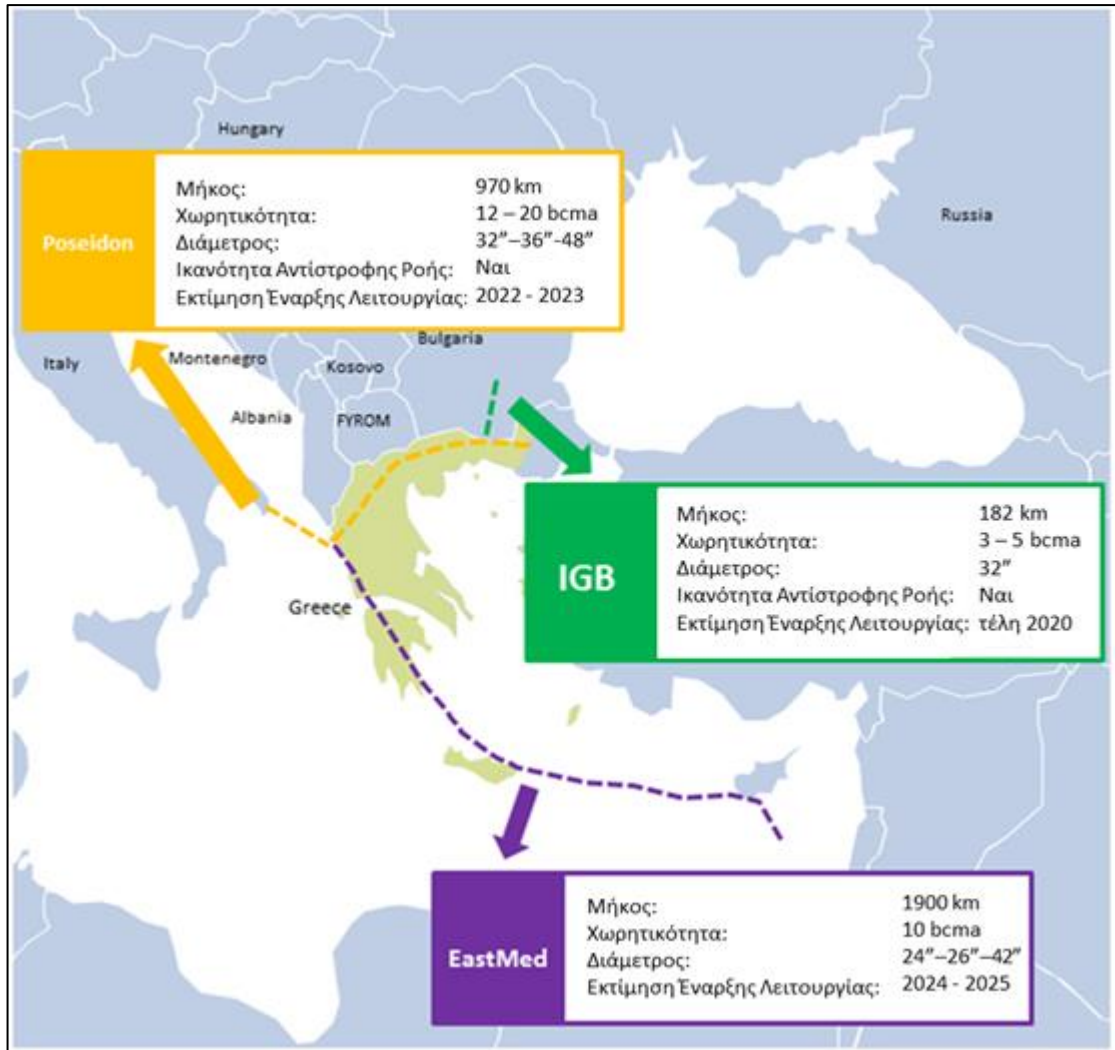
Χάρτης 20: «Κρηπίδωμα (rimland), Ευρασία (heartland), Εξωτερικές νήσοι και ήπειροι και Νέος Κόσμος κατά Spykman»
(πηγή: Μάζης 2002)

Χάρτης 21: «Πύλες του Κρηπιδώματος»
(πηγή: Spykman 2004, 174)

Χάρτης 22: «Δρόμος του Μεταξιού [Belt and Road Initiative (BRI)]»
(πηγή: OECD 2018, 11)

Χάρτης 23: «EastMed – Poseidon - IGB»

[πηγή: <https://www.depa.gr/diethnis-yrodomes/> (τέλ. προσβ.: 24 Αυγ 20)]

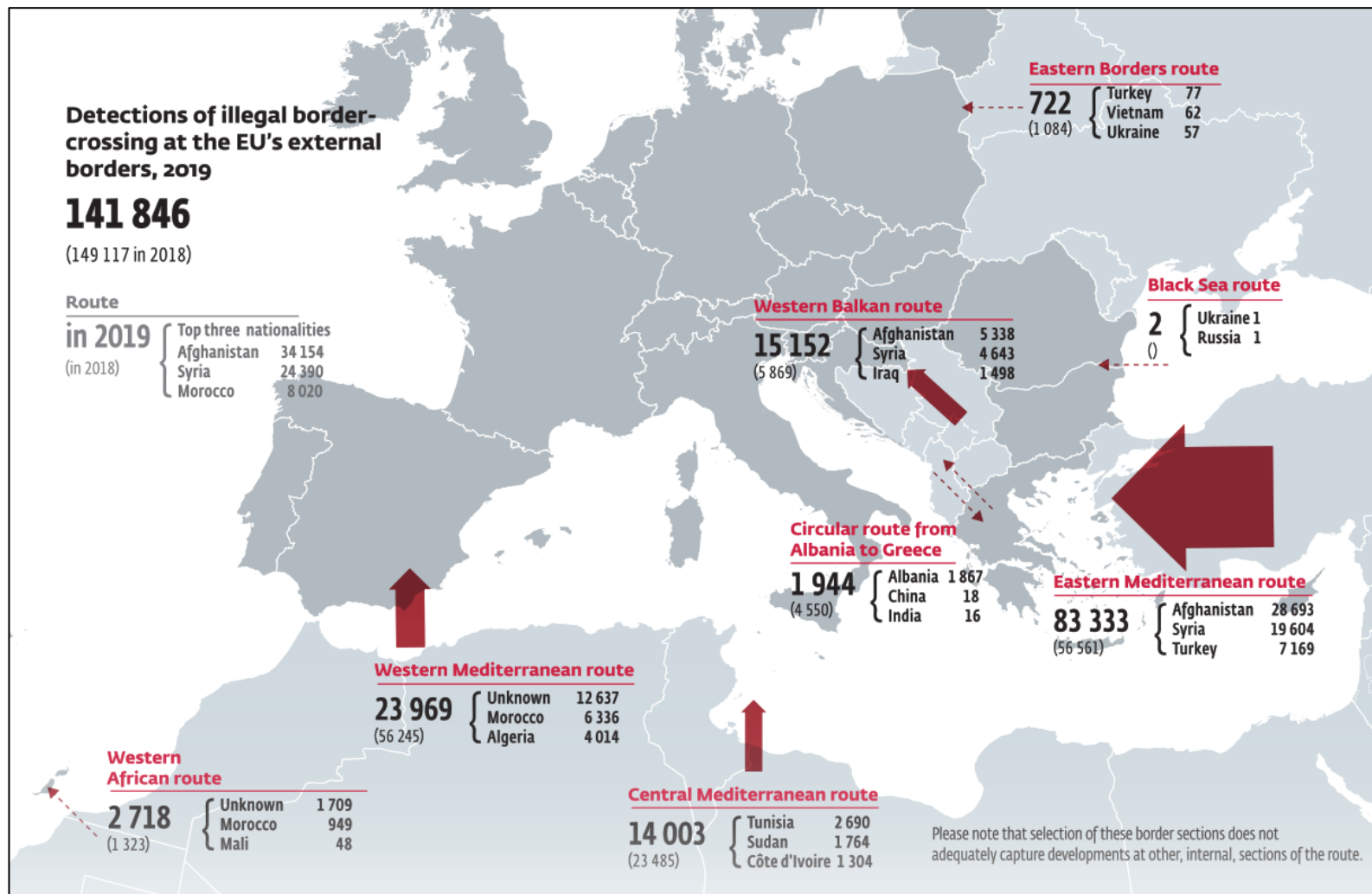
Χάρτης 24: «Διαδριατικός Αγωγός Φυσικού Αερίου [Trans Adriatic Pipeline (TAP)]»

[πηγή: <https://www.tap-ag.gr/%CE%9A%CE%B1%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%BA%CE%B5%CF%85%CE%AE-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%B3%CE%BF%CF%8D/%CE%A0%CF%81%CF%8C%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%BA%CE%B5%CF%85%CE%AE%CF%82> (τελ. προσβ.: 25 Αυγ 20)]

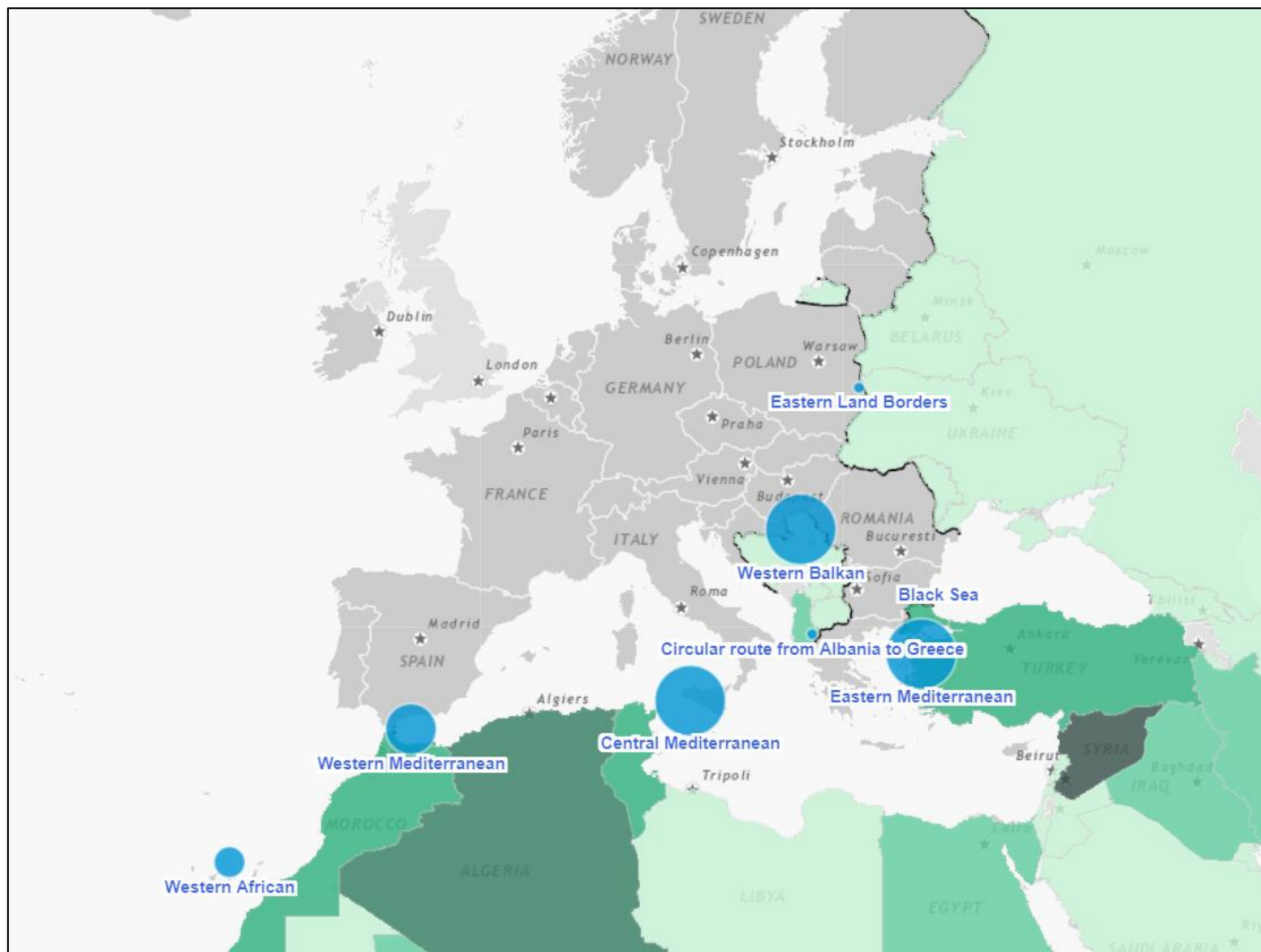

Χάρτης 25: «Νότιος Διάδρομος Φυσικού Αερίου»

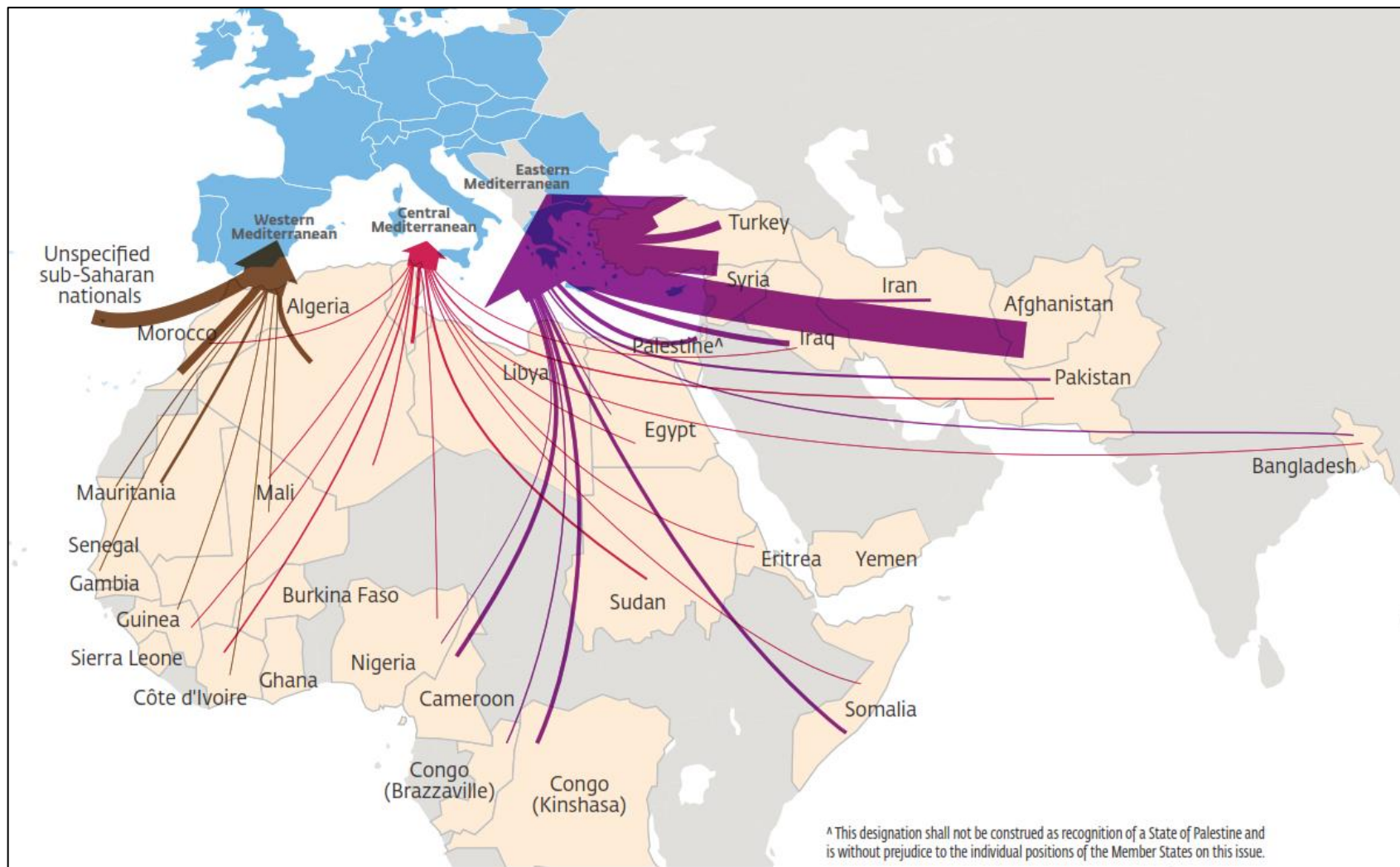
[πηγή: <https://www.tap-ag.gr/%CE%9F-%CE%91%CE%B3%CF%89%CE%B3%CF%8C%CF%82/%CE%A4%CE%BF-%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%8D%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%BF-%CF%80%CE%BB%CE%B1%CE%AF%CF%83%CE%B9%CE%BF/%CE%9F-%CE%9D%CF%8C%CF%84%CE%B9%CE%BF%CF%82-%CE%94%CE%B9%CE%AC%CE%B4%CF%81%CE%BF%CE%BC%CE%BF%CF%82-%CE%A6%CF%85%CF%83%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D-%CE%91%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%BF%CF%85> (τελ. προσβ.: 26 Αυγ 20)]

Χάρτης 26: «Παράνομες Αφίξεις το 2018 και 2019 και Προέλευση Παράνομα Εισερχομένων Προσώπων»
 (πηγή: Risk Analysis Unit 2019, 24)

Χάρτης 27: «Πύλες Εισόδου Μεταναστών – Προσφύγων στην Ευρώπη το Α΄ Εξάμηνο 2020»
[πηγή: <https://frontex.europa.eu/along-eu-borders/migratory-map/?s=09> (τελ. προσβ.: 08 Σεπ 20)]

Χάρτης 28: «Προέλευση Παράνομα Εισερχομένων Προσώπων»
(πηγή: Risk Analysis Unit 2019, 20)

Σελίδα σκόπιμα κενή

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Β»

ΠΙΝΑΚΕΣ – ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

TIME	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
GEO										
European Union	83,374	81,791	80,374	86,818	85,989	84,203	83,579	82,657	81,860	75,405
Belgium	89	86	83	80	79	76	72	70	68	68
Bulgaria	2,340	2,336	2,366	2,043	2,016	1,970	1,910	1,881	1,857	1,843
Denmark	2,820	2,783	2,739	2,625	2,447	2,356	2,261	2,200	2,122	2,082
Germany (until 1	1,673	1,582	1,550	1,532	1,491	1,443	1,414	1,377	1,335	1,310
Estonia	934	923	1,360	1,445	1,515	1,538	1,557	1,595	1,663	1,742
Ireland	2,144	2,187	2,246	2,193	2,157	2,141	2,114	2,021	2,032	2,026
Greece	16,913	16,403	15,854	15,683	15,603	15,351	15,176	14,979	14,934	14,908
Spain	10,855	10,510	10,121	9,873	9,632	9,397	9,244	9,145	8,976	8,882
France	7,216	7,205	7,138	7,120	7,066	6,904	6,833	6,508	6,379	6,247
Croatia	:	:	:	7,739	7,736	7,727	7,627	7,559	7,573	7,614
Italy	13,431	13,023	12,696	12,593	12,435	12,300	12,260	12,251	12,059	12,061
Cyprus	1,003	1,079	1,073	892	949	831	841	804	807	810
Latvia	786	731	715	703	700	686	686	675	676	665
Lithuania	171	151	146	144	142	145	142	144	144	139
Malta	1,091	1,054	1,037	1,027	1,020	1,007	916	926	917	916
Netherlands	846	841	848	845	830	829	844	849	833	822
Poland	793	790	798	838	873	875	843	834	827	827
Portugal	8,425	8,333	8,245	8,200	8,157	8,035	7,955	7,909	7,851	7,770
Romania	476	502	195	194	158	151	147	155	167	164
Slovenia	182	182	174	170	169	168	170	170	134	137
Finland	3,366	3,332	3,241	3,211	3,179	2,723	3,093	3,224	3,245	3,214
Sweden	1,360	1,369	1,389	1,368	1,359	1,318	1,277	1,231	1,215	1,158
United Kingdom	6,460	6,389	6,360	6,300	6,276	6,232	6,197	6,150	6,046	5,931
Iceland	1,625	1,655	1,690	1,696	1,685	1,663	1,647	1,621	1,588	1,582
Norway	6,310	6,250	6,211	6,126	5,887	5,884	5,947	6,134	6,018	5,980

Πίνακας 1: «Αριθμός Αλιευτικών Σκαφών κ-μ ΕΕ»

[πηγή: <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (τελ. προσβ.: 16 Σεπ 20)].

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
European Union (EU6-1958, E	1,749,057	1,687,867	1,631,737	1,661,126	1,648,541	1,588,480	1,583,756	1,566,726	1,549,740	1,335,750
Belgium	15,812	15,326	15,053	14,645	14,556	14,072	13,855	13,659	12,898	12,914
Bulgaria	7,931	7,373	7,061	6,587	6,608	6,366	6,176	6,083	6,086	6,029
Denmark	66,478	64,964	66,371	65,708	69,582	66,395	68,285	68,539	74,426	70,906
Germany (until 1990 former t	67,757	64,835	64,236	61,665	59,794	63,996	63,722	65,557	58,804	57,581
Estonia	14,671	14,281	15,157	13,388	13,339	13,471	14,253	14,086	15,775	15,707
Ireland	69,214	64,262	65,159	64,176	63,638	63,035	62,877	63,684	64,455	65,491
Greece	86,563	83,451	79,432	77,900	76,683	72,025	71,723	70,837	71,104	70,776
Spain	415,166	399,751	385,654	373,353	357,953	341,342	335,243	334,273	331,777	332,454
France	172,830	170,803	168,303	164,122	173,435	171,986	173,493	174,359	177,126	172,656
Croatia	:	:	:	53,503	53,431	51,765	47,931	45,601	44,286	44,361
Italy	185,366	175,321	164,962	163,533	163,689	157,514	157,164	157,027	146,260	146,272
Cyprus	4,102	4,166	4,188	3,417	3,700	3,338	3,492	3,484	3,638	3,757
Latvia	40,804	34,725	33,789	29,945	19,535	24,676	28,723	24,034	22,325	13,406
Lithuania	45,965	45,216	27,161	34,111	48,609	44,940	40,877	40,210	41,619	40,658
Malta	11,914	8,010	7,885	7,418	7,091	6,873	6,395	6,408	6,494	6,502
Netherlands	146,850	151,697	145,271	150,791	142,714	127,060	131,540	133,431	120,509	115,458
Poland	37,268	33,379	33,399	33,880	33,998	34,216	34,871	27,559	32,350	32,328
Portugal	101,157	101,026	99,881	99,487	98,338	91,943	90,576	87,167	84,416	87,278
Romania	1,183	935	628	615	790	873	1,109	1,407	1,472	1,529
Slovenia	1,000	999	623	598	597	596	588	590	669	673
Finland	16,760	16,104	16,447	16,522	16,451	15,422	16,188	16,454	15,952	15,723
Sweden	32,947	29,649	30,623	29,209	30,517	29,434	28,860	25,380	25,859	23,290
United Kingdom	207,320	201,596	200,453	196,552	193,492	187,142	185,813	186,896	191,439	225,158
Iceland	152,401	159,902	166,086	153,809	147,336	149,631	151,188	158,479	154,103	149,086
Norway	366,127	375,616	378,003	392,748	408,442	397,146	388,651	392,332	399,863	436,814

Πίνακας 2: «Συνολική Χωρητικότητα Αλιευτικών Σκαφών κ-μ ΕΕ σε GT (gross tonnage)»

[πηγή: <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (τελ. προσβ.: 16 Σεπ 20)].

ΟΛΙΚΟ ΜΗΚΟΣ (m)	ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΚΑΦΩΝ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ (GT)
0,00-5,99	4.913	3.329,10
6,00-11,99	8.300	22.592,39
12,00-17,99	392	6.991,30
18,00-23,99	238	11.587,65
24,00-29,99	148	15.895,84
30,00-35,99	25	5.308,00
36,00-44,99	2	807,00
45,00-59,99	-	-
60,00-74,99	-	-
+75,00	-	-
Χωρίς μηχανή (εκ των άνω)	190	91,56

Πίνακας 3: «Ελληνικός Αλιευτικός Στόλος ανά Κατηγορία Μήκους την 31 Δεκεμβρίου 2019»

(πηγή: Γενική Διεύθυνση Αλιείας 2020, 4)

	Length of vessels (m)									TOTAL
	0-4,9	5-7,9	8-9,9	10-11,9	12-14,9	15-19,9	20-29,9	30-49,9	50+	
Marine	738	9,485	3,059	880	492	289	469	244	7	15,663
Inland	304	2,243	178	28	62	16				2,831
TOTAL	1,042	11,728	3,237	908	554	305	469	244	7	18,494

Πίνακας 4: «Τουρκικός Αλιευτικός Στόλος [Ανοιχτής Θάλασσας (Marine) και Ενδο-χώρας (Inland)] ανά Κατηγορία Μήκους το 2016»

(πηγή: Directorate General of Fisheries and Aquaculture 2017, 6)

Μεταβλητή	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	%Δ 2018-17	%Δ 2018-12
Αριθμός σκαφών	16.063	15.954	14.755	15.624	15.182	14.985	14.234	-5% ↓	-11%
Αριθμός ανενεργών σκαφών	1.531	1.202	1.155	1.210	1.535	1.521	1.423	-6% ↓	-7%
Μέση ηλικία σκάφους (έτη)	26,78	27,61	28,26	29,06	29,43	30,22	32,21	7% ↗	20%
Συνολική χωρητικότητα (GT)	76.211	75.566	72.843	74.699	71.751	71.085	67.095	-6% ↓	-12%
Συνολική ισχύς (kW)	455.640	454.565	431.166	446.239	430.793	426.683	398.346	-7% ↓	-13%
Αριθμός Επιχειρήσεων	13.918	13.871	13.666	12.594	14.207	13.972	12.277	-12% ↓	-12%
Συνολικός Αριθμός Απασχολούμενων ΙΠΑ (Εθνικά Ισοδύναμο Πλήρους Απασχόλησης)	27.559	24.486	23.232	25.407	24.975	22.471	20.923	-7% ↓	-24%
Μέσος ετήσιος μισθός ανά απασχολούμενο	5.967	7.575	6.127	6.274	7.465	7.687	7.872	2% ↗	32%
Μέσος ετήσιος μισθός ανά ΙΠΑ	6.868	8.227	6.850	6.803	8.837	8.738	8.979	3% ↗	31%
Ημέρες στη θάλασσα (σύνολο)	2.815.808	2.843.714	1.921.836	2.603.840	2.040.825	-	1.832.232	-	-35%
Κόστος ενέργειας	109.056.322	108.188.604	92.446.711	84.432.443	75.789.015	69.414.243	70.210.300	1% ↗	-36%
Κατανάλωση ενέργειας(σε λίτρα)	115.096.554	113.673.414	107.319.701	107.015.700	104.897.542	94.118.510	89.208.240	-5% ↓	-22%
Κόστος ενέργειας ανά € αλιεύματος	0,255	0,259	0,264	0,223	0,163	0,148	0,151	2% ↗	-41%
Κατανάλωση ενέργειας ανά € αλιεύματος	0,269	0,272	0,306	0,283	0,226	0,201	0,192	-4% ↓	-29%
Έσοδα από πωλήσεις αλιευμάτων	427.837.048	418.072.659	350.261.580	378.350.308	464.594.132	468.539.588	449.071.380	-4% ↓	9%

Πίνακας 5: «Δομή Ελληνικού Στόλου Θαλάσσιας Αλιείας, Απασχόληση, Αλιευτική Προσπάθεια και Παραγωγή για την Περίοδο 2012-2018»

(πηγή: Γενική Διεύθυνση Αλιείας 2020, 47)

Rank 2018	Ports	*	Total SSS (million tonnes)	Change 2018/2017 (%)	Share of EU-27 SSS (%)	Other seaborne transport (million tonnes)
1	Rotterdam (NL)	=	206.8	+2.6	9.1	234.7
2	Antwerpen (BE)	=	96.8	+6.4	4.2	115.2
3	Hamburg (DE)	=	50.0	+1.3	2.2	67.6
4	Marseille (FR)	+1	47.9	+2.5	2.1	27.7
5	Amsterdam (NL)	-1	46.0	-2.8	2.0	53.5
6	Trieste (IT)	=	44.6	-2.8	2.0	12.8
7	Genova (IT)	=	43.9	+7.0	1.9	7.6
8	Algeciras (ES)	=	43.1	+5.9	1.9	45.6
9	Goteborg (SE)	=	35.0	-2.3	1.5	5.6
10	Piraeus (EL)	+1	33.0	+12.4	1.4	17.9
11	Gdansk (PL)	+7	30.8	+30.1	1.4	11.6
12	Valencia (ES)	+2	30.3	+10.5	1.3	31.7
13	Le Havre (FR)	-3	29.8	-9.4	1.3	35.1
14	Klaipeda (LT)	+2	28.5	+12.7	1.2	14.3
15	Riga (LV)	-2	28.3	+2.9	1.2	6.1
16	Constanta (RO)	-1	26.7	+5.3	1.2	12.8
17	Livorno (IT)	-5	25.8	-6.3	1.1	4.4
18	Dublin (IE)	-1	25.8	+6.0	1.1	0.6
19	Ravenna (IT)	+1	25.3	+8.3	1.1	5.9
20	Gioia Tauro (IT)	+14	25.2	+34.1	1.1	3.1
Total top 20			923.9	+3.8	40.4	713.7
Total handled in main EU-27 ports (*)			2 284.9	+3.8	100.0	1 235.6

Πίνακας 6: «Κορυφαία 20 Λιμάνια ‘Μεταφορών Άνευ Πλεύσης σε Ωκεανούς’ (Short Sea Shipping) της ΕΕ το 2018»
(πηγή: Eurostat 2020, 6)

Rank 2018	Ports	*	Total SSS (million tonnes)	Change 2018/2017 (%)	Share of EU-27 SSS (%)	Other seaborne transport (million tonnes)
1	Rotterdam (NL)	=	42.6	+11.7	10.3	82.6
2	Antwerpen (BE)	=	40.0	+11.0	9.6	67.6
3	Piraeus (EL)	=	27.2	+13.3	6.5	17.4
4	Hamburg (DE)	=	23.8	+2.4	5.7	48.2
5	Gioia Tauro (IT)	+1	23.3	+32.6	5.6	3.1
Total top 5			157.0	+12.8	37.8	218.9
Total handled in main EU-27 ports			415.4	+10.6	100.0	424.9

Note: (*) column indicates number of positions lost or gained compared to 2017.
Source: Eurostat (online data code: mar_sg_am_pwc)

Πίνακας 7: «5 Κορυφαία Λιμάνια της ΕΕ σε Μεταφορά Εμπορευματοκιβωτίων το 2018»
(πηγή: Eurostat 2020, 6)

(thousand passengers)									
	2015	2016	2017	2018					Change 2018/2017 (%)
	Total	Total	Total	Inwards	Outwards	Cruise	Non cruise	Total	
EU-27	367 627	369 636	388 427	205 822	204 390	13 723	396 490	410 213	5.6
Belgium	844	1 118	1 270	562	565	792	335	1 127	-11.3
Bulgaria	2	3	2	0	3	0	3	3	20.9
Denmark	41 647	41 583	42 851	21 947	21 827	410	43 364	43 774	2.2
Germany	30 087	30 849	30 774	15 304	15 383	2 340	28 347	30 687	-0.3
Estonia	14 164	14 333	14 850	7 390	7 447	13	14 824	14 837	-0.1
Ireland	2 751	2 717	2 774	1 386	1 365	41	2 711	2 751	-0.8
Greece	65 680	65 248	70 023	36 277	36 243	476	72 044	72 520	3.6
Spain	24 522	26 323	27 899	16 345	16 249	3 527	29 068	32 594	16.8
France	26 133	24 514	25 093	12 947	12 785	849	24 883	25 732	2.5
Croatia	27 271	29 661	31 327	16 557	16 101	66	32 591	32 658	4.2
Italy	70 268	67 273	73 876	42 773	42 609	4 826	80 556	85 382	15.6
Cyprus	68	59	72	14	15	2	26	28	-60.9
Latvia	661	723	994	521	542	0	1 063	1 063	6.9
Lithuania	286	303	297	154	169	0	323	323	8.6
Malta	9 910	10 690	11 286	5 992	5 986	156	11 822	11 978	6.1
Netherlands (*)	1 910	1 906	1 928	996	984	0	1 980	1 980	2.7
Poland	2 421	2 602	2 585	1 360	1 360	0	2 720	2 720	5.2
Portugal	583	679	740	379	378	60	698	757	2.3
Romania	1	0	0	0	0	0	0	0	-100.0
Slovenia	34	28	31	12	12	0	24	24	-21.1
Finland	18 884	19 222	19 489	9 668	9 551	9	19 210	19 218	-1.4
Sweden	29 500	29 800	30 265	15 236	14 819	157	29 897	30 055	-0.7
United Kingdom	27 805	26 887	26 336	13 246	13 429	2 208	24 467	26 676	1.3
Iceland	737	544	917	403	403	0	806	806	-12.1
Norway (*)	6 714	6 266	6 352	3 091	3 257	181	6 167	6 348	-0.1
Montenegro	99	110	119	45	54		98	98	-16.9
Turkey	2 233	1 250	1 377	688	695	141	1 242	1 383	0.4

Note: the landlocked EU Member States Czechia, Luxembourg, Hungary, Austria and Slovakia are not included in this table.
 (*) Data exclude cruise passengers.
 (†) Data on international maritime passenger transport only.

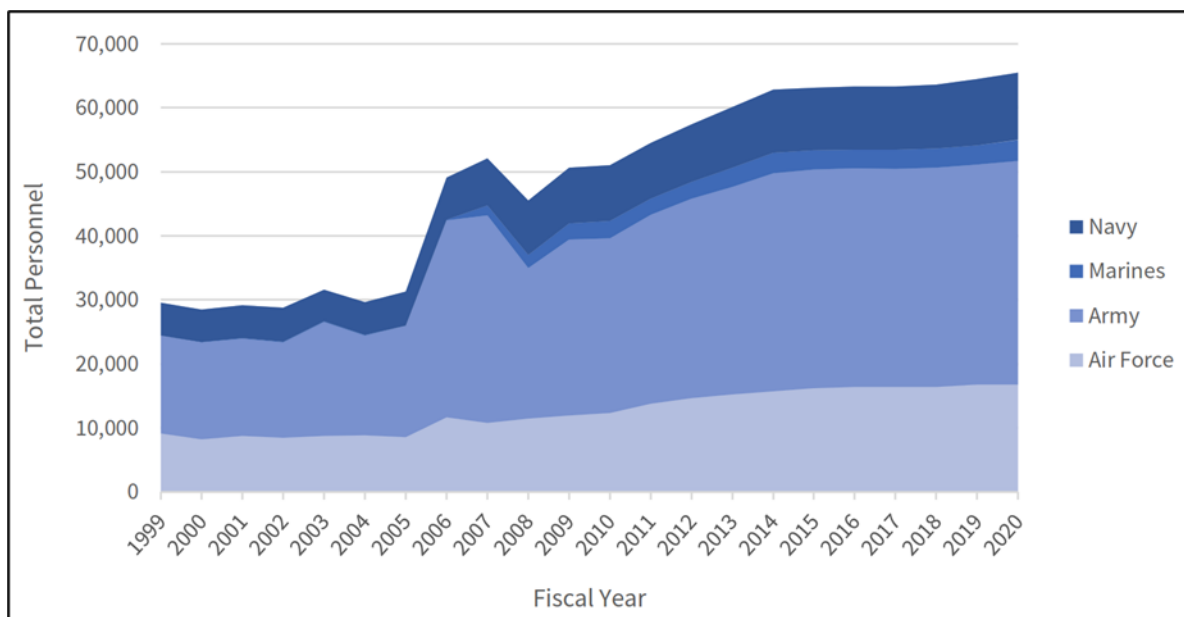
Πίνακας 8: «Αριθμός Επιβατών που Από/Επιβιβάσθηκαν σε Λιμάνια την Περίοδο 2015-2018»

[πηγή: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Passenger_transport_statistics#Maritime_passengers (τελ. προσβ.: 17 Σεπ 20)]

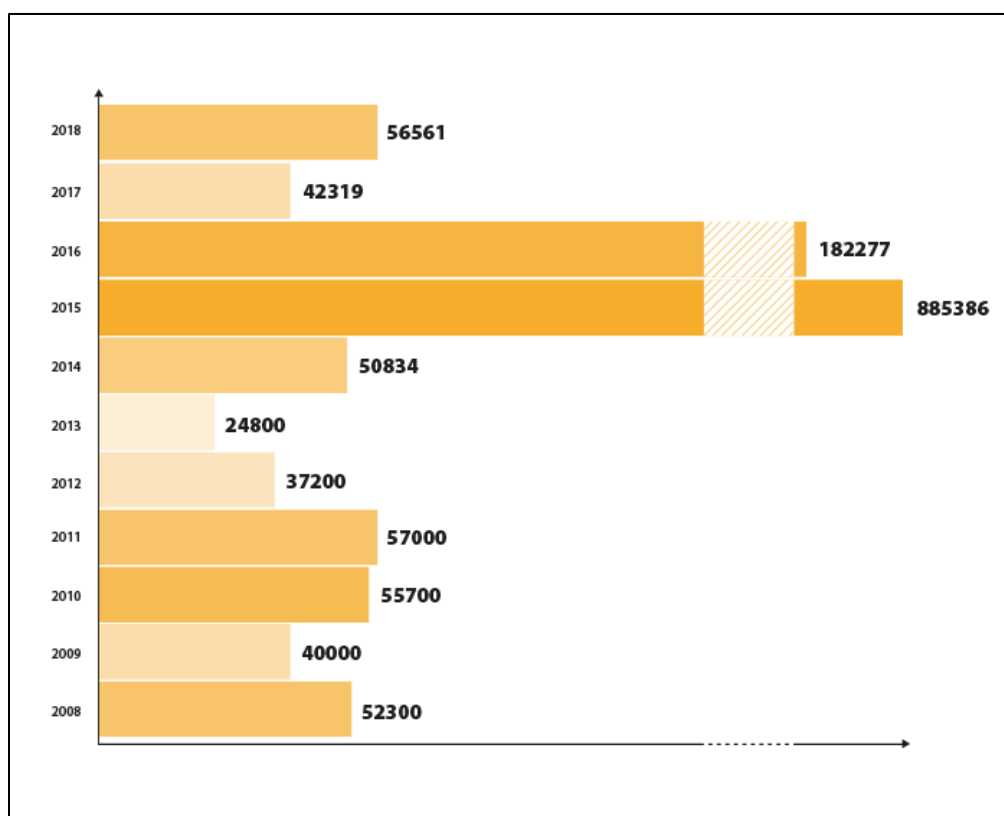
Routes	2016	2017	2018	2019	Share of total	% change on prev. year
Eastern Mediterranean Route	182 277	42 319	56 561	83 333	59	47
Sea	174 605	34 732	34 014	65 963	79	94
Afghanistan	41 775	3 713	9 597	28 273	43	195
Syria	81 570	13 957	8 173	16 707	25	104
Iraq	26 573	6 417	6 029	3 741	5.7	-38
All Other	24 687	10 645	10 215	17 242	26	69
Land	7 672	7 587	22 547	17 370	21	-23
Turkey	190	2 220	7 468	6 619	38	-11
Syria	3 015	2 438	5 733	2 897	17	-49
Pakistan	893	901	1 823	1 556	9	-15
All Other	3 574	2 028	7 523	6 298	36	-16

Πίνακας 9: «Αριθμός Παράνομα Εισελθόντων Προσώπων στο Διάδρομο Αν. Μεσογείου κατά Έτος και κατά Εθνικότητα την Περίοδο 2016 - 2019»

[Πηγή: (Risk Analysis Unit 2019, 61)]

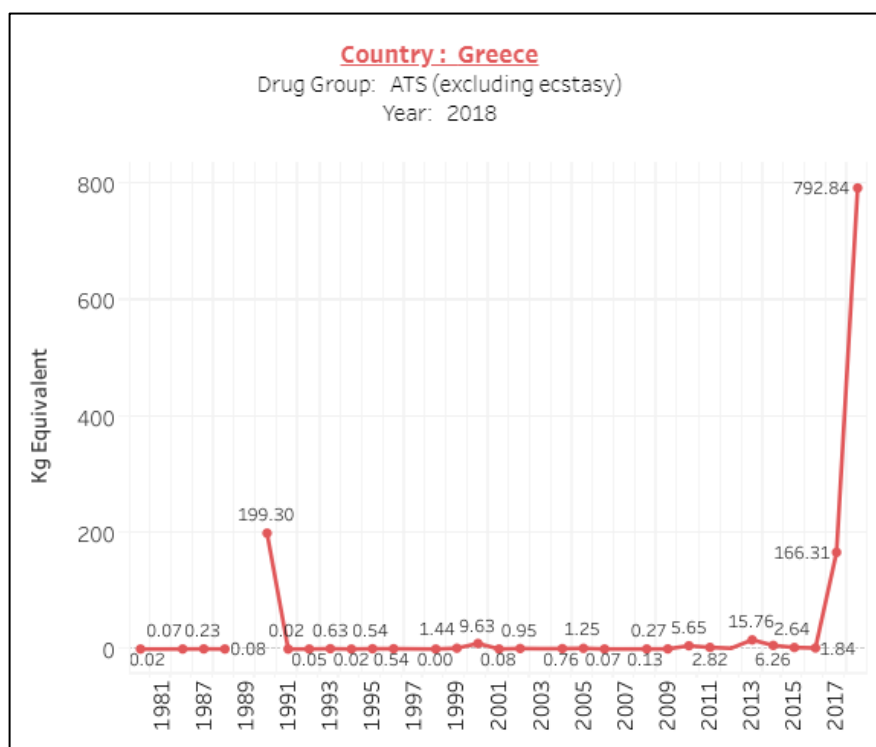

Διάγραμμα 1: «Αριθμός Προσωπικού USSOCOM την Περίοδο 1999-2020»
(πηγή: Cancian 2019, 2).

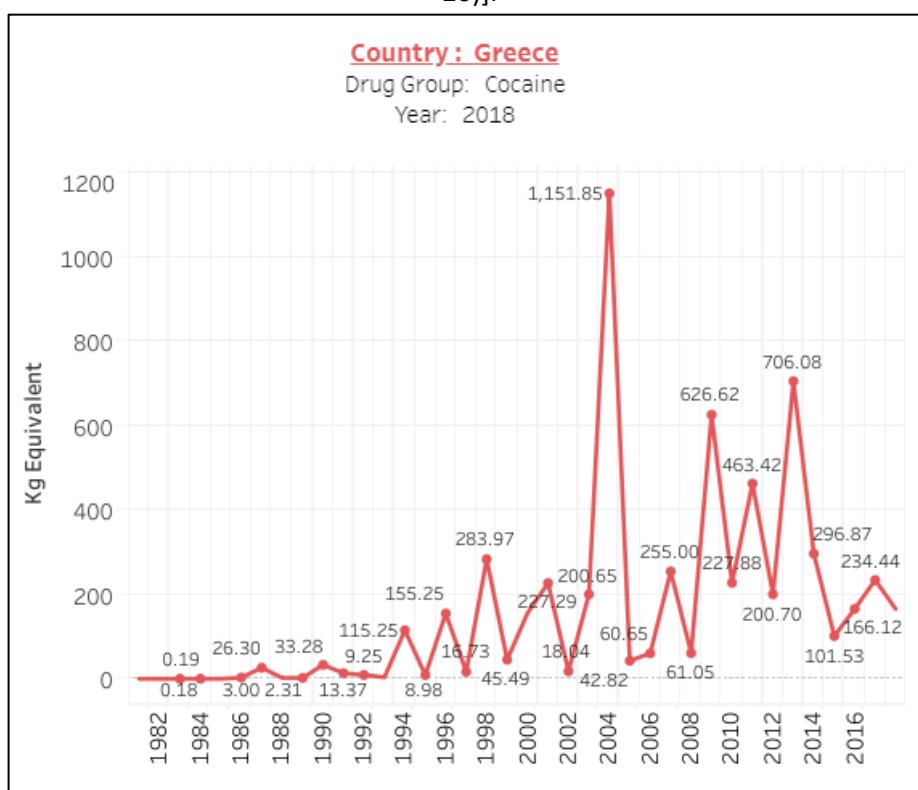
Διάγραμμα 2: «Παράνομα Εισελθόντα Πρόσωπα στην Πύλη Αν. Μεσογείου την Περίοδο 2008 - 2018»

[πηγή: <https://frontex.europa.eu/along-eu-borders/migratory-routes/eastern-mediterranean-route/> (τελ. προσβ.: 07 Σεπ 20)].

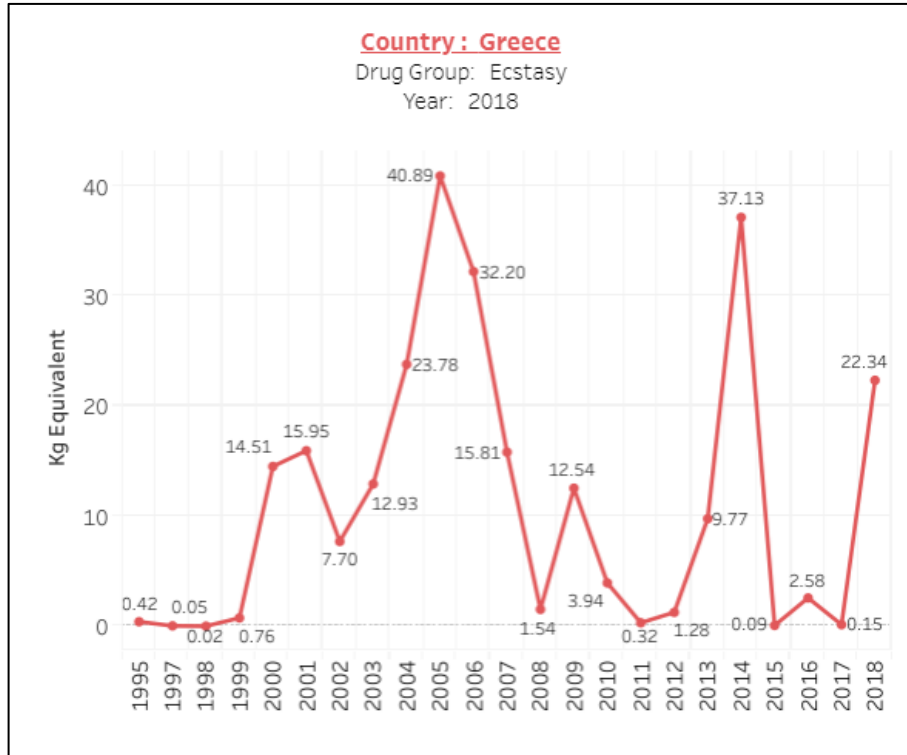
Διάγραμμα 3: «Ποσότητα Κατάσχεσης ATS (Amphetamine-type stimulants) χωρίς Έκσταση»

[πηγή: <https://dataunodc.un.org/data/drugs/Annual%20Drug%20Seizures> (τελ. προσβ.: 08 Σεπ 20)].

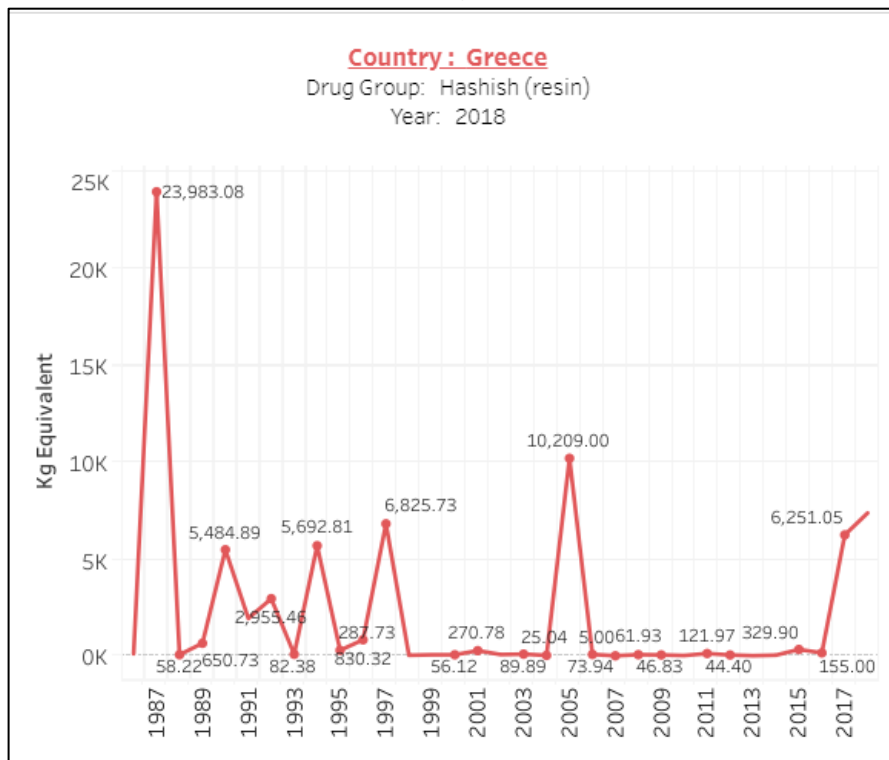
Διάγραμμα 4: «Ποσότητα Κατάσχεσης Κοκαΐνης»

[πηγή: <https://dataunodc.un.org/data/drugs/Annual%20Drug%20Seizures> (τελ. προσβ.: 08 Σεπ 20)]

Διάγραμμα 5: «Ποσότητα Κατάσχεσης Έκσταση»

[πηγή: <https://dataunodc.un.org/data/drugs/Annual%20Drug%20Seizures> (τελ. προσβ.: 08 Σεπ 20)]

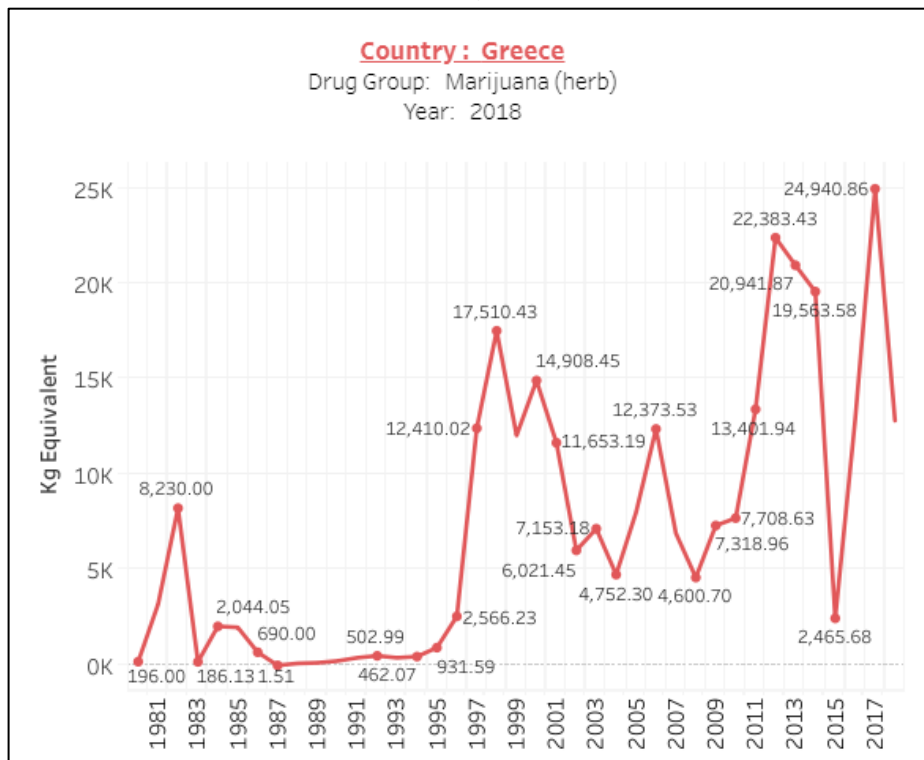
Διάγραμμα 6: «Ποσότητα Κατάσχεσης Χασίς»

[πηγή: <https://dataunodc.un.org/data/drugs/Annual%20Drug%20Seizures> (τελ. προσβ.: 08 Σεπ 20)]

Διάγραμμα 7: «Ποσότητα Κατάσχεσης Ηρωίνης και Μορφίνης»

[πηγή: <https://dataunodc.un.org/data/drugs/Annual%20Drug%20Seizures> (τελ. προσβ.: 08 Σεπ 20)]

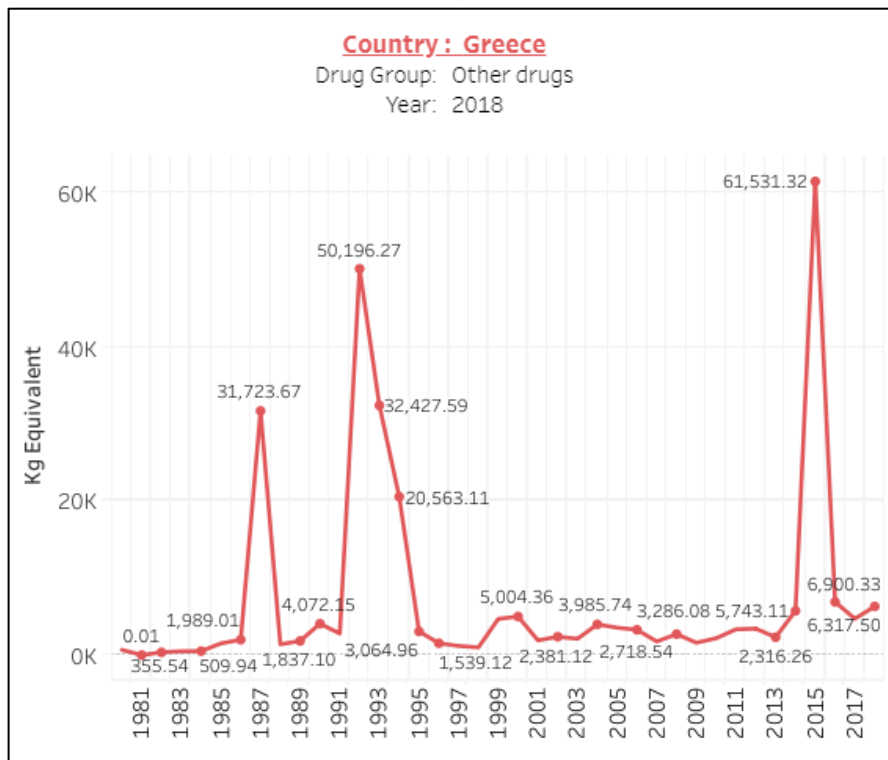
Διάγραμμα 8: «Ποσότητα Κατάσχεσης Μαριχουάνας»

[πηγή: <https://dataunodc.un.org/data/drugs/Annual%20Drug%20Seizures> (τελ. προσβ.: 08 Σεπ 20)]

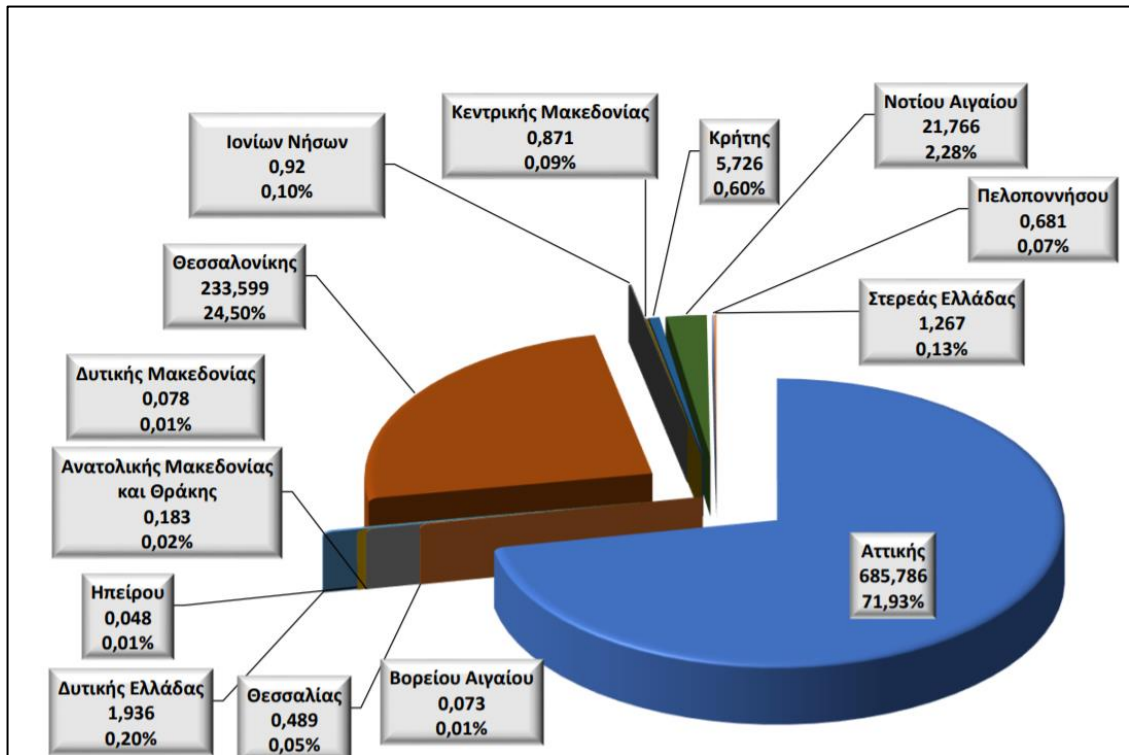
Διάγραμμα 9: «Ποσότητα Κατάσχεσης Όπιου»

[πηγή: <https://dataunodc.un.org/data/drugs/Annual%20Drug%20Seizures> (τελ. προσβ.: 08 Σεπ 20)]

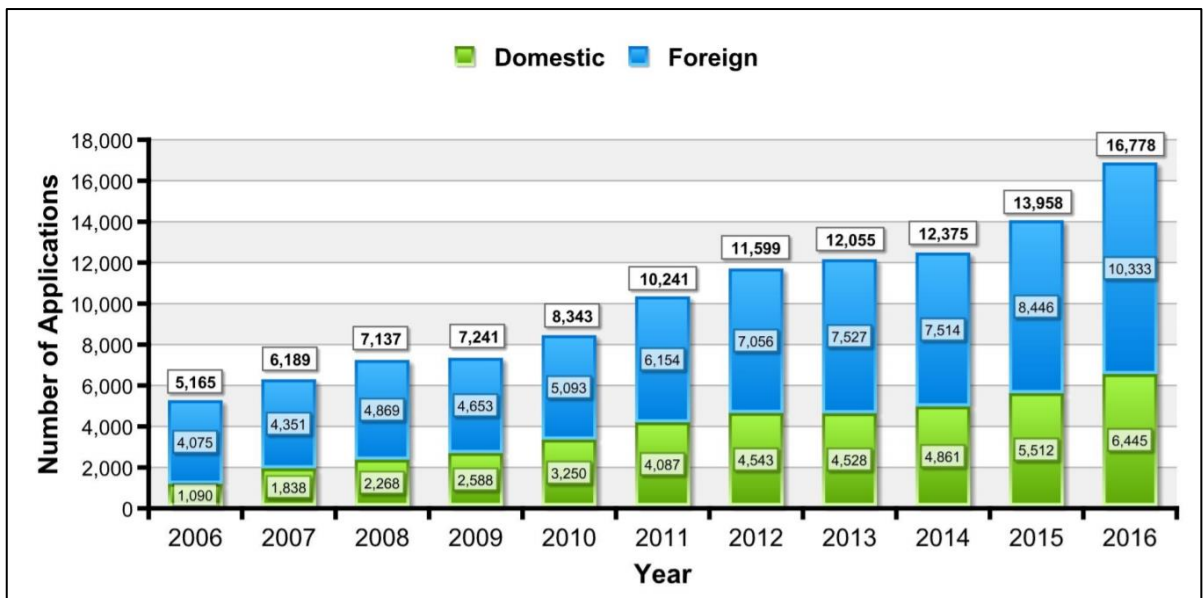

Διάγραμμα 10: «Ποσότητα Κατάσχεσης Λοιπών Ναρκωτικών Ουσιών»

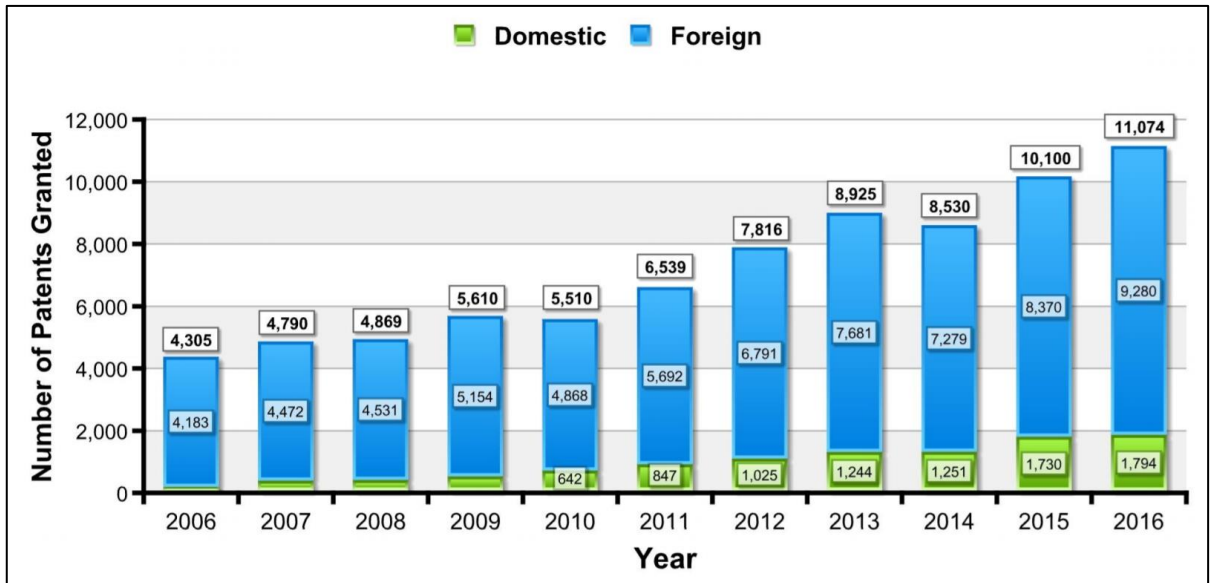
[πηγή: <https://dataunodc.un.org/data/drugs/Annual%20Drug%20Seizures> (τελ. προσβ.: 08 Σεπ 20)]

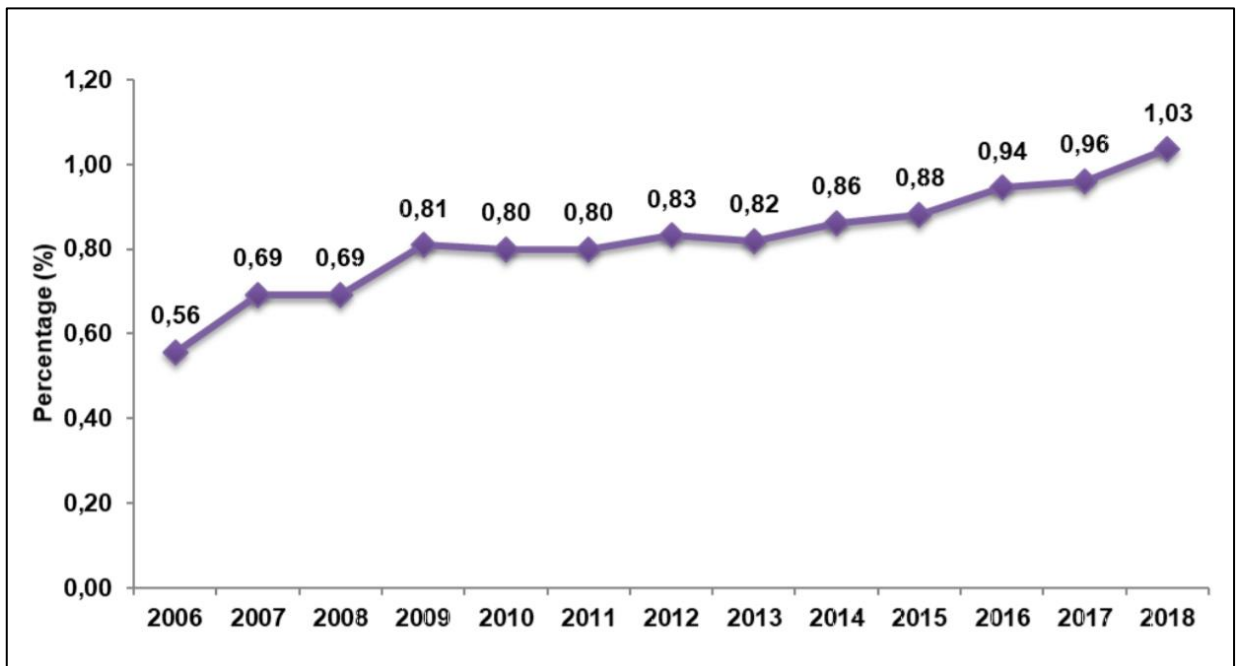
Διάγραμμα 11: «Κατασχεμένες Ποσότητες Κοκαΐνης ανά Περιφέρεια (κιλά και ποσοστό επί του συνόλου), Έτος 2019»
(πηγή: ΣΟΔΝ 2019, 64)

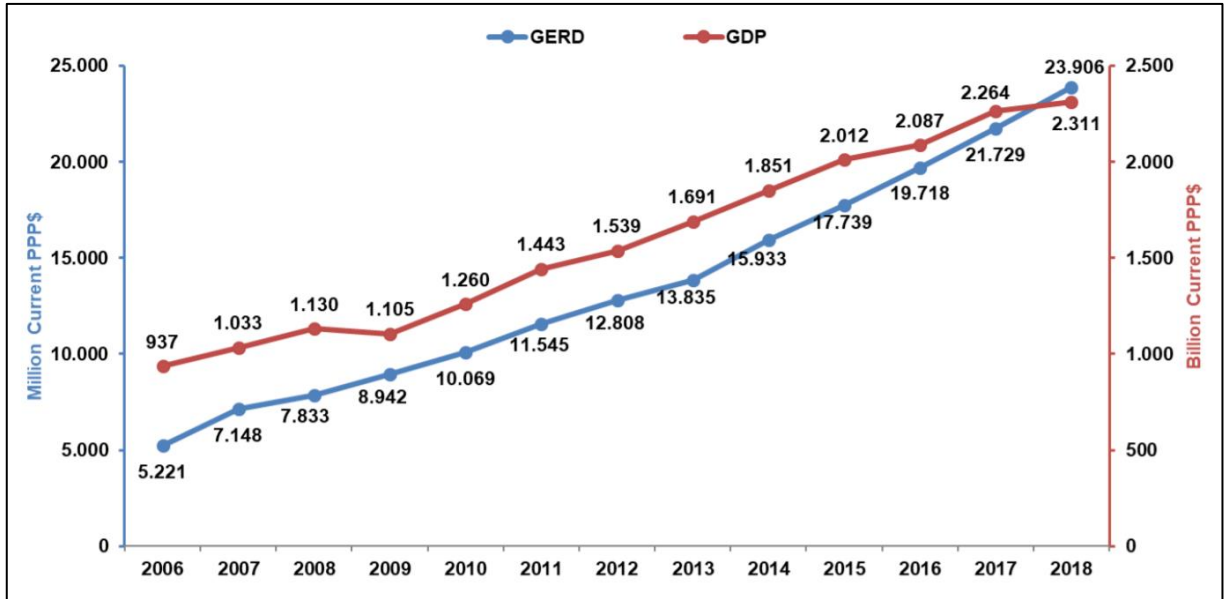
Διάγραμμα 12: «Αριθμός Αιτήσεων Ευρεσιτεχνίας που Υποβλήθηκαν στο Γραφείο Ευρεσιτεχνίας και Εμπορικών Σημάτων της Τουρκίας την Περίοδο 2006-2016»
(πηγή: https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/patent_application_0.pdf (τελ. προσβ.: 26 Νοε 20))

Διάγραμμα 13: «Αριθμός Ευρεσιτεχνιών που Χορηγήθηκαν από το Γραφείο Ευρεσιτεχνίας και Εμπορικών Σημάτων της Τουρκίας την Περίοδο 2006-2016»
[πηγή: https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/patent_granted_0.pdf (τελ. προσβ.: 26 Νοε 20)]

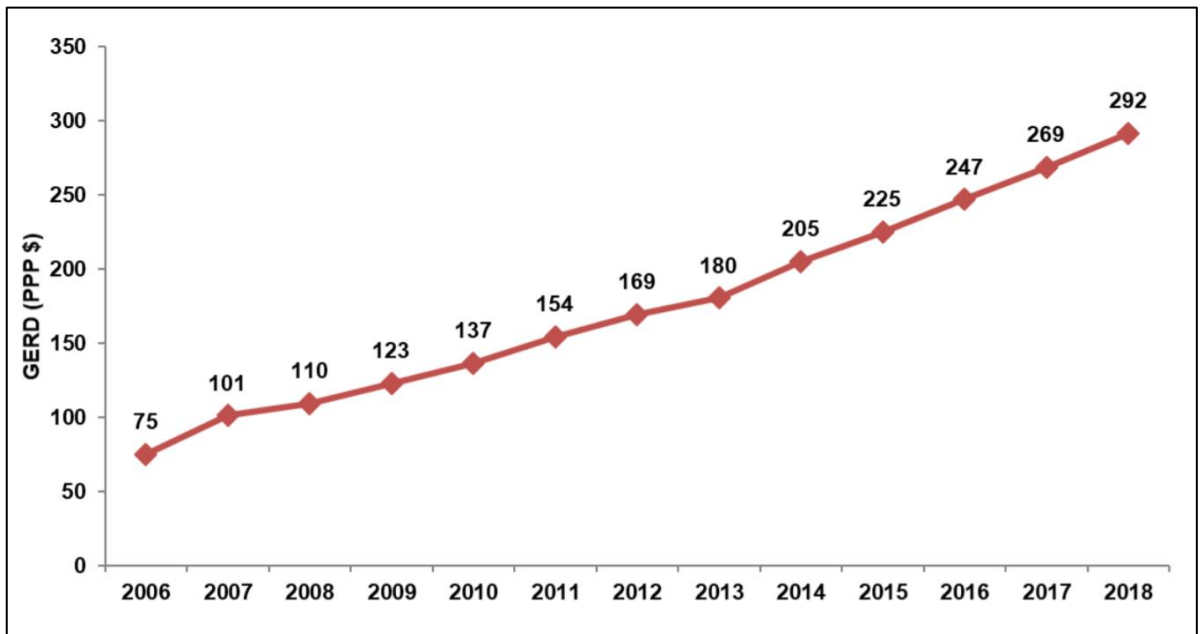

Διάγραμμα 14: «Ποσοστό Ακαθάριστων Δαπανών Έρευνας και Ανάπτυξης (GERD) στο ΑΕΠ της Τουρκίας την Περίοδο 2006-2018»
[πηγή: https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/289/01_gsyargeh_yuzdesi.pdf (τελ. προσβ.: 26 Νοε 20)]

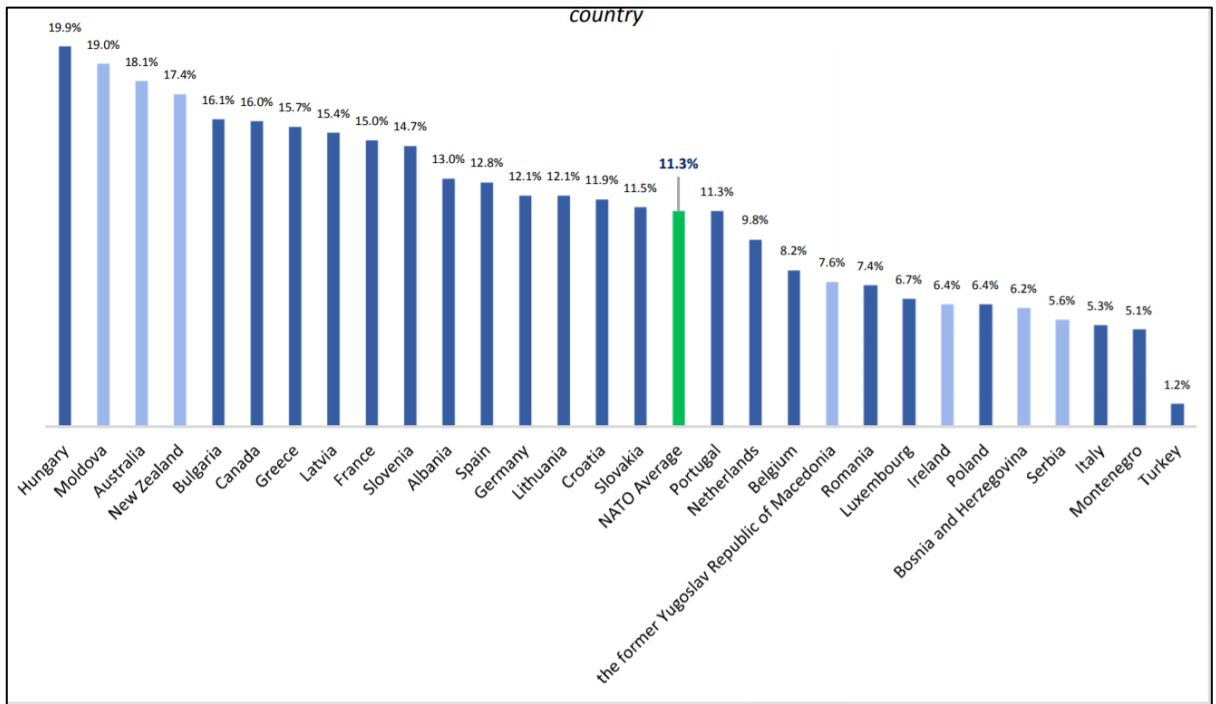
Διάγραμμα 15: «Ποσοστό Ακαθάριστων Δαπανών Έρευνας και Ανάπτυξης (GERD) και ΑΕΠ της Τουρκίας την Περίοδο 2006-2018»

[πηγή: https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/289/05_arge_harcamalari_ppp.pdf (τελ. προσβ.: 26 Νοε 20)]

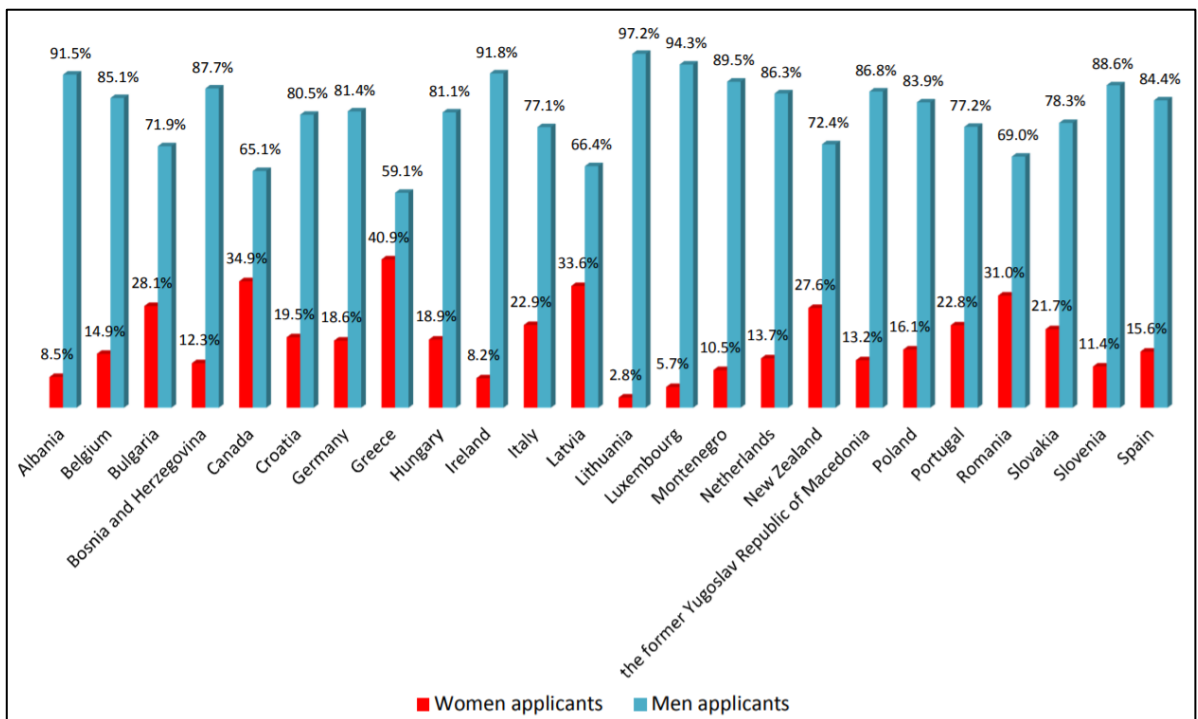
Διάγραμμα 16: «Κατά Κεφαλή Ακαθάριστες Δαπάνες Έρευνας και Ανάπτυξης (GERD) στην Τουρκία την Περίοδο 2006-2018»

[πηγή: https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/289/10_kisi_basina_gsyargeh_ppp_guncel.pdf (τελ. προσβ.: 26 Νοε 20)]

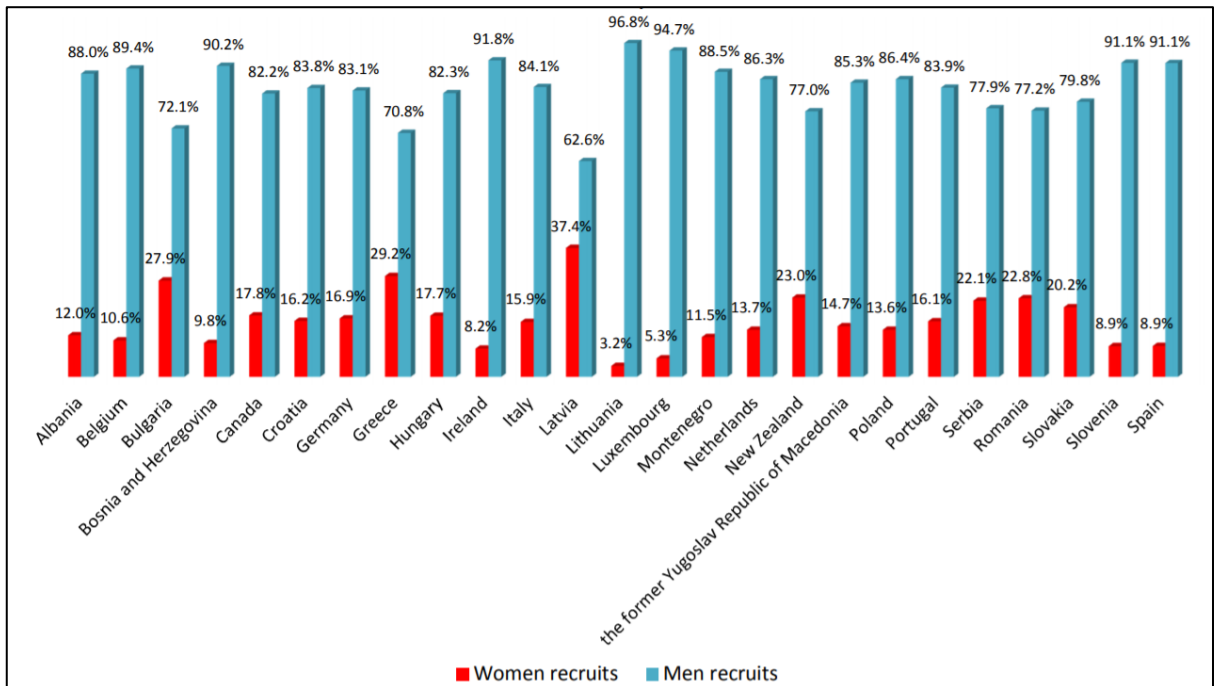
Διάγραμμα 17: «Ποσοστό Εν Ενεργεία Γυναικών στις ΕΔ των Κ-Μ / Κ-Ε του NATO»

(πηγή: NATO 2018b, 20)

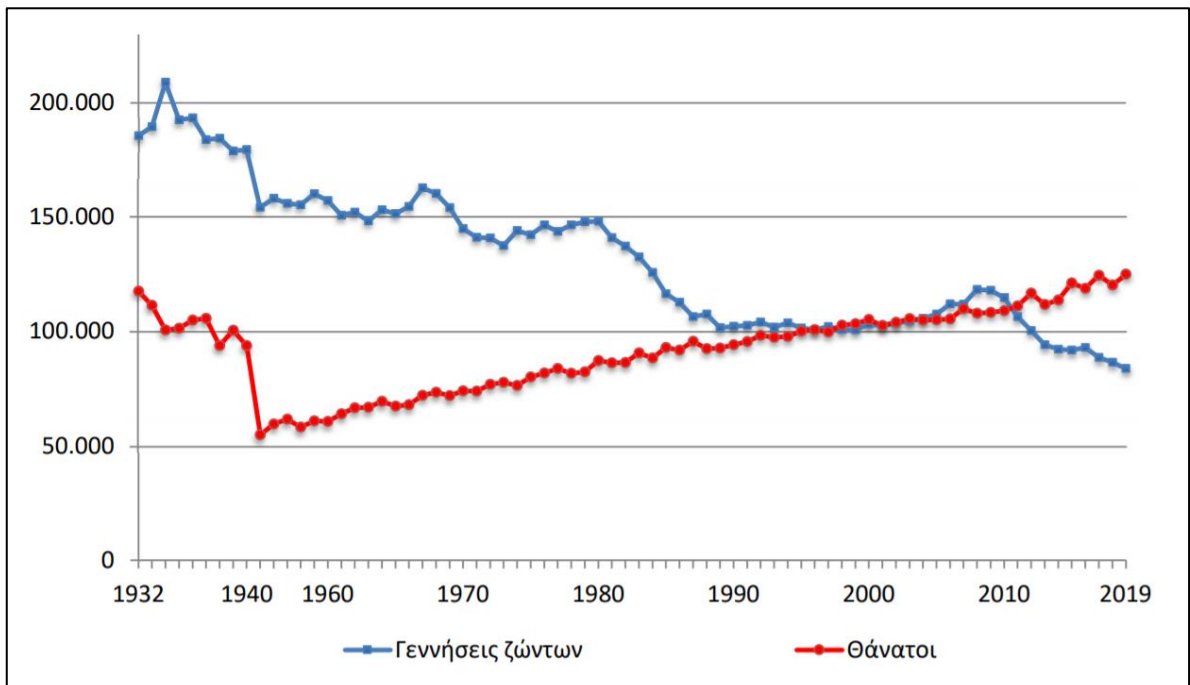

Διάγραμμα 18: «Συγκριτικό Ποσοστό Γυναικών και Ανδρών που Υπέβαλαν Αίτηση Κατάταξης στις ΕΔ των Κ-Μ / Κ-Ε του NATO»

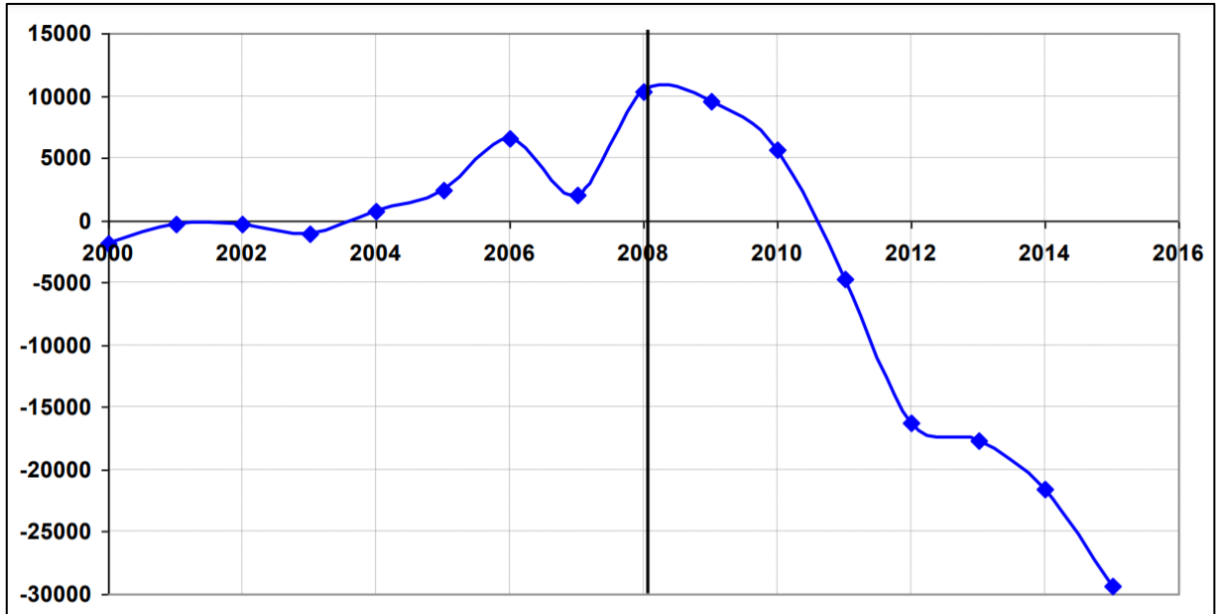
(πηγή: NATO 2018b, 27)

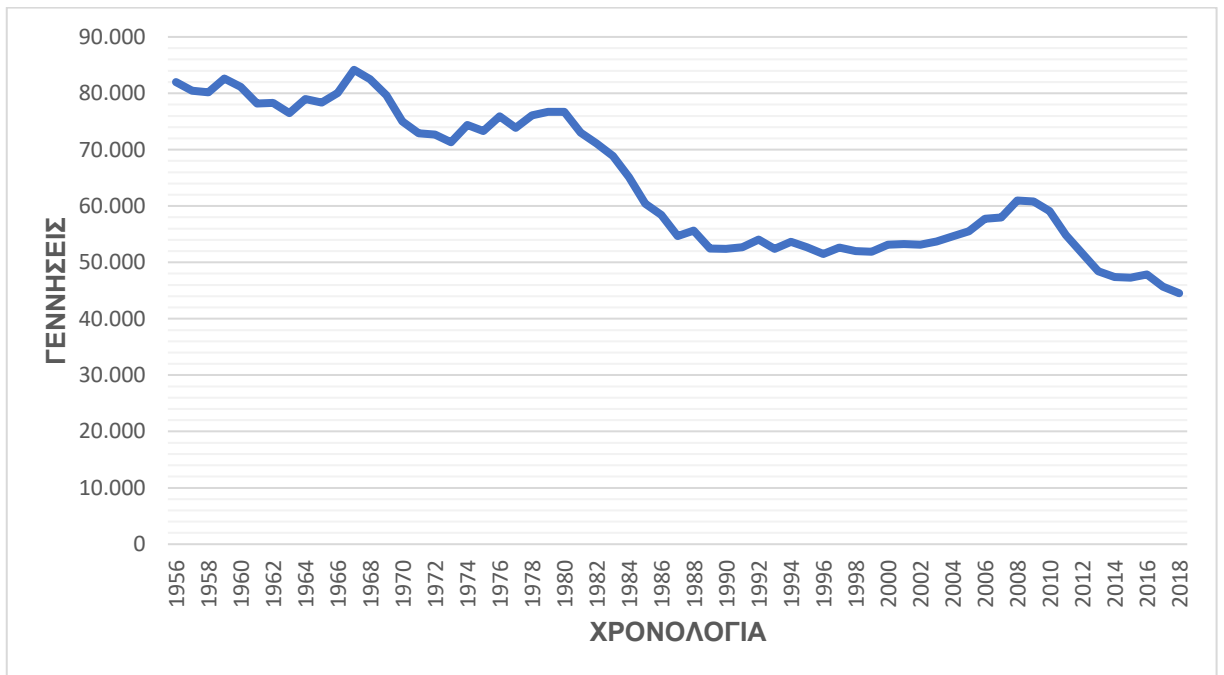
Διάγραμμα 19: «Συγκριτικό Ποσοστό Γυναικών και Ανδρών που Προσλήφθηκαν στις ΕΔ των Κ-Μ / Κ-Ε του ΝΑΤΟ»
(πηγή: ΝΑΤΟ 2018b, 28)

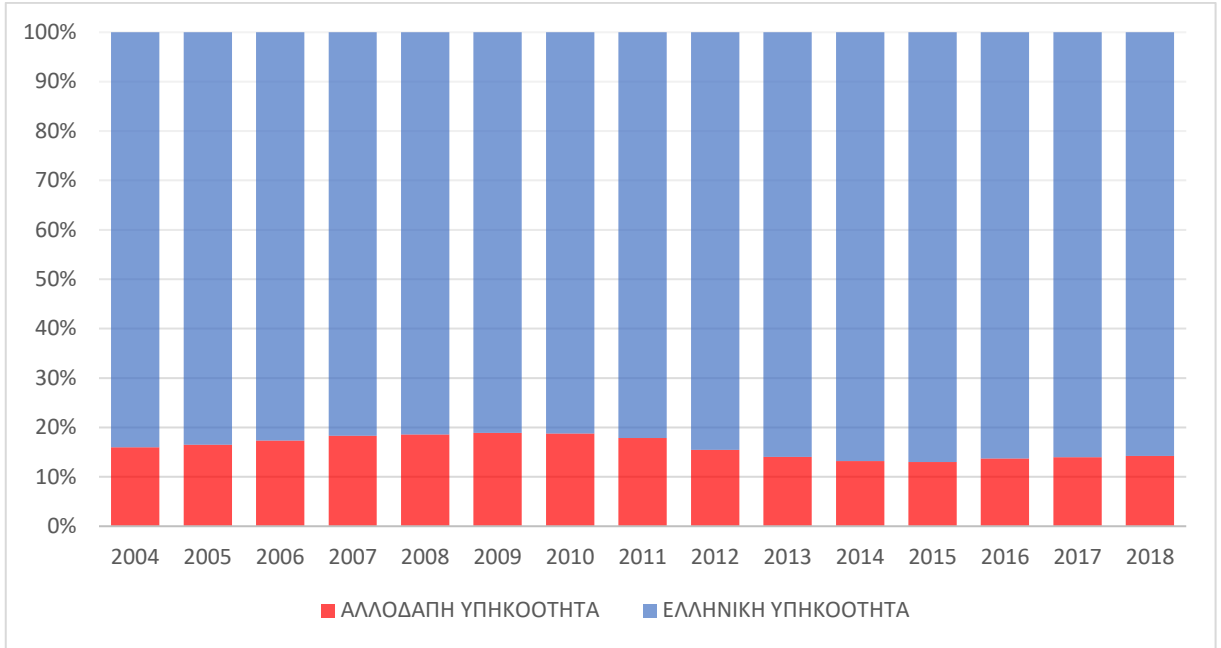
Διάγραμμα 20: «Γεννήσεις Ζώντων – Θάνατοι στην Ελλάδα από 1932 έως 2019»
(πηγή: ΕΛΣΤΑΤ 2020, 2)

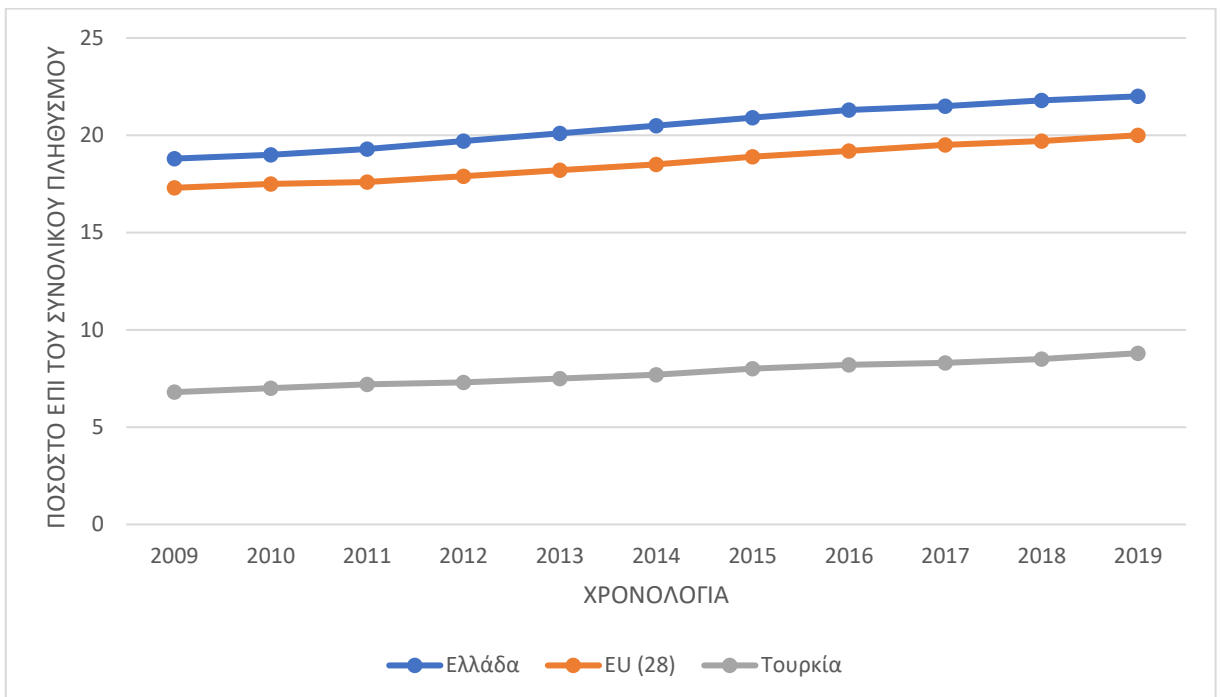
Διάγραμμα 21: «Φυσική Αύξηση Πληθυσμού (Ισοζύγιο Μεταξύ Γεννήσεων και Θανάτων) στην Ελλάδα από 2000 έως 2015»
(πηγή: Τσίμπος 2017)

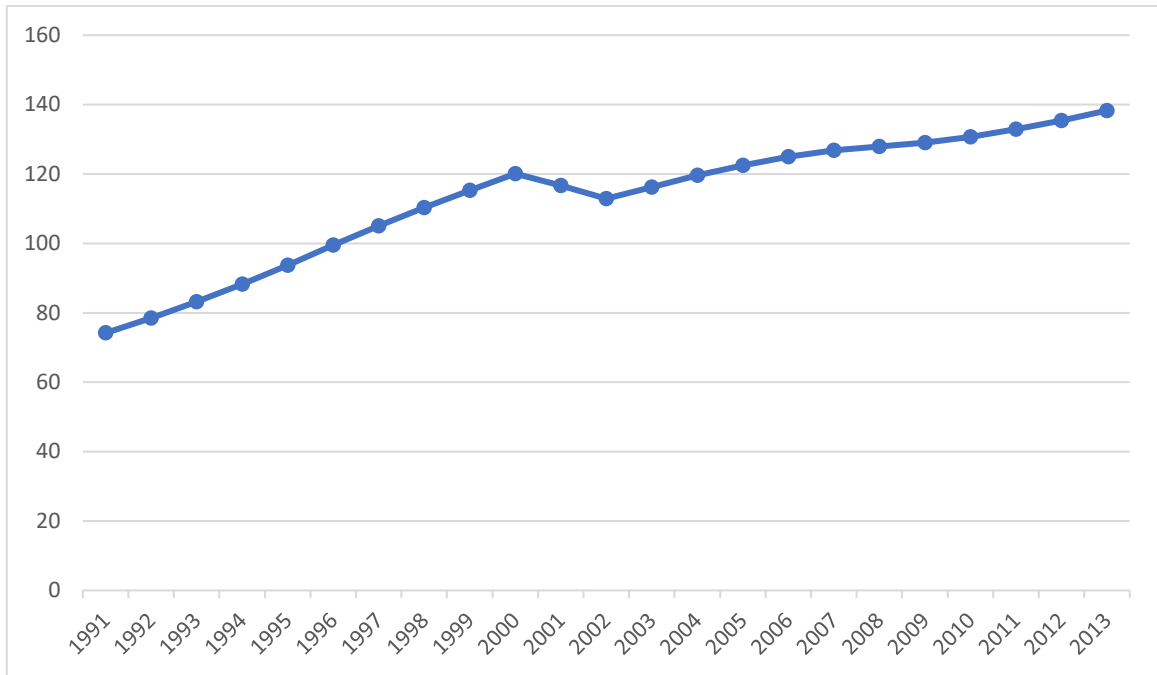
Διάγραμμα 22: «Γεννήσεις Αρρένων στην Ελλάδα από 1956 έως 2019»
(πηγή: Δημιουργία συγγραφέα με στοιχεία από ΕΛΣΤΑΤ)

Διάγραμμα 23: «Ποσοστά Γεννήσεων Παιδιών με Αλλοδαπή και Ελληνική Υπηκοότητα στην Ελλάδα από 2004 έως 2018»
(πηγή: Δημιουργία συγγραφέα με στοιχεία από ΕΛΣΤΑΤ)

Διάγραμμα 24: «Άτομα Άνω 65 Ετών ως Ποσοστό του Πληθυσμού σε Ελλάδα, Ευρωπαϊκή Ένωση (EU) και Τουρκία από 2009 έως 2019»
(πηγή: Δημιουργία συγγραφέα με στοιχεία από Eurostat)

Διάγραμμα 25: «Δείκτης Γήρανσης στην Ελλάδα από 1991 έως 2013»
(πηγή: Δημιουργία συγγραφέα με στοιχεία από ΕΛΣΤΑΤ)